

องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย พ.ศ.2469-2550

ปริญญาโท
ของ
ฤทัยชนก ห่วงจริง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย
พฤษภาคม 2552

องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย พ.ศ.2469-2550

ปริญญาโท
ของ
ฤทัยชนก ห่วงจริง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย
พฤษภาคม 2552
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย พ.ศ.2469-2550

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย
พฤษภาคม 2552

ฤทัยชนก ห่วงจริง.(2552). องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย พ.ศ.2469-2550.

ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์ไทย).กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.คณะกรรมการควบคุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี พิสนุ
พงศ์, ดร. มรกต ไมยเออร์

ปริญญาานิพนธ์นี้ศึกษาองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2469 ถึง พ.ศ.2550 โดยเสนอว่าความรู้เรื่อง “ศรีวิชัย” ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณนั้น เกิดขึ้นภายใต้บริบทการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นับตั้งแต่ พ.ศ. 2469 ที่ความรู้เรื่อง “ศรีวิชัย” เป็นที่รู้จักในสังคมสยาม จนถึงในปีพ.ศ. 2550 ความรู้เรื่อง “ศรีวิชัย” มีการหยุดนิ่งและพัฒนาในแต่ละช่วงเวลาสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมการเมืองไทย และพัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ไทย

การเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก พ.ศ.2469-2492 โดยผู้ผลิตความรู้สำคัญคือ สมเด็จพระยอวรางค์ราชาและศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ โดยเสนอเรื่องศรีวิชัยให้เป็นที่รู้จักในสังคมสยามในฐานะของอาณาจักรที่มีอาณาภพมากและมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตรา อาณาจักรนี้มีความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาซึ่งรับมาจากประเทศอินเดีย ความรู้เช่นนี้ถูกสร้างขึ้นภายใต้บริบทของการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งต้องการค้นหาอดีตที่ยาวไกลของสยามให้มีความเก่าแก่กว่าการมีอาณาจักรสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรก ดังนั้น “ศรีวิชัย” ในช่วงเวลานี้จึงหมายถึงอาณาจักรและรูปแบบทางศิลปกรรม นับตั้งแต่พ.ศ.2469-ปัจจุบัน ความเชื่อที่ว่า “ศรีวิชัย” เป็นยุคสมัยหนึ่งของประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้รับการถ่ายทอดผ่านงานเขียนของนักวิชาการ สถาบันการศึกษา และการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ของกรมศิลปากร

ช่วงที่สอง พ.ศ.2493-2520 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ เกิดขึ้นภายใต้สำนึกของกลุ่มคนในท้องถิ่นที่มีความอยากรู้ความเป็นมาเกี่ยวกับรากเหง้าของตนเอง ความเคลื่อนไหวของกระแสความคิดเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการก่อตัวของสำนึกชุดใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้น จากบริบทดังกล่าวทำให้องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในชุดแรกถูกกระทบ ศรีวิชัยหมายถึงอาณาจักรที่มีอาณาภพมาก แต่มีจุดศูนย์กลางอยู่บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะบริเวณอ่าวบ้านดอนมีความเหมาะสมที่จะเป็นเมืองท่าค้าขาย

ช่วงที่สามหลังพ.ศ.2520 –พ.ศ.2550 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ความรู้ใหม่ๆนี้จำกัดอยู่เฉพาะในหมู่นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยา การขุดค้นทางโบราณคดีจำนวนมาก การขยายตัวของการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังพ.ศ.2516 ที่มีผลให้เกิดความสนใจการศึกษาประวัติศาสตร์แบบใหม่นอกกรอบประวัติศาสตร์ชาติ ส่งผลให้องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น เกิดข้อเสนอมว่า “ศรีวิชัย” มีลักษณะเป็นสมพันธรัฐที่ไม่มีศูนย์กลางควบคุมอำนาจที่แน่นอน แต่ศูนย์กลางจะเปลี่ยนไปตามความเข้มแข็งของแต่ละเมืองท่า ซึ่งอ่าวบ้านดอนก็อาจจะเคยเป็นเมืองท่าในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

และเมืองท่าต่างๆเหล่านี้มีวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน เช่น การนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรมที่เรียกว่า ศิลปกรรมแบบศรีวิชัย นอกจากนี้ความรู้ชุดใหม่ที่เข้ามาแทรกประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสหลัก ตามแนวทางการศึกษาของฟริเยะ ไกรฤกษ์ ภายใต้กรอบแนวคิดจากการอธิบายภาพและการศึกษาหาเหตุผลในการสร้างภาพ โดยศิลปะในประเทศไทยส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นตามความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นหากมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อทางศาสนารูปแบบของศิลปะย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากกรอบการศึกษาเช่นนี้เป็นผลให้คำว่าศิลปะศรีวิชัยจะไม่มีอีกต่อไป หากแต่จะเปลี่ยนไปเป็นศิลปะไฮยารุ่นต่างๆแทน

THE STATE OF KNOWLEDGE ON SRIVIJAYA IN THAILAND, 1926 - 2007

The image features a large, faint watermark of the Srinakharinwirot University seal in the background. The seal is circular with a grid pattern in the center and Thai script around the perimeter. Overlaid on this seal is the text:

AN ABSTRACT
BY
RUTAICHANOK HUNGJING

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts degree in Thai History
At Srinakharinwirot University
May 2009

Ruethaichanok Huangching (2009). **THE STATE OF KNOWLEDGE ON SRIVIJAYA IN**

THAILAND, 1926 - 2007.M.A. (Thai History) Dissertation. Bangkok: Graduate School of Srinakharinwirot University. Supervising Committee: Asst. Prof. Sawitri Pisnupong, Dr Morakot Meyer

This dissertation studies changes occurring to the knowledge of Srivijaya in Thailand by proposing that the knowledge of Srivijaya, an ancient kingdom, was derived under the historical writing context during the final reigning years of King Vajiravudh. Since 1926 when it became known to the general public of Siam, the periods of its stagnancy and development had corresponded to changes of Thai political context and historical writing development until 2007.

Its changes can be divided into three phases. The first one was in 1926 through 1949 when it was engendered chiefly by Prince Damrong Rajanubhab and Professor George Coedès. They suggested to the general public of Siam that Srivijaya had been a very powerful kingdom, had its capital city located at Palembang on Sumatra Island, and been prosperous and also the centre of Buddhism taken from India. Such knowledge arose under the historical writing context that aimed to uncover the long history of Siam to as far back as beyond Sukhothai era when the first capital city was established. During this phase, Srivijaya was therefore regarded as a kingdom and a form of art. From 1926 to the present, the belief that Srivijaya is one of the eras of art history has been bequeathed through literatures of scholars, academic institutions, and exhibitions in museums of the Fine Arts Department.

The second phase was in 1950 through 1977. The knowledge of Srivijaya that arose during this phase came to pass under the conscience of a group of local people who were curious about their origin. The movement of such stream of notion indicated a pending, yet new conscience. This context had an impact on the former knowledge. It was proposed that Srivijaya, despite its power, had had its centre at Ao Ban Don in Chaiya, Surat Thani, which had been appropriate for it being a commercial port city.

The second was in 1977 through 2007. The knowledge of Srivijaya has significantly changed. This modern knowledge, however, was only known to archaeologists, art historians, historians, and anthropologists. Numerous archaeological excavations, educational expansion, and political changes have brought about an attention of new history studies, disparate from conventional national history. This has caused a significant change in the knowledge of Srivijaya. For example, it was suggested that Srivijaya had been a federation without a centre of power that was definite but instead mutable according the

strength of each port city. Ao Ban Don might be just another example. These port cities had had several cultures in common, such as Mahayana Buddhism domination manifested in a form of art known as Srivijayan art. Besides, unorthodox ideas challenged the art history mainstream through the scholar pathway of Priya Krairiksh, whose paradigm embraced visual descriptions and rationales as bases for the creation of pieces of art. It was asserted that Thai art was shaped by religious beliefs. Its change entailed the change in art form. This implied that the designation 'Srivijaya art' would no longer exist, but versions of Chaiya art instead.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนและแรงบันดาลใจจากบุคคลจำนวนมาก
รายนามที่จะกล่าวต่อไปข้างล่างนี้ผู้เขียนล้วนแต่ติดค้างความเมตตาไม่โดยตรงก็โดยอ้อม

หากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จะปรากฏความดีอยู่บ้าง บุคคลที่มีส่วนร่วมมากที่สุดก็คืออาจารย์ผู้
ที่ควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี พิษณุพงศ์ ที่ปรึกษา
ปริญญานิพนธ์ ครูเป็นครูที่มีเมตตามากที่สุดเท่าที่ลูกศิษย์คนหนึ่งจะสามารถพบได้ในชีวิตใน
การศึกษา อีกทั้งคำแนะนำอันมีค่า ความช่วยเหลือ ความปรารถนาดี และขอกราบขอบพระคุณ ดร.
มรกต ไมยเออร์ ที่ได้รับเป็นที่ปรึกษาช่วยปริญญานิพนธ์ ครูได้ให้ความเอาใจใส่ดูแลการเขียน
ปริญญานิพนธ์เป็นอย่างดี ทั้งนี้ครูได้มอบข้อชี้แนะทางวิชาการอันเฉียบคมและแจ่มชัด ครูยังได้คอย
สั่งสอน เตือนสติ ให้กำลังใจและอดทนกับผู้เขียนเสมอมา โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ยากลำบากที่สุด

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ ที่กรุณาอบรมสั่งสอนและให้ความกรุณาในทุกด้านตลอดมา

ขอขอบคุณ กำลังใจจากเพื่อนร่วมรุ่นทุกคน แต้ก เอ็ม คุณมาร์ค เนียบ นุ้ย ที่ให้กำลังใจและ
สร้างความครื้นเครงตลอดเวลาแม้กระทั่งในช่วงเวลาที่รีบเร่งที่สุดของการทำปริญญานิพนธ์

ขอขอบคุณอาจารย์ธนาภา เดชพาวุฒิกุล ที่อุตสาหะอดทนให้คำปรึกษาชี้แนวทางและแนะนำ
หนังสือตลอดเวลาของการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณ ครอบครัวของรักษ์และอรุณ ห่วงจริงที่กรุณาให้ที่พักพิงเมื่อต้องเดินทางไปเก็บ
ข้อมูล ขอขอบคุณปรีชา เพชรานันท์ที่ให้ยืมรถยนต์ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

ขอขอบคุณ อรุโณทัย กำเนิดผล, ปัญญา ขอนแก่น, ปัญญาวัฒน์ หนูคง ที่อุทิศเวลาและ
ให้ยืมคอมพิวเตอร์ในการทำปริญญานิพนธ์ อีกทั้งพีจูน ก้อย เอส เจียบ ที่คอยสอบถามด้วยความเป็น
ห่วงเสมอมา

ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในความช่วยเหลือของเพื่อนๆทุกคนในครั้งนี้น่าจะหาไม่อาจหาคำกล่าว
ใด ๆ มากกล่าวได้อีก นอกจากขอบคุณมากจริง ๆ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัจฉรา สุนทรปรกรณ์กิจและผู้ช่วยศาสตราจารย์สม
ทรง นุ่มนวล อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีที่
เป็นผู้จัดประกายให้ผู้เขียนขอวิชาประวัติศาสตร์

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่กรุณาให้ยืมหนังสือหลายเล่ม อีกทั้งเป็นผู้ให้ข้อมูลในการทำ
ปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ปวีณา วังมี อาจารย์พี่เลี้ยงเมื่อครั้งไปฝึกสอนที่โรงเรียน
กาญจนานิกะก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เป็นผู้จัดประกายให้ผู้เขียนมีความคิดที่จะศึกษาต่อ

ขอขอบคุณ พี่นัทและพี่โบ๊เบ๊ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่
กรุณาช่วยหาวารสารบ้างฉบับที่จำเป็นต้องใช้

ขอขอบคุณพี่แป้ว เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยาและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ นครศรีธรรมราช ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการขออนุญาตถ่ายรูปในพิพิธภัณฑ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักศิลปากรที่ 14 จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับ
เรื่องการขุดค้นแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศรีวิชัยรวมถึงการให้ยืมรายงานการขุดค้น

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ พ่อ แม่ อา หลวง พี่ชาย ที่ให้ความรัก ความห่วงใย การ
สนับสนุนทั้งทางทุนทรัพย์ เวลา กำลังใจ รวมถึงการอดทนต่อการเรียกร้องนานับการจากลูกของพ่อ
แม่ หากขาดพวกเขาแล้ว ปริญญาณิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สามารถปรากฏขึ้นได้เลย ขอกราบระลึกพระคุณ
พ่อและแม่ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบคุณนายชัยรัตน์ จำรงค์และนายสมใจ สุทธิ ที่คอยสอบถามความก้าวหน้าและให้กำลังใจ
ตลอดมา

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกแห่งที่ผู้เขียนได้รับความกรุณาช่วยเหลือในด้าน
การบริการเอกสารอื่นๆโดยเฉพาะสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขอกราบขอบพระคุณ

ฤทัยชนก ห่วงจริง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ.2552

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	10
ความสำคัญของการศึกษา.....	10
ขอบเขตของการศึกษา.....	10
วิธีการศึกษา.....	10
แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	11
นิยามศัพท์.....	11
2 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติในพ.ศ.2460-2500	12
กำเนิดการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ.....	12
สำนึกของความเป็นชาติ.....	13
การเขียนประวัติศาสตร์ชาติ.....	15
การสร้างความรู้เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยให้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ.....	23
ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) กับองค์ความรู้เรื่องอาณาจักรศรีวิชัย.....	24
สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกับเรื่องพุทธศิลป์ สมัยศรีวิชัยในสยามประเทศ.....	26
กรมศิลปากรและข้าราชการกรมศิลปากรกับการสืบทอด และขยายองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัย.....	30
พิพธิภักดิ์กับการเผยแพร่ความรู้เรื่องศรีวิชัย.....	37
การจัดแสดงศิลปะสมัยศรีวิชัยในพิพธิภักดิ์สถานสำหรับพระนคร.....	40
พิพธิภักดิ์สถานแห่งชาติไชยากับการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ศรีวิชัย.....	42

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3 ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.....	45
ความรู้เรื่อง ศรีวิชัย ในงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยุคทศวรรษ 2490.....	45
การเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในทศวรรษ 2490.....	45
ศรีวิชัยในงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุ.....	47
ศรีวิชัยในงานเขียนของท่านธรรมทาส พานิช.....	50
การศึกษาเรื่อง ศรีวิชัย ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลัง พ.ศ. 2516.....	54
ศรีวิชัยในงานเขียนของศรีศักร วัลลิโภดม.....	57
ศรีวิชัยในงานเขียนของธิดา สารยา.....	60
4 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ชาติและ	
การศึกษาใหม่ทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ.....	63
องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติหลังพ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2520.....	63
องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนของของหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล.....	64
องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนของของหม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี.....	67
ศรีวิชัย องค์ความรู้รอบกรอบประวัติศาสตร์ชาติ.....	69
หลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่พ.ศ.2520-2530.....	71
หลักฐานทางโบราณคดีหลังพ.ศ.2540ถึง2550.....	78
บทบาทของเมืองโบราณและศิลปวัฒนธรรมในการเผยแพร่เรื่องศรีวิชัย	
: องค์ความรู้รอบกรอบประวัติศาสตร์ชาติ.....	80
พิธีะ ไกรฤกษ์และแนวความคิดเรื่องศิลปทัศน.....	82
5 บทสรุป.....	90
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	119
ประวัติผู้วิจัย.....	153

บทที่ 1

บทนำ

คำว่า **ศรีวิชัย** เริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่ชนชั้นนำสยาม ที่มีความสนใจศึกษาค้นคว้าความเป็นมาในอดีตของสยามประเทศตั้งแต่พ.ศ.2461 ซึ่งเป็นปีที่ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) ผู้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ใหญ่ประจำหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง **ราชอาณาจักรศรีวิชัย (Le Royaume de Çrivijaya) ลงเผยแพร่ในวารสาร Bulletin de l'École Française d'Extrême Orient. Paris**¹ บทความชิ้นนี้เสนอว่า ศรีวิชัย เป็นชื่ออาณาจักรโบราณอาณาจักรหนึ่ง ที่มีอำนาจทางการเมืองมั่นคง มีอาณาเขตกว้างขวางใหญ่โตครอบคลุมพื้นที่หมู่เกาะต่างๆ ตั้งแต่หมู่เกาะสุมาตราจนถึงบริเวณตอนใต้ของคาบสมุทรมลายู โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตราตอนใต้กำหนดอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่12-18² ความรู้ดังกล่าวได้แพร่กระจายออกไปในกลุ่มปัญญาชนสยาม ดังนั้นความรู้เริ่มแรกเกี่ยวกับศรีวิชัยในสังคมสยามจึงเป็นความรู้ว่า “ศรีวิชัย” เป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตราตอนใต้ กำหนดอายุประมาณกลางพุทธศตวรรษที่12-พุทธศตวรรษที่18 และมีอิทธิพลเหนือคาบสมุทรมลายูของประเทศไทยด้วย

ต่อมาอาณาจักรศรีวิชัยกลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำความรู้เรื่องศรีวิชัยจากงานของยอร์ช เซเดส์มาใช้ประกอบงานนิพนธ์เรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม³ เพื่อตีพิมพ์สำหรับแจกในงานศพเจ้าจอมมารดาชุ่มเมื่อพ.ศ. 2469 งานนิพนธ์เล่มนี้อธิบายประวัติความเป็นมาและความหมายของโบราณวัตถุโบราณสถาน โดยเฉพาะเจดีย์ที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนา ในบทสุดท้ายทรงอธิบายความแตกต่างของเจดีย์ในสยามประเทศ ทรงจัดแบ่งประเภทเจดีย์ตามลำดับยุคสมัย เช่น เจดีย์สมัยสุโขทัย เจดีย์สมัยอยุธยา เจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ ฯลฯ ในบรรดาพุทธเจดีย์ที่สันนิษฐานว่ามีอายุเก่าแก่กว่าสมัยสุโขทัยนั้น มีเจดีย์กลุ่มหนึ่งซึ่งพบแต่เพียงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์(George Coedès) เข้ามารับราชการในประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ. 2460-2472 และดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ใหญ่ประจำหอพระสมุดสำหรับพระนครในพ.ศ.2460-2470

¹ Coedès George, LE ROYAUME DE ÇRÎVIJAYA. วารสาร **Bulletin de l'École Française d'Extrême Orient**. Vol. XVIII, No.6, (1918), pp.1-36. (อ้างอิงจาก ปรีชา นุ่นสุข. (2532). ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น. หน้า103.)

² แหล่งเดิม. หน้า 103.

³ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (2469). **ตำนานพุทธเจดีย์สยาม**. หน้า 73.

กลุ่มเจดีย์ที่มีรูปแบบศิลปกรรมแบบศรีวิชัยจะถูกพบเฉพาะเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์หนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม

ยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกว่า“พุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัย” ดังนั้น “ศรีวิชัย” ในงานนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นอกจากหมายถึง “อาณาจักร”ยังหมายถึง “สมัยทางศิลปะ”อีกด้วย

ในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ “ศรีวิชัย” จึงกลายเป็นอาณาจักรโบราณอาณาจักรหนึ่งที่มีมาก่อนอาณาจักรสุโขทัย แต่เป็นอาณาจักรที่ไม่ปรากฏข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอนนอกจากการสันนิษฐานและตีความจากหลักฐานทางโบราณคดี ดังนั้นศรีวิชัยที่ปรากฏในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ต่อมา จึงเป็นงานเขียนที่เรียบเรียงจากข้อสรุปที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพและยอร์ช เซเดส์เสนอไว้ เช่น งานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการ พระยาอนุมานราชชนกหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ อีกทั้งกรอบความรู้เกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยในแนวนี้ยังได้ถูกส่งต่อไปยังคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อมีการก่อตั้งคณะโบราณคดีขึ้นในพ.ศ.2498

ในทางกลับกันความรู้เกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย ได้รับการกระทบจากนักวิชาการส่วนท้องถิ่นใน พ.ศ.2493 เมื่อท่านพุทธทาสภิกขุหรือพระครูอินทปัญญารักษ์ แห่งสวนโมกข์พลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีเสนอความคิดเห็นแตกต่างไปจากข้อเสนอของยอร์ช เซเดส์ โดยท่านพุทธทาสภิกขุกับดร.ควอริทซ์ เวลล์(H.G Quaritch-wales) ได้ร่วมกันสำรวจเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูเมื่อ พ.ศ.2478 โดยสำรวจจากตะกั่วป่าถึงอ่าวบ้านดอน จากการสำรวจดังกล่าวท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอเรื่องจุดศูนย์กลางและที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัย ว่าน่าจะตั้งอยู่ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีมากกว่าที่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตราตามข้อเสนอของยอร์ช เซเดส์ จากงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุเรื่องแนวสังเขปโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน พ.ศ.2493 มีอิทธิพลทำให้เกิดงานเขียนที่มีข้อสรุปแบบเดียวกัน เช่น บทความเรื่องศรีวิชัย (พ.ศ.2496) ของนายธรรมทาสพานิช¹

ช่วงหลังทศวรรษ2500 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางประวัติศาสตร์เป็นผลมาจากการขุดค้นทางโบราณคดีทำให้ได้ข้อมูลใหม่ เช่น การสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีที่แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีในพ.ศ.2524² จากการสำรวจในครั้งนี้ได้พบบ่อน้ำและท่อนไม้ที่มีการเชื่อมต่อกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งท่อนไม้เหล่านี้ใช้สำหรับทำขอบบ่อน้ำโบราณ จากการพบบ่อน้ำและท่อนไม้ที่ใช้ทำขอบบ่อน้ำเป็นจำนวนมาก จึงสันนิษฐานได้ว่าบ่อน้ำที่ค้นพบเป็นบ่อน้ำจืดที่ใช้สำหรับเรือสินค้าที่เดินทางเข้ามาค้าขายและจอดเทียบท่า เพื่อหาเสบียงและน้ำสำหรับการเดินทางต่อไป นอกจากนั้นยังได้พบเครื่องถ้วยที่ผลิตในประเทศจีนสมัยราชวงศ์ถังที่มีอายุในพุทธศตวรรษที่12- 15 เป็นจำนวนมาก ภายหลังการสำรวจขุดค้นพบขอบบ่อน้ำโบราณและเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ถังที่มีปริมาณมากมาย นักโบราณคดีที่ทำการขุดค้นจึงสรุปว่าสรุปได้ว่า

ดร.ควอริทซ์ เวลล์ (H.G Quaritch wales) เป็นนักโบราณคดีชาวอังกฤษที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์และโบราณคดีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹ ธรรมทาส พานิช. (2496, ธันวาคม). ศรีวิชัย. นิตยสารศิลปากร. 7(7): 93 -100.

² เขมชาติ เทพไชย. และภุชงค์ จันทวิช. (2525, พฤษภาคม). หลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัยที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นิตยสารศิลปากร. 26(2):29-40.

บริเวณแหลมโพธิ์อาจเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสำคัญหรือเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ที่ทำการค้า แลกเปลี่ยน และนำเข้าเครื่องถ้วยจีนเพื่อส่งขายต่อไปยังดินแดนอื่น¹

จากการค้นพบดังกล่าวตรงกับข้อสันนิษฐานว่า“ศรีวิชัย”เป็นเมืองท่าขนาดใหญ่ และเปิดการค้าขายกับจีนเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์ถัง จึงเป็นไปได้ว่าแหลมโพธิ์อาจเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยไม่ใช่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตรา ซึ่งไม่พบภาชนะดินเผาครั้งแรกหรือภาชนะเครื่องเคลือบของราชวงศ์ถังในพุทธศตวรรษที่ 13 นอกจากนั้นยังไม่พบภาชนะของใช้ในชีวิตประจำวันที่แสดงให้เห็นว่าเคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านหรือชุมชนขนาดใหญ่มาก่อน ดังนั้นการที่เมืองปาเล็มบังจะมีศาสนาหรือวัดเพื่อเป็นที่จำวัดของพระภิกษุพันธุ์รูป ได้ตามที่พระภิกษุอี้จิง(I-Ching) ได้บันทึกเอาไว้เมื่อพุทธศตวรรษที่ 13 จึงเป็นไปได้ยากมาก²

จากโครงการขุดค้นทางโบราณคดีในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีระหว่างพ.ศ.2522-2524 ทำให้ปรากฏงานเขียนที่สำคัญในปีต่อมา ได้แก่รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย³ ซึ่งเป็นการรวบรวมบทความของนักวิชาการด้านต่างๆ ได้ทำการค้นคว้าในแต่ละสาขาวิชา มาอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หนังสือเล่มนี้เสนอแนวทางการศึกษาเรื่องศรีวิชัยไว้ 2 ประเด็น คือ “ศรีวิชัย”มีลักษณะเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรหรือหมู่เกาะ มีความสัมพันธ์กันในสังคมทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง แต่ศูนย์กลางของเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการเมืองทั้งหมดนี้รวมเรียกว่าสมาพันธรัฐศรีวิชัย หรือ“ศรีวิชัย”มีลักษณะเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน ได้แก่การนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งแสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรม ที่เรียกว่าศิลปกรรมแบบศรีวิชัย⁴ หลังพ.ศ.2525 –2550 มีการเสนอองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยผ่านการจัดงานสัมมนาที่จัดโดยวิทยาลัยครูในเขตภาคใต้ ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้เสนอข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย

ในทางประวัติศาสตร์ศิลปะ พิริยะ ไกรฤกษ์ได้เสนอให้เปลี่ยนการเรียกชื่อยุคสมัยทางศิลปะใหม่ต่อเนื่องเป็นเวลาหลายทศวรรษ และท้ายที่สุดได้เกิดการศึกษาศาสตร์ศิลปะกระแสรองขึ้นในประเทศไทย

ดังนั้น ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกสร้างขึ้นในเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยศรีวิชัยจึงแบ่งแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสหลักและ

¹ เขมชาติ เทพไชย. และภุชงค์ จันทวิช. (2525, พฤษภาคม). หลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัยที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เล่มเดิม. 26(2):29-40.

² B. Bronson and Wisseman. (1975). “Excavation at Palembang”, **Asian Perspective XXI**. (อ้างอิงจาก. ปรีชา นุ่นสุข. (2525). หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย. หน้า 90-91)

³ กรมศิลปากร. (2525). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ศ.

⁴ แหล่งเดิม. หน้า (ข).

ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสรอง ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างก็มีพื้นที่ในการเผยแพร่องค์ความของตนเอง

กลุ่มที่ 1 ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสหลัก จะเป็นงานที่ผลิตขึ้นภายใต้บริบทการเขียนประวัติศาสตร์ชาติซึ่งผูกพันกับความเจริญและความเสื่อมของอาณาจักรตัวอย่างของงานที่สำคัญในกลุ่มนี้ คือ

ตำนานพุทธเจดีย์สยาม(พ.ศ.2469) เป็นหนังสือเล่มแรกที่ยึดอายุเวลาและรูปแบบพุทธเจดีย์ในประเทศไทย

กลุ่มที่ 2 ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสรอง กลุ่มนี้จะปฏิเสธกรอบความคิดของกลุ่มที่ 1 และมีแนวทางของตนเองในการศึกษา เช่น

ศรีศักร วัลลิโภดม เสนอให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 โดยพิจารณาจากกำเนิดและพัฒนาการของรัฐซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการใช้โลกทัศน์แบบเดิมที่ษัตริย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล

สำหรับพิริยะ ไกรฤกษ์ เสนอให้มีการปรับเปลี่ยนการเรียกชื่อยุคสมัยโบราณวัตถุสถานตามลัทธิ/นิกายทางศาสนาซึ่งเป็นทฤษฎีล่าสุด ภายใต้กรอบความคิดที่ว่า รูปแบบทางศิลปกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามความเชื่อในการนับถือศาสนา ดังปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง อารยธรรมไทยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่ม 1 ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของนักวิชาการกลุ่มนี้กลับจำกัดอยู่เพียงเฉพาะกลุ่มคือ ในแวดวงวิชาการระดับอุดมศึกษา และกลุ่มผู้ที่สนใจศึกษาความรู้ใหม่ที่อ่านวารสารทางประวัติศาสตร์ เช่นวารสารเมืองโบราณและศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะข้อเสนอของพิริยะ ไกรฤกษ์ ที่แนวความคิดจพกระจายอยู่เฉพาะในกลุ่มลูกศิษย์ที่สอนโดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนั้น ข้อเสนอของแนวการศึกษาในกลุ่มนี้แทบจะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ในกลุ่มแรกเลย

อันที่จริงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ 6 จนกระทั่งถึงปัจจุบันนั้น อยู่ในกระบวนการเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทย อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันได้แก่

1.การเปลี่ยนแปลงสำนักทางเวลาแบบใหม่คือ การปฏิเสธความคิดทางเวลาแบบไตรภูมิ เปลี่ยนมาเป็นการเชื่อเวลาที่เป็นปัจจุบันในชาตินี้ โดยจากประสบการณ์เชิงประจักษ์ของพระมหากษัตริย์ ราชวงศ์และข้าราชการที่ทำการค้าพบว่า โลกไม่ได้เสื่อมลงแต่กำลังเจริญขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าและการผลิต การเปลี่ยนแปลงความคิดทางเวลาเช่นนี้มีผลต่อสำนักทางประวัติศาสตร์

2.การเปลี่ยนแปลงของความคิดเกี่ยวกับษัตริย์และรัฐ ด้วยสำนึกในเรื่องความจริงเชิงประจักษ์ทำให้รัชกาลที่ 4 ทรงเชื่อว่ามนุษย์มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและมีความรู้ ความสามารถเหนือกว่าคนอื่น รวมถึงพระมหากษัตริย์คือผู้เดียวที่จะกำหนดวิถีแห่งประวัติศาสตร์ ส่วนในเรื่องเกี่ยวกับรัฐในสมัยรัชกาลที่ 4และรัชกาลที่ 5 รัฐเริ่มมีขอบเขตที่แน่นอนและพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างแท้จริงในเขตที่อำนาจรัฐแผ่ไปถึง อีกทั้งพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ทำให้คนในรัฐมี

ความสุขและความสำเร็จในโลกนี้ เช่น ร่ำรวยด้วยทรัพย์สินเงินทอง มีชีวิตที่สะดวกสบายและมีสุขภาพดี ในขณะที่เดียวกันคนทั้งหลายจะต้องขยันหมั่นเพียรในการผลิตและการค้าเพื่อมีรายได้เลี้ยงตัวเองและเสียภาษีอากร รวมทั้งต้องมีสุขภาพที่แข็งแรงเพื่อที่จะทำหน้าที่เป็นทหารป้องกันรัฐ การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์เช่นนี้ได้ทำให้เกิด สำนึกในความเป็นชาติ ซึ่งเป็นผลรวมของหน่วยย่อยทุกหน่วยในรัฐ

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของสำนึกดังกล่าวจึงก่อให้เกิดแนวการเขียนประวัติศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นอดีตที่มีความรุ่งเรืองยาวนานของชาติไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงจำเป็นที่ต้องหาอดีตของชาติไทยซึ่งเก่าแก่กว่าสมัยสุโขทัย โดยการหาหลักฐานใหม่ที่เกี่ยวข้องกับชาติไทยในอดีต รวมทั้งให้ความสำคัญกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายถึงเหตุและผลของการเกิดเหตุการณ์ การใช้หลักฐานประกอบการค้นหาดีต่อนยาวนานของชาติ

จากความพยายามค้นหาดีตของชาติในลักษณะนี้“ศรีวิชัย”จึงกลายเป็นชื่อของอาณาจักรยุคสมัยทางศิลปกรรมและกลายเป็นดินแดนที่มีอดีตที่ยาวไกล อีกทั้งยังปรากฏหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้คน และจากการเทียบเคียงอายุเวลาของศิลปกรรมสมัยศรีวิชัยก็สามารถเปรียบเทียบกับศิลปะสมัยราชวงศ์คุปตะ หลังคุปตะ ปาละ-เสนะของอินเดียตามลำดับ นอกจากนี้ยังสามารถชมโบราณวัตถุสมัยศรีวิชัยในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้ด้วย ดังนั้น ศรีวิชัยจึงถูกร้อยเข้าสู่ยุคสมัยหนึ่งของดินแดนประเทศไทยภายใต้การเขียนประวัติศาสตร์ชาติ และองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาโบราณคดีไทยในขณะนั้น

จากการที่ศรีวิชัยถูกร้อยเข้าสู่การเขียนประวัติศาสตร์ชาติ เป็นผลให้องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยมีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนประวัติศาสตร์ไทยซึ่งพัฒนาจากประวัติศาสตร์ชาติไปสู่ประวัติศาสตร์ชาตินิยมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มุ่งเน้นการสร้างควมยิ่งใหญ่ให้กับชาติไทยและผู้นำชาติ ซึ่งขณะเดียวกันภายใต้เศรษฐกิจที่ตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการต่อสู้ระหว่างโลกสังคมนิยมและโลกเสรีประชาธิปไตย จึงทำให้กระแสสังคมนิยมได้รับความสนใจจากปัญญาชนจึงเกิดการเขียนแนวประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์ ซึ่งเชื่อว่า ประชาชนคือผู้กำหนดวิถีแห่งประวัติศาสตร์ การเกิดการเขียนประวัติศาสตร์ที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางได้ส่งผลทางภูมิปัญญาต่อนักประวัติศาสตร์ที่จบการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศในช่วงทศวรรษที่ 2510 เพราะนอกจากประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์จะช่วยเปลี่ยนมุมมองหรือคำอธิบายจากรัฐและพระมหากษัตริย์ไปสู่ประชาชน ประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์ยังให้แนวทางการวิเคราะห์แบบวิถีการผลิต การใช้หลักฐานที่หลากหลายแบบสหวิทยาการและการตีความหลักฐานที่ทำให้มองเห็นประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง ซึ่งนักประวัติศาสตร์ได้นำแนวทางมาปรับใช้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน ทำให้การเขียนประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย กลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับอดีตที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน และทำให้เกิดการศึกษาเรื่องศรีวิชัย ในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเวลาต่อมา

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันคำอธิบายเรื่องศรีวิชัยในการเขียนประวัติศาสตร์ได้คลี่คลายไปสู่ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในวงวิชาการประวัติศาสตร์แล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี กรมศิลปากรและคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรยังคงทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในแนวประวัติศาสตร์ชาติต่อไป ดังเห็นได้จากการจัดแสดงโบราณวัตถุสมัยศรีวิชัยในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในปัจจุบัน จะรับแนวการศึกษาศรีวิชัยในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม แต่เป็นเพียงการนำคำอธิบายใหม่เข้าไปสวมกับกรอบโครงประวัติศาสตร์ชาติแบบเดิม ดังนั้นจึงทำให้องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในแนวประวัติศาสตร์ชาติจึงยังคงดำรงอยู่ในสำนึกของประชาชนโดยทั่วไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาพบว่าม้งงานวิจัยที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1.งานเขียนที่ริเริ่มศึกษาพัฒนาการของการศึกษาเรื่องศรีวิชัย

นงคราญ ศรีชาย. (2544). *ตามรอยศรีวิชัย*. พิมพ์ณศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์: กรุงเทพฯ.

งานเขียนเล่มนี้ศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศรีวิชัย นำมาวิเคราะห์ตีความเกี่ยวกับกำเนิดของศรีวิชัย ที่ตั้งและจุดศูนย์กลางของศรีวิชัย รวมถึงการศึกษาเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะการเสนอให้เห็นพัฒนาการของการศึกษาเรื่องศรีวิชัยรวมถึงนักประวัติศาสตร์ที่ให้ความสนใจเรื่องศรีวิชัย

นงคราญเสนอว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีวิชัยเริ่มต้นตั้งแต่พ.ศ.2261 โดยบาทหลวงเรโนโดต์(Renaudot) ได้ตีพิมพ์บันทึกการเดินทางของชาวอาหรับ 2 คนที่เดินทางเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากบันทึกการเดินทางได้กล่าวถึงรัฐที่มีความสำคัญทางการค้านามว่า"เซอร์เบซา"(Serbeza) หรือ"ศรีบุซา"(Sribuza) ต่อมาในพ.ศ.2439 ดร.ตากากุสุ(Takakusu) ได้แปลจดหมายเหตุการเดินทางไปสืบทอดศาสนาของพระภิกษุจีนชื่ออี้จิง(I-Ching) โดยดร.ตากากุสุเรียกดินแดนที่ปรากฏในบันทึกของหลวงจิ้นอี้จิงว่า "โกคะ"หรือ "ศรีโกคะ" ต่อมาในพ.ศ.2435และพ.ศ.2447 ได้มีการค้นพบจารึกที่เกาะบังกาทางทิศตะวันออกของเมืองปาเล็มบัง โดยจารึกทั้ง 2 หลักปรากฏคำว่า "ศรีวิชัย" ต่อมาในพ.ศ.2450ได้ค้นพบจารึกหลักที่23จากวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช(หรือจากวัดเวียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี) จารึกหลักนี้กล่าวถึงพระเจ้ากรุงศรีวิชัยและราชวงศ์ไศเลนทร์

จนกระทั่งพ.ศ.2461ยอร์ช เซเดส์(George Coedès) ได้นำข้อมูลจากบันทึกการเดินทางของชาวอาหรับ จดหมายเหตุการเดินทางของพระภิกษุจีนชื่ออี้จิง(I-Ching) คำที่ปรากฏในจารึกที่ค้นพบที่เกาะบังกาเมืองปาเล็มบัง และคำที่ปรากฏในจารึกไทย นำมาประกอบการเขียนเรื่องศรีวิชัย โดยเปรียบเทียบระหว่างคำว่า"เซอร์เบซา"(Serbeza)กับ"ศรีบุซา"(Sribuza)ในเอกสารอาหรับ และ"ซิลิโพชิ"(Shihli-fo-shih) ซึ่งเป็นภาษาจีนในสมัยราชวงศ์ถัง)ในบันทึกจีนโดยแปลความว่า ซิลิ=ศรี และ

โพธิ=วิชัย และคำว่า“ศรีวิชัย”ในภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในจารึกหลักที่23 ของไทยและจากจารึกสุมาตราที่เป็นภาษามลายูโบราณ ทำให้สรุปได้ว่าคำทั้งหมดมีความหมายว่า“ศรี-วิชัย” ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์จึงเรียกดินแดนแห่งนี้ว่า“อาณาจักรศรีวิชัย” และกำหนดที่ตั้งของเมืองหลวงไว้ที่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตรา

ต่อมาภายหลังจากที่ยอร์ช เซเดส์ได้ศึกษาและสรุปเรื่องศรีวิชัย ก็มีนักวิชาการสาขาต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศให้ความสนใจเรื่องศรีวิชัยมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่ตั้งและจุดศูนย์กลาง นักวิชาการเหล่านี้ ศึกษาเรื่องศรีวิชัยโดยใช้หลักฐานชั้นต้นมาวิเคราะห์ตีความเพื่อหาจุดกำเนิด และที่ตั้งเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย แต่หลักฐานที่เกี่ยวข้องมีน้อยและไม่ชัดเจนทำให้เกิดการตีความที่แตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องศรีวิชัยในระยะเริ่มต้นสามารถแยกได้ว่า นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องอาณาจักรศรีวิชัยให้ความสนใจเรื่องจุดศูนย์กลางของอาณาจักรอยู่ 2 แห่งคือ บนคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะทะเลใต้

จากงานของนางคราญ ได้เสนอให้เห็นการศึกษาเรื่องศรีวิชัยในประเด็นต่างๆ เช่นเรื่องที่ตั้ง และจุดศูนย์กลาง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมแต่การเสนอเรื่องศรีวิชัยของนางคราญก็มีข้อจำกัดอยู่ที่หลักฐาน เพราะหลักฐานที่ใช้ประกอบการศึกษามีน้อย ส่วนใหญ่เป็นหลักฐานเดิมที่เคยเสนอมานี้แล้วในงานสัมมนาต่างๆ ทำให้งานของนางคราญไม่ได้เสนอประเด็นใหม่ในการที่จะชี้ชัดในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย

ดังนั้นการศึกษาเรื่อง องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยของผู้เขียน จะเสนอให้เห็นการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ของเรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย รวมถึงบริบทของสังคมสยาม/ไทยซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทย

2.งานวิจัยที่ศึกษาพัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับสร้างองค์ความรู้เรื่องรัฐโบราณ

นถาวรณ มีลักษณะ. (2548). ทวารวดีในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. ปรินฎานินพนธ์ ศศ. ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อัดสำเนา.

เป้าหมายของงานวิจัยเล่มนี้ คือเพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้เรื่องทวารวดีในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2467- ปัจจุบัน

นถาวรณ เสนอว่า องค์ความรู้เรื่องทวารวดีเกิดขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ 6 ภายใต้อิทธิพลการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ เพื่อต้องการค้นหาอดีตในดินแดนประเทศไทย ที่มีความเก่าแก่กว่าอาณาจักรสุโขทัยหรืออยุธยา โดยมีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้ให้กำเนิดอาณาจักรทวารวดีในฐานะที่เป็นอาณาจักรแรกสุดของดินแดนในประเทศไทย และมีข้าราชการกรมศิลปากรเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้เรื่องทวารวดีในงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติ ตามแนวทางของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวการเขียนประวัติศาสตร์เปลี่ยนจากประวัติศาสตร์ชาติ ไปเป็นประวัติศาสตร์ชาตินิยม ซึ่งองค์ความรู้เรื่องทวารวดีก็มีการปรับเปลี่ยนระลอกการเกิดของสมัยทวารวดีให้ยาวนานขึ้น

ในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นอิทธิพลที่เกิดขึ้นในหมู่ปัญญาชนในโลกตะวันตก ทำให้เกิดการเขียนแบบมาร์กซิสต์ แทนการเขียนประวัติศาสตร์สกุลตำราขนานภาพ ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์แตกแขนงออกไปเป็นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาองค์ความรู้เรื่องทวารวดี จึงหันมาให้ความสนใจเรื่องทวารวดีในฐานะของประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในเวลาต่อมา

อารยะหญิง ศรีณพฤทธิ. (2533). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่อง เมืองนครปฐม**. ปริญญา นิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.อัสสัมชัญ.

เป้าหมายของการศึกษา คือการศึกษาพัฒนาการของข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องเมืองนครปฐม โดยศึกษางานเขียนตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ภายใต้บริบททางสังคมแต่ละสมัย เพื่อให้ทราบถึงข้อสรุปที่คงอยู่และข้อสรุปที่มีการเปลี่ยนแปลง

อารยะหญิง เสนอว่างานเขียนที่เกี่ยวกับเมืองนครปฐม เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกประมาณ พ.ศ. 2396-2401 เมื่อรัชกาลที่ 4 ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่องพระปฐมเจดีย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายให้เห็นความสำคัญของการบูรณะพระปฐมเจดีย์ เพราะเป็นสถูปเจดีย์แห่งแรกในพุทธศาสนาในประเทศไทย การที่นครปฐมมีสถูปเจดีย์สะท้อนให้เห็นว่าที่ตั้งของพระสถูปเจดีย์ต้องเป็นเมืองใหญ่ในสมัยโบราณ

เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 5 การศึกษาเรื่องเมืองนครปฐม เป็นการศึกษาที่อยู่ในกรอบของการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติ ในฐานะที่ศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาเป็นแห่งแรกในดินแดนสยาม/ไทย ซึ่งในช่วงสมัยนี้เป็นช่วงที่จักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ายึดครองประเทศราชของสยาม ดังนั้นชนชั้นนำสยามจึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาอดีตเพื่ออ้างสิทธิเหนือประเทศราชของตนเอง เพื่อให้เห็นความยิ่งใหญ่ของการเป็นอาณาจักร หลังพ.ศ.2509 เป็นต้นมา การศึกษาเรื่องเมืองนครปฐมเป็นการศึกษาภายใต้กรอบความคิดแนววัฒนธรรม โดยมีอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม เป็นผู้ริเริ่มการศึกษาโดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีประกอบภาพถ่ายทางอากาศเพื่อจะศึกษาขนาดและลักษณะของชุมชนที่รองรับโบราณสถานขนาดใหญ่ รวมถึงความเป็นไปได้ทางภูมิศาสตร์ที่รองรับการตั้งถิ่นฐานในสมัยโบราณ

งานวิจัยทั้ง 2 เล่มนี้เสนอให้เห็นสิ่งที่น่าสนใจ คือ การเกิดและการศึกษาเรื่องรัฐโบราณเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่สยามกำลังก้าวสู่การเป็นรัฐชาติ ดังนั้นการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับรัฐโบราณ เรื่องอาณาจักรทวารวดี และเมืองนครปฐม จึงเป็นการสร้างเนื้อที่ให้กับเขียนประวัติศาสตร์ชาติแบบใหม่ ซึ่งการเขียนประวัติศาสตร์ชาติต้องการเน้นถึงความเจริญรุ่งเรืองของสยามมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะการสร้างอดีตที่เก่าแก่กว่าการมีอาณาจักรอยุธยาเป็นราชธานีแห่งแรกของสยาม และการสร้างองค์ความรู้เช่นนี้ ถูกสร้างขึ้นในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดการแผ่ขยายของจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้าสู่สยาม

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่า องค์ความรู้เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยเกิดขึ้นในสังคมสยามแบบเดียวกับอาณาจักรทวารวดีและเมืองนครปฐม แต่ประเด็นเรื่องของอาณาจักรศรีวิชัยยังไม่มีผู้ศึกษาอย่าง

จริงจัง ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาการกำเนิดและพัฒนาการเรื่ององค์ความรู้อาณาจักรศรีวิชัย ว่ามีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรภายใต้บริบทของสังคมสยาม/ไทย

นอกจากนี้การศึกษาเรื่ององค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยของผู้เขียน นำเสนอสิ่งใหม่ในระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งแตกต่างไปจากงานของนภวรรณและอารยะหญิง ตรงที่ให้ความสำคัญงานเขียนที่ผลิตโดยนักวิชาการส่วนท้องถิ่น โดยการใช้หลักฐานที่พบเห็นภายในท้องถิ่นและความรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐโบราณและความเชื่อที่ปรากฏในท้องถิ่น

3.งานเขียนกลุ่มที่ศึกษาสถานภาพงานวิจัยประวัติศาสตร์ภาคใต้

จากการสำรวจงานเขียนกลุ่มนี้ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษานี้จะเน้นการสำรวจงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ภาคใต้เป็นสำคัญ ในลักษณะที่เป็นจารึก ตำนาน พงศาวดารเมือง และประวัติศาสตร์สมัยใหม่ งานวิจัยเล่มที่สำคัญของกลุ่มนี้ได้แก่

สงบ ส่งเมือง. (2532). **วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้**. รายงานการวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ภาคใต้. สงขลา: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. ทุนอุดหนุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2532. อัดสำเนา.

สงบ เสนอว่า การสำรวจและรวบรวมจารึก ตำนาน พงศาวดารและงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของภาคใต้ โดยเน้นการรวบรวมเหตุการณ์และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในภาคใต้ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดและวิวัฒนาการงานเขียนประวัติศาสตร์นับตั้งแต่อดีตของภาคใต้

ยงยุทธ ชูแ้วน. (2544). **สถานภาพการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ภาคใต้ในประเทศไทย (พ.ศ. 2503 – 2535)**.

ยงยุทธ เสนอว่าการสำรวจสถานภาพการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ภาคใต้ของไทยในช่วง พ.ศ. 2503 – 2535 เพื่อต้องการทราบว่า งานวิจัยในช่วงเวลาที่กำหนดมีเนื้อหา และวิธีการศึกษาส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทางใด มีความลุ่มลึกทางด้านเนื้อหาและวิธีการศึกษาเพียงไร มีข้อบกพร่องตรงไหน ซึ่งจะรวมไปถึงการเสนอแนะถึงแนวโน้มของลักษณะงานวิจัยที่ควรจะเป็นในอนาคต ยงยุทธพบว่าการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ภาคใต้มีผลงานออกมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา โดยประเด็นที่ได้รับการศึกษามากที่สุด คือพัฒนาการของชุมชนโบราณและการเมืองการปกครอง

อดิศร ตักดีสูง, สกรรจ์ จันทรัตน์, ศุภการ สิริไพศาล. (2547). **การศึกษาองค์ความรู้งานวิจัยประวัติศาสตร์ภาคใต้ในรอบทศวรรษ พ.ศ. 2537 – 2547**. ทุนอุดหนุนงานวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ มหาวิทยาลัยทักษิณ 2547. อัดสำเนา.

อดิศรและคณะได้สำรวจวิเคราะห์ ประเมินผลงานวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ภาคใต้ โดยใช้วิธีการสร้างกรอบพิจารณาข้อมูล โดยจัดแบ่งเนื้อหาศึกษาตามยุคสมัยในบริบทประวัติศาสตร์ของ

ภาคใต้ และได้สรุปว่า แนวโน้มการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ได้ลดลงในต้นทศวรรษ แต่ในปลายทศวรรษได้มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ประเด็นที่ได้รับการศึกษามากที่สุด คือ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง แต่ในเรื่องของประวัติศาสตร์นิพนธ์ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์หลักฐาน ยังมีการศึกษาน้อยมาก

งานเขียนทั้ง 3 ชิ้น เสนอให้เห็นว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ภาคใต้อย่างงานที่เกี่ยวกับกำเนิดของเรื่องศรีวิชัยในสังคมสยาม ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษาประเด็นดังกล่าว เพื่อเป็นการเปิดพรมแดนความรู้ทั้งงานด้านประวัติศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ของเรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2469 – พ.ศ.2550
2. เพื่อศึกษาบริบทของสังคมสยาม/ไทยซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2469 – พ.ศ.2550

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ของเรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2469- พ.ศ.2550
2. ทำให้ทราบถึงบริบทของสังคมสยาม/ไทยซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2469-พ.ศ.2550

ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาวิเคราะห์เรื่องกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประเทศไทยเฉพาะเอกสารภาษาไทย โดยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ.2469 ซึ่งเป็นปีที่ปรากฏผลงานเขียนเกี่ยวกับศรีวิชัยที่เป็นภาษาไทยขึ้นเป็นเล่มแรก ถึง พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นปีที่กล่าวถึงชื่อศรีวิชัยขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในฐานะที่เป็นอาณาจักรของจตุคามรามเทพซึ่งเป็นจักรพรรดิแห่งอาณาจักรศรีวิชัยที่มีความยิ่งใหญ่ในหมู่เกาะทะเลใต้ แต่เนื่องจากองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่เกี่ยวข้องกับจตุคามรามเทพเป็นความรู้ที่ปะปนไปด้วยกระแสของความศรัทธาและความเชื่อ ซึ่งเป็นสิ่งเหนือขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยการอาศัยการศึกษาจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) โดยใช้แนวการเสนอแบบพรรณนาความโดยการวิเคราะห์ (Analytical Description)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศรีวิชัย หมายถึง นามสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกไทย จารึกสุมาตรา จารึกอินเดียใต้ และในเอกสารจีนสมัยราชวงศ์ถังและในเอกสารอาหรับศิลปะ โดยสันนิษฐานว่าตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรมลายูตลอดลงไปจนถึงหมู่เกาะทะเลใต้ เป็นกลุ่มของบ้านเมือง หรือแคว้นแคว้นหรือรัฐน้อยใหญ่ที่มีวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน เช่น การนับถือพุทธศาสนาในลัทธิมหายาน ที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรมที่เรียกกันว่า ศิลปกรรมแบบศรีวิชัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
2. สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. ห้องค้นคว้าภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตวังท่าพระ
7. ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
8. ห้องสมุดสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์
9. ห้องสมุดประชาชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
10. นักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

บทที่ 2

องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนประวัติศาสตร์ชาติในพ.ศ.2460-2500

การเขียนประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นในช่วงการสร้างสยามรัฐ ถูกผลิตมาเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของการสร้างรัฐชาติ เพื่อดึงศูนย์อำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางซึ่งเป็นผลมาจากการถูกกดดันจากลัทธิจักรวรรดินิยมในเมืองนั้นและสถานการณ์การเมืองภายใน รวมทั้งการเกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ที่ก่อตัวมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในแง่ของสำนักความเป็นเหตุเป็นผลและการรับรู้ความจริงเชิงประจักษ์ โดยทั้งหมดแล้วนำไปสู่เงื่อนไขของการหาอดีตและสร้างอัตลักษณ์ของสยามขึ้นมาอีกชุดหนึ่งนั่นคือ การสร้างเค้าโครงประวัติศาสตร์นิพนธ์ขึ้นมาอธิบายเรื่องราวทั้งหมดของสยามใหม่

ดังนั้นศรีวิชัยเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่มชนชั้นนำสยามที่มีความสนใจในการศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของสยามประเทศตั้งแต่ทศวรรษ 2460 โดยสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ริเริ่มศึกษาเรื่องศรีวิชัยและผนวกเรื่องศรีวิชัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ สิ่งที่จะกล่าวถึงในบทนี้จึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประวัติศาสตร์รัฐโบราณเรื่องศรีวิชัยที่สร้างขึ้นเนื่องจากการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการสร้างสำนักเรื่องชาติไทย

1. กำเนิดการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ

ตั้งแต่อดีตการจดบันทึกเรื่องราวของไทยปรากฏให้เห็นในลักษณะของจารึก ตำนานและพงศาวดาร¹ จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและแนวความคิดของคนไทย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจซึ่งจากเดิมเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพเปลี่ยนแปลงไปสู่การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าและระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา ในขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจของคนไทยก็เข้าไปผูกพันกับระบบเศรษฐกิจโลก ระบบการเมืองเดิมถูกกระทบจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนองค์กรทางการเมือง ด้วยการปฏิรูปการเมืองการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการรวมอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางจนกลายเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในที่สุด ขณะเดียวกันแนวคิดในการสร้างรัฐชาติก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความมั่นคงภายในและกอบกู้ฐานะของประเทศให้ยืนอยู่ในสังคมโลกและสามารถหลบหลีกอันตรายที่กำลังคุกคามจากภายนอก พร้อมกันนั้นสังคมสยามแบบเดิมก็ถึงยุคของการเปลี่ยนแปลงด้วยการรับอารยธรรมตะวันตกเข้ามาปรุงแต่งและเปิดรับวิทยาการ เทคโนโลยีต่างๆเข้ามา อาทิ เรื่องการแพทย์ การพิมพ์ การศึกษา การทหาร

สามารถศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นนี้ได้ในงานของสมเกียรติ วันทะนะ. (2527, กันยายน). สองศตวรรษของรัฐและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. วารสารธรรมศาสตร์. 13 (3): 152-171.

¹ นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. หน้า 246.

หลักการของพุทธศาสนา พระองค์ทรงประกอบไปด้วยคุณธรรม คือ พระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ ทรงตัดสินคดีความ และทรงเป็นใหญ่เหนือแผ่นดิน¹

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดในการอธิบายโลก อธิบายสังคม และการเมือง ด้วยเหตุผลนิยม แต่ในขณะเดียวกันก็มองเห็นลักษณะมนุษยนิยมและปฏิบัตินิยม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในขณะนั้นทั้งในส่วนของชนชั้นนำและชนชั้นกลาง ซึ่งก่อตัวขึ้นมาเพราะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจซึ่งขยายตัวไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการค้า อันเป็นผลมาหลายปัจจัย กล่าวคือ การขยายตัวทางการค้าของรัฐ การค้ากับต่างประเทศทั้งในระดับรัฐและพ่อค้า การลดการเข้าเดือนของไพร่ การใช้แรงงานจ้างในกิจกรรมต่างๆ² เช่น ช่างไม้ การต่อเรือ การเดินเรือค้าขาย การทำน้ำตาล การเรียกเก็บภาษีจากการผลิตสินค้าหลากหลายชนิด เศรษฐกิจระบบการค้าดังกล่าวได้สร้างชนชั้นกลางที่เป็นชาวจีนและเชื้อสายจีนในสยาม ท่ามกลางการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆนี้ส่งผลให้ความคิดทางภูมิปัญญาของชนชั้นกลางเริ่มป่มเพาะขึ้น จากจุดนี้เองคือพื้นฐานประการหนึ่งของการเกิดแนวคิดภูมิปัญญาแบบชนชั้นกลาง

ลักษณะแนวคิดภูมิปัญญาของคนในสังคมสยามดังกล่าวเป็นพื้นฐานเดิมที่ดำรงอยู่ และเมื่อมีแนวคิดที่ได้รับจากอิทธิพลตะวันตกแพร่เข้ามา ก็ยิ่งแต่งเติมการขยายตัวของแนวความคิดใหม่ที่มีความทันสมัยหรือเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นของคนสยามในสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 ในส่วนของแนวความคิดภูมิปัญญาที่ผสมผสานกันเข้ามานี้เป็นเพียงหน่อความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมสยามและไม่ใช่แนวความคิดกระแสหลักเสียทีเดียว เพราะแนวความคิดแบบจารีตเดิมก็ยังคงดำรงอยู่ จากเหตุนี้ในหลายๆกรณีจึงปรากฏแนวความคิดและวิธีการทางปฏิบัติที่ขัดแย้งกันอยู่ในตัว กรณีของการเขียนประวัติศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน การเขียนพงศาวดารซึ่งได้รับการตกแต่งและชำระเพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ในการอธิบายถึงความสืบเนื่องของพระราชอำนาจของกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ ณ. เมืองหลวงแห่งใหม่และการมีศูนย์รวมความรู้สึกสำนึกร่วมกันของสังคมสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นนำซึ่งได้รับการตกแต่งเป็นพิเศษในช่วงสมัยของการเผชิญหน้ากับอิทธิพลตะวันตก เพื่ออธิบายฐานะของพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มอำนาจทางการเมืองภายในและกลุ่มอำนาจการเมืองภายนอก(อำนาจจากตะวันตก)

การอธิบายและการใช้พงศาวดารในครั้งนีมีการปรับตัวตามเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ก็เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติและสถาบันสำคัญๆผู้ปกครองและชนชั้นนำสยามพยายามสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้นมา เพื่อความเป็นรัฐเอกราชของรัฐในประชาคมโลกจากโบราณซึ่งเน้นความเป็นศูนย์กลางอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ เน้นศูนย์กลางที่เมืองหลวงมาสู่การเป็นรัฐชาติเพื่อเผชิญหน้ากับลัทธิล่าอาณานิคม การสูญเสียดินแดนบางส่วนในสมัยรัชกาลที่ 5 ยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ต้องสร้างรัฐชาติที่มีองค์ประกอบของอาณาเขตที่แน่นอน มีประชาชนซึ่งมีภาษา มี

¹ สายชล วรณรัตน์. (2525) พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ.2325-2352. หน้า 204-207.

² นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). วัฒนธรรมกรรมพิภพกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์. หน้า 70.

วัฒนธรรม และมีประสบการณ์ในอดีตร่วมกัน มีรัฐบาลกลางซึ่งมีอำนาจในการปกครองทุกส่วนของรัฐ¹

1.2. การเขียนประวัติศาสตร์ชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องความคิดทางเวลา ความคิดเกี่ยวกับกษัตริย์และรัฐ อีกทั้งก่อให้เกิดกรอบความคิดทางประวัติศาสตร์แบบใหม่ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงความคิดทางเวลาเกิดขึ้นเมื่อจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิค่อยๆเสื่อมสลายลง² จนชั้นนาก็เริ่มมีความคิดทางเวลาที่มีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์ที่เป็นจริงและเป็นความคิดทางเวลาที่มองเห็นศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อที่ว่า ในช่วงเวลาที่มนุษย์มีชีวิตอยู่มนุษย์มีศักยภาพที่จะทำให้อาณาเขตของตนเองและสังคมดำเนินไปสู่ความก้าวหน้าในโลกนี้ ส่วนความคิดที่เกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์ก็เปลี่ยนจากความคิดเกี่ยวกับรัฐแบบจักรวรรดิที่มีราชาธิราชปกครองมาเป็นรัฐที่มีอาณาเขตที่แน่นอนมีพระมหากษัตริย์ที่เป็นมนุษย์ที่ใช้อำนาจจริงเหนือดินแดนที่เป็นพระราชอาณาเขต ซึ่งการเขียนประวัติศาสตร์ราชวงศ์แบบพระราชพงศาวดารไม่สามารถอธิบายได้ครอบคลุมพอ การมีประวัติศาสตร์ร่วมกันจึงเป็นนัยยะทางการเมืองอย่างหนึ่งของผู้ปกครองสยาม ที่ต้องการสร้างอดีตความเป็นมาร่วมกันของกลุ่มคนท้องถิ่นหลายเชื้อชาติที่ประกอบกันเป็นรัฐสยาม อันทำให้ท้องถิ่นต่างๆต้องยอมรับอำนาจจากศูนย์กลาง จากการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ส่งผลให้เกิดแนวการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้ส่งผลต่อสำนึกที่เกี่ยวกับอดีตของพระมหากษัตริย์ ราชวงศ์และขุนนางซึ่งไม่ได้ผูกพันกับเวลาในทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งไม่ใช่เรื่องราวในพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่เรียงตามลำดับเวลาแบบที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารอีกต่อไป หากแต่ว่าการเขียนประวัติศาสตร์ชาติคือ การเขียนประวัติศาสตร์ที่เน้นอดีตที่มีความรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน รวมถึงการเน้นความเป็นเอกภาพของอดีตภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์และราชธานี ดังปรากฏว่ารัชกาลที่ 4 ทรงมีดำริที่จะเขียนอดีตที่ถูกต้องแท้จริงของสยามขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นความรู้แก่ชาวตะวันตก เพื่อที่ชาวตะวันตกจะได้รู้จักถึงความเป็นมาอันถูกต้องของสยาม ดังที่ปรากฏในลายพระราชหัตถเลขาที่มีพระราชทานไปถึง เซอร์จอห์น เบาวริง ราชทูตอังกฤษมีความว่า “...เพื่อให้สมกับที่ท่านขอมาโดยชอบ ข้าพเจ้ากับน้องชายข้าพเจ้าคือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท...กำลังพยายามตระเตรียมแต่งตำแน่ง กรุงสยามอันถูกต้องอยู่...”³ และพระราช

¹วิทย์ วิศทเวทย์. (2528). *ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475*. หน้า 11.

²อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2531). *ความเปลี่ยนแปลงของสำนึกทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึง พ.ศ. 2475*. หน้า 329.

³พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. *พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. หน้า 305-310.

พงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขาซึ่งพระองค์ทรงชำระร่วมกันกับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท หรือพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระวชิรญาณวโรรส เรื่องตำนานประเทศไทย(พ.ศ.2441-2442) ที่กล่าวว่า อดีตของสยามเริ่มต้นที่อาณาจักรสุโขทัยแล้วจึงกล่าวถึงอาณาจักรอยุธยา สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามจะร้อยเชื่อมอดีตของสยามให้มีความเก่าแก่ย้อนหลังขึ้นไปไกลมากยิ่งขึ้นกว่าการมีกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีตามที่รับรู้กันดีอยู่แล้วในหมู่มชนชั้นนำสยาม ดังที่ปรากฏในจารีตของการเขียนพระราชพงศาวดาร¹

ต่อมาอดีตของสยามได้เพิ่มความเก่าแก่และความยิ่งใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ อาจเป็นเพราะว่าชนชั้นนำในขณะนั้นให้ความสนใจเกี่ยวกับการค้นหาหลักฐานใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เพื่อจะนำขึ้นมาประกอบเป็นชาติไทย อีกทั้งการเขียนประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นพงศาวดารนั้นไม่เพียงพอ จึงจำเป็นจะต้องค้นคว้าอดีตที่เกี่ยวข้องกับสยามให้มีขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น ความสนใจเหล่านี้เกิดขึ้นท่ามกลางการเผชิญหน้ากับตะวันตกส่งผลให้ชนชั้นนำสยามได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ประวัติของตนเพื่อยืนยันกับตะวันตกและตัวเราเองว่า สยามเป็นประเทศที่มีความเป็นมาอันยาวนาน ดังเช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงมีประกาศให้จัดตั้งหอสมุดสยามในพ.ศ.2417² และหอพระสมุดวชิรญาณในพ.ศ.2424³ จึงเห็นได้ว่าความรู้เรื่องโบราณคดีจึงเริ่มขยายตัวออกไปจากชนชั้นนำสยามที่มีความสนใจส่วนตัวก่อนที่จะทยอยไปสู่คนกลุ่มอื่นๆ หรือสาธารณชนมากขึ้นด้วย เห็นได้จาก การประกาศเชิญชวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ตลอดจนประชาชนทั่วไปให้นำสิ่งของมาจัดแสดงได้หลายประเภท เช่น ผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรม งานช่างฝีมือ

ซึ่งแท้จริงแล้วพระราชดำรินี้ก็คืองานพระราชนิพนธ์ประวัติศาสตร์สยามฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง "Brief Notices of the History of Siam" สามารถดูได้จาก Sir John Bowring. The King and People of Siam Vol.II (Kuala Lumpur. Oxford University Press, 1969) และวินัย พงศ์ศรีเพียรได้เ็นข้อมูลเพิ่มเติมว่า พระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษเรื่อง "Brief Notices of the History of Siam" นี้เดิมชื่อว่า "Brief History of Siam" ตีพิมพ์ลงในวารสาร The Chinese Repository ฉบับที่ 20 เล่ม 7 กรกฎาคม ค.ศ.1851. ดูเพิ่มเติมการศึกษาในประเด็นนี้ได้ในงานวินัย พงศ์ศรีเพียร(บรรณาธิการ).(2537). ความย้อนของอดีต: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. (กรุงเทพฯ: มพท)

¹ Winai Pongsripian. "Traditional Thai Historiography and its nineteenth-Century Decline" (Ph.D. Thesis, the University of Bristol, 1983). pp 305-309. (อ้างในวีระศักดิ์ กิตติวรพันธ์.(2530). การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ พ.ศ.2367-2411. หน้า 60.

² ฉวีงาม มาเจริญ. (2517, กันยายน). การส่งเสริมความรู้ทางด้านศิลป วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี. นิตยสารศิลปากร. 18(3): 67-68.

หอพระสมุดวชิรญาณได้กลายเป็นหอสมุดสำหรับพระนครในพ.ศ.2448

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพ. (2534). เรื่องว่าด้วยเหตุที่ตั้งหอพระสมุดวชิรญาณ. ในประชุมเด็จพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพ. หน้า 3.

โบราณวัตถุตลอดจนถึงของทางวิชาการ มาจัดแสดงในงานสมโภชพระนครครบรอบ 100 ปีที่ท้องสนามหลวงในพ.ศ.2425 หรือที่เรียกกันในสมัยนั้นว่าการจัดแสดงเอกซhibition¹

ภายหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นนำสยามได้พยายามสถาปนาอำนาจรัฐจากส่วนกลางเข้าไปในท้องถิ่น เกิดเป็นรัฐประชาชาติที่มีอาณาเขตและดินแดนที่แน่นอน ประวัติศาสตร์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือที่จะบูรณาการดินแดนต่างๆ ที่เคยเป็นอิสระเข้ามารวมอยู่ภายใต้อำนาจของส่วนกลาง จึงมีการรวบรวมเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของแต่ละท้องถิ่นเข้ามาไว้ที่ส่วนกลาง โดยข้าหลวงที่ส่งไปประจำในแต่ละท้องถิ่นตามคำสั่งของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ การพยายามเก็บเรื่องราวของอดีตในท้องถิ่นต่างๆนั้น ส่วนหนึ่งเป็นความจำเป็นทางการเมือง การปกครองที่เรื่องราวของท้องถิ่นเหล่านี้จะสามารถใช้แสดงถึงสิทธิของรัฐเหนือดินแดนนั้นๆได้อีกด้วย

เมื่อรัชกาลที่ 5 กลับจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ในพ.ศ.2449 พระองค์ได้ทรงจัดตั้งสมาคมสืบสวนของโบราณในประเทศสยามหรือโบราณคดีสโมสรในพ.ศ.2450 ด้วยทรงมีความคิดเห็นว่า การเขียนอดีตที่อยู่ในจารีตพระราชพงศาวดารนั้นไม่เพียงพอ เพราะ “ความหลงพระราชพงศาวดารนี้ทำให้ทอดธุระเสียว่าเรื่องราวของชาติและของประเทศเราอยู่เพียงสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 สร้างกรุงทวารวดีศรีอยุธยา เรื่องราวที่เก่ากว่านั้นนำพิจารณาก็ได้ละเอียดเสียทั้งสิ้น เพราะเห็นว่ามีปีกล่วงถึง 400-500 ปี พอแต่ความปรารถนาที่จะรู้เพียงนั้นแล้ว”²

นอกจากนี้รัชกาลที่ 5 ยังทรงเห็นว่าต้องมีการค้นคว้าเกี่ยวกับอดีตของสยามให้มีขอบเขตกว้างขวาง ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสว่า “...จึงขอชักชวนท่านทั้งหลายแต่ในสโมสรประชุมกันครั้งแรกนี้ให้กระทำในใจว่า เราจะค้นหาเรื่องราวของประเทศสยาม ไม่ว่าเมืองใดชาติใดวงศ์ใดสมัยใด รวบรวมเรียบเรียงขึ้นเป็นเรื่องราวของประเทศสยาม จำเดิมตั้งแต่ 1000 ปีลงมา”³

โบราณคดีสโมสรที่จัดตั้งขึ้นนี้มีหน้าที่รวบรวมเรื่องราวที่เป็นอดีตในดินแดนต่างๆของสยาม และจัดพิมพ์เผยแพร่พร้อมทั้งเสนอความเห็น ทำให้การอธิบายเรื่องราวอดีตของสยามมีเนื้อหา มากกว่าพระราชพงศาวดารที่เคยเขียนกันมา เพราะข้อจำกัดของจารีตการเขียนพระราชพงศาวดารแบบที่เป็นการบันทึกเรื่องราวที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางในการดำเนินเรื่อง พงศาวดารดินแดนต่างๆ เหล่านี้ไม่เคยถูกนำมาร้อยเป็นเรื่องราวเดียวกันเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของดินแดนท้องถิ่นภายใต้สยามประเทศและเนื้อหาที่ยังคงวนเวียนอยู่กับเรื่องราวของชนชั้นปกครองที่เป็นเจ้าผู้ครองนคร ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสในพิธีเปิดโบราณคดีสโมสร ว่า“...ความจริงชื่อของพระราชพงษา

¹ ฉวีงาม มาเจริญ. (2517,กันยายน.). เล่มเดิม. 68.

² พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511,กรกฎาคม). สมาคมสืบสวนของโบราณในประเทศสยาม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ดำรัสเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม รัตนโกสินทร์ ศก 126 คัดจากเอกสาร ร. 5 บ. 44/14 แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ อังใน วารสารศิลปากร. 2 (2):43-46.

³ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511,กรกฎาคม). เล่มเดิม. หน้า 43-46.

दार เขาได้ตั้งชื่อขึ้นโดยความเชื่อตรงต่อหนังสือ...หมายจะเรียงเรื่องราวของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งสืบสันตติวงศ์ลงมาจนถึงเวลาที่เขียนนั้น...ไม่ได้ตั้งใจที่จะกล่าวถึงสยามประเทศโดยทั่วไป...ถ้าผู้ใดได้อ่านเรื่องราวประเทศอื่นจะกล่าวตำราว่าเรื่องราวประเทศสยามช่างไม่มีอะไรเสียหายจริง ๆ มีแต่เล่าถึงพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น...”¹

ดังนั้นการสืบค้นอดีตในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเป็นการสืบค้นอดีตที่ยาวนานกว่าพระราชพงศาวดาร กล่าวคือ เป็นความพยายามที่จะอธิบายอดีตให้ครอบคลุมไปถึงดินแดนต่างๆของสยามและพยายามย้อนลึกเข้าไปไกลกว่าสมัยกรุงศรีอยุธยา จากการสนใจที่จะสืบค้นเรื่องราวของสยามให้ไกลเกินกว่าที่บันทึกไว้ในพระราชพงศาวดารนั้น ทำให้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพมีพระประสงค์ว่า สักวันหนึ่งการศึกษาทางโบราณคดีจะเป็นทางนำไปสู่การเขียน พงศาวดารสยามขึ้นมาใหม่เพื่อบันทึกอดีตของสยามให้มีประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่เป็นพันปี ซึ่งเท่ากับเป็นชาติที่เก่าแก่ มีอารยธรรม (Civilization) ที่รุ่งเรืองมานานตามคติตะวันตก โดยรวบรวมเรื่องราวที่เป็นอดีตในดินแดนต่างๆของสยาม ดังที่พระองค์ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าเป็นแต่ผู้ศึกษาพงศาวดารคนหนึ่ง...ผู้ศึกษาพงศาวดารมีมากด้วยกัน ความรู้และความเห็นย่อมไม่เหมือนกัน...ถ้าได้ความรู้และความเห็นหลายๆคนด้วยกันมาประกอบ คงจะได้เรื่องราวที่เป็นหลักฐานใกล้เคียงความจริงยิ่งขึ้น เมื่อสำเร็จประโยชน์อย่างนั้นแล้ว ก็จะสามารถที่จะแต่ง “พงศาวดารสยาม” ขึ้นใหม่ให้มีหนังสือพงศาวดารไทยที่ดีเทียบเทียมกับพงศาวดารอย่างดีของประเทศอื่นได้”²

อีกทั้งเมื่อรัชกาลที่ 6 ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง(พ.ศ.2451) เมื่อทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชในพ.ศ.2451 ถือได้ว่างานเขียนเล่มนี้เป็นงานนิพนธ์ประวัติศาสตร์เรื่องแรกๆ ที่ประสบความสำเร็จตามความตั้งใจของชนชั้นนำสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ต้องการเขียนพงศาวดารสยามขึ้นมาใหม่ โดยมีจุดเริ่มต้นที่ไกลไปมากกว่าการมีกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยการสถาปนาให้กรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของสยามเป็นครั้งแรก

จากการสถาปนาให้กรุงสุโขทัยเป็นเสมือนราชธานีแห่งแรกของสยามในสมัยนี้จึงเป็นสิ่งที่ชนชั้นนำสยามต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า “..สยามประเทศไม่ใช่ประเทศที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่เหมือน “คนจระหมอนหมิ่นที่ไม่มีหัวนอนปลายตีน” อีกต่อไปแล้วเพราะถึงตอนนี้ “รากเหง้า” ของสยามนั้นได้ถูกแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อสายตาของอารยประเทศทั้งหลายให้เห็นว่า สยามเป็นประเทศเก่าแก่ที่มีอดีตเป็นของตัวเองสืบเนื่องยาวนานเป็นสายธารลงมาอย่างไม่ขาดสาย...”³ อย่างน้อยที่สุดก็นับตั้งแต่สมัยของการสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกแล้ว ดังที่ปรากฏข้อความในพระราชนิพนธ์คำนำว่า “...หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะมีผลอย่างอื่นบ้างคือ ประการหนึ่งบางที่จะทำให้คนไทย

¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511,กรกฎาคม). เล่มเดิม. หน้า 43-46.

² สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. (2534). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1. หน้า 2.

³ วีระศักดิ์ กิตติวรนนท์. (2530). การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ พ.ศ.2367-2411. หน้า 66.

รู้สึกขึ้นมาบ้างว่า ชาติไทยของเราไม่ใช่ชาติใหม่ และไม่ใช่ชาติที่เป็นคนป่า หรือที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า “อินซิวไลซ์” ชาติไทยเราได้เจริญรุ่งเรืองมามากแล้ว...”¹

ต่อมาโครงเรื่องในอดีตของสยามได้รับการสร้างอดีตที่เป็นเอกภาพและมีความต่อเนื่อง โดยพยายามสร้างที่มาของสยามให้เพิ่มความเก่าแก่และยิ่งใหญ่มากขึ้น ดังเช่น งานพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภใน **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา(พ.ศ.2457)** ที่ได้อธิบายความเป็นมาในอดีตโดยอธิบายเหตุการณ์ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา มีความว่า

...แผ่นดินอันเป็นที่ตั้งสยามประเทศนี้ แต่เดิมเป็นที่อยู่ของประชาชน 2 ชาติ คือ ขอมชาติ 1 ลาวชาติ 1 ชาติภูมิของขอมอยู่ที่แผ่นดินต่ำข้างใต้ คือที่เป็นเมืองเขมรเดี๋ยวนี้ และตามชายทะเลเข้ามาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาข้างตอนใต้ ตลอดออกไปจนเมืองรามัญ...

...ชนชาติขอมและลาวเดิมเป็นอย่างไร จะรู้ได้ในเวลานี้แต่เพียงว่า บุคคลจำพวกที่เราเรียกว่า ข่า ขมุ เขมร มอญ เม็ง เหล่านี้ ภาษาที่พูดเป็นภาษาขอม จึงเข้าใจได้ว่าชนชาติเหล่านี้เป็นเชื้อสายสืบมาแต่ขอม ส่วนลาวนั้น ลาวเดิมคือพวกที่เราเรียกทุกวันนี้ว่าละวะและละว้า เดี่ยวนี้ก็ยังมี อยู่ตามป่าตามเขาแทบทุกมณฑล ที่เป็นเมืองลาวเดิม มีภาษาพูดภาษา 1 ต่างหากเหมือนกัน ชื่อที่เรียกว่าละวะและละว้า ก็มาจากคำเดียวกับลาวนั่นเอง จึงรู้ว่าพวกนี้เป็นลาวเดิม ข้อนี้ไทยเราชาวใต้ยังมักเข้าใจกันอยู่มาก ว่าชาวเมืองที่อยู่ใต้มณฑลพายัพ มณฑลอุดร มณฑลร้อยเอ็ด และมณฑลอุบล พวกโบราณคดีสืบสวนจึงได้ความว่าประเทศจีนข้างใต้ที่เรียกในบัดนี้ว่ามณฑลฮุนหน่า มณฑลกุยจีว มณฑลกวางตุ้ง และกวางไส ทั้ง 4 มณฑลนี้แต่เดิมเป็นอาณาจักรที่ไทยตั้งบ้านเมืองอยู่เป็นอิสระแก่กันหลายเมือง...²

หรือในการบรรยายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภ เรื่อง**แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม(พ.ศ.2467)** โดยจะเห็นว่าโครงเรื่องของการแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม มีกรอบของดินแดนสยามประเทศเป็นหลักสำคัญ เช่น ในกัณฑ์ที่ 1 ตอนที่ 1 จะเริ่มกล่าวถึง สยามประเทศเมื่อก่อนชนชาติไทยได้ปกครอง ตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่องไทยได้ปกครองประเทศสยาม ตอนที่ 3 และตอนที่ 4 เป็นพงศาวดารสุโขทัย และได้กล่าวต่อไปจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งเสียกรุงครั้งที่ 3³

ผลงานเรื่องแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม จัดได้ว่าเป็นงานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เน้นราชธานีเป็นศูนย์กลางและกำหนดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นเส้นตรง โดยมองเหตุการณ์ที่

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2526). **เที่ยวเมืองพระร่วง**. หน้า คำนำ.

² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภ. (2548). **พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม 1**. หน้า 29.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภ ได้ทรงบรรยายในวิชาประวัติศาสตร์ ณ หอประชุมใหญ่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้หนังสือจุฬาลงกรณ์ฟังเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2467 และต่อมาบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัยได้ขอพระราชทานอนุญาตให้นำแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม ไปตีพิมพ์ในพ.ศ.2468

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุกาภ. (2468). **แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม**. หน้า สารบัญ.

เกิดขึ้นในช่วงขณะหนึ่ง ๆ ของเวลาที่สืบเนื่องเป็นเส้นตรงตามการเกิดและการเสื่อมของศูนย์อำนาจสำคัญ¹ โครงเรื่องประวัติศาสตร์ไทยในแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม จึงเริ่มต้นจากก่อนสุโขทัย สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีและสมัยอยุธยา ดังนั้นจะสังเกตเห็นได้ว่า งานนิพนธ์เรื่องนี้เป็นผลมาจากความสำนึกถึงเรื่องการที่รัฐต้องมีเอกภาพ มีอำนาจรวมศูนย์ และขอบเขตของรัฐที่แน่นอน ซึ่งสำนึกดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ขยายตัวเข้ามาประชิดสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงส่งผลให้งานประวัติศาสตร์เรื่องแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม พยายามที่จะอธิบายที่มาและความเป็นชาติสยาม โดยมีระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ต้องการสร้างให้กษัตริย์เป็นศูนย์กลางของรัฐ โดยทรงเห็นว่า ราชอาณาจักรเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น ดังนั้นเรื่องราวความสนใจของงานเรื่องแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม จึงไม่ได้แตกต่างไปจากเนื้อหาในพระราชพงศาวดารมากนัก เพียงแต่เพิ่มเติมความสำคัญของรัฐที่อยู่ภายใต้การนำของกษัตริย์ควบคู่ขึ้นมา และย้อนไปไกลในอดีตมากยิ่งขึ้น²

เป็นที่น่าสังเกตว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดการเขียนประวัติของเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก อาทิ เมืองสุโขทัย โดยเล่าถึงประวัติความเป็นมาของเมืองนั้นๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและความเกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนหนึ่งของชาติ อีกทั้งในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ยังให้ความสนใจในการอธิบายประวัติศาสตร์วีรบุรุษและวีรสตรีที่เคยประกอบวีรกรรมในการปกป้องเอกราชของชาติไทยในอดีต เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ท้าวสุรนารี ท้าวเทพกษัตริย์ตรีและท้าวศรีสุนทร เป็นต้น

ต่อมาอดีตของสยามได้ถูกขยายให้มีความเจริญรุ่งเรืองและเพิ่มความเก่าแก่มากยิ่งขึ้น หลังจากปรากฏงานเขียนเรื่องหลักไทย(พ.ศ.2471) ของขุนวิจิตรมาตรา(สง่า กาญจนาคพันธุ์) หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานที่ส่งเข้าประกวดตามประกาศของทางราชการเมื่อพ.ศ.2471 และได้รับคัดเลือกจากคณะกรรมการราชบัณฑิตยสภาให้ได้รับพระราชทานรางวัลชั้นที่ 2 จาก รัชกาลที่ 7 และยังได้รับคัดเลือกให้เป็นแบบเรียนประวัติศาสตร์อีกด้วย

หนังสือเรื่องเล่มนี้ผู้เขียนมีความต้องการที่จะสร้างจิตสำนึกความเชื่อมั่นในหลักของชาติทั้ง 3 ประการ โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ อันเสมือนผู้ดำรงอยู่ของชาติมานาน ซึ่งในขณะนั้นชาติกำลังเผชิญอยู่กับการทำทลายหลายด้าน จึงทำให้หนังสือเรื่องหลักไทยได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากราชสำนักให้เป็นหนังสือที่ได้รับรางวัลพระราชทานจากการประกวดหนังสือ การบรรจุให้เป็นหนังสือแบบเรียนและได้รับการตีพิมพ์ต่อมาอีกหลายครั้ง อีกทั้งหนังสือเล่มนี้ยังได้เสนอแนวความคิดเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เท่ากับเป็นการขยายขอบข่ายของการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารใหม่ให้เพิ่มขึ้นจากการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารเดิมซึ่งมีแต่เรื่องของ

¹ ฐิตา สาระยา. (2539). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในบริบทของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. หน้า 25.

² วีระศักดิ์ กิตติวรนนท์. (2530). การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ พ.ศ.2367-2411. หน้า 66-67.

พระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจ(การทำสงครามและสร้างวัด) โดยเพิ่มเติมเรื่องของชาติเข้ามาด้วย คำโคจรประวัติศาสตร์ดังเช่นเรื่องนี้เป็นรากฐานให้กับการพรรณนาประวัติความเป็นมาของสยามต่อมาอีกหลายสิบปี

ขุนวิจิตรมาตราได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการแต่งหนังสือเล่มนี้ไว้ในคำนำของฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 ว่า “หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้น ด้วยความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ไทยมีใจจงรักภักดีต่อชาติเพิ่มพูนความเลื่อมใสในทางศาสนา และภักดีต่อพระมหากษัตริย์ กล่าวตำนานแห่งชาติ กล่าวประวัติย่อแห่งพุทธศาสนา และสรรเสริญพระเกียรติแห่งพระราชชาติ เป็นวิธีซึ่งผู้แต่งมุ่งหวังว่าจะยังให้เกิดผลเช่นกล่าวมานั้น...”¹

ความสำคัญของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่ความสามารถในการขยายระยะเวลาของสยามให้เก่าแก่ขึ้นไปถึงอาณาจักรไทยมุง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ 4500 ปีก่อนพุทธกาล

...ไทยเป็นเชื้อสาย”มงโกล” (มองโกล) อันเป็นชนเผ่าแรกๆที่เจริญขึ้นในโลก ชนชาติไทยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไตและระยะต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นชุมชนเกษตรกรรม อยู่บริเวณแม่น้ำฮวงโหหรือแม่น้ำเหลืองกับลุ่มน้ำแยงซีเกียง เกิดเป็นนครรัฐที่สำคัญขึ้น 3 นครรัฐคือ นครลุง นครปา นครเจียวต่อมาอาณาจักรของชาวไทยในระยะแรกที่บริเวณลุ่มน้ำทั้งสองนั้นดำรงอยู่ได้ไม่ตลอด โดยเฉพาะเมื่อนครลุงต้องเสียให้กับจีนในราว 300 ปีก่อนพุทธกาล จึงเกิดการอพยพลงใต้เป็นครั้งแรกของชนชาติไทย...²

ลักษณะการดำเนินเรื่องในหนังสือเรื่องหลักไทยของขุนวิจิตรมาตราใช้สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นแกนในการดำเนินเรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องกันลงมาเป็นลำดับ ตั้งแต่อาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดของชนชาติไทยทางตอนเหนือ ก่อนที่จะอพยพลงใต้เรื่อยมาจนกระทั่งถึงกรุงศรีอยุธยาและกรุงเทพฯ โดยมีศูนย์กลางของเรื่องอยู่ที่ “ชนชาติไทย” นอกจากนั้นหนังสือเรื่องหลักไทยยังกล่าวถึงคุณงามความดีที่พระมหากษัตริย์ได้กระทำต่อประเทศชาติ เพราะจุดมุ่งหมายของหนังสือเรื่องหลักไทยต้องการให้ประชาชนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้หลักยึดมั่นที่สำคัญ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในคำนำของเรื่อง ภาพของพระมหากษัตริย์ของไทยนั้นถูกสรุปลงไว้ว่า “...จริงอยู่พระเจ้าแผ่นดินบางพระองค์ก็บกพร่องในส่วนความดี แต่ข้อนี้ก็ขึ้นอยู่กับเฉพาะบางพระองค์ ไม่ทั่วไป จะโทษว่าเป็นเพราะประเพณีไม่ดีหาได้ไม่ นอกจากนี้ไทยสยามยังถือมั่นในประเพณีที่มีพระมหากษัตริย์ ฉะนั้นถึงหากบางคราวพระเจ้าแผ่นดิน

¹ ขุนวิจิตรมาตรา. (2519). **หลักไทย**. หน้า ก.

² แหล่งเดิม. หน้า 20.

การสร้างแนวคิดให้ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่ต้องอยู่คู่กับรัฐไทยเกิดขึ้นครั้งแรกใน สมัยรัชกาลที่ 6 และได้รับการยอมรับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

บกพร่องก็ไม่ก่อการจลาจลในทางเปลี่ยนประเพณีอันเป็นเหตุให้บ้านเมืองทรุดโทรมยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินปกครองไม่ดีเสียอีก...”¹

การที่หนังสือเรื่องหลักไทยได้รับการยอมรับจากราชสำนัก เนื่องจากงานชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ประชาชนในชาติมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้ “หลัก” ยึดมั่นที่สำคัญคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมถึงการให้ความสำคัญกับชนชาติไทย ที่สืบเชื้อชาติมายาวนานในฐานะผู้เป็นเจ้าของประเทศสยาม ซึ่งแตกต่างไปจากงานพระนิพนธ์เรื่องแสดงบรรยายพงศาวดารสยาม ที่ต้องการตอบโต้การเข้ามาของจักรวรรดินิยมตะวันตก ที่เข้ามาคุกคามประชิดดินแดนสยาม ในขณะที่หนังสือเรื่องหลักไทยเขียนขึ้นในช่วงทศวรรษ 2470 ซึ่งเป็นช่วงที่ปัญหาของชนชั้นผู้นำสยามไม่ได้อยู่ในเรื่องของกรขยายดินแดนอีกต่อไป หากแต่เป็นเรื่องของความพยายามที่จะทำลายสถาบันกษัตริย์ที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัด เช่น การเกิดกบฏ ร.ศ.130 รวมถึงกระแสการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพระมหากษัตริย์ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและขุนนางราชวงศ์ ที่ปรากฏให้เห็นในหน้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่มีคนในบังคับต่างชาติเป็นเจ้าของ² จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการบ่อนทำลายสถาบันกษัตริย์ เพราะหลังจากที่ได้รับอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศได้ไม่นาน ประเทศต้องประสบกับปัญหาที่แก้ไขได้ไม่ถาวร เช่น ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่นในกษัตริย์และพระราชวงศ์ผู้ปกครองประเทศ

นอกจากการเน้นอดีตที่รุ่งเรืองและการหาหลักฐานใหม่แล้ว การเขียนอดีตแบบใหม่ยังเน้นความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ ดังเช่นในพ.ศ.2477 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิพนธ์จดหมาย ถึงสมเด็จพระเจ้านิคราชานุวัตติวงศ์ ซึ่งมีข้อความยืนยันถึงพระราชดำริที่เกี่ยวกับความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ว่า

...หลักของประวัติศาสตร์นั้นแม้จะเอากาลกำหนดตั้งเป็นเรื่องที่จะลำดับก่อนและหลังกัน มีข้อสำคัญที่ต้องถือเป็นหลัก 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เกิดเหตุการณ์อย่างไร

ส่วนที่ 2 ทำไมจึงได้เกิดเหตุการณ์อย่างนั้น

¹ ขุนวิจิตรมาตรา. (2519). เล่มเดิม. หน้า 268.

สามารถศึกษารายละเอียดของเรื่องกบฏ ร.ศ. 130 ได้จาก อัจฉราพร กมฺุทพิสมัย. (2523). กบฏ ร.ศ.130 : ศึกษารณการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่มทหารใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475. หน้า 103-112. (ในขณะที่นั้นสยามได้เสียดิสภาพนอกอาณาเขต)

สารสันสมเด็จพระเจ้านิคราชานุวัตติวงศ์ คือ จดหมายที่สมเด็จพระเจ้านิคราชานุวัตติวงศ์ ทรงนิพนธ์โต้ตอบวิจารณ์และประทานคำอธิบายต่างๆเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดี ศิลปะและอักษรศาสตร์ ถึงสมเด็จพระเจ้านิคราชานุวัตติวงศ์ โดยเริ่มเขียนตั้งแต่ พ.ศ.2475 ซึ่งเป็นปีที่สมเด็จพระเจ้านิคราชานุวัตติวงศ์เสด็จไปประทับอยู่ ณ เกาะปีนัง จนถึง พ.ศ.2486 ซึ่งเป็นปีที่เสด็จกลับมาประทับในประเทศไทย

ส่วนที่ 3 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นให้ผลอย่างไร...¹

จากการให้ความสำคัญกับการหาเหตุผลเพื่อใช้สำหรับเขียนประวัติศาสตร์ จึงต้องใช้หลักฐานมากมายหลายประเภทโดยเฉพาะหลักฐานประเภทจารึก เพราะจารึกคือหลักฐานที่ใช้ในการศึกษาอดีตที่เก่าแก่ของชาติไทย นอกจากนี้ยังให้ความสนใจและเชื่อถือหลักฐานของชาวตะวันตก จากการใช้หลักฐานที่หลากหลายและการค้นหาหลักฐานใหม่ทำให้ต้องมีการตรวจสอบหลักฐานโดยนำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบและข้อสรุปที่ได้ก็เกิดจากการตีความด้วยวิจรรณญาณหรือการสันนิษฐาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจากการเกิดรัฐสมัยใหม่ที่มีอาณาเขตที่แน่นอนและเป็นรัฐที่ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติของประชาชน ได้ก่อให้เกิดการขยายแนวการศึกษาอดีตของสยามที่ให้ความสำคัญกับการสืบค้นรากเหง้าความเป็นมาของสยามที่มีความเก่าแก่ย้อนไปไกลเกินกว่าเมื่อครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีตามที่ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดาร จนก่อให้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายชนชาติไทย และให้ความสำคัญกับฐานะของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นคนกระทำบ้านเมืองเจริญเติบโตและพัฒนามากยิ่งขึ้น²

2. การสร้างความรู้เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยให้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ

หากกล่าวถึงการสร้างประวัติศาสตร์เรื่องรัฐโบราณในการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ ในส่วนนี้ขอกล่าวเน้นไปที่จุดเริ่มต้นของการสร้างองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยและการคงอยู่ขององค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติตั้งแต่พ.ศ.2460-2500 ที่ถูกผลิตโดยชนชั้นนำสยามผู้มีบทบาทในการเขียนประวัติศาสตร์ในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ศรีวิชัยได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอดีตที่เจริญรุ่งเรืองและยาวนานของชาติไทยเป็นครั้งแรกในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพ เรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม (พ.ศ. 2469) โดยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาผลงานของยอร์ช เซเดส์ (George Coedès)

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. (2505). *สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์*. เล่มที่ 4. หน้า 268-269.

การให้ความสนใจและเชื่อถือหลักฐานของชาวตะวันตก เพราะมีความเชื่อถือว่าชาวตะวันตกได้เดินทางไปสำรวจ และเห็นด้วยตาตนเอง เช่นชุมชนของชนชาติไทยในดินแดนประเทศจีน โดยกล่าวว่าคนไทยที่ยังคงอยู่ในจีนตอนใต้มีรูปร่างหน้าตา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนไทยในสยาม เป็นผลให้การอธิบายประวัติศาสตร์ชาติไทยเป็นการอพยพจากเหนือลงใต้ ตั้งในงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพ ขุนวิจิตรมาตราและหลวงวิจิตรวาทการ

² วัระศักดิ์ กิตติวรนนท์. (2541). *การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ พ.ศ.2367-2411*. หน้า 71-72.

2.1 ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) กับองค์ความรู้เรื่องอาณาจักรศรีวิชัย

ยอร์ช เซเดส์ เสนอเรื่องศรีวิชัยเป็นครั้งแรกลงในบทความเรื่อง **Le royaume de Çrivijaya ในพ.ศ.2461**¹ เพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ บทความชิ้นนี้นับได้ว่าเป็นงานที่ศึกษาเรื่องศรีวิชัยในช่วงเริ่มต้น

ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) เข้ามารับราชการในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2460-2472 โดยดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ใหญ่ประจำหอพระสมุดแห่งชาติสำหรับพระนคร ในพ.ศ.2461-2469 และดำรงตำแหน่งสภานุกรการฝ่ายต่างประเทศแห่งราชบัณฑิตยสภาในพ.ศ.2470-2472² ยอร์ช เซเดส์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาโบราณคดีไทยในช่วงเริ่มต้นและเป็นผู้ช่วยคนสำคัญของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพในการวางรากฐานของการกำหนดอายุเวลา รูปแบบและชื่อสมัยของศิลปกรรมในสยาม

บทความเรื่อง **Le royaume de Çrivijaya** ตีพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกโดยใช้ภาษาฝรั่งเศส เสนอให้เห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของหลักฐานหลายชิ้น และเสนอว่าศรีวิชัยน่าจะเป็นคำที่ใช้เรียกชื่อดินแดนหรือแคว้นที่ปรากฏในช่วงหลังคริสต์ศตวรรษที่ 7-13 โดยมีจุดศูนย์กลางแรกตั้งอยู่ที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา

ในพ.ศ.2467 ยอร์ช เซเดส์ ได้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ใหญ่ของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้เรียบเรียงและพิมพ์หนังสือเรื่อง **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 อันว่าด้วยศิลาจารึกกรุงสุโขทัย(พ.ศ.2467)** ขึ้นเป็นภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศสในเล่มเดียวกัน โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์คำปรารภในการพิมพ์ครั้งแรก ในคำปรารภทรงชี้ให้เห็นว่าการอ่านจารึกเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาพงศาวดารและโบราณคดีของไทย "...ด้วยความคิดซึ่งจะแปลและ

¹ George Coedès, "Le royaume de Çrivijaya", **Bulletin de l'École Française d'Extrême Orient, Paris** Vol.XVIII, No.6, (1918), pp 1-36.

หอพระสมุดแห่งชาติสำหรับพระนครในขณะนั้นมีชื่อเรียกว่าหอพระสมุดวชิรญาณ จัดตั้งขึ้นในปีพ.ศ.2425 ชื่อของหอพระสมุดมาจากพระนามของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งทรงผนวชเป็นพระภิกษุ หอพระสมุดวชิรญาณเป็นหอสมุดส่วนพระองค์จนถึง พ.ศ.2448 มี รัชกาลที่ 6 เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารเป็นสภานายกพระองค์แรก และสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นนายกในปีพ.ศ.2458

² Jean Baffie เขียน สุมิตรรา บัฟฟี แบล. (2546). ชีวิตและผลงานของยอร์ช เซเดส์ ใน **ยอร์ช เซเดส์กับไทยศึกษา**. หน้า 28.

หลักฐาน ยอร์ช เซเดส์ ใช้ศึกษาเรื่องศรีวิชัย ได้แก่ จารึกในเกาะบังกา จารึกภาษาสันสกฤตที่พบในภาคใต้ของประเทศไทย เอกสารจีน เอกสารอาหรับ และหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดี

พิมพ์ศิลาจารึกทั้งปวงให้ปรากฏนั้นมืออยู่ในหอพระสมุดขุมานานแล้ว เพราะเรื่องศิลาจารึกนักปราชญ์ทั้งหลายย่อมถือว่าเป็นสิ่งของสำคัญ ในทางความรู้พงศาวดารแลโบราณคดีของประเทศ ...”¹

อีกทั้งทรงให้ความเชื่อถือในความรู้ความสามารถของยอร์ช เซเดส์ ในการแปลจารึกเป็นอย่างมากอีกด้วย ดังความว่า“...ตั้งแต่หอพระสมุดฯได้ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ชาวฝรั่งเศสมาเป็นบรรณารักษ์ใหญ่ในหอพระสมุดฯ กรรมการเห็นว่ามีความสามารถเหมาะแก่การที่จะแปลศิลาจารึกโบราณ ด้วยเป็นผู้รู้ชำนาญทั้งภาษาและนานาอักษรของประเทศทางตะวันออกและมีน้ำใจในการตรวจค้นสอบสวนโบราณคดี จึงได้มอบธุระเรื่องแปลศิลาจารึกในเมืองไทยให้ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์เป็นผู้ทำ...”²

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่รวบรวมจารึกกรุงสุโขทัยที่พบก่อนพ.ศ.2467 ที่พบตามเมืองต่างๆ ในอาณาจักรสุโขทัย เช่น เมืองสุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก กำแพงเพชร และนครสวรรค์ หนังสือเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกอธิบายถึงศิลาจารึกในสยามประเทศ ส่วนที่สองอธิบายถึงศิลาจารึกในกรุงสุโขทัย ส่วนที่สามถึงเรื่องพงศาวดารในจารึกกรุงสุโขทัย ส่วนที่สี่อธิบายถึงเรื่องบัญชีในสยามประเทศ³

โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย คือ ส่วนแรกซึ่งเป็นการอธิบายถึงศิลาจารึกในสยามประเทศโดยแบ่งหมวดหมู่ของศิลาจารึกออกเป็น 7 หมวด โดยในหมวดที่ 2 ที่กล่าวถึงศิลาจารึกของกรุงศรีวิชัย ยอร์ช เซเดส์ ได้อธิบายว่า “...จารึกกรุงศรีวิชัย ปรากฏศักราชราว พ.ศ.1250-1650 พบที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองเวียงสระแลเมืองไชยา ใช้ภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร...”⁴ และได้ขยายความเพิ่มเติมในเชิงอรรถ ดังต่อไปนี้ “...กรุงศรีวิชัยนี้เดิมตั้งราชธานีอยู่ที่เกาะสุมาตราใกล้เมืองที่เรียกว่า ปาเลมบัง บัดนี้ แต่ครั้งโบราณกาลกรุงศรีวิชัยนั้น มีเมืองขึ้นในแหลมมลายูหลายเมือง คือเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงแลเมืองไชยา เป็นต้น...”⁵

ต่อมาในพ.ศ.2469 ยอร์ช เซเดส์ได้แต่งหนังสือเรื่องตำนานพระพิมพ์(พ.ศ.2469)เป็นภาษาไทยขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อถวายแก่พระภิกษุสามเณรที่มาเยี่ยมชมหอพระสมุดสำหรับพระนครในพ.ศ.2469 หลังจากนั้นหนังสือเรื่องนี้ก็ได้รับการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสในปีเดียวกัน จากหนังสือเล่มนี้ได้จัดพระพิมพ์ออกเป็น 6 หมวด พระพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศรีวิชัยคือ พระพิมพ์ในหมวดที่ 2 แบบถ้ำแหลมมลายู

¹ ยอร์ช เซเดส์. (2467). **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1**. หน้า คำปรารภ.

² ยอร์ช เซเดส์. (2467). **เล่มเดิม**. หน้า คำปรารภ.

³ **แหล่งเดิม**. หน้า สารบาญ.

⁴ ยอร์ช เซเดส์. (2467). **เล่มเดิม**. หน้า 2.

⁵ **แหล่งเดิม**. หน้า 2.

ยอร์ช เซเดส์กล่าวถึงลักษณะของพระพิมพ์แบบถ้ำแหลมมาลาญ ว่าเป็นพระพิมพ์ที่สร้างในสมัยศรีวิชัย ส่วนมากได้มาจากถ้ำในแหลมมาลาญ จะมีลักษณะเป็นรูปพระพุทธรูปองค์และรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระพิมพ์ที่พบส่วนมากทำจากดินดิบหรือดินเหนียวสุกแต่เดิมอายุอยู่ระหว่าง พ.ศ.1450-1550 ลักษณะเฉพาะของพระพิมพ์บริเวณถ้ำในแหลมมาลาญ จะมีคาถาเย ธมมา โดยที่มาของพระพิมพ์ได้มาจากวัดหาญและเขาขาวในจังหวัดตรัง ถ้ำเขาขรมแถบเมืองไชยา เขากทะเลและถ้ำคูหาสวรรค์เมืองพัทลุง¹ อีกทั้งยอร์ช เซเดส์ ได้กล่าวถึงเรื่องของอาณาจักรศรีวิชัยไว้ว่า “...พระพิมพ์ของแหลมมาลาญบางชนิดมีลักษณะเหมือนกับรูปสลักที่มาจากอินเดียและชวา เรื่องนี้ไม่น่าประหลาดใจอะไรเลย เพราะอาณาจักรศรีวิชัยมีราชธานีอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง ในเกาะสุมาตราชั้นเมื่อพ.ศ.1150-1750 ได้แผ่อาณาเขตไปถึงฝั่งบนแหลมมาลาญ และทางทิศเหนือของเมืองไชยา...”²

อาจกล่าวได้ว่ายอร์ช เซเดส์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาเรื่องศรีวิชัยในช่วงเริ่มต้น และเป็นผู้ช่วยคนสำคัญของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ในการวางรากฐานการกำหนดอายุ เวลา รูปแบบและชื่อสมัยของศิลปกรรมในสยาม จนเป็นที่มาของสมัยศรีวิชัยในสยามประเทศ

2.2 สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกับเรื่องพุทธศิลป์สมัยศรีวิชัยในสยามประเทศ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 4) กับเจ้าจอมมารดาชุ่ม ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2432-2435) และกระทรวงมหาดไทย(พ.ศ.2435-2458) ภายหลังจากที่ทรงกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดี พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร (ระหว่าง พ.ศ.2458-2469) และดำรงนายกราชบัณฑิตยสภา (ระหว่างพ.ศ.2469-2475)

ในขณะที่พระองค์ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้มีบทบาทอย่างมากในการสืบหาประวัติของเมืองโบราณและรวบรวมหลักฐานประเภทโบราณวัตถุโบราณสถาน ทรงมีอิทธิพลทางความคิดไม่น้อยต่อชนชั้นสูงและข้าราชการทั้งหลายซึ่งต้องอ่านและฟังพระราชดำริในเรื่องต่างๆของพระองค์อยู่เสมอ ขณะเดียวกันทรงเป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภาษา และศิลปะ ทำให้พระนิพนธ์ของพระองค์ได้รับความเชื่อถือจากผู้อ่านตลอดมาจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งเมื่อดำรงตำแหน่งนายกหอพระสมุดสำหรับพระนครและนายกพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร ทำให้พระองค์ทรงมีบทบาทสำคัญในการค้นหารวบรวมต้นฉบับตำนาน พงศาวดาร เอกสารเก่าที่เป็น

¹ ยอร์ช เซเดส์. (2515). ตำนานพระพิมพ์. ใน พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทยของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์และตำนานพระพิมพ์ของศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ หน้า 46.

² ยอร์ช เซเดส์. (2515). เล่มเดิม. หน้า 46.

การรวบรวมหลักฐานโดยมอบหมายหน้าที่ให้กับข้าหลวงเทศาภิบาลประจำแต่ละมณฑล สืบหาอดีตของเมืองที่อยู่ในแต่ละมณฑล เป็นผลให้เกิดการรวบรวมจารึกและโบราณวัตถุจากหัวเมืองต่างๆมาเก็บไว้ที่ศาลากลางจังหวัดและกระทรวงมหาดไทย

ภาษาไทยและภาษาอื่นๆ นำมาเรียบเรียงเปรียบเทียบ จัดแปลเป็นภาษาไทยและเขียนคำอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของงานชิ้นนั้นๆ ก่อนที่จะนำออกเผยแพร่ เช่น ประชุมพงศาวดารภาคต่างๆ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 พระองค์ทรงสูญเสียอำนาจทางการเมืองอย่างสิ้นเชิง¹ แต่ยังคงเป็นการทำให้พระองค์ทรงมีเวลามากขึ้นในการนิพนธ์เรื่องต่างๆ เพื่อสร้างมโนทัศน์ของสังคมและวัฒนธรรมไทย พระนิพนธ์เหล่านี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังได้รับการบรรจุเข้าเป็นตำราเรียนทุกระดับ ทำให้พระตำราของพระองค์มีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคม

แนวการศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระยาจ่างราชานุภาพ น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากสกุลประวัติศาสตร์ตะวันตกสำคัญๆ สองสกุล ได้แก่ สกุล Historicism และสกุล Positivist สกุลประวัติศาสตร์ทั้งสองสกุลนี้มีอิทธิพลในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 โดยสกุล Historicism จะให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างระมัดระวัง “เพื่อแสดงถึงว่าเกิดขึ้นจริง ๆ”² ส่วนสกุล Positivist “เสนอว่า ประวัติศาสตร์มีวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ การศึกษาอดีตโดยการอาศัยการตรวจสอบหลักฐานอย่างถูกวิธี และจัดความเห็นส่วนตัวของนักประวัติศาสตร์ออกให้สิ้น”³ ซึ่งมีผลให้งานนิพนธ์ของพระองค์ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เพื่อเข้าถึงความจริงในอดีตให้มากที่สุด จึงเป็นสาเหตุให้มีการใช้หลักฐานที่มีความหลากหลายชนิดหรือประเภท รวมถึงการใช้หลักฐานที่เป็นภาษาต่างประเทศอย่างกว้างขวาง มีการค้นหาหลักฐานใหม่ๆ เพื่อสอบทานกับสมมติฐานเดิมที่ได้สรุปไว้ นอกจากนี้ ยังทรงอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ด้วยการหาสาเหตุและผลของเหตุการณ์ การใช้ความจริงเชิงประจักษ์ในการประมวลผลและสร้างข้อสรุปทางประวัติศาสตร์จากการสันนิษฐานหรือจากความเห็นส่วนพระองค์หรืออัตตวิสัย (Subjective) ซึ่งต้องยอมรับว่า วิธีการที่พระองค์ใช้นั้นเป็นวิธีการที่ทันสมัยและเป็นมาตรฐานที่ยอมรับกันในโลกตะวันตกในขณะนั้น และประกอบกับการที่สมเด็จพระยาจ่างราชานุภาพ ทรงเป็นนักปกครองทำให้งานของพระองค์ทรงมีจุดประสงค์ที่จะค้นหาอดีตที่เจริญรุ่งเรือง ยาวไกลและเก่าแก่กว่าสมัยสุโขทัย อีกทั้งเพื่อสร้างสำนึกของความเป็นชาติซึ่งก็คือ องค์พระมหากษัตริย์

สมเด็จพระยาจ่างราชานุภาพมีความสนพระทัยในการค้นหาอดีตของชาติที่เจริญรุ่งเรืองและยาวไกลกว่าการมีสุโขทัยเป็นราชธานี ประกอบกับการได้รับแรงบันดาลใจจากมองสิ

¹ สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). สมเด็จพระยาจ่างราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชน” ของชาวสยาม. หน้า 24 .

พระนิพนธ์ทั้งหมดสามารถจำแนกได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ 297 เรื่อง เรื่องประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยว 15 เรื่อง ชีวประวัติ 128 เรื่อง นิทานโบราณคดี 6 เรื่อง ประวัติศาสตร์และหนังสือเกี่ยวกับบุคคล 158 เรื่อง

² กอบแก้ว สุวรรณทัต. (2519). การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลจ่างราชานุภาพ. ใน ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย. รวบรวมโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริและสุชาติ สวัสดิ์ศรี. หน้า 33.

³ แหล่งเดิม. หน้า 33.

เออ เพื่อนองค์ บิลา ซึ่งเป็นอัครราชทูตของฝรั่งเศสที่ชอบดูของโบราณต่าง ๆ ในสยาม เช่น “...เมื่อครั้งหนึ่งได้ไปเห็นพระพุทธรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตั้งไว้ในพระระเบียงวัดเบญจมบพิตร ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกหามารวบรวม...”¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ได้กล่าวถึงการชักชวนของราชทูตท่านนี้ที่เป็นแรงบันดาลใจให้แต่งหนังสือเล่มนี้ว่า “...โบราณวัตถุในประเทศสยามนี้โดยเฉพาะที่เป็นพุทธเจดีย์ มีพระพุทธรูปเป็นต้น มีของดีงามน่าชมอยู่เป็นอันมาก แต่ชาวประเทศอื่นหาทราบไม่ ถ้าข้าพเจ้าแต่งหนังสือแสดงอธิบายพุทธเจดีย์สยามขึ้นสักเรื่อง เห็นจะเป็นประโยชน์มาก แม้อย่างต่ำก็จะเผยแพร่ให้คนทั้งหลายได้รู้เห็นความรุ่งเรืองของประเทศสยามที่มีมาแล้วแต่หนหลัง...”²

พระองค์จึงนิพนธ์เรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยามขึ้นโดยใช้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของอาณาจักรโบราณ รวมถึงเรื่องของอายุ สมัยและรูปแบบทางศิลปกรรมมาจากยอร์ช เซเดส์ นอกจากนี้ยังได้ใช้พระนิพนธ์เล่มนี้แจกในงานศพของมารดา (เจ้าจอมมารดาชุ่ม) ในพ.ศ.2469 อีกด้วย

ตำนานพุทธเจดีย์สยาม ที่ขึ้นในพ.ศ.2469เป็นหนังสือเล่มแรกที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมา คติความเชื่อและความหมายของโบราณวัตถุโบราณสถาน โดยเฉพาะเจดีย์ที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนา หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานในประเทศต่าง ๆ รวมถึงการแบ่งยุคสมัยของพุทธเจดีย์แบบต่าง ๆ ที่มีในสยามประเทศ

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง **ศรีวิชัย** ไว้ 2 ความหมาย คือ

ประการแรก ศรีวิชัย หมายถึง อาณาจักรที่มีอาณาภาพมากแผ่อณาเขตมาถึงแหลมมลายู ในราวพ.ศ.1300 นอกจากนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ยังทรงเชื่อว่ามิกษัตริย์ชาวศรีวิชัยเดินทางจากเมืองนครศรีธรรมราชไปครองเมืองลพบุรีแล้วราชบุตรของกษัตริย์พระองค์นั้นได้เดินทางไปครองประเทศกัมพูชา ซึ่งเป็นเหตุให้ประเทศสยามกับประเทศกัมพูชารวมอยู่ในอำนาจเดียวกัน เป็นผลให้ศาสนารวมถึงวิชาการช่างในประเทศกัมพูชาแผ่มาถึงประเทศสยามตั้งแต่สมัยนี้ ถือได้ว่ายุคนี้เป็นยุคสมัยที่ลัทธิมหายานเจริญรุ่งเรืองมากในประเทศสยามและเปลี่ยนไปใช้ภาษาสันสกฤตเพื่อจารึกพระธรรมแทนการใช้ภาษามคธ(ภาษาบาลี) โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ได้ศึกษาจากศิลาจารึกหลักที่ 19 ที่ได้กล่าวว่า เมืองลพบุรีมีทั้งพระสงฆ์ภิกษุสงฆ์และนิกายมหายานพระองค์ทรงสันนิษฐานว่าพระสงฆ์ภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นนิกายเดิมที่มาจากมคธราชวงศ์มีผู้คนนับถือมาก

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์.(2469). **ตำนานพุทธเจดีย์สยาม**. หน้า (1).

² **แหล่งเดิม**. หน้า (2).

แหลมมลายูหมายถึงเขตแดนตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปจนถึงจังหวัดปัตตานี

ศิลาจารึกหลักที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ทรงอ้างถึง คือ จารึกหลักที่ 19 เดิมอยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร เป็นจารึกของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงพ.ศ.1565-1568.

นิกายสรวีระ เป็นคำภาษาสันสกฤตที่ใช้เรียกพุทธศาสนาเถรวาท

ในประเทศไทย ส่วนพระสงฆ์นิคายมหานคางเจริญรุ่งเรืองอยู่ในประเทศกัมพูชาก่อน เพราะเห็นได้จากปราสาทหินในประเทศกัมพูชาที่สร้างเป็นวัดในพระพุทธศาสนานั้นสร้างตามคติมหานคางทั้งสิ้น

ดังนั้น อาณาจักรศรีวิชัย ได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้สำนักการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 6 และต้นสมัยรัชกาลที่ 7 อาณาจักรศรีวิชัยมีขอบเขตและศูนย์กลางของอาณาจักร มีประชากรและมีความเจริญเนื่องจากการรับพุทธศาสนาจากอินเดีย ดังเห็นได้จากโบราณวัตถุสถานที่เปรียบเทียบกับรูปแบบได้กับราชวงศ์คุปตะของอินเดีย

ประการที่สอง ศรีวิชัย หมายถึง รูปแบบของศิลปะที่พบในสยามประเทศ ซึ่งแบ่งเป็นสมัยของพุทธเจดีย์และโบราณวัตถุ

สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงพุทธเจดีย์ที่สร้างในสมัยศรีวิชัยว่า เป็นพุทธเจดีย์ที่เก่าแก่และพบเห็นได้ในสยามทางใต้ ซึ่งสร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาเถรวาทมหานคางเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการเผยแผ่ศาสนา สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแบ่งพุทธเจดีย์ในสยามประเทศเป็น 7 สมัยด้วยกัน ซึ่งพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัยอยู่ในช่วงที่ 2 มีอายุประมาณพ.ศ. 1300 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายเรื่องพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัยว่า หากพบได้ยากมากโดยจะพบในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นส่วนใหญ่ เช่น พระมหาธาตุเมืองไชยา ซึ่งเป็นศิลปะแบบศรีวิชัยอย่างแท้จริง นอกจากนี้พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชของค์เดิม ส่วนพุทธเจดีย์สมัยศรีวิชัยที่สร้างขึ้นในเมืองสวรรคโลก เช่น วัดเจดีย์เจ็ดแถว และมณฑปที่สร้างขึ้นในเมืองสุโขทัย ทั้งหมดนี้ได้รับการสันนิษฐานว่ามีการสร้างตามแบบศิลปะของศรีวิชัย

นอกจากลักษณะของพระพุทธรูปแล้ว สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงอธิบายรูปแบบของโบราณวัตถุที่พบเห็นได้ภายในถ้ำในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง ปัตตานีลงไปจนถึงไทรบุรี เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ และพระพิมพ์ดินดิบ ว่าเป็นพระพุทธรูปแบบศรีวิชัย โดยลักษณะของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ที่พบในบริเวณนี้ยังเป็นแบบเดียวกับที่พบบนเกาะ

พุทธเจดีย์ในที่นี้หมายถึงพระมหาธาตุเมืองไชยาและพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชของค์เดิม

ในขณะที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิพนธ์ หนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยามกลุ่มเจดีย์ประเภทนี้ถูกพบเฉพาะเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน พวกลัทธิลังกาวงศ์ได้สร้างต่อเติม โดยสร้างครอบพระมหาธาตุของค์เดิมอยู่ข้างใน

โดยสันนิษฐานว่าศิลปะแบบศรีวิชัยคงจะแพร่ขึ้นไปยังสุโขทัยเมื่อครั้งที่กรุงสุโขทัยติดต่อกับเมืองนครศรีธรรมราชในรัชกาลของพญาลิขิตหรือพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พระพิมพ์ดินดิบ คือ พระพิมพ์ที่ใช้อิฐเผาของพระสงฆ์เถรวาทที่มรณภาพแล้ว นำเอาอิฐเผาไปโขลกให้ละเอียดและผสมกับดินก่อนนำไปพิมพ์เป็นพระพุทธรูปหรือรูปพระโพธิสัตว์ โดยด้านหลังประทับคาถา "เย ธมมา" เป็นภาษาสันสกฤต เขียนด้วยตัวอักษรปัลลวะที่ใช้อยู่ในอินเดียฝ่ายใต้ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้มรณภาพ พระพิมพ์ดินดิบจะไม่เผาซ้ำหลังจากพิมพ์เป็นพระพุทธรูป เนื่องจากอิฐเผาที่นำมาผสมนั้นเผาไปครั้งหนึ่งแล้ว วิธีดังกล่าวถือเป็นประเพณีทางลัทธิมหานคาง

ชาวีกด้วย ส่วนที่พระปฐมเจดีย์ก็มีการค้นพบ รูปพระโพธิสัตว์เช่นกัน สันนิษฐานว่าขนย้ายมาจากภาคใต้

จะเห็นได้ว่า อาณาจักรศรีวิชัยได้ถูกสร้างขึ้นภายใต้สำนึกการเขียนประวัติศาสตร์ในพ.ศ. 2469เป็นที่น่าสังเกตว่าปีที่มีการเขียนหนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม เป็นปีเดียวกับที่มีการเปิดพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัยที่ปรากฏในหนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางแล้วในระดับหนึ่ง

3. กรมศิลปากรและข้าราชการกรมศิลปากรกับการสืบทอดและขยายองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัย

กรมศิลปากรก่อตั้งขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพ.ศ. 2454 โดยทรงโปรดฯให้โอนงานช่างจากกรมสิบลหมู่ กระทรวงโยธาธิการและงานพิพิธภัณฑ์จากกระทรวงวังเข้ามาอยู่ในกรมศิลปากร ซึ่งกรมศิลปากรอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงวังมีหน้าที่ดูแลงานช่างและงานด้านพิพิธภัณฑ์ โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรวรฤทธิ์เป็นผู้บัญชาการกรม¹

นอกจากนี้รัชกาลที่ 6 ยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาทางด้านโบราณคดี ดังเช่นในพ.ศ. 2466 ทรงมอบหมายให้กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครทำหน้าที่ตรวจรักษาของโบราณเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหน้าที่หนึ่ง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้รวมกรมศิลปากรเข้ากับราชบัณฑิตยสภา และแต่งตั้งกรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครเป็นกรรมการราชบัณฑิตยสภาในวันที่ 19 เมษายนพ.ศ. 2469 โดยมีสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพได้ดำรงตำแหน่งนายก ราชบัณฑิตยสภาและยอร์ช เซเดส์เป็นเลขา โดยจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ของราชบัณฑิตยสภาออกเป็น 3 แผนก

ภารกิจสำคัญประการหนึ่งของราชบัณฑิตยสภา คือ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์เพื่อเปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าชม อีกทั้งผลิตและเผยแพร่ความรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะที่ได้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมาของโบราณวัตถุที่ได้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ โดยพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2469 ภายใต้การดำเนินงานของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพและศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ดังนั้น “พิพิธภัณฑ์จึงถูกปรับเปลี่ยนจากแหล่งสะสมสิ่งละอันพันละน้อย กลายเป็นสถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่แสดงอารยธรรมเก่าแก่ของสยาม เช่น พระพุทธรูปและเทวรูปสมัยต่าง ๆ”² การเปลี่ยนแปลงความหมายและหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์นั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก

¹ ศิลปากร, กรม. (2534). 80 ปีแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย. หน้า 114.

ราชบัณฑิตยสภาสามารถแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 3 แผนกแผนกวรรณคดี เป็นพนักงานจัดการหอพระสมุดสำหรับพระนครและสอบสวนพิจารณาวิชาอักษรศาสตร์แผนกโบราณคดี เป็นพนักงานจัดการพิพิธภัณฑ์สถานตรวจรักษาโบราณวัตถุสถาน แผนกศิลปากร เป็นพนักงานจัดการบำรุงรักษาวิชาช่าง

² รัชชัย วิณีจกุล. (2546). ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑ์ทั้งในและนอกประเทศ. วารสารรัฐศาสตร์สาร. 24 (2):54.

ทางประวัติศาสตร์ การค้นหาดัตที่รุ่งเรืองและยาวนานของชนชาติไทยที่อยู่ในดินแดนสยามนี้ได้ถูกค้นพบในรูปของโบราณวัตถุสถาน ดังนั้น พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครจึงเป็นสถานที่จัดแสดงความมีตัวตนของอดีตของชาติที่อยู่ในดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน

นอกจากนี้ราชบัณฑิตยสถานยังมีบทบาทสำคัญในการผลิตและเผยแพร่ความรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์อีกด้วย ดังเห็นได้จากผลงานของยอร์ช เซเดส์ เรื่องประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 (พ.ศ.2467) เรื่องตำนานพระพิมพ์(พ.ศ.2469) เรื่องโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนคร (พ.ศ.2472) และเรื่องประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 (พ.ศ.2472) ซึ่งล้วนแต่เป็นคำอธิบายถึงโบราณวัตถุที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครทั้งสิ้น และหนังสือบางเล่มก็มีจุดประสงค์ในการพิมพ์เพื่อแจกจ่ายให้กับผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ เช่น เรื่องตำนานพระพิมพ์ใช้ถวายแด่พระภิกษุที่เข้าชมหรือเรื่องโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนคร หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเล่มแรกที่แบ่งอายุและรูปแบบของโบราณวัตถุในสยามตามมาตรฐานของการศึกษาทางโบราณคดีตะวันตกในขณะนั้น ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้กลายเป็นตำราหลักในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน¹

ภายหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 รัฐบาลได้จัดตั้งกรมศิลปากรสังกัดกระทรวงธรรมการขึ้นเมื่อพ.ศ.2476 โดยโอนงานจากราชบัณฑิตยสถานมาอยู่ที่กรมศิลปากรแทน โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากรเป็นคนแรกในพ.ศ.2477 ซึ่งในขณะนั้นกรมศิลปากรได้แบ่งหน่วยงานราชการออกเป็น 6 กอง คือ สำนักงานเลขานุการ กองศิลปวิทยาการ กองประณีตศิลปกรรม กองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ กองหอสมุด และกองสถาปัตยกรรม

นอกจากนี้ ทางด้านของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในกรมศิลปากรก็คือ ข้าราชการกลุ่มเดียวกับที่เคยทำงานกับราชบัณฑิตยสภา โดยได้โอนย้ายมาเป็นข้าราชการในกองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ กรมศิลปากร เช่น หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์(ป่วน อินทวงศ์)ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุ กรมศิลปากรในพ.ศ.2477 และมานิต วัลลิโภดม ซึ่งรับราชการเป็นข้าราชการในแผนกรักษาพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าข้าราชการของกองพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุซึ่งเคยทำงานที่พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครล้วนแล้วแต่ได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ทางโบราณคดีมาจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

มานิต วัลลิโภดม ได้เล่าถึงบรรยากาศของการศึกษาโบราณคดีในช่วงพ.ศ.2470 ซึ่งมานิต ได้เข้ารับราชการเป็นเสมียนตรี แผนกพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร ไว้ว่า

ถ้าจะว่ากันไปแล้วในช่วงเวลานั้น งานทางโบราณคดีจริงๆยังไม่ค่อยมีอะไร คงเป็นไปในด้านพิพิธภัณฑ์มากกว่า...

รุ่นผมนี้ เขาไม่เรียกว่านักศึกษาโบราณคดีหรอกนะ มันน่าจะเรียกนักปฏิบัติงานเสียเลยมากกว่าตอนนั้น อ่านตำราก็จำลห้วนไปหมด ตำราก็ไม่ค่อยจะมีเลยจะมีของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

¹ นววรรณ มีลักษณะ. (2548). ทวารวดีในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. หน้า 38.

โบราณคดีอังกฤษ ของไทยจริงๆแล้วเกือบไม่มีเป็นชิ้นเป็นอันมาก ตำราเล่มแรกทางโบราณคดี ที่เป็นไทยๆ ก็ตำนานพุทธเจดีย์ ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช นั่นแหละ จากนั้นก็มีพวกประชุมจารึกต่างๆ พงศาวดาร ผิดจากนั้นแล้วเราต้องอ่านต้องหาความรู้เอาจากศิลปะทางอินเดียทางเขมรหมด
รุ่นผมนี้เรียนกันแบบตัวต่อตัวเลยคุณ อย่างเช่น รวบรวมเรื่องเห็นจะได้ ท่านจะเสด็จมาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไม่ ผมก็คุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ก็ต้องออกไปรับเสด็จ ท่านก็ให้คนแบกพระองค์ มาถึงก็รับสั่งว่านี่ พระนั้น สมัยนั้น ศิลปะแบบนั้นๆ ให้เราเขียนป้าย ทำบัญชีเอาไว้ เรียกว่าคุยไปสอนไป...¹

ข้าราชการของกรมศิลปากรที่ได้รับการถ่ายทอดและฝึกฝนโดยวิธีการของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่สำคัญอีกคน คือ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์(ป่วน อินทวงศ์) อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ก็มีเพียงหนังสือของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เพียง 2 เล่มเท่านั้นที่มีเนื้อหาอธิบายถึงยุคสมัยของโบราณวัตถุสถานในประเทศไทย

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ได้เขียนงานที่เสนอเรื่องศรีวิชัยไว้ 2 ชิ้นได้แก่ หนังสือเรื่อง **โบราณวัตถุสถานในสยามภาค 1(พ.ศ.2476)** และบทความเรื่อง **ลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆ ในประเทศสยาม (พ.ศ.2480)**

หนังสือเรื่อง **โบราณวัตถุสถานในสยาม ภาค 1(พ.ศ.2476)** ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์(ป่วน อินทวงศ์) ได้เสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยไว้ว่า ชื่อของศรีวิชัยมาจากศิลาจารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีราชธานีอยู่ในเมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตรา มีอาณาเขตครอบคลุมขึ้นไปจนถึงเกาะชวา และฝัอาณาเขตลงมาจนถึงแหลมมลายู เมืองนครศรีธรรมราช และไชยา เป็นเหตุให้ศิลปวิทยาของช่างกรุงศรีวิชัยแพร่หลายเข้ามาในสยามทางภาคใต้ ส่วนศิลปะของกรุงศรีวิชัยก็รับมาจากชาวอินเดียเช่นเดียวกับพวกทวารวดี ซึ่งรับมาพร้อมกับพวกอินเดียฝ่ายใต้ที่ได้ไปตั้งเมืองจัมปานคร ซึ่งเรามักเรียกว่า เมืองจาม ของโบราณสมัยศรีวิชัย เช่น รูปจำลอง ลวดลาย หรือรูปแบบการทำเจดีย์เหมือนกันกับเมืองจามไม่มีผิดเพี้ยน

จะเห็นได้ว่าลักษณะเนื้อหา คำอธิบายและการแบ่งบทของหนังสือเล่มนี้มีความคล้ายคลึงกับหนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยามของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นอย่างมาก โดยจะอธิบายถึงประวัติของพุทธศาสนา ลักษณะของพระพุทธรูป ยุคสมัยและรูปแบบของโบราณวัตถุสถานทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับสมัยศรีวิชัยนั้นก็คือนำเนื้อหาเกี่ยวกับหนังสือเรื่องตำนานพุทธเจดีย์สยาม แต่ก็ปรากฏว่ามีประเด็นที่แตกต่างกัน คือ การอธิบายถึงโบราณสถานที่เป็นเครื่องเปรียบเทียบแบบอย่างการก่อสร้างที่ดีที่สุดในสมัยนี้ คือเจดีย์วัดแก้วที่อำเภอไชยา เป็นฝีมือช่างแบบเดียวกับโบราณสถานแบบอย่างการก่อสร้างของพวกจาม และโบราณสถานที่พักในเกาะชวา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจะกล่าวถึงพระมหาธาตุไชยาเท่านั้น

¹ มานิต วัลลิโภดม. (2521). สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. หน้า 27-29.

เมืองนครศรีธรรมราชในสมัยนั้นเรียกว่า ตามพรลิงค์

เมืองไชยาในสมัยนั้นเรียกว่า ครหิ

หนังสือเรื่องโบราณวัตถุสถานในสยามภาค 1 ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์(เป่วน อินทวงศ์) เขียนขึ้นในพ.ศ.2476 เนื่องในโอกาสที่หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์มีอายุครบ 3 รอบ และสมเด็จพระมหาพรยาจารย์ได้ทรงอ่าน และทรงพระเมตตาช่วยตรวจแก้ประธานต้นฉบับให้จนตลอดในฐานะที่เป็นพระอาจารย์โบราณคดี¹

งานชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์คือ บทความเรื่อง **ลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย(พ.ศ.2480)** คำว่าศรีวิชัยในบทความชิ้นนี้ได้ถูกอธิบายในฐานะของอาณาจักรซึ่งมีอาณาพม่าระหว่างพ.ศ.1200-1700 โดยมีราชธานีอยู่ที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา และในสมัยพ.ศ.1200-1300 ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงที่อาณาจักรแห่งนี้มีความเจริญมากที่สุด สามารถแผ่ขยายอาณาเขตไปจนถึงเกาะชวาและในแหลมมลายูจนถึงเมืองนครศรีธรรมราชและไชยา การเขียนบทความเรื่องนี้ได้ใช้หลักฐานจากจดหมายเหตุจีน เพื่อกล่าวถึงรูปแบบของศิลปวิทยาของอาณาจักรนี้ โดยกล่าวว่า ศิลปวิทยาของอาณาจักรศรีวิชัยก็ได้รับมาจากอินเดียเช่นเดียวกับพวกกรุงทวารวดี แต่จะแตกต่างกันตรงที่พวกศรีวิชัยนับถือพุทธศาสนาเถรวาท ส่วนพวกทวารวดีนับถือพุทธศาสนาเถรวาท สำหรับพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยได้อธิบายไว้ว่าส่วนใหญ่เป็นพระโพธิสัตว์ เพราะชาวศรีวิชัยนับถือพุทธศาสนาเถรวาทจึงให้ความนับถือพระโพธิสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่พบได้ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราชและสงขลา²

บทความชิ้นนี้เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปากรปีที่ 1 เล่มที่ 1 พ.ศ. 2480 เนื้อหาส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกับหนังสือเรื่องโบราณวัตถุสถานในสยามภาค1 แต่ได้เพิ่มเติมคำอธิบายของลักษณะและรูปพรรณสัณฐานของพระพุทธรูปซึ่งเป็นการนำมาจากโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครบางส่วน เช่น

...พระเกตุมาลาเป็นต่อมสั้น ขมวดพระเศวตและบ้าน ไม่มีไรพระศก พระนลาตคดเคี้ยว หลังพระเนตร หนูจนเกือบได้ระดับกับพระนลาต พระโขนงยาวเหยียด พระพักตร์แบนกว้าง พระโอษฐ์แฉะ พระหนูป้าน จีวรบางแนบติดกับพระองค์ สังขามีทั้งอย่างสั้นเพียงพระถัน และยาวลงมาจนจดพระนาภี พระหัตถ์และพระบาทใหญ่ บั้วรองฐานกลีบใหญ่ กลางกลีบมักเป็นสัน มีกลีบเล็กแซม มีทั้งบัวคว่ำบัวหงาย และบัวหงายอย่างเดียว เกสรหยาบ พระยืนโลหะมักมีประภามณฑลและพระนั่งมักมีเรือนแก้วด้วย...³

ต่อมาหนังสือเรื่องพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทยได้มีการปรับปรุงเนื้อหาบางส่วนและได้รับการตีพิมพ์ในพ.ศ.2500 เพื่อใช้ถวายแด่พระภิกษุสามเณรในเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อฉลอง 25 พุทธศตวรรษ และถูกนำไปตีพิมพ์ซ้ำในหนังสือโบราณคดี ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในพ.ศ.2505 ซึ่งจะมีเรื่องโบราณวัตถุสถานในประเทศไทยอยู่ในหนังสือเรื่องนี้ด้วย

¹ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. (2476). โบราณสถานในสยามภาค 1. หน้า ก.

² หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์.(มิถุนายน , 2480). ลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย นิตยสารศิลปากร. 1 (1): 51-70.

³ แหล่งเดิม. หน้า 58.

หนังสือเรื่องพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย หลังจากได้รับการปรับปรุงแล้วแบ่งพระพุทธรูปออกเป็น 7 สมัย โดยในส่วนของพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยได้อธิบายไว้ว่า

...พระเกตุมาลาเป็นต่อมสั้น ขมวดพระเกตุเล็ก มีไรพระศก ถ้าไม่มีไรพระศกมักมีอนุโลมในระหว่างพระโขนง มีใบโพธิ์ขีดที่พระเกตุมาลา พระนลาตเรียบ พระโขนงโก่ง พระพักตร์แบน พระหนุไม่ปาน พระโอษฐ์ไม่แบะ สังขามียาวลงมาใต้พระถัน บั้วรองฐานกลีบใหญ่ มีกลีบเล็กแซมตั้งแต่ 1 ถึง 3 กลีบ เกสรละเอียด พระหัตถ์และพระบาททำไต่ส่วนกับองค์ ถ้าเป็นพระนั่งส่วนใหญ่มิมีเรือนแก้ว ถ้าเป็นพระยืนบางที่ไม่มีชายจีวร...¹

จะเห็นได้ว่างานเขียนทางประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยที่เขียนขึ้นโดยข้าราชการ สังกัดกรมศิลปากร ก็ยังคงผลิตงานภายใต้กระแสสำนักของการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในแนวทางของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการฝึกฝนวิธีการศึกษาทางโบราณคดีแบบตัวต่อตัวจากสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ดังเช่น เรื่องศรีวิชัยที่ปรากฏในหนังสือเรื่องโบราณวัตถุในสยามภาค 1 ในงานเขียนของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ นั่นเอง

ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม(พ.ศ.2481-2487) ได้เกิดกระแสความรู้สึกชาตินิยมแผ่กระจายออกไปทั่วโลกและในประเทศไทยก็ได้รับผลเช่นกัน ซึ่งเป็นช่วงที่เรียกว่า กระแสเชื้อชาตินิยมรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งในช่วงเวลานี้มีการปลุกฝังความรู้สึกเชื้อชาตินิยมให้กับคนไทยโดยผ่านนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ ดังนั้นการอธิบายถึงประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้ได้เกิดแนวโน้มการเขียนไปในลักษณะที่พยายามอ้างถึงความเป็นเจ้าของในบรรดาสິงของต่างๆในแหลมอินโดจีนขึ้นไปจนถึงบริเวณที่เชื่อว่าเป็นถิ่นฐานของไทยในประเทศจีนว่าเป็นของชนชาติไทยไปทั้งหมด โดยงานแนวประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นเพื่อจะค้นหาความเป็นเจ้าของของชาติไทยในสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะบรรดาดินแดน แวันแคว้น อาณาจักรต่างๆในแหลมทอง เช่น งานของพระยาอนุমানราชชน

¹หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์.(2515). พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย. ใน พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทยของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์และตำนานพระพิมพ์ของศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์. หน้า 17-19.

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2482 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2485 รัฐบาลของท่านผู้นำได้ออกรัฐนิยมทั้งสิ้น 12 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่บังเกิดแก่ชาติ ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ฉบับที่ 11 เรื่องกิจวัตรประจำวันของคนไทย ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็กคนชรา หรือคนทุพพลภาพ

พระยาอนุমানราชชนเขียนหนังสือเรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณขึ้นในพ.ศ.2481 ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยอธิบดีกรมศิลปากรและได้รับการตีพิมพ์ในพ.ศ.2483 โดยมีจุดประสงค์ว่า “...จะขอนำเอาผลของการสืบสวนโบราณคดีในแหลมอินโดจีนเท่าที่เขาสืบสวน พิจารณาและลง สันนิษฐานไว้มาแล้วให้เป็นเรื่องเดี่ยวติดต่อกันโดยสังเขป เพียงช่วยให้ผู้อ่านคุณเรื่องราวนึกเห็นอย่าง คร่าวๆ ได้ตลอดแต่รูปนอก เท่ากับมองเห็นประวัติศาสตร์ของแหลมอินโดจีนครั้งโบราณได้ทั้งหมด รวดเดียว...”¹ ดังนั้นการเขียนหนังสือเล่มนี้จึงมีลักษณะของการนำเอาเรื่องราวที่มีผู้คนให้ความสนใจ ศึกษาค้นคว้าในทางโบราณคดีมาแล้วปะติดปะต่อกันเป็นเรื่องราว แบ่งเนื้อหาออกเป็น 10 บท โดย กล่าวเรื่องศรีวิชัยไว้ในบทสุดท้ายซึ่งเป็นคำอธิบายเรื่องศรีวิชัยจากหนังสือเรื่อง ประชุมศิลาจารึก สยามภาคที่ 2 ซึ่งพระยาอนุমানราชชนมีความเห็นว่า

...อาณาจักรนี้แปลก แม้เป็นประเทศมีอำนาจาสนาใหญ่โต แผ่อนาเขตต์ขึ้นมาเกือบครึ่งก่อนแหลม มะลายู คือ ตั้งแต่เขตต์เมืองไชยาลงไปและมีอายุมาตั้ง 600 ปี แต่กระนั้นก็ไม่มีการรู้จักนอกจากพวก นักปราชญ์โบราณคดีไม่กี่คน แม้ชื่ออันแท้จริงของอาณาจักรนี้ เรียกอะไรแน่ และตั้งอยู่ที่ไหน ก็ยังไม่ ทราบกันได้ชัด ทราบแต่เพียงว่าอาณาจักรนี้อยู่ในประเทศอินโดเนเซียเท่านั้น จีนเรียก ซีหลี่หุดซี และ ในจดหมายขามอาหรับเรียกว่า มหาราชแห่งซาบาก(Zabag หรือ Zabaj)นักปราชญ์โบราณคดี(Gerini) สันนิษฐานว่า ซีหลี่หุดซีจะตรงกับคำว่า ศรีโกชะ และตั้งราชธานีอยู่ที่เกาะสุมาตรา...²

ส่วนในช่วงที่สองพระยาอนุমানราชชนได้นำข้อสันนิษฐานของดร.ควอริช เวลล์ที่สรุปจากการ สืบสวนเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางข้ามแหลมมะลายูจากตะกั่วปามาอ้างว่าบ้านดอนเพื่อทำการค้าขาย โดยพระยาอนุমানราชชนมีความเห็นว่าข้อสันนิษฐานของควอริช เวลล์น่าสนใจมากกว่า เพราะได้ เสนอว่า ราชธานีของราชวงศ์ไศเลนทร(หมายถึงกษัตริย์ที่ครองเมืองศรีวิชัย) ควรจะเป็นเมืองไชยา เพราะคำเต็มของไชยาอาจเป็นศรีวิชัยแต่ถูกตัดทอนให้สั้นลง อีกทั้งบริเวณเมืองไชยายังปรากฏภูเขา ที่มีชื่อเรียกว่าศรีวิชัยซึ่งเป็นชื่อเรียกเต็มที่ไม่ได้ตัดทอนให้สั้นลงหลงเหลืออยู่

ในทัศนะข้างต้นพระยาอนุমানราชชนมองว่า ความรู้เกี่ยวกับศรีวิชัยที่มีอยู่ในขณะนั้นเป็น เพียงแต่ข้อสันนิษฐานของยอร์ช เซเดส์ ซึ่งไม่มีหลักฐานลายลักษณ์อักษรเพื่อยืนยันการมีอยู่จริงของ อาณาจักร ถึงแม้ว่าศรีวิชัยจะไม่มีอยู่จริงแต่ก็ไม่ใช่ว่าสิ่งสำคัญในการมองประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม เพราะโบราณวัตถุที่ถูกกำหนดว่าเป็นสมัยศรีวิชัยนั้นมียุคจริงและตามข้อเสนอของ ดร.ควอริช เวลล์ เป็นข้อมูลใหม่ที่มาอธิบายเรื่องราวของอาณาจักรศรีวิชัยเท่ากับเป็นการปลุกกระแสชาตินิยมไทย ให้กับผู้อ่าน รวมทั้งเป็นการปฏิเสธแนวคิดเรื่องที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัยที่เคยมีมาตั้งแต่สมัย สมเด็จพระยาธรรมราชาธิราชและศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ที่เสนอว่าศูนย์กลางของ อาณาจักรศรีวิชัยตั้งอยู่ที่เมืองปาเลมบังบนเกาะสุมาตรา แต่สำหรับพระยาอนุমানราชชน เชื่อว่า

¹ พระยาอนุমানราชชน. (2483). เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. หน้า 12.

² พระยาอนุমানราชชน. (2483). เล่มเดิม. หน้า 233.

ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยตั้งอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะเห็นได้ว่า ความคิดเรื่องที่ตั้งและจุดศูนย์กลางของอาณาจักร ได้เลื่อนย้ายไปตามการตั้งข้อสันนิษฐานใหม่ที่ได้จากการเดินทางสำรวจเส้นทางการค้าโบราณ ซึ่งสอดคล้องกับกระแสชาตินิยมไทยซึ่งได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยข้อเสนอดังกล่าวได้รับการขยายความและเผยแพร่ออกไปโดยพระยาอนุমানราชชน

จะเห็นได้ว่าการเขียนประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยในช่วงหลังพ.ศ.2475 นั้นยังคงอยู่ในกระแสของการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ ดังเห็นได้จากงานของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เรื่องลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศสยาม(พ.ศ.2480) ที่ใช้ประสบการณ์เชิงประจักษ์เพื่อจำแนกรูปแบบของพระพุทธรูป รวมถึงการสอบทานข้อสมมุติฐานของตนเองกับนักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส

ถึงแม้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวการเขียนประวัติศาสตร์ชาติได้ถูกพัฒนาไปเป็นประวัติศาสตร์ชาตินิยม ส่งผลให้งานทางประวัติศาสตร์ที่ผลิตในช่วงนี้ได้พยายามอ้างความเป็นเจ้าของในบรรดาสิ่งต่างๆที่อยู่ในบริเวณแหลมมาลายูขึ้นมาจนถึงอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงทำให้งานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงศรีวิชัยในขณะนั้นอ้างถึงข้อสันนิษฐานของ ดร.ควอริชเวลล์ จะเห็นได้ว่าภายใต้การเติบโตของการเขียนประวัติศาสตร์ชาตินิยมในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นการเขียนประวัติศาสตร์ในเรื่องศรีวิชัยก็ยังคงตกเถียงในเรื่องที่ตั้งของอาณาจักร ซึ่งข้อเสนอเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกระแสความคิดของประวัติศาสตร์ชาติที่ได้พัฒนาไปสู่แนวคิดประวัติศาสตร์ชาตินิยมโดยพยายามขยายอาณาเขต ภาวความเก่าแก่ของอดีตของชาติออกไปให้ไกลมากกว่าที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกำหนดไว้เสียอีก

กล่าวโดยสรุป ความรู้เรื่องศรีวิชัยเกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสำนักความคิดเกี่ยวกับรัฐและกษัตริย์แบบใหม่ที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้กำหนดวิถีประวัติศาสตร์ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจอย่างแท้จริงภายในอาณาจักรและรัฐที่มีขอบเขตที่แน่นอน จึงเป็นสาเหตุให้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนอว่า ศรีวิชัยเป็นอาณาจักรที่มีอาณาพรมมากแผ่อาณาเขตมาถึงแหลมมาลายูในราวพ.ศ.1300 ทั้งนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำแนวคิดเรื่องศรีวิชัยมาจากยอร์ช เซเดส์ที่แปล

นอกจากนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงใช้โบราณวัตถุในทางพระพุทธศาสนาที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเชื่อมโยงกับความเก่าแก่และยุคสมัยของอาณาจักรศรีวิชัย ที่กำหนดว่าน่าจะมีอายุประมาณพ.ศ.1300 และโบราณวัตถุสถานที่พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีก็กลายเป็นรูปแบบในการกำหนดอายุและยุคสมัยให้กับโบราณวัตถุสถานที่เป็นสัญลักษณ์ของการนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน

ในแง่ของประวัติศาสตร์ศิลปะ ข้อเสนอของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจะแตกต่างจากที่ยอร์ช เซเดส์ได้เสนอไว้ โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกำหนดอายุของศิลปะสมัยศรีวิชัยโดยการเปรียบเทียบกับศิลปะคุปตะ หลังคุปตะ และปาละ-เสนะ ของอินเดียตามลำดับหลังจากนั้นจึงกำหนดอายุของสมัยศรีวิชัยว่า อยู่ในระหว่างพ.ศ.1300-1800 ซึ่งแตกต่างกับอายุเวลาที่ยอร์ช เซเดส์ แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดอายุและรูปแบบศิลปะสมัยศรีวิชัยของ ยอร์ช เซเดส์กลับเป็นที่

ยอมรับโดยทั่วไปในวงการโบราณคดี โดยเฉพาะวงการโบราณคดีไทยที่มีการจำแนกอายุเวลาและรูปแบบศิลปะตามข้อเสนอของยอร์ช เวลส์ ในการจัดพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครในพ.ศ.2469

การเคลื่อนไหวของความรู้เรื่องศรีวิชัยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยในช่วงหลังพ.ศ.2475 ซึ่งเป็นผลมาจากการสังเกตรายละเอียดของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ต่อมาควอริช เวลส์ ได้สำรวจเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางข้ามแหลมมลายูจากตะกั่วป่ามายังอ่าวบ้านดอน ได้เสนอว่าราชธานีของราชวงศ์ไศเลนทร(หมายถึงกษัตริย์ที่ครองเมืองศรีวิชัย) ควรจะเป็นเมืองไชยา ข้อเสนอนี้ได้รับความสนใจจากพระยาอนุমানราชชนซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เผยแพร่ลัทธิชาตินิยมโดยการสร้างกระแสปลุกเร้าความรู้สึกเชื้อชาตินิยมให้กับคนไทยโดยผ่านสื่อต่าง ๆ

4. พิพิธภัณฑสถานกับการเผยแพร่ความรู้เรื่องศรีวิชัย

จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงสนพระทัยเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีตั้งแต่ยังทรงผนวชและได้เสด็จจรดงค์ไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลนครชัยศรี มณฑลราชบุรี มณฑลอยุธยา มณฑลนครสวรรค์ ตลอดจนมณฑลพิษณุโลกเป็นเหตุให้ได้ทอดพระเนตรโบราณวัตถุสถานหลายสมัย ทำให้ทรงสนพระทัยและรวบรวมโบราณวัตถุต่าง ๆ เป็นต้นว่าเมื่อเสด็จไปสุโขทัยก็ทรงโปรดฯให้นำศิลาจารึกสมัยสุโขทัยและพระแท่นมณีศิลาลงมายังกรุงเทพฯ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้ทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์ขึ้นเป็นครั้งแรก ณ พระที่นั่งราชฤดี ต่อมาในพ.ศ.2399 รัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้สร้างพระที่นั่งพระองค์หนึ่งขึ้นเพื่อเป็นที่สำหรับจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ โดยเฉพาะ และพระราชทานนามว่า พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถาน หลังจากนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ย้ายสิ่งของซึ่งจัดแสดงอยู่ ณ พระที่นั่งราชฤดีมาไว้ที่พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถานทั้งหมด ดังนั้นสิ่งของที่จัดแสดงทั้งหมดจึงมีหลายประเภท เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องประดับ ตลอดจนสิ่งของที่ชาวต่างชาติทูลเกล้าฯถวาย เมื่อมีแขกเมืองมาเฝ้าฯ พระองค์จึงมักจะนำชมพิพิธภัณฑสถานในเขตพระราชฐานแห่งนี้เสมอ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ความรู้ความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ขยายแหวดวงออกไปอีก จากการปูพื้นฐานดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานในสมัยรัชกาลที่ 4 นโยบายประการหนึ่งของรัชกาลที่ 5 เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์คือ การพยายามพัฒนาคนรุ่นใหม่สำหรับปฏิบัติราชการโดยมิให้เกิดความบาดหมางกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในการครั้งนี้ทรงแต่งตั้งกรมทหารมหาดเล็กขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ทรงโปรดเกล้าฯ ให้

ราชวงศ์ไศเลนทร หมายถึง ราชวงศ์ของกษัตริย์ที่ปกครองเมืองศรีวิชัย

พระที่นั่งราชฤดีองค์นี้ต่อมามีสภาพชำรุดทรุดโทรม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 5) จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้รื้อเสีย ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 6)โปรดฯให้สร้างพระที่นั่งแบบไทยเพื่อใช้เป็นที่ทรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาและพระราชพิธีอื่น ๆ พระราชทานนามว่า พระที่นั่งจักรทิพโยภาสแล้วจึงเปลี่ยนเป็นพระที่นั่งราชฤดี เมื่อวันที่ 2 เมษายนพ.ศ.2466.

เจ้านายในราชตระกูลที่ยังทรงพระเยาว์และบุตรหลานข้าราชการที่มีอายุน้อยเข้าประจำการ มีการฝึกทหารตามยุทธวิธีแบบใหม่ของยุโรป ในขณะที่เดียวกันก็ให้ศึกษาวิชาการอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในราชการ รวมทั้งความรู้เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เช่น ดนตรี ฟ้อนรำ นาฏศิลป์ กีฬา ศิลปะ การช่าง หัตถกรรม

เมื่อพระองค์เสด็จประพาสชวา จึงได้นำแบบอย่างของหอประชุมทหารที่เมืองปัตตาเวียมาสร้างหอคองคอดีสำหรับเป็นที่ประชุมทหารมหาดเล็ก และโปรดฯให้งานพิพิธภัณฑสถานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมทหารมหาดเล็ก โดยย้ายพิพิธภัณฑสถานจากพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถานมาไว้ที่หอคองคอดี หรือศาลาสหทัยสมาคมในพ.ศ.2417 โดยมีนายเฮนรี อาลบาสเตอร์ ซึ่งรับราชการตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแบบอย่างตะวันตก โดยเรียกว่า มิวเซียม(Museum) มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2417 ซึ่งเป็นการผลักดันจากศูนย์กลางแห่งอำนาจในอีกลักษณะหนึ่งที่สามัญชนคนธรรมดาสามารถสัมผัสรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณวัตถุตามที่ศูนย์กลางแห่งอำนาจต้องการให้รับรู้

หลังจากนั้นมีการจัดพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานหอคองคอดีอย่างเป็นทางการ โดยแบ่งการจัดแสดงโบราณวัตถุโบราณวัตถุออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ห้องที่ 1 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุของไทย ห้องที่ 2 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์ ห้องที่ 3 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุจากต่างประเทศ¹ การจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานจะเปิดให้ประชาชนเข้าชมในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของทุกปี อีกทั้งการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานที่ยิ่งใหญ่ในสมัยรัชกาลนี้คือ การจัดแสดงเอ็กซิบิชั่น(Exhibition) ในงานสมโภชพระนครครบ 100 ปีที่ท้องสนามหลวงในพ.ศ.2425² โดยโปรดฯให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ จนถึงประชาชนทั่วไปให้นำสิ่งของมาจัดแสดงในงาน เช่น ผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรม งานช่างฝีมือ โบราณวัตถุ ตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ทางวิชาการต่าง ๆ โดยจัดการสร้างโรงแสดงสิ่งของชั่วคราว แบ่งแยกออกเป็นห้อง ๆ ต่อกันไปตามประเภทของสิ่งของ

เมื่อพระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงคตในพ.ศ.2430 รัชกาลที่ 5โปรดเกล้าฯให้ย้ายพิพิธภัณฑสถานจากศาลาสหทัยสมาคมไปตั้งอยู่ในพระราชวังบวรสถานมงคล โดยใช้พระที่นั่งส่วน

พิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานหอคองคอดี จัดขึ้นในวันเสาร์ เดือนสิบ ขึ้นเก้าค่ำ ปีมจ อศก ซึ่งตรงกับวันที่ 19 กันยายน 2417 ดังนั้นกรมศิลปากรจึงถือเอาวันที่ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานเป็นวันกำเนิดของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกของราชอาณาจักรไทยซึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานประเภททั่วไป

¹ ทรงสรรค์ นิลคำแหง. (2517 กันยายน). เฮนรี อาลบาสเตอร์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานและสวนสาธารณะเมื่อพ.ศ.2417. นิตยสารศิลปากร. 18(3): 35.(30-50)

² จวีงาม มาเจริญ. (2517 กันยายน). การส่งเสริมความรู้ทางด้านศิลป วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในรัชกาลที่ 4-7. นิตยสารศิลปากร.18(3):64-75.

พระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทรงเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลพระองค์สุดท้าย เมื่อเสด็จทิวงคตทำให้ตำแหน่งพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้าว่างลง จึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระ

หน้าเป็นสถานที่จัดแสดงโบราณศิลปวัตถุ ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย กิจกรรมพิพิธภัณฑ์ได้ขยายจนเป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครมีส่วนเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไปมากขึ้น

ในสมัยของรัชกาลที่ 5 เมื่อพระองค์เสด็จประพาสตามมณฑลต่างๆ ทรงโปรดฯให้นำโบราณวัตถุที่มีค่ามาเก็บรักษาไว้ที่เมืองหลวง มีการเข้มงวดในการตรวจตราจับกุมผู้ลักลอบนำศิลปวัตถุของไทยออกนอกประเทศ เช่น กรณีนายรัสต์มัน ชาวเยอรมัน ลักลอบนำเอาเทวรูปพระอิศวรเมืองกำแพงเพชรออกนอกประเทศ “หลวงอนุรักษ์เบศวร์สั่งกรมหมื่นพิชิตมีหนังสือมาว่าให้ส่งเทวรูปใหญ่สำหรับเมืองกำแพงเพชรและแผ่นศิลาจารึกลงมากรุงเทพฯ นั้นได้ส่งมาแล้ว โปรดเกล้าฯให้ส่งเทวรูปนี้ไปที่วังองค์ประติษฐ์ ด้วยพระเศียรและพระหัตถ์นั้น Mr. Russman ขึ้นไปลักตัดเอามา กงสุลเยอรมันลู่แก่โทษมาก จึงโปรดฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์ไปรับเอากลับมาเสีย ครั้งนี้จึงโปรดฯให้พระองค์ประติษฐ์ซ่อมเสียอย่างเดิม...”¹

การให้ความสำคัญของพระองค์ส่งผลให้บรรดาข้าราชการตามหัวเมืองต่างๆ พากันเก็บรักษาศิลปะโบราณของประเทศมากขึ้น ดังเห็นได้ว่าตามศาลากลางบางเมืองมีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จัดตั้งแสดง ประดุกพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็ก ข้าหลวงเทศาภิบาลที่มีชื่อเสียงทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้แก่ พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ซึ่งเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ซึ่งให้ความสนใจศึกษาพระราชพงศาวดารเป็นคนแรก นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นที่พระราชวังจันทร์เกษม พระนครศรีอยุธยา และมีการรวบรวมโบราณวัตถุโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ จัดแสดงที่ห้องกลางของกระทรวงมหาดไทยอีกด้วย

นอกจากนี้ยังเกิดการรวมกลุ่มของผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์และโบราณคดีชาวต่างประเทศขึ้น ทำการก่อตั้ง สยามสมาคมในพ.ศ.2447 โดยได้ดำเนินการทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีการออกวารสารของสมาคมชื่อ Journal of the Siam Society และมีการจัดสัมมนา อภิปราย ปัญหาต่างๆ แต่สมาคมนี้มีข้อจำกัดบางประการ เช่น การใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักทำให้การศึกษาได้รับอยู่ในเฉพาะผู้ที่มีความรู้ภาษาอังกฤษเท่านั้น

ในพ.ศ.2450 ได้มีการจัดตั้งโบราณคดีสโมสร และสมาคมสืบสวนของโบราณในพ.ศ.2452 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมหาความรู้และค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะโบราณคดีสโมสร ซึ่งเป็นพระราชดำริของรัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีเจ้าฟ้าจรัสพรเป็นอุปนายกและมีพระยาโบราณราชธานินทร์เป็นเลขานุการ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล(วังหน้า)และทรงตั้งตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมารแทน

¹ สยามสมาคม. คำอภิปรายศิลาจารึกหลักที่ 1

จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงประกาศจัดตั้งกรมการหอสมุดสำหรับพระนครเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบงานสำรวจรักษาโบราณวัตถุและจัดตั้งราชบัณฑิตยสภาให้ดูแลงานด้านโบราณคดี วรรณคดีและศิลปกรรมรวมถึงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำหรับพระนคร โดยมีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพดำรงตำแหน่งนายกและยอร์ช เซเดส์เป็นเลขาของราชบัณฑิตยสภา

4.1. ศิลปะสมัยศรีวิชัยในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา

การจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครในช่วงพ.ศ.2469-2510 จัดขึ้นภายใต้การดูแลของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกับยอร์ช เซเดส์ โดยจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุตามหมวดของวัตถุ เช่น “...เครื่องโลหะก็จัดแสดงไว้ในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย, เครื่องศิลาจำหลักสมัยต่างๆจัดแสดงไว้ในมุขกระสันระหว่างพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยกับพระวิมานและตามเฉลียงพระวิมานโดยรอบเครื่องปูนปั้นดินเผาจัดแสดงไว้ ณ ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งวสันตพิมานด้านตะวันออกและด้านตะวันตกและที่จัดตามเรื่องราวของวัตถุก็มี เช่น เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย เครื่องสูง เป็นต้น”¹

โบราณวัตถุสมัยศรีวิชัยจัดตั้งอยู่ที่เฉลียงพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ร่วมกับโบราณวัตถุสมัยอื่นๆ และเมื่อพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครได้รับโบราณวัตถุมาใหม่ “ก็จะนำเข้าตั้งจัดแสดงเพิ่มเติมไว้จนแออัด”²

อันที่จริงการริเริ่มเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เริ่มต้นขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากการจัดตั้งสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ (The International Council of Museums หรือ ICOM) จนก่อให้เกิดแนวความคิดในการปรับปรุงการจัดแสดงด้วยวิธีการและเทคนิคสมัยใหม่ จากจุดนี้ทำให้พิพิธภัณฑ์สถานทั่วโลกจึงเริ่มตื่นตัวในด้านการทำกิจกรรมทางด้านการศึกษาในพิพิธภัณฑ์สถาน (Museum Education) และเพิ่มเติมงานซ่อมสงวนรักษาวัตถุ (Museum Conservation)³ เป็นผลให้พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนครได้เปลี่ยนแปลงการจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ โดยจัดสร้างอาคารใหม่ขึ้น 2 หลังขนาดอาคารหมู่พระวิมาน และได้ปรับปรุงพระที่นั่งศิวโมกขพิมานที่อยู่ด้านหน้าเพื่อจัดแสดงนิทรรศการโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ส่วนอาคารที่สร้างใหม่ 2 หลังจะใช้จัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปะวัตถุที่แยกตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะ กล่าวคือ

...อาคารทิศใต้ (อาคารมหาสุรสิงหนาท) จัดแสดงโบราณวัตถุในศิลปะต่างๆของเอเชียและประติมากรรมที่พบในประเทศไทยก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีโดยจัดแสดงเป็นเรื่องๆ คือ

¹ ธนิต อยู่โพธิ์. (2510). เรื่องนารู้อันพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. หน้า 14.

² แหล่งเดิม. หน้า 15.

³ กรมศิลปากร. (2536). พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑ์ไทย. หน้า 56.

ชั้นที่ 1 ห้องศิลปะเอเชีย จัดแสดงโบราณวัตถุของประเทศต่างๆในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น จีน ธิเบตเนปาล
เซียงรุ่ง พม่า ลังกา อินเดีย

ชั้นที่ 2 จัดแสดงประติมากรรมเรียงตามสมัย ได้แก่ ทวารวดี ศรีวิชัย เทวรูปโบราณ ลพบุรีอาคารทางทิศ
เหนือ (อาคารประพาสพิพิธภัณฑ) จัดแสดงโบราณวัตถุ, ศิลปวัตถุประเภทต่างๆ แบ่งออกเป็น

ชั้นที่ 1 ประกอบด้วยห้องผ้าไทย ห้องศิลปกรรมร่วมสมัย ห้องแสดงเหรียญษาปณ์ ห้องรัตนโกสินทร์

ชั้นที่ 2 จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะที่พบในประเทศไทยแต่ละสมัย ได้แก่
โบราณวัตถุสมัยเชียงแสน สุโขทัย อุทอง อโยธยา การจัดแสดงในอาคาร 2 หลังนี้ มุ่งให้ความรู้ทาง
ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทยแต่ละสมัย ตามที่นักโบราณคดีกำหนดไว้ตั้งแต่สมัยก่อน
ประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์...¹

จะเห็นได้ว่าโบราณวัตถุสมัยศรีวิชัยที่เคยตั้งอยู่บริเวณเฉลียงพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยนั้น ได้ถูก
ย้ายมาจัดแสดงที่อาคารประพาสพิพิธภัณฑ โดยได้รับการจำแนกตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
ศิลปะ พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.
2510 โดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช(รัชกาลที่ 9)ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
พิพิธภัณฑฯ หลังจากนั้นจึงเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมซึ่งการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานสำหรับ
พระนครในครั้งนี้ได้กลายเป็นต้นแบบของการจัดแสดงในพิพิธภัณฑฯทั่วประเทศ รวมไปถึงการจัด
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกด้วย

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงการลำดับยุคสมัยที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระ
นครที่ลำดับสมัยของโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์นั้น น่าจะเริ่มมีมา
ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพียงแต่ไม่อาจจัดแบ่งการจัดแสดงให้มีความชัดเจนได้เนื่องจาก
ข้อจำกัดในเรื่องของพื้นที่ในการจัดแสดง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้ปรากฏให้เห็นในหนังสือเรื่องสมุด
ภาพพิพิธภัณฑฯ เล่ม 1 ซึ่งเขียนโดยพันเอกหลวงรณสิทธิพิชัยเมื่อพ.ศ.2498 ซึ่งในขณะนั้นเป็นอธิบดี
กรมศิลปากร หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือนำชมพิพิธภัณฑฯที่ได้การตีพิมพ์เป็น 2 ภาษา (ภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ) โดยเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นประวัติการลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ไป
จนถึงยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะ ได้แก่ โบราณวัตถุต่างประเทศที่พบในประเทศไทย สมัยก่อน
พระนครเขมร(พุทธศตวรรษที่ 6-15) สมัยทวารวดี(พุทธศตวรรษที่ 11-16) สมัยศรีวิชัย(พุทธ
ศตวรรษที่ 13-18) และสมัยลพบุรี(พุทธศตวรรษที่ 17-18) ซึ่งคำอธิบายเกี่ยวกับศรีวิชัยก็เป็นไป
ตามแนวทางที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและยอร์ช เซเดส์ได้อธิบายไว้

4.2.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยากับการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ศรีวิชัย

การจัดเก็บโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ค้นพบในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและบริเวณ
ใกล้เคียงก่อนจะมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา ได้จัดเก็บรักษาโบราณวัตถุที่ค้นพบไว้ใน
พระอุโบสถ พระระเบียงรอบพระบรมธาตุและพระวิหารหลวงของวัดพระบรมธาตุไชยา ซึ่งในขณะนั้น
มีท่านพระครูโสภณเจตสิกการาม (เอี่ยม) อดีตเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ เป็นผู้ริเริ่มในการจัดเก็บรักษา

¹ กรมศิลปากร. (2536). เล่มเดิม. หน้า 57.

โบราณวัตถุที่มีการค้นพบหรือได้รับการบริจาคมาจากชาวบ้าน จึงทำให้วัดพระบรมธาตุไชยาในขณะนั้นเปรียบได้กับพิพิธภัณฑ์ที่เป็นศูนย์รวบรวมวัตถุโบราณ

ในพ.ศ.2478กรมศิลปากรได้รับวัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีไว้เป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติโดยใช้ชื่อเรียกว่า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี (วัดพระบรมธาตุไชยา) ต่อมาเจ้าอาวาสพระบรมธาตุไชยาได้เริ่มจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแบบถาวรขึ้นในพ.ศ.2493-2495 จนถึงพ.ศ.2498 กรมศิลปากรได้ตรวจสอบทะเบียนบัญชีศิลปะโบราณวัตถุและการจัดแสดงสิ่งของเพิ่มเติม อีกทั้งยังจัดส่งโบราณวัตถุ เช่น พระพิมพ์ เศียรพระพุทธรูป เครื่องปั้นดินเผาและสิ่งของอื่นๆ ที่ขุดพบจาก จังหวัดนครปฐม อุทยานและสุโขทัยไปจัดแสดงยังอาคารพิพิธภัณฑ์ที่สร้างขึ้นใหม่ โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยาเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2525

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา ควรจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงความชัดเจนมากที่สุดในเรื่องของการจัดพิพิธภัณฑ์ภายใต้บริบทของความเชื่อว่าไชยาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยหรือวัฒนธรรมศรีวิชัย ดังนั้นการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยาสามารถแบ่งการจัดแสดงออกตามลักษณะของอาคารจัดแสดง 2 หลัง ดังนี้

...อาคารหลังแรก คือ อาคาร “ศาลานีลพัฒนานนท์” เป็นส่วนที่ใช้จัดแสดงนิทรรศการพิเศษและประติมากรรมชิ้นเด่น ที่ค้นพบบริเวณเมืองไชยา ได้แก่พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 2 กรสาริต พบในวัดพระบรมธาตุไชยา และพระพุทธรูปนาคปรกสาริตพบที่วัดเวียง อีกทั้งใช้จัดแสดงพระพุทธรูปศิลปะสมัยทวารวดี พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เทวรูป ศิลารจริก พระพิมพ์ดินดิบสมัยศรีวิชัย พระพิมพ์สมัยอยุธยา โบราณวัตถุสมัยลพบุรี สุโขทัย อยุธยา และพระพุทธรูป เศียรพระพุทธรูปสกุลช่างไชยาฯลฯ ส่วนที่ผนังทั้งสองด้าน จัดแสดงหน้าบันไม้แกะสลักที่ถอดออกมาจากวิหารหลวงวัดพระบรมธาตุไชยา พื้นที่หน้าอาคาร

ในพ.ศ.2493 ท่านพระครูอินทปัญญาจารย์ (พุทธาส อินทปญฺโญ) เป็นเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุไชยารุ่นที่ 3 มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี และการจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สถานในครั้งแรกได้ใช้เงินจากการจัดงานประจำปีของวัดพระบรมธาตุไชยากับเงินรายได้จากการจำหน่ายหนังสือเรื่องแนวสังเขปโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน ฉบับพิมพ์ พ.ศ.2493 ซึ่งท่านพระครูอินทปัญญาจารย์เป็นผู้เรียบเรียง ต่อมาได้จัดสร้างอาคารหลังที่สองขึ้นในพ.ศ.2499-2500 โดยมีพ.ต.อ.พัฒน์ นีลพัฒนานนท์เป็นผู้จัดหางบประมาณเพื่อนำมาสมทบกับเงินงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับจากกรมศิลปากร เพื่อจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หลังที่สองโดยตั้งชื่อว่าศาลานีลพัฒนานนท์ ตามนามสกุลของพันตำรวจเอกพัฒน์ นีลพัฒนานนท์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นผู้ดำเนินเรื่องในการจัดหางบประมาณ และได้ขนย้ายศิลปะโบราณวัตถุที่เคยจัดแสดงอยู่บริเวณวิหารหลวงทั้งหมดมาจัดแสดงในศาลานีลพัฒนานนท์แทน

การตรวจสอบทะเบียนบัญชีศิลปะโบราณวัตถุกรมศิลปากรได้มอบหมายให้นายชิน อยู่ดี เป็นผู้ตรวจสอบทะเบียน

ประติมากรรมชิ้นเด่นที่จัดแสดงไว้ในอาคารศาลานีลพัฒนานนท์ เป็นประติมากรรมจำลองโดยรูปจริงได้นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

หลังที่ 2 ตั้งแสดงพระพุทธรูป เจดีย์จำลอง ช่างลายประดับ ซึ่งล้วนแกะจากศิลาทรายสีแดง ทั้งหมดเป็น ศิลปสกุลช่างไชยาทั้งสิ้น

อาคารหลังที่สอง ได้จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 จัดแสดงโบราณวัตถุสมัยต่างๆ เริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หินเก่า หินกลาง และยุค โลหะ ซึ่งโบราณวัตถุที่ค้นพบจากบริเวณอำเภอไชยาชิ้นที่เก่าที่สุดเป็นโบราณวัตถุยุคหิน เช่น ขวานหินขัด แบบจะงอยปากนก ขวานหินขัดมีป่า เป็นต้น โบราณวัตถุชิ้นเด่นที่จัดแสดงในส่วนนี้ ได้แก่ กลองมโหระทึก สำริด 2 ใบ ส่วนตู้จัดแสดงอื่นๆ ได้จัดแสดงพระพุทธรูปศิลาสมัยทวารวดี, พระพิมพ์ดินดิบสมัยศรีวิชัย, พระพุทธรูปสมัยลพบุรี, เชียงแสน, อยุธยาและรัตนโกสินทร์ ส่วนเครื่องถ้วยสังคโลกและเครื่องถ้วยเบญจรงค์เป็นโบราณวัตถุที่นำมาจากแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย

ส่วนที่ 2 จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุสกุลช่างไชยา โดยส่วนใหญ่เป็นประติมากรรมเนื่องมาจากพุทธ ศาสนา ได้แก่พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ พระพิมพ์ ธรรมจักรและประติมากรรมในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ศิว ลึงค์และเศียรพระวิฆณุ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 เป็นภาพจำลองโบราณสถานวัดแก้วซึ่งจัดแสดงร่วมกับเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายสีแดงและ ตู้จัดแสดงโบราณวัตถุประเภทระปุกอัฐิ ศิวลึงค์และชิ้นส่วนประติมากรรมเป็นมรดกด้านซ้ายถนัดอกบัว, เศษ ภาชนะดินเผาของจีน สมัยราชวงศ์ถัง ชู่งและหมิง เหรียญเงินจีน เศษเครื่องแก้วจากตะวันออกกลางและ ลูกปัดชนิดต่างๆ...

จะเห็นได้ว่าภายใต้การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์แบบใหม่ พิพิธภัณฑ์จะไม่ใช้สถานที่รวบรวม โบราณวัตถุและศิลปวัตถุอีกต่อไป เพราะพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยเป็นพิพิธภัณฑ์สถานทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดี จึงทำให้พิพิธภัณฑ์จึงมีบทบาทและหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้ทาง โบราณคดีและประวัติศาสตร์ของชาติและท้องถิ่น เพื่อสร้างความภูมิใจในความเป็นมาของชาติและ ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมต้องมีห้องจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราวใน พิพิธภัณฑ์แบบใหม่

อาจกล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย ที่เล่าเรื่องราวความรู้ที่เกี่ยวกับศรีวิชัยได้ละเอียดและเป็นที่ยอมรับของวงวิชาการโบราณคดีและ ประวัติศาสตร์ศิลปะในปัจจุบันได้อย่างครบถ้วนและรอบด้าน ถึงแม้ว่าการเล่าเรื่องราวที่จัดแสดงให้ ประชาชนรับชมเป็นการนำเสนอเรื่องราวในเชิงพัฒนาการเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมมากกว่าใน เรื่องของบทบาททางการเมือง แต่อาจกล่าวได้ว่าการจัดแสดงภาพของศรีวิชัยที่ปรากฏให้เห็นใน

โดยโบราณวัตถุทั้งหมดพบบริเวณคลองไชยา ตำบลปากหมาก อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กลองมโหระทึก 2 ใบ ค้นพบที่อำเภอไชยาและอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศิลปสกุลช่างไชยา มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12-19 เป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศ อินเดีย ทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย ชาวภาคกลาง ประเทศอินโดนีเซีย จามและเขมร

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยาแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของการเป็นศูนย์กลางการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนโบราณไชยา กับชุมชนอื่นๆตั้งแต่สมัยต้นประวัติศาสตร์

ถึงแม้ว่าการจัดแสดงเนื้อหาหรือการเล่าเรื่องในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่างๆที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อให้ผู้ชมได้รับทราบก็ตาม แต่เมื่อดูผิวเผินเหมือนกับกว่าการนำเสนอเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นๆอย่างแท้จริง แต่ความจริงแล้วภาพรวมของการจัดแสดงก็ยังคงเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้แนวคิดของประวัติศาสตร์ชาติ โดยอาศัยหลักฐานทางโบราณคดีเป็นตัวดำเนินเรื่องและใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะในการกำหนดอายุเวลาและจำแนกยุคสมัยของโบราณวัตถุสถานที่ปรากฏในท้องถิ่นโดยเรียงลำดับอายุ เวลา และยุคสมัยตามประวัติศาสตร์ชาติ เช่น สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย เป็นต้น ดังเห็นได้จากการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา ที่จัดแสดงเรื่องศรีวิชัย เพื่ออธิบายอดีตอันเก่าแก่ของอำเภอไชยาโดยอิงกับเวลาในประวัติศาสตร์ชาติที่เรียงลำดับเวลาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์และสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่างๆจึงเป็นการจัดแสดงวัฒนธรรมจากส่วนกลางไม่ใช้การจัดแสดงเพื่อท้องถิ่นอย่างที่จัดมุ่งหมายไว้

บทที่ 3

ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

กระบวนการสร้างองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยเริ่มต้นในประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่พ.ศ.2469 ซึ่งเป็นไปตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ในบทที่ผ่านมา แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่างานเขียนประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยในยุคเริ่มแรกจะไม่ได้รับการโต้แย้งหรือปราศจากการปะทะจากความรู้ชุดอื่นๆ ดังนั้นการศึกษาในบทนี้ต้องการนำเสนอเรื่ององค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่มีมุมมองแตกต่างจากองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติจากผลงานของกลุ่มคนท้องถิ่น ซึ่งองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยของกลุ่มคนท้องถิ่นที่กล่าวถึงต่อไปนี้ได้เปลี่ยนแปลงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยทั้งหมดที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ชาติ แต่มีประเด็นสำคัญบางประการที่แตกต่างออกไป

1. ความรู้เรื่อง ศรีวิชัย ในงานเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยุคทศวรรษ 2490

การศึกษาในประเด็นหัวข้อนี้ ต้องการชี้ให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนของการให้คำอธิบายหรือนำเสนอประเด็นใหม่ๆ ให้แก่การศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่านี่คือผลงานชุดแรกๆ ที่บุกเบิกองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัย โดยการมองผ่านงานเขียนของกลุ่มปัญญาชนท้องถิ่น โดยจะเน้นงานของท่านพุทธทาสภิกขุและท่านธรรมทาส พานิช ซึ่งเป็นผู้ผลิตผลงานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย

1.1 การเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในทศวรรษ 2490

ความคิดทางประวัติศาสตร์และการเขียนประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับประชาชนได้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 โดยแนวความคิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นพร้อมกับคนชั้นกลางที่เติบโตขึ้นในสังคมสยาม จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา อีกทั้งการเปิดรับวัฒนธรรมและวิทยาการเทคโนโลยีจากตะวันตก มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของคนในสังคม ให้เริ่มมีโลกทัศน์ที่เปิดกว้าง มีความเป็นวิทยาศาสตร์ มีความเป็นเหตุเป็นผล มีความเป็นมนุษยนิยมมากขึ้น ในเวลาเดียวกันได้มีการสถาปนารัฐชาติขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 มีส่วนทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มรู้สึกถึงความเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและความเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของตนเอง

จนกระทั่งพ.ศ.2481-2487 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่รัฐบาลได้ใช้นโยบายชาตินิยมอย่างเข้มข้น โดยอาศัยอำนาจรัฐทุกรูปแบบเพื่อสร้างความรู้และสำนึกเรื่องชาติให้กับประชาชนเพื่อให้เกิดความรักชาติ โดยเฉพาะการดำเนินการสร้างเสริมรูปแบบของวัฒนธรรมและสัญลักษณ์แห่งความเป็นชาติขึ้นเพื่อเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เช่น การประกาศวันธัมแห่งชาติขึ้นในพ.ศ. 2487¹ เพื่อส่งเสริมความรักชาติและพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมของท้องถิ่นไทย เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกร่วมในวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามของรัฐในการสลายวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรมของชาติที่มีอยู่ในส่วนกลาง เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกร่วมในการที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน

แต่ความเคลื่อนไหวอีกประการหนึ่งซึ่งแตกต่างจากการดำเนินงานของภาครัฐซึ่งได้ปรากฏขึ้นในช่วงทศวรรษ 2490 ถึงต้นทศวรรษ 2500 ได้แก่ การเกิดความเคลื่อนไหวของงานเขียนประเภทกึ่งสารคดีกึ่งวิชาการว่าด้วยการค้นหาร่องรอยประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือของท้องถิ่น จนถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งที่ปรากฏในสังคมไทยและดินแดนรอบข้าง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ น่าสนใจในแง่ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพยายามค้นหาประวัติและที่มาของตนเอง การสืบค้นดังกล่าวได้นำไปสู่คำถามถึงเรื่ององค์ความรู้เรื่องรัฐโบราณที่ถูกเขียนขึ้นตามกรอบของประวัติศาสตร์ชาติ แม้ว่าจะงานเขียนเหล่านี้อาจไม่สามารถเรียกว่าเป็นการรื้อถอนประวัติศาสตร์ชาติได้ทั้งหมด แต่งานเขียนชุดนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างความรู้เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐไทย อีกทั้งแง่มุมจากสิ่งที่ได้รับจากการค้นคว้าหรือจากงานเขียนได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนท้องถิ่นมีจินตนาการถึงความเป็นมาของชุมชนที่อยู่อาศัยของตนเองแตกต่างอย่างไรจากรัฐ

ในทศวรรษ 2490 งานเขียนจำพวกนี้อาจได้รับการผสมผสานกับงานของนักวิชาการ จากหน่วยงานของรัฐและปัญญาชนนักคิดนักเขียนอิสระ ซึ่งงานเหล่านี้กระจัดกระจายในรูปแบบที่หลากหลาย โดยปรากฏเป็นผลงานที่เรียบเรียงเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตของผู้คนและในเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยว เช่น งานของสารนาถ **เรื่องเยี่ยมไทย อหามสายเลือดเรา(พ.ศ.2497)** และงานของพระประศาสน์สุตาคม **เรื่องแบบเรียนภาษาเมืองเหนือ (พ.ศ.2497)** ซึ่งจากผลงานของพระประศาสน์สุตาคม เป็นหนังสือที่ให้ความสำคัญสำหรับการเรียนตัวอักษรของท้องถิ่นภาคเหนือ ซึ่งได้กล่าวถึงส่วนกลางที่มีความเมินเฉยหรือไม่เคยให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อักษรและภาษาของท้องถิ่น ไม่ว่าจะ เป็นของภาคเหนือ ภาคอีสาน หรือภาคใต้ นับตั้งแต่รัฐไทยได้จัดการปฏิรูปการศึกษาแบบใหม่ในรัชกาลที่ 5 และบังคับให้มีการใช้ภาษาภาคกลางเป็นภาษาไทยแห่งชาติเป็นต้นมา งานของ บ.บุญคำ **เรื่องเที่ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน(พ.ศ.2498)** งานของมานิต วัลลิโภดม **เรื่องนำเที่ยวเมืองพิมายและโบราณสถานในจังหวัดนครราชสีมา(พ.ศ.2499)** งานของบรรจบ พันธุเมธา **เรื่องกาเลหม่านไต(พ.ศ.2499)** เป็นต้น

ในอีกด้านหนึ่งงานเขียนเหล่านี้ก็ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์อีกด้านหนึ่ง ที่รัฐไม่เคยกล่าวถึงคือ ภาพของการเคลื่อนไหวของผู้คนในชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานในที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ และชนบางกลุ่มนอกประเทศที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันต่างมีที่มา มีวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมและภาษาที่เป็นมรดกสำคัญ

¹ หจข.สร. ร.7-ร.8.1 เรื่อง ประกาศวัฒนธรรมแห่งชาติ(สถานวันธัมแห่งชาติ). 27 เมษายน 2487-23 กรกฎาคม 2487.

ของพวกเขาเหล่านั้น ขณะทำงานเขียนบางชิ้นได้ชี้ให้เห็นพัฒนาการของกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ทยอยเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ผลงานเหล่านี้จึงให้ภาพผู้คนที่มิได้เป็นแบบแผนเดียวกัน ทั้งหมด หากแต่มีทั้งความต่างบางอย่างและความเหมือนบางอย่าง เช่น ลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในภาคใต้คือ ลักษณะทางวัฒนธรรมของชนชาวมุสลิมที่อยู่ในภาคใต้ของไทยมีความละม้าย คล้ายคลึงกับชาวมุสลิมที่อาศัยในคาบสมุทรมลายู หรือวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นทาง ภาคเหนือก็ละม้ายคล้ายคลึงกับกลุ่มชนในลาวและกลุ่มชนสิบสองปันนาทางตอนใต้ของจีน เป็นต้น

ดังนั้น การปรากฏงานเขียนเกี่ยวกับท้องถิ่นทั้งที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ประวัติความเป็นมาของชุมชนและลักษณะชาติพันธุ์ของนักเขียนเหล่านี้ จึงอาจเกิดจาก สำนึกส่วนหนึ่งที่ยากจะรู้ความเป็นมาของรากเหง้าในอดีตของตนเอง โดยอาศัยการศึกษาเรียนรู้และ เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆที่อยู่เคียงข้าง งานเหล่านี้จึงให้ภาพที่มีความหลากหลายของกลุ่มชนต่างๆที่ รวมอยู่ภายใต้รัฐประชาชาติ อันเป็นสำนึกที่แตกต่างจากที่รัฐพยายามสร้างภาพความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน ซึ่งงานเขียนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นภาพที่เกิดจากชุมชนระดับล่างหรือระดับเล็ก อันเป็นความ เคลื่อนไหวของผู้คนในท้องถิ่นต่างๆ แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศของการนำเสนอโครงเรื่องแบบ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ก่อตัวขึ้นในปลายทศวรรษ 2490 และแนวการศึกษานี้ได้ขยายเพิ่มขึ้นอีกใน อีกสองสามทศวรรษต่อมา ความเคลื่อนไหวของกระแสความคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงสำนึกชุดใหม่ที่ ก่อตัวขึ้นและพร้อมที่จะแสดงออกมาทางข้อเขียนให้ปรากฏแก่สาธารณชน ซึ่งเป็นกระแสแนวคิดที่ กล่าวถึงสำนึกเกี่ยวกับเรื่องชาติแบบใหม่ๆ เพราะฉะนั้นแม้งานเขียนท้องถิ่นเหล่านี้ไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ก็จริง แต่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมบางส่วนที่ ประวัติศาสตร์ชาติไทย ซึ่งแต่เดิมไม่เคยมองเห็นหรือไม่เคยให้ความสำคัญมาก่อน คือ ประวัติศาสตร์ ของชุมชน หรือท้องถิ่นต่างๆ

ตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา การศึกษาองค์ความรู้เรื่อง“ศรีวิชัย”ได้มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อนักวิชาการในส่วนท้องถิ่น ได้เริ่มต้นศึกษาเรื่องศรีวิชัยโดยเฉพาะประเด็นเรื่องที่ตั้งและจุดศูนย์กลาง ของอาณาจักรศรีวิชัย การศึกษาเรื่องศรีวิชัยในช่วงนี้ได้ใช้หลักฐานประเภทเดียวกับการศึกษาใน ระยะต้น แต่ให้ข้อสรุปในเรื่องที่ตั้งและจุดศูนย์กลางของอาณาจักรแตกต่างกัน

1.2 ศรีวิชัยในงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุ

ข้อเสนองานเรื่องศรีวิชัยของท่านพุทธทาสภิกขุปรากฏในหนังสือเรื่องแนวสังเขปของ โบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน ซึ่งตีพิมพ์ในพ.ศ.2493 ภายหลังจากท่านพุทธทาสภิกขุกับดร.ควอ ริทซ์ เวลล์ (H.G Quaritch wales) ได้ร่วมสำรวจเส้นทางข้ามคาบสมุทรมลายูจากตะกั่วป่าถึงอ่าว บ้านดอนในพ.ศ.2478 โดยมีจุดประสงค์เพื่อค้นหาร่องรอยของเส้นทางโบราณที่ชาวอินเดียนใช้เดินทาง เพื่อข้ามทะเลไปฝั่งอินโดจีนและเพื่อข้ามทะเลลงไปทางใต้เพื่อไปยังประเทศอินโดนีเซีย จากการ

ดร.ควอริทซ์ เวลล์(H.G Quaritch wales)เป็นนักโบราณคดีชาวอังกฤษที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์และ โบราณคดีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สำรวจเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาจากตะกั่วป่าถึงอ่าวบ้านดอนในพ.ศ.2478 จากการสำรวจดังกล่าว ท่านพุทธทาสภิกขุได้เสนอเรื่องจุดศูนย์กลางและที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัย ว่าควรจะต้องอยู่ในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีมากกว่าที่เมืองปาเล็มบัง บนเกาะสุมาตราตามข้อเสนอของยอร์ช เซเดส์

ท่านพุทธทาสภิกขุ เดิมชื่อ เจื่อม พานิช เป็นบุตรชายคนโตในจำนวนสามคนของ นายเซียงพานิช กับนางเคลื่อน พานิช เกิดเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2449 ณ บ้านตลาด พุมเรียง จ.ไชยา (ต่อมาเปลี่ยนเป็นจ.สุราษฎร์ธานี) ครอบครัวมีอาชีพค้าขาย บิดาเป็นคนไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน มารดาเชื้อสายไทย สำหรับนามสกุลพานิช เป็นนามสกุลที่นายอำเภอตั้งให้เมื่อมีพระราชบัญญัตินามสกุลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่ออายุครบ 20 ปี นายเจื่อมได้บวชตามประเพณี ต่อมาได้เป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อในตำบล และสอบได้เป็นมหาเจื่อมและก่อนที่จะสอบตกในเปรียญธรรม 4 ประโยค เมื่อสอบตกเปรียญธรรม 4 ประโยค มหาเจื่อมจึงตัดสินใจเดินทางจากกรุงเทพฯเพื่อกลับบ้านเกิด และได้เข้าพักที่วัดร้างมีนามว่า ตรีพังจิก โดยตั้งชื่อให้กับวัดเสียใหม่ว่า สวนโมกขพลาราม อันหมายถึง สวนป่าอันเป็นกำลังแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์

จุดเริ่มต้นของความสนใจที่ต้องการศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ศรีวิชัย เริ่มต้นจากท่านพุทธทาสภิกขุเป็นคนในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้พบเห็นเศษกระเบื้อง ถ้วยชามที่มีรูปแบบแตกต่างกัน ลูกปัด หัวเงินเฟืองหรือเงินตราชนิดที่มีให้พบเห็นได้บริเวณแหลมโพธิ์และปากแม่น้ำพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมถึงเจดีย์เก่าที่ตั้งตระหง่านอยู่บริเวณวัดพระบรมธาตุไชยาตั้งแต่ตนเองยังเป็นเด็ก เมื่อโตขึ้นจนถึงบวชเรียนจึงมีความต้องการที่จะสืบหาประวัติความเป็นมาของเจดีย์เก่าที่ปรากฏให้เห็นในท้องถิ่นนั้นเอง อีกทั้งแรงบันดาลใจส่วนใหญ่ที่ทำให้ท่านพุทธทาสภิกขุให้ความสนใจที่จะศึกษาเรื่องศรีวิชัยมาจากท่านธรรมทาส พานิชผู้เป็นน้องชายนั่นเอง

หลังจากมหาเจื่อมเข้าจำวัดที่วัดร้างตรีพังจิกแล้วจึงมีเวลาที่จะผลิตงานธรรมะออกมา โดยหนังสือเล่มแรกคือ เรื่องตามรอยพระอรหันต์ และตั้งนามของตัวเองขึ้นใหม่ว่า พุทธทาส อันหมายถึง การยอมตกเป็นทาสของพุทธศาสนา ในช่วงพ.ศ.2485-2504 ความสามารถในการเขียนอธิบายข้อธรรมะต่างๆด้วยภาษาสละสลวย เข้าใจง่ายแต่ให้ข้อคิดลึกซึ้ง ได้ส่งผลให้ธรรมะจากสวนโมกข์กระจายสู่ผู้อ่านในที่ต่างๆ จากเล่มแรกที่ต้องลงประกาศแจกให้เปล่าในหนังสือไทเขษมรายสัปดาห์ก้าวมาจนถึงขั้นมีสมาชิกนับร้อยคน หลังจากนั้นจึงเผยแพร่ธรรมะด้วยการเทศน์ เมื่อเข้าสู่ในช่วงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เผยแพร่ในไทยอย่างหนัก ท่านพุทธทาสได้ประยุกต์วิธีการเผยแพร่ธรรมะในแนวธรรมิกสังคมนิยม เพื่อชี้ให้เห็นว่าการปกครองไม่ว่าจะเป็นลัทธิใด หากจะให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง ชีวิตจะต้องอิงธรรมะ นอกจากนั้นท่านพุทธทาสจะให้ความสนใจเรื่องธรรมะ ยังได้สนใจในเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งเป็นดินแดนถิ่นที่เกิดของตนเอง อย่างเช่นการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีวิชัยจนได้มีการศึกษาและตีพิมพ์ผลงานประเภทหนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องศรีวิชัยให้ผู้คนได้รับรู้ อย่างเช่น ผลงานเรื่องแนวสังเขปโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน เป็นต้น

จากหนังสือเรื่องแนวสังเขปโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน ท่านพุทธทาสภิกขุกำหนดขอบเขตเรื่องสมัยศรีวิชัยไว้ดังนี้ คือ สมัยศรีวิชัยหมายถึง ระยะเวลาของเวลาที่ปรากฏอาณาจักรหนึ่งซึ่งมีรูปแบบคล้ายกับอินเดียที่เกิดขึ้นในสุวรรณทวีปหรือมลายาเซีย โดยมีรูปแบบของปฏิมากรรมเป็นลักษณะของศิลปะอินเดียในสมัยปาละ และมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมเป็นการก่อสร้างด้วยอิฐที่ไม่มีการโบกด้วยปูนและอาณาจักรแห่งนี้มีศูนย์กลางตั้งอยู่บริเวณอ่าวบ้านดอน เพราะบริเวณอ่าวบ้านดอนมีแม่น้ำหลวงไหลผ่าน และเชื่อมต่อกับแม่น้ำตะกั่วป่าซึ่งเป็นเส้นทางที่พวกอินเดียโบราณใช้เดินทางเพื่อข้ามมาค้าขาย ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นว่าบริเวณอ่าวบ้านดอนเปรียบเสมือนเมืองท่าค้าขายที่ใช้สำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า ดังที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงความจำเป็นของการใช้เส้นทางจากแม่น้ำตะกั่วป่าไปยังอ่าวบ้านดอนเพื่อขนถ่ายสินค้า "...การเดินทางโดยเรือของชาวอินเดียจะไม่แล่นเรืออ้อมแหลมสิงคโปร์โดยผ่านช่องแคบมะละกา เนื่องจากช่องแคบมะละกาเต็มไปด้วยโจรสลัด เรือชาวอินเดียและเปอร์เซียเล็กและมีคนเรือน้อยเกินไปที่จะสู้โจรสลัดได้ จึงนิยมเดินทางข้ามแหลม อีกทั้งการขนถ่ายสินค้าข้ามแหลมที่ตะกั่วป่า-อ่าวบ้านดอนเป็นการรวดเร็วกว่าอีกทั้งไม่ต้องรับอันตรายจากการพลาตลมมรสุมโดยไม่จำเป็น..."¹

อีกทั้งรอบอ่าวบ้านดอนยังมีพื้นดินที่ใช้สำหรับทำกิจกรรมโดยเฉพาะการปลูกข้าว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของการก่อตั้งอาณาจักร ดังที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า "...การตั้งราชธานีนั้นเป็นสำคัญอยู่ที่สำหรับทำนานั้นเอง นี่เป็นหลักสำคัญสำหรับสมัยโบราณ การค้นหาที่ตั้งเมืองหลวงสมัยโบราณ จึงให้เฟื่องดูพื้นที่ทำนาเป็นส่วนใหญ่ ดินแดนรอบอ่าวบ้านดอนสนองความต้องการอันนี้ได้เพียงพอเป็นแน่..."²

มลายาเซีย ประกอบด้วย แหลมมลายู เกาะสุมาตราและเกาะชวารวมกัน มีอายุประมาณ 600 ปี คือ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7-คริสต์ศตวรรษที่ 12

บริเวณ อ่าวบ้านดอน ที่ปรากฏในหนังสือเรื่องแนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน หมายถึง ลักษณะของแผ่นดินในท้องที่อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอดำรงวิทยารัตนโกสินทร์ (ท่าขนอน) อำเภอเมือง และอำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งอำเภอทั้งหมดตั้งอยู่รายรอบอ่าวใหญ่ในตอนกลางของแหลมมลายูทางด้านตะวันออก ซึ่งเรียกกันในปัจจุบันว่า อ่าวบ้านดอน

แม่น้ำหลวง ที่ปรากฏในหนังสือเรื่องแนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน หมายถึง แม่น้ำตาปีที่มีเส้นทางเดินของสายน้ำเพื่อไหลออกอ่าวบ้านดอนในสมัยพันกว่าปีมาแล้ว ซึ่งในขณะนั้นไม่มีตัวเมืองบ้านดอนและจังหวัดสุราษฎร์ธานี คงมีแต่เมืองสองข้างอ่าว หมายถึง เมืองไชยากับเมืองการญจนดิษฐ์ซึ่งตั้งอยู่ตรงกันข้ามคนละฝั่งเหนือกับฝั่งใต้ โดยฝั่งเหนือ คือ เมืองไชยา โดยปรากฏร่องรอยของการตั้งเมืองและร่องรอยของการค้าขาย เช่น ที่อำเภอพุมเรียง โดยในแผ่นดินเต็มไปด้วยเศษกระเบื้องของสมัยและชาติต่างๆ ต่อมาในสมัยนี้พื้นดินงอกออกไปจนปรากฏเป็นตัวเมืองไชยาและเกิดเมืองบ้านดอน

¹ พุทธทาสภิกขุ. (2543). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 23.

² แหล่งเดิม. หน้า 57.

ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงภาพจินตนาการให้เห็นถึงผู้คนที่ต้องเดินทางเข้ามาค้าขายและอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณอ่าวบ้านดอนจากการพบโบราณวัตถุที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาวอินเดียโบราณ

...ที่ชายฝั่งทะเลตะกั่วป่า มีสถานที่โบราณแห่งหนึ่งมีอิฐมาก จนเรียกกันว่าพงตึก พื้นที่เป็นลานทราย มีเศษกระเบื้องจีนแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 3 ถึงที่ 8 และกระเบื้องเปอร์เซียในศตวรรษที่ 8 เกือบกลาดมากมายเกินขนาดสมกับคำที่กล่าวไว้ในจดหมายเหตุอาหรับว่า ที่เมืองท่าตะโกลามมีคนมาชุมนุมทำการค้ากันวันหนึ่งตั้งหมื่นคน และมีมากชาติมากภาษา เพราะถ้าไม่มีการเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากมายถึงขนาดนั้น ก็ไม่อาจมีเศษสินค้า เช่น กระเบื้องแตกตกอยู่มากมายถึงเพียงนั้น...¹

ภาพสะท้อนที่เห็นจากงานของท่านพุทธทาสภิกขุอาจกล่าวได้ว่านี่คือการเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ศรีวิชัยแบบใหม่ที่มีโครงเรื่องที่แตกต่างจากประวัติศาสตร์ศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งประวัติศาสตร์ศรีวิชัยของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ศรีวิชัย โดยเน้นความสำคัญให้กับท้องถิ่นและตั้งความหวังต่อไปในอนาคตให้กับชุมชนของตนเอง ดังที่ท่านพุทธทาสได้บันทึกไว้ในบทความเรื่องศรีวิชัยคืนชีพ ว่า

...ขอให้พวกเราทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ในดินแดนรอบอ่าวบ้าน ได้มีความหวังอย่างเต็มเปี่ยมว่า วิญญาณแห่งศรีวิชัย จักคืนชีพ มาให้ความสุขสวัสดิมงคลที่เคยมีในยุคนั้น กลับคืนมาสู่ดินแดนนั้นแห่งยุคนี้ตามที่อาจจะมิได้ทุกประการ ตัวอย่างเช่น ให้เกิดสถานศึกษามหาวิทยาลัยชื่อ ศรีวิชัย ขึ้นในดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน ตามที่เหมาะสมเช่น ในพื้นที่แถบภูเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นต้น ขึ้นมาเพื่อเป็นที่รองรับวิญญาณแห่งศรีวิชัย อันจักคืนชีพมาสู่ดินแดนนี้สืบต่อไปในอนาคตอันใกล้นี้เกิด จักเป็นกุศลสุขสวัสดิ์มหาศาลแก่ประเทศชาติสืบไป...²

1.3 ศรีวิชัยในงานเขียนของท่านธรรมทาส ปานิช

ภายหลังจากท่านพุทธทาสภิกขุได้เขียนหนังสือเรื่องแนวสังเขปโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน (พ.ศ.2493) ท่านธรรมทาส ปานิชก็ได้เสนอเรื่องศรีวิชัยเป็นครั้งแรกผ่านบทความเรื่อง **ศรีวิชัย (พ.ศ.2496)** จากบทความชิ้นนี้เสนอว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยตั้งอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่อาณาจักรแห่งนี้ใช้ชื่อว่า “ศรีโพธิ” ไม่ใช่ “ศรีวิชัย”

¹ พุทธทาสภิกขุ. (2543). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 28.

² แหล่งเดิม หน้า 23.

ธรรมทาส ปานิช เรียกอาณาจักรศรีวิชัย ว่า จักรวรรดิศรีโพธิ เพราะอาณาจักรแห่งนี้ตั้งอยู่ในเขตที่พระพุทธศาสนามีความเจริญมาก มีต้นศรีมหาโพธิและใบพระศรีมหาโพธิเป็นสัญลักษณ์ และปรากฏคำว่า ซีหลี สุดซีและสัมสุดซีในบันทึกจีนมากมายตั้งแต่พ.ศ.1200-1950 ธรรมทาส ปานิชเห็นว่า คำว่า สุด ในบันทึกของจีนหมายถึง “พุทธโพธิ” แต่อย่างไรก็ดีชื่ออาณาจักรศรีโพธิก็ไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเพราะไม่มีหลักฐานด้านใดรองรับ ในขณะที่ชื่อศรีวิชัยมีปรากฏให้เห็นในศิลาจารึก

ธรรมทาส พานิช เดิมชื่อ ยี่เกย พานิช นามสกุลพานิช เป็นนามสกุลที่นายอำเภอตั้งให้เมื่อมีพระราชบัญญัตินามสกุลในรัชกาลที่ 6 ธรรมทาสได้รับการศึกษาตามระบบที่จัดโดยส่วนกลางทุกชั้นปี ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าการศึกษากายไต่ระบบของรัฐบาลที่เสนอกการเขียนประวัติศาสตร์แบบทางการ อาจเป็นส่วนกระตุ้นให้ธรรมทาส สนใจที่จะศึกษาเรื่องศรีวิชัย เพราะความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกสร้างจากกระบวนการเขียนจากประวัติศาสตร์แบบทางการ กลับเน้นจุดศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยไปที่เมืองปาเล็มบัง ซึ่งขัดกับหลักฐานและความรู้สึกที่ธรรมทาส ได้พบเห็น เช่น เศษกระเบื้อง ถ้วยชามสมัยต่างๆ ที่มีรูปแบบแตกต่างกัน ลูกปัด หัวเงินเฟืองหรือเงินตราโม ที่เห็นได้บริเวณแหลมโพธิ์และปากแม่น้ำพุมเรียง ต่อมาเมื่อครอบครัวได้ย้ายจากบ้านพุมเรียงมาอยู่ในตลาดไชยา ก็ได้พบเห็นโบราณวัตถุ โบราณสถาน เช่น พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลง พระพุทธรูปต่างๆ และพระโพธิสัตว์ เป็นต้น

อีกทั้งธรรมทาส มีความคิดเห็นที่เป็นส่วนตัวว่า “...เรื่องราวของท้องถิ่นควรจะทำให้ความสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อจะได้เกิดความรัก ความภูมิใจ และความหวงแหน...”¹ ดังนั้นธรรมทาส จึงสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยจะใช้วิธีการตระเวนดูแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ที่ยังหลงเหลือให้เห็นในอำเภอไชยาอย่างละเอียดควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้าเอกสารของต่างประเทศ

จนกระทั่งพ.ศ.2484 ธรรมทาสได้อ่านหนังสือเรื่อง ตรงไปยังนครวัด ตามรอยนักบุกเบิกชาวอินเดีย แต่งโดย ดร.ควอริทซ์ เวลส์ (Towards Angkor, in the Footsteps of the Indian Invaders, by H.G. Quaritch wales, George G.Harrap, London ,1937.) จากบทที่ 10 ของหนังสือเล่มนี้ ดร.เวลส์ได้เสนอความเห็นที่ “...เจดีย์วัดแก้วที่ไชยามีศิลปะการก่อสร้างเป็นแบบอินเดีย เหมือนกับเจดีย์กาลาตันที่เกาะชวา และยังมีคามเหมือนกับเจดีย์ของจามปา (ญวนใต้) ศิลปะแบบอินเดียนี้ ได้จากอินเดียมาตั้งมั่นที่ไชยาก่อน แล้วจึงแจกจ่ายไปยังชวาและจามปา...”²

ธรรมทาส พานิช เป็นบุตรชายคนที่สองในจำนวนสามคนของ นายเซียง พานิช กับนางเคลื่อน พานิช มีพี่ชายคือ นายเงื่อม(ท่านพุทธทาสภิกขุ) และน้องสาวคือ นางกิมซ้อย เหมะกุล เกิดเมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2451 ณ บ้านพุมเรียง หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ครอบครัวมีอาชีพค้าขาย บิดาเป็นคนไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน มารดาเชื้อสายไทย

เมื่อจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้เดินทางเข้ากรุงเทพมหานครในพ.ศ. 2466 และเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7-8 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ในพ.ศ. 2468 สอบเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นนิสิตเตรียมแพทย์ชั้นปีที่ 1 แต่จำเป็นต้องลาออกจากมหาวิทยาลัย เพื่อกลับมาช่วยมารดาดำเนินกิจการค้าขายแทนพี่ชาย(ท่านพุทธทาสภิกขุ) ที่อุปสมบทและไม่ลาสิกขา

¹ ขวน เพชรแก้ว. (2529, กันยายน). นายธรรมทาส พานิชและผลงาน. *ศรีวิชัย*.10 (2):48-56.

² ธรรมทาส พานิช. (2515). *พนม ทวารวดี ศรีวิชัย*. หน้า คำนำ.

การอ่านหนังสือของ ดร.ควอริทซ์ เวลส์ ถือได้ว่าเป็นผลงานเล่มแรกๆที่ปลุกเร้าความสนใจของบรรณานุกรม ต่อมาการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ศรีวิชัยของบรรณานุกรมหลายประเภทแตกต่างกันและนำหลักฐานต่างๆมาเชื่อมต่อกัน เพื่อแสดงให้เห็นความสอดคล้องกันของหลักฐาน เช่น เอกสารจีนโบราณที่บันทึกเรื่องการเดินทางของพระภิกษุอี้จิ้ง หลักฐานประเภทศิลาจารึกไทย เป็นต้น

บรรณานุกรม ได้ศึกษาเอกสารจีนโบราณจากงานแปลของ ดร.ตากากุสุ ซึ่งเป็นผู้แปลบันทึกการเดินทางไปแสวงบุญของพระภิกษุอี้จิ้งออกเผยแพร่โดยให้ชื่อเรื่องว่า จดหมายเหตุเรื่องการปฏิบัติธรรมวินัยส่งจากทะเลใต้กลับบ้านของภิกษุจีนชื่ออี้จิ้ง¹ จากการศึกษาของดร.ตากากุสุ บรรณานุกรมได้เสนอความคิดเห็นว่า “...นครที่ท่านเซตส์อ้างคือว่า “ศรีวิชัย” นั้น จีนเรียกว่า”โพไซ” ท่านตากากุสุแปลว่า “โพคะ” ที่ถูกควรจะเป็น “โพธิ” และควรจะเป็นที่ไชยาซึ่งเป็นเมืองท่าเรือกำปั่นไปจากประเทศจีนมาแวะ ตามที่ภิกษุจีนว่า ท่านเดินทางผ่านประเทศลังยะสิว (ภูเขาสามร้อยยอด) มาถึงนครโพธิในเวลา 20 วัน โดยเรือไม่ต้องแวะที่เมืองใด...”² และตามที่ปรากฏในบันทึกของพระภิกษุอี้จิ้งจากงานแปลของ ดร.ตากากุสุ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่พระภิกษุอี้จิ้งได้มาแวะพักที่ศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือนก็เพราะต้องการฝึกหัดการสำรวมในพระวินัยที่ถูกต้องและต้องการศึกษาภาษาสันสกฤต

...ในดินแดนทะเลใต้ มีรัฐเล็กๆมีเจ้าครองนครอยู่ประมาณสิบรัฐ พระราชาและหัวหน้าครองนครของรัฐทั้งสิบรัฐนี้ ล้วนยกย่องพุทธศาสนาและมีศรัทธาเข้มแข็งหังใจของพวกเขามุ่งแต่การกุศล ในนครโพธิอันมีการป้องกันเข้มแข็ง มีภิกษุอยู่จำนวนมากกว่า 1,000 รูป จิตใจของภิกษุเหล่านั้นมันอยู่ในการศึกษา และการปฏิบัติธรรมตามธรรมวินัย ภิกษุทั้งหลายสอบค้นและศึกษาวิชาทุกแขนงเท่าที่ศึกษากันอยู่ในอินเดีย การถือวอนัยเคร่งครัดและปฏิบัติพิธีทางศาสนาไม่แปลกไปจากที่ปฏิบัติในมัธยมประเทศ ถ้าภิกษุจีนรูปใดต้องการไปอินเดียเพื่อฟังธรรม และอ่านพระคัมภีร์ทางที่ดีเขาควรจะได้พักอยู่ในนครโพธิสักปีหรือสองปีก่อน แล้วจึงไปอินเดีย พุทธศาสนาในประเทศทั้งสิบแห่งทะเลใต้แทบทั้งสิ้นเป็นแบบหินยาน เว้นแต่ในประเทศโมโลยูมีจำนวนเล็กน้อยที่นับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน...³

จากหลักฐานแสดงให้เห็นว่าพระภิกษุอี้จิ้งต้องมาเรียนพระธรรมวินัยและภาษาในกรุงศรีวิชัยเพื่อเตรียมตัวไปศึกษาต่อในประเทศอินเดียและภาษาที่เรียนก็ควรเป็นภาษาสันสกฤตอย่างที่ใช้กันในอินเดียเพราะ

¹ J.Takakusu. (Oxford,1896).A Record of the Buddhist Religion as Practised in India and the Malay Archipelago sent Home from the Southern Sea. อังในปริชา นุ่นสุช .(2525).หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย.หน้า 79.

² บรรณานุกรม พานิช. (2515). เล่มเดิม. หน้า (4)-(5).

³ บรรณานุกรม พานิช. (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2523). ประวัติศาสตร์เมืองไชยาโบราณสมัยรุ่งเรืองสูงสุด.วารสารพุทธศาสนา. 48(1-2):7.

... (เมื่อไปถึงประเทศอินเดียแล้ว) พระภิกษุอึ้งจี้ได้ท่องเที่ยวสอบสวนการปฏิบัติธรรมวินัยในสำนักต่าง ๆ และเสาะหาคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ท่องเที่ยวไปทั่วประเทศ ถึง 17 ปี จึงเดินทางกลับ มาพักแรมพระคัมภีร์อยู่ที่กรุง ชิลิ-โพชิ หรือ ศรีโพธิ (คือศรีวิชัย) ขากลับในพ.ศ.1232 พระภิกษุอึ้งจี้ได้บันทึกเรื่องราวไว้ว่า ประเทศทั้งสิบในทะเลใต้ได้รวมเข้ากันเป็นจักรวรรดิศรีโพธิ (ศรีวิชัย) แล้ว ที่กรุงศรีโพธิ ภิกษุอึ้งจี้ได้แต่งหนังสือเรื่อง จดหมายเหตุเรื่องการปฏิบัติพระธรรมวินัยของภิกษุในดินแดนต่าง ๆ...
...ภิกษุอึ้งจี้ พักอยู่ที่กรุงศรีโพธิ 6 ปี เพื่อคัดแปลคัมภีร์ที่นครโพธิเพราะมีภิกษุผู้ทรงความรู้ภาษาสันสกฤตสามารถช่วยในการแปลคัมภีร์ได้มาก พระภิกษุอึ้งจี้เดินทางกลับไปประเทศจีนเมื่อ พ.ศ. 1238...¹

จากการแปลบันทึกจีนพบว่า ภิกษุอึ้งจี้ได้แวะมาเรียนภาษาสันสกฤตที่เมืองศรีวิชัยและกลับมาแปลคัมภีร์ภาษาสันสกฤตที่เมืองนี้อีกครั้ง สามารถสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาที่เมืองศรีวิชัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เมื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานประเภทศิลาจารึกที่พบระหว่างเมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรากับศิลาจารึกที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและเมืองโบราณไชยา กลับพบว่าศิลาจารึกที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตราทั้งหมดได้รับการจารึกโดยใช้ภาษามาเลย์โบราณทั้งสิ้นเปรียบเสมือนเป็นการยืนยันว่าในพุทธศตวรรษที่ 13 บริเวณเกาะสุมาตราใช้ภาษามาเลย์โบราณไม่ใช่ภาษาสันสกฤต หรือภาษาสันสกฤตไม่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในเกาะสุมาตราจึงเป็นการยากที่จะเชื่อว่าปาเล็มบังคือศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัยตามที่อึ้งจี้ได้กล่าวไว้ แต่ในขณะเดียวกันการค้นพบศิลาจารึกที่นครศรีธรรมราชและเมืองโบราณไชยากลับพบว่าจารึกทั้งหมดเป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าที่นี่คือดินแดนที่พระภิกษุอึ้งจี้กล่าวถึง อีกทั้งเมื่อมีการแปลความจากศิลาจารึกจารึกหลักที่ 23 ซึ่งเป็นหลักฐานที่สำคัญชิ้นหนึ่งที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัย โดยปรากฏคำจารึกที่มีเนื้อความว่า

...พระเจ้ากรุงศรีวิชัย มีชัยชนะแลพระศิริขาว พระองค์มีวาสนาอันร้อยด้วยเพลิงรัศมีซึ่งเกิดขึ้นจากพระราชแห่งประเทศใกล้เคียง...

...พระเจ้ากรุงศรีวิชัยผู้เป็นเจ้าของพระราชทั้งหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐสามหลังนี้เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์ผู้ถือดอกบัวคือปทุมปาณี) พระผู้ผจญพระยามาร แลพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวชิระ (คือ วชรปาณี) ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับว่าเพชรในภูเขา...²

จากการแปลข้อความในศิลาจารึก ธรรมทาสได้วิเคราะห์ว่าการสร้างศิลาจารึกและปราสาทอิฐทั้งสามหลังในครั้งนี้ จะต้องสร้างขึ้นในนครหลวงของพระเจ้ากรุงศรีวิชัย ไม่ใช่สร้างไว้ในเมืองประเทศราชและปราสาททั้งสามหลังก็คือ โบราณสถานวัดเวียง, วัดแก้วและวัดหลง¹

¹ ธรรมทาส พานิช. (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2523). เล่มเดิม. หน้า 8.

ศิลาจารึกหลักที่ 23 มีที่มาไม่แน่ชัดระหว่างวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชกับวัดเวียง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

² ยอร์ช เซเดส์. (2472). ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ 2จารึกทวารวดี ศรีวิชัยและละโว้. หน้า 40.

ดังนั้นศรีวิชัยในทัศนะของธรรมทาส คือ อาณาจักรที่รุ่งเรืองและมีอำนาจปกครองดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอายุอยู่ในพ.ศ.1200-1700

2.การศึกษาเรื่อง ศรีวิชัย ในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหลัง พ.ศ. 2516

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางหลังพ.ศ.2516 ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองโดยพลังของประชาชน ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดันที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสังคมในวงกว้างออกไปกว่าสังคมของผู้เฒ่าในส่วนกลาง แต่กระบวนการศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ก่อตัวขึ้นมาก่อนหน้านั้นนานแล้ว อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกิดจากการเสนอแนวความคิดและทิศทางการศึกษาประวัติศาสตร์แบบใหม่ๆ 3 แนวทาง²ด้วยกัน คือ แนวทางที่หนึ่ง คือ การเน้นด้านประวัติศาสตร์สังคม ประการที่สอง คือ การเน้นทางด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประการที่สาม คือ การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การศึกษาทั้งสามแนวทางมีลักษณะที่ร่วมกันอย่างหนึ่งก็คือ การแตกตัวออกมาจากประวัติศาสตร์ชาติในแบบที่มองอำนาจของรัฐศูนย์กลาง โดยหันมาเน้นมุมมองด้านอื่นๆ ซึ่งการศึกษาเรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับการศึกษาจากแนวทางที่สามคือการศึกษาในรูปแบบของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแนวประวัติศาสตร์สังคม

การศึกษาในแนวประวัติศาสตร์สังคมเป็นการศึกษาที่เปลี่ยนศูนย์กลางจากเรื่องราวของผู้เฒ่าทางการเมืองมาเป็นการเสนอภาพรวมของวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งจะผูกพันอยู่กับที่ดิน จนก่อความสัมพันธ์ขึ้นให้เกิดเป็นสถาบันและองค์กรในระดับต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มชนอื่นๆ ตลอดจนการศึกษาถึงขบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับชนชั้นที่มีอำนาจ ที่จำกัดอิสรภาพในชีวิตของสามัญชนเหล่านั้น จากเหตุนี้เองอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ จึงเรียกประวัติศาสตร์เช่นนี้ว่า ประวัติศาสตร์ประชาชนเพราะเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการศึกษา³ การศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาในแนวของสังคมวิทยาเป็นอย่างมาก แนวทางการศึกษาเช่นนี้ได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยผ่านผลงานเรื่อง**กบฏผู้มีบุญภาคอีสาน ร.ศ.121(พ.ศ.2510)** ของเดช บุญนาค ซึ่งผลิตงานที่เกี่ยวกับขบวนการทางสังคม

¹ ธรรมทาส พานิช.(2542).ไชยา ที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย.หน้า 49.

กระบวนการศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ก่อตัวขึ้นมาก่อนพ.ศ.2516 เป็นการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นนอกรวมวิชาการที่มีปราชญ์ท้องถิ่นพยายามที่จะศึกษาเกี่ยวกับรากเหง้าของตนเอง ส่วนในด้านของวงวิชาการส่วนหนึ่งพัฒนามาจากความพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์โบราณ

² อานันท์ กาญจนพันธ์. (2543,มกราคม-มิถุนายน). แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม. วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 1(2-2):17-32.

³ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2531). สู่ประวัติศาสตร์ประชาชนไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 9(3):25-36.

ของชาวบ้าน และผลงานชิ้นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดงานที่ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกันอีกหลายชิ้น เช่น ผลงานเรื่อง**กบฏไพร่สมัยอยุธยา**กับ**แนวความคิดผู้มีบุญ-พระศรีอารีย์-พระมาลัย (พ.ศ.2522)** ของชาญวิทย์ เกษตรศิริ และผลงานเรื่อง**เจ้าผู้มีบุญหนองหมากแก้ว (พ.ศ.2523)** ของฉัตรทิพย์ นาถสุภาและประนุช ทรัพย์สาร การศึกษาแนวนี้กลายเป็นแนวทางในการศึกษาบทบาทของชาวบ้านในทุกภาคของประเทศโดยในระยะหลังหันมาให้ความสนใจกับระบบคิดของชาวบ้านในการเคลื่อนไหวมากขึ้น ซึ่งทำให้มีแนวทางใกล้เคียงกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแนวทางที่สาม การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในแนวประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมายถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการแลกเปลี่ยน ซึ่งในประเทศไทยแบ่งการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจออกเป็น 2 ลักษณะ¹ คือ การอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจทั่วไป และการพยายามใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายความเป็นมาทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในระยะแรกมีพื้นฐานอยู่ที่การแลกเปลี่ยนการค้า จึงส่งผลให้การศึกษาในช่วงต่อไปหันมาสนใจเกี่ยวกับระบบการผลิตและชาวบ้าน อีกทั้งการใช้ทฤษฎีและวิธีการเฉพาะของสาขาวิชา เช่น วิชามนุษยวิทยา เป็นผลให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงเศรษฐกิจนั่นเอง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเช่นนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะและแนวคิด คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้าน กลุ่มที่ 2 เน้นการศึกษาประวัติศาสตร์การค้าท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของกระบวนการเปลี่ยนผ่าน

กลุ่มแรก การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านซึ่งปรากฏชัดเจนในงานเรื่อง**เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต(พ.ศ.2527)**ของฉัตรทิพย์ นาถสุภาและงานวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของลูกศิษย์ของฉัตรทิพย์ เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง**วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ.2523)** ของชูสิทธิ์ ชูชาติ ถึงแม้ว่าหนังสือบางเล่มจะไม่ใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยตรง แต่ก็เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจทางด้านอื่น ๆ แต่สำหรับเล่มที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นมักจะมุ่งศึกษาวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน โดยเน้นภาพของการดำรงอยู่ของระบบการผลิตแบบยังชีพเป็นหลัก ซึ่งในระยะหลังมีการศึกษาเกี่ยวกับการค้าและการแลกเปลี่ยนอยู่บ้างเช่น **เรื่องพ่อค้าวัว: ผู้บุกเบิกการค้าในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2398-2503 (พ.ศ.2527)** ของชูสิทธิ์ ชูชาติ และ**เรื่องพ่อค้ากับการพัฒนาการระบบทุนนิยมในภาคเหนือ พ.ศ.2464-2523 (พ.ศ.2530)** ของปลาย้อ ชนะนนท์ แต่ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นการประมวลภาพที่ปรากฏในอดีตมากกว่าที่จะอธิบายเชิงทฤษฎีเหมือนเช่นการศึกษาระบบการผลิต ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยวิธีการผลิตแบบเอเชียและความพยายามที่จะอธิบายความล่าช้าในการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยม เช่นงานเรื่อง**การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ (พ.ศ.2523)** ของฉัตรทิพย์ นาถสุภาอย่างไรก็ตาม

¹ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2523). การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ.ใน *สถานะของวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันเอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์*. หน้า .

การศึกษาด้วยวิธีการผลิตแบบเอเชีย ยังมีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหมู่บ้านไทย

กลุ่มที่ 2 เน้นการศึกษาประวัติศาสตร์การค้าท้องถิ่น ซึ่งบางส่วนได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดทางด้านมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ แต่บางส่วนก็พัฒนามาจากการค้นพบข้อเท็จจริงจากเอกสารประวัติศาสตร์บอกเล่า เช่น **เรื่องพ่อค้าวัว: ผู้บุกเบิกการค้าในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2398-2503 (พ.ศ.2527)** ของชูลิทธิ์ ชูชาติ แต่ผลงานที่เด่นชัดในการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาคืองานของ แคทเธอริน โบวี **เรื่องการค้าและผลิตภัณฑ์ผ้าในภาคเหนือของประเทศไทยจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ (พ.ศ.2536)** งานชิ้นนี้ต้องการโต้แย้งกับแนวความคิดในกลุ่มแรก โดยการแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า สังคมหมู่บ้านไม่ได้มีการผลิตแบบยังชีพและไม่ได้มีความสุขสบายตามที่เคยเชื่อกัน ตรงกันข้ามชีวิตของชาวบ้านนั้นยากจนโดยยกตัวอย่างเรื่องของผ้ามาเป็นกรณีศึกษา โบวีพบว่าหมู่บ้านในภาคเหนือไม่ได้ปลูกฝ้ายทั้งหมด จะปลูกได้เฉพาะในที่ดินส่วนที่ลุ่มจะเก็บเอาไว้ทำนา ดังนั้นจึงต้องมีการค้าขายฝ้ายในระดับท้องถิ่นเพื่อที่จะนำมาทอผ้าใช้ เมื่อมีปัญหาการค้าตกต่ำลงหมู่บ้านบางแห่งจึงขาดแคลนผ้า ส่วนใหม่มักนำมาทำเป็นอาภรณ์สำหรับเจ้านายเท่านั้น ซึ่งมักจะได้อะไหล่มาจากการค้าระหว่างภูมิภาค เช่น จีนและอินเดีย ทั้งการค้าฝ้ายในท้องถิ่นและการค้าไหมระหว่างภูมิภาคนี้ดำเนินมาก่อนที่จะทำสนธิสัญญาเบาว์ริงทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้เอง โบวีจึงเสนอให้หันมามองเศรษฐกิจของหมู่บ้านจากพื้นฐานด้านการค้าแทนการผลิตแบบยังชีพ ซึ่งน่าจะช่วยให้เข้าใจความเคลื่อนไหวภายในสังคมหมู่บ้านและสภาพความเป็นไปในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

กลุ่มที่ 3 การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของกระบวนการเปลี่ยนผ่านโดยนำแนวความคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมเกษตรของ Marc Bloch และแนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบกรรมสิทธิ์และการถือครองที่ดินของ Max Weber มาผสมผสานกับแนวการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาเศรษฐกิจสำนักมาร์กซิสต์ ที่เน้นความสัมพันธ์ทางการผลิตและกระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยม งานเขียนที่ปรากฏลักษณะนี้ เช่น **เรื่องพัฒนาการของชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา (พ.ศ.2527)** ของอานันท์ กาจนพันธุ์

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากแนวความคิดของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเท่าที่ผ่านมาในประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในเรื่องราวของยุคสมัยของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ความสนใจที่จะย้อนกลับไปศึกษาประวัติศาสตร์ยุคโบราณมีน้อยมาก ด้วยข้อจำกัดทั้งทางแนวคิดและวิธีการศึกษา ซึ่งมักจะเป็นการมองจากภายนอกเข้าไปในท้องถิ่นมากกว่าที่จะเป็นการมองจากท้องถิ่นออกมาสู่ภายนอก ส่งผลให้เกิดการพยายามที่จะปรับแนวทางการศึกษาเข้าสู่แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในรูปแบบของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

การศึกษาในแนวประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจะสามารถเจาะจงลงไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้มากขึ้นเพราะเป็นการศึกษาที่มีกรอบคลุมถึงการศึกษาภาพรวมของสังคมในอดีต โดย

ผ่านมุมมองทางความคิด วิถีชีวิต และศิลปะที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ในสังคมนั่นเอง ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในประเทศไทย งานของศรีศักร วัลลิโภดมดูจะโดดเด่นกว่างานของคนอื่นๆ เพราะเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาแนวทางนี้มาอย่างยาวนานและมีผลงานเป็นจำนวนมาก ศรีศักร ใช้วิธีการผสมผสานวิธีการทางประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยาและโบราณคดี เพื่ออธิบายวิวัฒนาการของวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ บนพื้นฐานของการปรับตัวของวัฒนธรรมการผลิต ที่มีต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยอาศัยคติความเชื่อ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนผสมผสานกันอยู่ตลอดเวลาระหว่างท้องถิ่นต่างๆ

จากพื้นฐานทางความคิดดังกล่าว ศรีศักรจึงพยายามอธิบายวิถีชีวิตของผู้คนในยุคต่างๆ ผ่านคติความเชื่อในยุคหนึ่ง ซึ่งศรีศักรมักจะศึกษาจากวัฒนธรรมการผลิต ประเพณี และศิลปะของกลุ่มชนเหล่านั้นที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางโบราณคดี ดำเนิน ตลอดจนจารึกและเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยเหตุนี้งานของศรีศักรจึงย้อนยุคประวัติศาสตร์กลับไปได้ไกลมากโดยครอบคลุมตั้งแต่ยุคของชุมชนขนาดเล็กจนถึงยุคของการก่อรูปเป็นรัฐในชั้นตอนต่างๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม จากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มาสู่ความสัมพันธ์ตามความเชื่อเรื่องอำนาจบารมีในศาสนา บนพื้นฐานของการพัฒนาการทางวัฒนธรรมในการผลิตข้าว และสิ่งของดำรงชีพอื่นๆ ที่มองเห็นได้จากประเพณีท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์หรือประเพณีฝังศพ และคติความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏให้เห็นในศิลปกรรมร่วมสมัย แต่ธิดา สารระยา มีความเห็นว่าแต่ละท้องถิ่นอาจมีความเข้าใจเกี่ยวกับอดีตของคนในท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งเรียกว่าประวัติศาสตร์จากภายใน เพราะประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้เป็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอดีตของผู้คนในท้องถิ่นมักจะปรากฏอยู่ในรูปของตำนาน นิทานพื้นบ้าน เรื่องปรัมปราที่บอกต่อกันมาและมีผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นช่วยเสริมแต่งเพิ่มเติมตามยุคสมัยอยู่เสมอทำให้มีชีวิตและพลังเคลื่อนไหว ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นตามมา ความเชื่อเกี่ยวกับอดีตดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ของชาวบ้านซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของความเชื่อที่ผูกพันอยู่กับสถานที่สำคัญและวีรชนทางวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาเรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เกิดขึ้นภายใต้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมนั่นเอง

2.1 ศรีวิชัยในงานเขียนของศรีศักร วัลลิโภดม

การศึกษาอดีตของสยามมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากการศึกษาและการผลิตผลงานของ รศ. ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งนำเสนอผลงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่พ.ศ.2509 และส่งผลอย่างซ้ำๆ ต่อวิธีการคิดและศึกษาประวัติศาสตร์แบบเก่า ศรีศักร จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2503 และเข้ารับราชการเป็นอาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร สอนวิชาภาษาอังกฤษและประวัติศาสตร์ ต่อมาได้ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่ประเทศออสเตรเลีย สาขา Social Anthropology ที่มหาวิทยาลัย Western Australia และจบการศึกษาเมื่อ พ.ศ.2514 จุดเริ่มต้นของความสนใจศึกษาและผลิตผลงานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของศรีศักร คือการได้รับแรงบันดาลใจมาจากมานิต วัลลิโภดม

ผู้เป็นบิดาซึ่งรับราชการอยู่ในกรมศิลปากรตั้งแต่ยังเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครภายใต้ความดูแลของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลงานในช่วงแรกของศรีศักรเป็นการศึกษาประเด็นที่มานิต ได้เสนอมาก่อน แต่ไม่ได้รับการตอบรับจากผู้ศึกษาโบราณคดีในสมัยนั้น เพราะเป็นการใช้หลักฐานประเภทตำนานมาวิเคราะห์ เช่น การเสนอเรื่องพระเจ้าอู่ทองมาจากเมืองอโยธยา ต่อมาศรีศักร จึงเสนอเรื่องนี้ขึ้นใหม่อีกครั้งโดยใช้หลักฐานทางโบราณคดีแทนการใช้หลักฐานประเภทตำนาน โดยเสนอผ่าน บทความเรื่องกรุงอโยธยาในประวัติศาสตร์¹ ซึ่งตีพิมพ์ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ในพ.ศ.2509 ศรีศักรศึกษาเรื่องของการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของการมีอยู่ของชุมชนโบราณที่อยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งการศึกษาในแต่ละครั้งจะต้องมีการศึกษาภาคสนามโดยการเดินทางไปสำรวจด้วยตนเองหรือบางครั้งก็ไปกับนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร เช่น ในพ.ศ.2509 ได้เดินทางไปสำรวจทางโบราณคดีที่ภาคใต้

จากการได้เดินทางไปสำรวจในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ศรีศักร วัลลิโภดม มีแนวทางในการอธิบายเรื่องพัฒนาการของการเกิดรัฐในสยาม 2 แนวทาง คือ

...สภาพภูมิศาสตร์-โบราณคดี (Geographical-archaeological approach) คือ การศึกษาดูสถานะในทางภูมิศาสตร์ว่าที่ใดมีแม่น้ำลำคลองและที่ราบอุดมสมบูรณ์พอจะเป็นบ้านเมืองได้ ต่อจากนั้นก็ตรวจสอบว่าในท้องถิ่นตามลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ที่ทราบเมืองโบราณและโบราณสถานวัตถุอย่างไร และทราบโบราณเหล่านั้นเจริญขึ้นในสมัยใด มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในทางเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไรบ้าง

มานุษวิทยาโบราณคดี (Anthropological - archaeological approach) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่างๆในอดีตและปัจจุบัน...²

จากการศึกษาค้นคว้าเรื่องการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยโบราณในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่18 ส่งผลให้คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยของศรีศักร ที่ชัดเจนที่สุดปรากฏอยู่ในบทความเรื่องพัฒนาการของบ้านเมืองในภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยศรีวิชัย (พ.ศ.2525)³ บทความชิ้นนี้นำเสนอในการประชุมสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัย ที่จัดขึ้น ณ. โรงแรมวังใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 25-30 มิถุนายน พ.ศ.2525 การประชุมสัมมนาในครั้งนี้จัดขึ้นโดยกรมศิลปากร

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2532). รอยต่อทางโบราณคดีจากความทรงจำ. หน้า 84-85.

² ศรีศักร วัลลิโภดม. (2525). โบราณวัตถุสถานในกลุ่มแม่น้ำชี. ใน โบราณคดีไทยในศตวรรษที่ผ่านมา. หน้า 113.

³ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2525). พัฒนาการของบ้านเมืองในภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยศรีวิชัย. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย. หน้า 34-42.

จากบทความชิ้นนี้ ศรัศกรได้กำหนดเงื่อนไขของการศึกษาเรื่องศรีวิชัยไว้ว่า “...ศรีวิชัยเป็นชื่อสมมติของระยะเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-19 ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบทางศิลปกรรมแบบหนึ่งพบในภาคใต้ของประเทศไทย...คำว่าศรีวิชัยของข้าพเจ้าในที่นี้จึงไม่เกี่ยวกับรัฐหรืออาณาจักรหรือจักรวรรดิที่เรียกว่าศรีวิชัย...”¹

ศรัศกรไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายเรื่อง ศรีวิชัย ที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ชาติ ที่กล่าวว่าศรีวิชัยมีลักษณะเป็นรัฐ ที่มีอาณาเขตแน่นอนและมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยไม่มีพัฒนาการทางสังคม ในทางตรงกันข้ามศรัศกร เสนอว่า ศรีวิชัย เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของรัฐในประเทศไทยในระยะเริ่มแรก

โดยศรัศกรอธิบายพัฒนาการของสังคมในดินแดนประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 ว่าเริ่มต้นจากการรวมตัวของชนเผ่า แล้วขยายตัวขึ้นเป็น เผ่า หมู่บ้าน เมือง แคว้นและอาณาจักร เพราะการศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดีและการศึกษาในแนวทางมนุษยวิทยาแล้ว พบว่ามีร่องรอยของชุมชนโบราณในบริเวณภาคใต้ส่วนใหญ่จะพบมากทางฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งความเป็นอยู่ของชุมชนในแถบนี้มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยหินเก่าที่มนุษย์ยังคงเร่ร่อนล่าสัตว์ จนพัฒนาการมีอาชีพเกษตรกรรมและเริ่มพัฒนาเป็นสังคมหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกมีที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกข้าวอันเป็นอาหารจานหลักของชุมชน นอกจากนี้ยังมีบริเวณอ่าวที่ใช้เป็นที่จอดพักเรือสินค้าที่เดินทางมาจากจีน เวียดนาม จามปาและกัมพูชาได้ดี การที่มีที่ราบลุ่มที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกข้าวของชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยอย่างถาวร นับเป็นเงื่อนไขแรกของการตั้งชุมชน เพราะการเกิดชุมชนอย่างถาวรนั้น เกิดขึ้นได้จากการเพาะปลูกที่สามารถผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงตนเอง

อีกทั้งศรัศกร ยังไม่เห็นด้วยกับความหมายของ ศรีวิชัย ซึ่งเป็นที่เข้าใจในวงวิชาการว่ามี 3 ความหมายคือ ประการที่หนึ่งหมายถึง รัฐหนึ่งที่มีอาณาเขตแน่นอน ประการที่สองหมายถึง สมัยทางประวัติศาสตร์ ประการที่สามหมายถึง รูปแบบของศิลปกรรม

หากแต่ศรัศกร เชื่อว่า ศรีวิชัยเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มทางการเมืองในบรรดาบ้านเมืองที่อยู่ทางชายฝั่งทะเลที่เริ่มมีขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 12 ต่อมาเกิดการขยายตัวขึ้นโดยมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ซึ่งเห็นร่องรอยได้จากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีรูปแบบร่วมกันที่เรียกว่าศิลปะแบบศรีวิชัย โดยรูปแบบของศิลปกรรมเป็นลักษณะต่อเนื่องในศาสนาฮินดูหรือลักษณะที่เป็นเครื่องประดับตกแต่ง ที่พบได้ตั้งแต่เขตรัฐเปรัก ไทรบุรีในเขตประเทศมาเลเซียขึ้นมาจนถึงเขตจังหวัดกระบี่ พังงาและตะกั่วป่า สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปะเป็นแบบอินเดียนได้ เช่น แบบปัลลวะและโจพะ โดยศิลปกรรมที่เรียกว่าศรีวิชัยมีความสัมพันธ์กับศิลปกรรมบนเกาะชวามากกว่าที่อื่น ดังนั้นการรวมกลุ่มของ

¹ ศรัศกร วัลลิโกดม. (2525). พัฒนาการของบ้านเมืองในภาคใต้ของประเทศไทยในสมัยศรีวิชัย.

บ้านเมืองในเกาะชวาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของศิลปกรรมของศรีวิชัย โดยศรีศักรเรียกการรวมกลุ่มของดินแดนแห่งนี้ว่า สหพันธรัฐศรีวิชัย

อาจกล่าวได้ว่า ศรีศักร ศึกษาเรื่องการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยโบราณในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่18 โดยศึกษาจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในบริเวณประเทศไทยในปัจจุบันต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ โดยใช้หลักฐานจากร่องรอยของโบราณวัตถุ โบราณสถาน เช่น เจดีย์ โบราณวัตถุที่สร้างขึ้นตามความเชื่อของศาสนาของแต่ละท้องถิ่นเพื่อตีความว่าท้องถิ่นนั้นนับถือพุทธศาสนาใด และสภาพภูมิศาสตร์เช่น คุน้ำคั่นดิน ร่องน้ำเก่า ถนนโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้วิธีการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศและการขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งหลักฐานทั้งสองประเภทนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน อันเป็นผลมาจากการรับอารยธรรมและการติดต่อกับภายนอก ซึ่งเห็นได้จากรูปแบบของศิลปกรรมที่มีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกัน จากการตีความรูปแบบศิลปกรรมจากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในประเทศไทยว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มความซับซ้อนของรูปแบบการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ในบางชุมชนพบว่ามี การติดต่อและรับวัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งส่งผลให้ชุมชนต้องปรับตัวจนกลายเป็นรัฐในที่สุด หรืออาจกล่าวได้ว่างานของศรีศักร ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดีที่ยืนยันถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ

2.2 ศรีวิชัยในงานเขียนของธิดา สาระยา

ดร.ธิดา สาระยาศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยผลงานของดร.ธิดาเสนอว่าการมองประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควรมองจากประวัติศาสตร์ภายในของตัวมันเองหรือจากชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ โดยใช้วิธีการศึกษาหลักฐานประเภทตำนานเพื่อสะท้อนอดีตของท้องถิ่นนั้นซึ่งเป็นการสะท้อนแง่มุมที่หลักฐานประเภทอื่นไม่สามารถทำได้และเป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยเสริมความเป็นปึกแผ่นทางสังคม¹ ดังนั้นตำนานจึงสะท้อนลักษณะเฉพาะทางสังคมอันถือเป็นความทรงจำร่วมของสังคมนั้นๆไม่ว่าจะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ความสัมพันธ์ในเชิงสังคมและภาพชีวิตของผู้คนในอดีต เช่น ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช แต่อย่างไรก็ตามอิทธิพลของการตีความและการใช้หลักฐานที่หลากหลายตามแนวทางการเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ ก็ปรากฏให้เห็นในงานของธิดา เช่นกัน

ธิดาเสนอให้ศึกษาเรื่องการเกิดและพัฒนาการของรัฐในประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่18 โดยพบว่าการเกิดและพัฒนาการของรัฐเป็นผลมาจากปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งแต่เดิมคำอธิบายในเรื่องนี้จะอยู่ในกรอบว่า ความเจริญเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอกคือ การรับวัฒนธรรมอินเดียและประกอบการศึกษาคำว่าอาณาจักร โดยใช้จดหมายเหตุจีนที่ให้ภาพของรัฐที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

¹ธิดา สาระยา.(Bangkok:the Office of the National Culture,1982).ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.หน้า 57-63.

จะประกอบไปด้วยอาณาบริเวณที่มีขอบเขตปริมาตรแน่นอน มีเมืองหลวงเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรและศูนย์กลางการปกครอง อีกทั้งมีเมืองบริวารส่งส่วยบรรณาการไปยังเมืองศูนย์กลาง การนำเสนอคำอธิบายในกรอบเช่นนี้จะเห็นได้จากงานของยอร์ช เซเดส์ เป็นต้น

หลังพ.ศ.2500 นักวิชาการตะวันตกได้เปลี่ยนแนวความคิดในการพิจารณาเรื่องการเมืองการเกิดรัฐใหม่ เช่น แฮร์รี เจ เบนดา (Harry J. Benda) เสนอให้พิจารณาถึงปัจจัยภายใน, เคนเนท ฮอลล์ (Kenneth R. Hall) เสนอให้ใช้สหวิทยาการในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะสาขามนุษยวิทยาและภาษาศาสตร์ โอ ดับบลิว วอลเตอร์ได้เสนอให้มองพัฒนาการของรัฐใน 2 ลักษณะกล่าวคือ “1).พัฒนาการของรัฐที่เกิดขึ้นมีใช้สัมพันธ์กันโดยตรงกับการแพร่ขยายของวัฒนธรรมอินเดีย แต่มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ กระบวนการปรับให้เข้ากับสภาวะท้องถิ่น (Localization) 2).ด้วยเงื่อนไขที่กล่าวมาในข้อ 1 โครงสร้างของรัฐจึงมีลักษณะเฉพาะถิ่นหรือภูมิภาคมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์แล้ว”¹

การศึกษาเรื่องพัฒนาการของรัฐของโอ ดับบลิว วอลเตอร์ มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของธิดา ระดับหนึ่ง

ผลงานที่ชัดเจนที่สุดที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยของ ธิดา คือบทความเรื่องประวัติศาสตร์จากภายใน บทความชิ้นนี้นำเสนอในการประชุมสัมมนาทางวิชาการประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี ครั้งที่ 1 ที่จัดขึ้น ณ. โรงแรมวังใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 20-23 มกราคม พ.ศ.2527 การประชุมสัมมนาในครั้งนี้จัดขึ้นโดยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานีร่วมกับจังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการสัมมนาในครั้งนี้ ธิดาให้ความหมายของประวัติศาสตร์ไว้ 2 ลักษณะ คือ “...ประวัติศาสตร์ในความหมายที่ 1 คือ Objective History คือ ส่วนที่ได้รับจากการศึกษาโดยใช้ข้อมูลผ่านกระบวนการที่จะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ และข้อมูลจะบ่งชี้ออกมาว่า ข้อเท็จจริงควรเป็นเช่นไร...ประวัติศาสตร์ในความหมายที่ 2 คือ History form the inside คือ ประวัติศาสตร์จากภายใน ที่มีการผันแปรไปตามเงื่อนไขของเวลา (Time and space)...² ซึ่งประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยก็เกิดขึ้นภายใต้การผันแปรไปตามเงื่อนไขของเวลา โดยมีผู้รู้ประจำถิ่น (Local roler) เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์โดยอิงหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ³

เหตุที่ธิดาเสนอว่าประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยเป็นสิ่งที่ผู้รู้ประจำถิ่นสร้างขึ้น เพราะอำเภอยะยาไม่ปรากฏประวัติศาสตร์เฉพาะของตนเองที่ปรากฏว่ามีจารึกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของตำนานทางประวัติศาสตร์หรืออื่นๆ เพราะฉะนั้นในแง่ของประวัติศาสตร์ที่มีการจดบันทึกเป็นลาย

¹ธิดา สารยา. (สิงหาคม 2528). พัฒนาการของรัฐในลุ่มแม่น้ำมูล. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 6(10):102-103.

²ธิดา สารยา. (2533). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชาวบ้าน. ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี ครั้งที่ 1. หน้า177.

³ธิดา สารยา. (2533). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชาวบ้าน. ใน รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี ครั้งที่ 1. หน้า 177-179.

ลักษณะอักษร อำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงมีประวัติความเป็นมาร่วมกับจังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น “...ศรีธรรมโศกราชอพยพผู้คนมาตั้งหลักแหล่งที่เวียงสระก่อนแล้วจึงขยับขยายไปหาดทรายแก้ว...”¹ จากเงื่อนไขดังกล่าวนี้เอง เป็นผลให้ผู้รู้ประจำถิ่นสร้างประวัติศาสตร์จากภายในโดยอิงหลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ มาตีความเพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องราวของประวัติศาสตร์ศรีวิชัยจากเอกสารจากภายนอก เช่น เอกสารจีน เอกสารอาหรับ

ธิดาเสนอว่า ท่านพุทธทาสเป็นตัวแทนของผู้รู้ประจำถิ่นที่พยายามค้นคว้าเพื่อให้ทราบความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเอง โดยนำไปสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการค้นคว้าจากภายนอก และปรับเปลี่ยนประวัติศาสตร์ให้เข้ากันกับสภาพท้องถิ่น สังคมและการรับรู้ของตนเอง พร้อมทั้งนำเสนอหลักฐานที่มีปรากฏท้องถิ่นนั้นเอง เพื่อเป็นการยืนยันถึงเรื่องของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน ดังเช่น

...เมื่อวงการนักโบราณคดีแบ่งออกเป็นสองค่าย และค่ายหนึ่งเข้าเกี่ยวข้องกับดินแดนรอบอ่าวบ้านดอน เช่นนี้ ก็มีทางที่ใครๆ จะคิดว่า พวกที่อยู่รอบอ่าวบ้านดอนคงจะสนับสนุนนักโบราณคดีค่ายใหม่นี้ทันที ถ้าข้าพเจ้ามีความเห็นอะไรที่ผิดไปเข้าข้างฝ่ายนี้ บางคนจะนึกว่าเป็นการลำเอียงปิ่นแน่ แต่มันก็ช่วยอะไรไม่ได้ในการที่จะไม่ให้ข้าพเจ้ามองอะไรไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่อ่าวบ้านดอน ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงสำรวจระวางเป็นอย่างดี ในการที่จะไม่ผลุนผลันออกความคิดอะไรไปตามอารมณ์ แต่จะรวบรวมความคิดเห็นของนักศึกษาทั้งหลายมาวางไว้เป็นบันทัดฐานก่อน แล้ววินิจฉัยเรื่องนั้นไปตามโบราณวัตถุหรืออะไรก็ตามของอ่าวบ้านดอนจะแสดงให้เห็น ซึ่งเราจะลองพิจารณากันดูดังต่อไปนี้ ตามประสาผู้ที่อยากรู้เรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเกิดของตัวเอง...²

¹ รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. (2505). หน้า 59-63.

² พุทธทาสภิกขุ. (2543). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. หน้า 51.

บทที่ 4

องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในจารีตการเขียนประวัติศาสตร์ชาติและการศึกษา ใหม่ทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะ

ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา นับเป็นช่วงเวลาที่ยังคงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีสมัยศรีวิชัยขึ้นหลายแห่ง ประกอบกับการขยายตัวของการศึกษา อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังพ.ศ.2516 จึงส่งผลให้เกิดการสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์แบบใหม่นอกกรอบประวัติศาสตร์ชาติ แต่อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ปรากฏภายใต้กรอบการเขียนประวัติศาสตร์ชาติก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ เช่นเดิมถึงแม้ว่าจะมีองค์ความรู้ชุดใหม่เข้ามาแทรกแซงก็ตาม นั่นอาจเป็นผลมาจากการสานต่อและถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในกรอบประวัติศาสตร์ชาติไปสู่การศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะเมื่อมีการจัดตั้งคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรในพ.ศ.2498 เพื่อผลิตบุคลากรเข้ารับราชการในกรมศิลปากรสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในกรอบประวัติศาสตร์ชาติ ยังคงได้รับการถ่ายทอดเข้าสู่มหาวิทยาลัยศิลปากรโดยอาจารย์ที่เป็นข้าราชการของกรมศิลปากรนั่นเอง

1. องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติหลังพ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2520

ความต่อเนื่องขององค์ความรู้เรื่องศรีวิชัย เริ่มต้นมาจากการที่มหาวิทยาลัยศิลปากรเปิดคณะโบราณคดีในพ.ศ.2498 ต่อมาในพ.ศ.2504 คณะโบราณคดีได้ขยายหลักสูตรถึงระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นวิชาเอกตามความสนใจของแต่ละคน ซึ่งแต่เดิมนักศึกษาจะต้องเรียนทุกหมวดวิชาไม่มีการแยกวิชาเอก ที่สำคัญคือ การแยกวิชาโบราณคดีกับวิชา

โดยเปิดสอนถึงระดับอนุปริญญาใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งหลักสูตรออกเป็น 4 หมวดวิชา

หมวดโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้แก่ วิชาโบราณคดี โบราณคดีปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์สากล ก่อนประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยา ลัทธิศาสนา วัฒนธรรม การจัดพิพิธภัณฑ์สถานและบรรณารักษศาสตร์

หมวดศิลปกรรม ได้แก่ วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ แผนผังและวาดเส้น หมวดภาษาตะวันตก ได้แก่ วิชาภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส

หมวดภาษาไทยและหมวดโบราณคดีตะวันออก ได้แก่ วิชาภาษาไทย สันสกฤต บาลี เขมรและการอ่านจารึก

โดยแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 4 ภาควิชา ได้แก่ ภาควิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภาควิชาภาษาตะวันออก และภาควิชาภาษาตะวันตก ในพ.ศ.2517 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ทั้งหมด โดยแบ่งการเรียนการสอนออกเป็น 7 สาขาวิชาเอกหลักสูตร 4 ปี ได้แก่ สาขาวิชาโบราณคดี สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ สาขาวิชามนุษยวิทยา สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาอังกฤษและสาขาวิชาภาษาฝรั่งเศส

ประวัติศาสตร์ศิลปะออกจากกัน โดยมีหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล เป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนในการวางรากฐานการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีตามแบบตะวันตกให้กับโรงเรียนศิลปศึกษาและคณะโบราณคดี

การศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยได้รับการศึกษาและถ่ายทอดความรู้โดยมีจุดมุ่งหมาย “เพื่อสนับสนุนให้ผู้สนใจและมีสติปัญญาสูงก้าวหน้าขึ้นไปเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดี รวมทั้งการผลิตนักศึกษาเพื่อเข้ารับราชการในกองโบราณคดี กรมศิลปากร และผู้ที่พอออกไปเป็นอาจารย์หรือเข้าทำงานในตำแหน่งหน้าที่อื่น ๆ เกี่ยวกับด้านโบราณคดี”¹ อาจารย์ที่มาสอนในคณะโบราณคดีส่วนใหญ่เป็นข้าราชการจากกรมศิลปากร นอกจากนั้นเป็นอาจารย์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือจากคณะอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยศิลปากรและกระทรวงศึกษาธิการ

1.1 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนของหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุลทรงจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพ.ศ.2486 และทรงไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโททางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีทางเอเชียอาคเนย์ที่โรงเรียนลูฟว์(Ecole du Louvre) ซึ่งเป็นส่วนของพิพิธภัณฑ์ลูฟว์ที่ปารีสโดยคำแนะนำของเซอร์ เซเดส์เมื่อพ.ศ.2491

ม.จ.สุภัทรดิศทรงนิพนธ์หนังสือเรื่องศิลปในประเทศไทย ขึ้นในพ.ศ.2506 เพื่อเป็นตำราแก่นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร งานนิพนธ์เล่มนี้พระองค์ทรงเรียบเรียงขึ้นจากผลงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาต่อราชานุภาพ บทความของศาสตราจารย์หลวงบริบาลบุริภัณฑ์และบทความของนักปราชญ์ชาวต่างประเทศบางท่านที่สนใจในวิชาโบราณคดีและศิลป์ไทย เป็นต้นว่า เซอร์ เซเดส์ (George Coedes) และนายปิแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont) รวมทั้งมีบางแห่งที่ท่านแต่งขึ้นเองโดยอัตโนมัติ

หนังสือเล่มนี้แบ่งศิลปะในประเทศไทยออกเป็น 2 สมัยใหญ่ๆ คือ สมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศและสมัยที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศแล้ว² ซึ่งการแบ่งยุคสมัยในลักษณะนี้เป็นการแบ่งตามแนวความคิดของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอต่อราชานุภาพนั่นเอง

โดยเรื่องศรีวิชัยถูกบรรจุอยู่ในสมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศ โดยกล่าวว่า ศรีวิชัย เป็นชื่อที่นักปราชญ์ทางโบราณคดีเชื่อกันว่าเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจมากมายอยู่บนเกาะสุมาตราระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-18 มีราชธานีตั้งอยู่ใกล้กับเมืองปาเล็มบังในปัจจุบัน ซึ่งบางครั้งก็สามารถแผ่ขยายอำนาจเข้าครอบครองแหลมมลายูและดินแดนบางส่วนทางภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีการเรียกชื่ออาณาจักรตามหลักศิลาจารึกที่ได้ค้นพบ

นอกจากนั้นหนังสือเล่มนี้ยังแยกรูปแบบศิลปะออกจากแบบที่เซอร์ เซเดส์ได้กำหนดเอาไว้ด้วยการแยกแบบศิลปะที่พบในประเทศไทยให้มีอายุเก่าขึ้นไปอีกหนึ่งสมัยตามคำแนะนำของหลวง

¹ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2506). ศิลปะในประเทศไทย. หน้า 6.

²แหล่งเดิม. หน้า 1.

บริหารบูรณภัณฑ์ ม.จ.สุภัทรดิศ กล่าวว่ศิลปะแบบศรีวิชัยได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดียแบบคุปตะที่เจริญในภาคกลางและภาคตะวันตกของอินเดียในพุทธศตวรรษที่ 10-11 อีกทั้งอาณาจักรศรีวิชัยมีอายุยาวนานจึงทำให้รูปแบบของศิลปะน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากสมัยที่สืบต่อจากศิลปะแบบคุปตะอีกด้วย นอกจากนี้โบราณวัตถุสมัยนี้ที่ค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทยจะสลักด้วยศิลาหรือหล่อด้วยสัมฤทธิ์ก็ตามจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับโบราณวัตถุที่พบในเกาะชวาภาคกลาง จนยากที่จะแบ่งแยกได้ว่าเป็นศิลปะที่รับมาจากเมืองใด ดังนั้นจึงมีบางท่านเสนอให้เรียก ศิลปะแบบศรีวิชัยที่พบทางภาคใต้ของประเทศไทยว่า ศิลปะแบบราชวงศ์ไศเลนทร์ แทนด้วยมีรูปแบบที่เหมือนมากกว่าศิลปะที่ค้นพบบนเกาะสุมาตรา แต่โบราณวัตถุทั้งหลายนั้นส่วนมากสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 12-13

เป็นที่น่าสังเกตว่าการแบ่งยุคสมัยและการจำแนกรูปแบบศิลปะในหนังสือเรื่องศิลปะในประเทศไทย ของ ม.จ.สุภัทรดิศเป็นการสืบทอดการแบ่งยุคสมัยและจำแนกรูปแบบของศิลปะมาจากสมเด็จพระยาตากสินมหาราชภาพ ถึงแม้ว่าจะมีการแยกโบราณวัตถุรุ่นเก่าและเทวรูปรุ่นเก่าออกจากสมัยศรีวิชัย แต่ก็ยังคงรูปแบบของการลำดับยุคสมัยของศิลปะตามพัฒนาการของอาณาจักร ซึ่งการเรียงลำดับเช่นนี้อยู่ภายใต้กรอบของการเขียนประวัติศาสตร์ชาติหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา

หนังสือศิลปะในประเทศไทยยังมีความสำคัญต่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นอย่างมากด้วย เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือหลักในการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยนับตั้งแต่พ.ศ.2506-2550เป็นเวลาประมาณ 40 ปีเศษ ได้รับการตีพิมพ์ทั้งหมด 13 ครั้ง โดยเฉลี่ยการตีพิมพ์หนึ่งครั้งจะห่างกัน 3 ปีเศษ มีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหา 3 ครั้ง หรือโดยเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีใหม่ๆ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเดิม อาจกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นจุดเชื่อมต่อที่ทำหน้าที่ส่งผ่านความคิด ความเข้าใจยุคสมัยและรูปแบบศิลปกรรมในประเทศไทยรวมถึงองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยตามทัศนะของม.จ.สุภัทรดิศให้กับนักศึกษาหลายรุ่น ซึ่งภายหลังจากจบการศึกษานักศึกษาเหล่านั้นส่วนหนึ่งได้เข้ามารับราชการในกรมศิลปากร จึงถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดโอนความรู้ของม.จ.สุภัทรดิศสู่กรมศิลปากรนั่นเอง

ศิลปะที่แยกให้เก่าขึ้นไปอีกหนึ่งสมัยคือ วัตถุรุ่นเก่าที่ค้นพบในประเทศไทย เช่น การแยกพระพุทธรูปอินเดีย อันได้แก่ พระพุทธรูปศิลาปางประทานพรที่พบบริเวณอำเภอเวียงสระจังหวัดสุราษฎร์ธานี และพระพุทธรูปประทับยืนสัมฤทธิ์พบที่บริเวณพระปฐมเจดีย์ โดยระบุว่ามึลักษณะเป็นพระพุทธรูปแบบคุปตะ ส่วนพระพุทธรูปปางแสดงธรรมที่พบที่นครราชสีมาควรเป็นพระพุทธรูปแบบอมราวดีหรืออนุราชปุระ แต่ทั้งหมดน่าจะนำเข้ามาจากอินเดียโดยพ่อค้ารวมไปถึงตะเกียงโรมันที่พบที่พังตึก กาญจนบุรีและพระพุทธรูปแบบปาละที่พบที่กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดอยุธยา เป็นต้น

โบราณวัตถุที่พบในเกาะชวาภาคกลางมีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12 หรือ 13-15

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งสลักด้วยศิลา ค้นพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอีก 2 องค์ ซึ่งหล่อด้วยสัมฤทธิ์ ค้นพบที่อำเภอไชยาเช่นเดียวกันและพระพิมพ์ส่วนมากทำด้วยดินดิบ

นอกจากนี้ ม.จ.สุภัทรดิศ ยังนิพนธ์หนังสือเรื่องประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ.2000 ซึ่งเล่มนี้เป็นหนึ่งในแปดเล่มของหนังสือชุดโครงการชำระประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนขึ้นโดยคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ในพ.ศ.2522 ม.จ.สุภัทรดิศ “ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่องนี้ขึ้นโดยใช้หนังสือเรื่องรัฐในเอเชียอาคเนย์ที่ได้รับอารยธรรมอินเดีย (The Indianized States of Southeast Asia) ของยอร์ช เซเดส์ (George Coedes) เป็นหลัก”¹ แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินเรื่องเสียใหม่ กล่าวคือ ยอร์ช เซเดส์จะเรียงลำดับเนื้อหาโดยยึดเอาระยะเวลาเป็นหลักและนำเอาประวัติศาสตร์ของประเทศต่างๆ มาเขียนรวมกันถ้าอยู่ในระยะเวลาเดียวกัน แต่ในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ.2000 จะอธิบายเนื้อหาประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศตามลำดับโดยอธิบายตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงล่มสลาย²

ดังนั้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศรีวิชัยในหนังสือเล่มนี้มีเพียงบางส่วนที่คล้ายคลึงกับงานของยอร์ช เซเดส์ เพราะมีการเพิ่มเรื่องราวการขุดค้นของกรมศิลปากรที่บริเวณอำเภอบุพผิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และได้ค้นพบประติมากรรมซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาลัทธิมหายานได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นในแหลมมลายูและหมู่เกาะอินโดนีเซียในต้นพุทธศตวรรษที่ 14²

ดูเหมือนว่า กรอบความคิดและวิธีการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ได้กลายเป็นกรอบความคิดในการเขียนคู่มือการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะให้กับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยศิลปากร เช่น เสนอ นิลเดช เขียนหนังสือเรื่องประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ตอน ศิลปะไทย ให้กับคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพ.ศ.2516 และสันติ เล็กสุขุม เขียนหนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะไทย(ฉบับย่อ) ในพ.ศ.2544 ในงานทั้งสองเล่มนี้ จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนประวัติศาสตร์ศิลปะรวมถึงศิลปะสมัยศรีวิชัยด้วย โดยงานของเสนอ จะมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับพระนิพนธ์ของม.จ.สุภัทรดิศ แต่ก็แตกต่างกันในเรื่องของการจำแนกอายุ เวลาและอิทธิพลทางศิลปะ ซึ่งเป็นรายละเอียดปลีกย่อยของการตีความ แต่ในแง่ของโครงสร้างก็ยังคงอยู่ในแนวประวัติศาสตร์ชาตินิยมอยู่ดี ส่วนงานของสันติ จะอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะที่เรียงลำดับตามยุคสมัยมากกว่าที่จะให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โดยกล่าวว่าศิลปะศรีวิชัยคือ มิติหนึ่งของสังคมที่ผ่านจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ มาสู่ยุคที่มีกรอบเกณฑ์ของงานช่างทางศาสนาในราวพุทธศตวรรษที่ 12³

กล่าวโดยสรุป งานเขียนของม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล คือความต่อเนื่องของการศึกษาองค์ความรู้ประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยที่สืบต่อมาจากการอธิบายเรื่องศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ชาติ โดยอาศัยการศึกษาทางประวัติศาสตร์ศิลปะประกอบกับการค้นคว้าจากหลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถาน

¹ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2522). ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ.2000. หน้า ข.

² แหล่งเดิม. หน้า คำปรารภของผู้เรียบเรียง.

³ สันติ เล็กสุขุม. (2544). ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย(ฉบับย่อ). หน้า 28.

1.2 องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในงานเขียนของของหม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชนี

ในการศึกษาเรื่องศรีวิชัยหม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชนี ทรงมีความเชื่อว่า ศรีวิชัย หมายถึง อาณาจักร ดังปรากฏให้เห็นจาก “ข้าพเจ้าศึกษาเรื่องศรีวิชัยมาไม่น้อยกว่า 25 ปี ได้พบอะไรใหม่ๆ อยู่ ร่ำไป ที่ทำให้ความคิดเดิมผิดพลาดได้ง่ายๆ ยกหนังสือที่จาว กู กัว แต่ง เป็นตัวอย่าง เล่มนี้มีนาย เอ็ดสกับรอกฮิลล์ แปลไว้ตั้งแต่ พ.ศ.2454 จาว กู กัว บอกว่า ศรีวิชัยมีเมืองขึ้น 15 เมือง ...เมือง ต่างๆต้องส่งส่วยให้ศรีวิชัยทุกปี อย่างนี้ย่อมแสดงว่าศรีวิชัยต้องเป็นอาณาจักร...”¹

ม.จ.จันทร์จรัญทรงเชื่อว่า ศรีวิชัยมีสถานภาพเป็นอาณาจักร อีกทั้งยังมีที่ตั้งและจุด ศูนย์กลางที่ควบคุมอำนาจตั้งอยู่ในแหลมมลายู บริเวณเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีในปัจจุบัน เนื่องจากการศึกษาเอกสารบันทึกการเดินทางโดยเฉพาะบันทึกการเดินทางไปสืบทอดศาสนาของ หลวงจิ้นอิจิง เพื่อเปรียบเทียบกับเรื่องของสภาพทางภูมิศาสตร์ ทิศทางลมและนาฬิกาแดด หลักฐาน ดังกล่าวนี้ ม.จ.จันทร์จรัญทรงเชื่อว่าเป็นหลักฐานที่ไม่สามารถโต้แย้งได้²

จากบันทึกการเดินทางของหลวงจิ้นอิจิง ที่ได้เดินทางในพ.ศ.1214 ได้กล่าวว่าอิจิงออก เดินทางจากกวางตุ้ง ประเทศจีน ไปทางทิศใต้โดยอาศัยเรือชาวเปอร์เซียเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 1214 เมื่อลมตะวันออกเฉียงใต้พัดมา ใช้เวลาเดินทางถึงเมืองโพ-ซี 20 วัน อาศัยอยู่ที่เมืองโพ-ซี 6 เดือน เพื่อศึกษาไวยากรณ์ภาษาสันสกฤต หลังจากนั้นไปพักอยู่เมืองโม-ไล้-ยู อีก 2 เดือน แล้วจึงเดินทาง ต่อไปสู่เมืองซีชา ในเดือนสิบสองจึงลงเรือพระเจ้าแผ่นดินแห่งเมืองโพ-ซีเพื่อเดินทางไปยังประเทศ อินเดีย จากเมืองโพ-ซีเดินทางต่อไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ใช้เวลาอีกครั้งเดือนก็ถึงเมืองโฮ-หลิ่ง เกี่ยวกับศาสนาในเมืองโพ-ซีหลวงจิ้นอิจิงบันทึกว่า

¹ หม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชนี. (2527). ศรีวิชัยที่ไชยา. สัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. หน้า 54.

² หม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชนี. (2525). อาณาจักรศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ 7. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 3(9):7-11.

อิจิงเป็นภิกษุจีนที่มีอายุอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 7 ท่านได้เดินทางไปประเทศอินเดียโดยอาศัยเรือของชาว เปอร์เซีย อิจิงออกเดินทางในเดือน 11 พ.ศ.1214 หลังจากเดินทางหลวงจิ้นได้เขียนหนังสือขึ้น 2 เล่ม(แปลเป็น ผลงานเรื่อง A Record of the Buddhist Religion as Practised in India and the Malay Archipelago โดย ดร.ตากากุสแปลจากภาษาจีนเป็นภาษาอังกฤษ และ พอล วีทลีย์ได้แปลบางตอนเพื่อตีพิมพ์เป็นงานเขียนของเขาเอง ชื่อ The golden Khersonese) โดยเล่มแรกคือบันทึกการปฏิบัติธรรมในอินเดียและหมู่เกาะมลายูส่งจากทะเลใต้กลับ บ้านเล่มที่สองคือบันทึกความทรงจำของพระภิกษุที่เดินทางไปแสวงธรรมในตะวันตกสมัยราชวงศ์ถัง

เมืองโพ-ซี (ย่อมาจาก ชิ-ลิ-โพ-ซี เท่ากับ Shih-li-fo- Shih) หมายถึง ไชยา(ย่อมาจาก ศรีวิชัย Sri Vejaya)

ประเทศโม-ไล้-ยู หมายถึงมลายู (Malayu) หรือ มัรวาตะกุกัส(Muara Takus)ในชวาภาคกลางที่ตั้งอยู่เกือบ ถึงเส้นศูนย์สูตร

เมืองซีชา(Chieh-cha) หมายถึง เกดะห์ (Kedah) ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งตะวันตกของแหลมมลายู

เมืองโฮ-หลิ่ง(Ho-Ling) หรือ โป-หลิ่ง (Po-Ling) หรือ ตัน-มา-หลิ่ง(Tan-ma-ling)ซึ่งต่อมาก็คือ เมืองตามพรลิงค์ (Tambralinga) หรือนครศรีธรรมราช

...กษัตริย์หลายๆพระองค์และหัวหน้าเผ่าหลายคนในหมู่เกาะทะเลใต้ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จิตใจของท่านเหล่านี้มุ่งแต่การกุศล ในนครโฟ-ซิ ซึ่งมีป้อมค่ายอันแข็งแรงนั้น จิตใจของท่านเหล่านี้มุ่งแต่การกุศล ในนครโฟ-ซิซึ่งมีป้อมค่ายอันแข็งแรงนั้น มีภิกษุมากกว่า 1,000 รูป ถ้าภิกษุจिनรูปใดต้องการไปอินเดียเพื่อฟัง(ธรรม) และอ่านพระคัมภีร์ ทางที่ดีเขาควรจะได้พักอยู่ในโฟ-ซิสักปีหรือสองปีก่อน เพื่อฝึกหัดการสำรวมในวินัยที่ถูกต้องแล้วจึงย้ายไปอินเดีย พุทธศาสนาในประเทศทั้งสองฝั่งทะเลเป็นแบบหินยานทั้งสิ้น เว้นแต่ในประเทศโมโลยูมีจำนวนเล็กน้อยที่นับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน...¹

หลวงจีนอี่จิงบันทึกว่า ท่านออกเดินทางจากเมืองกวาง ตุง ในช่วงฤดูมรสุม ตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงซิ-ลิ-โฟ-ซิ ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 20 วันโดยไม่ต้องแวะพักที่ใดเลย ซึ่งนับว่าเป็นการเดินทางที่ใช้เวลาน้อยมา เพราะปรกติแล้วต้องใช้เวลา 30 วัน การเดินทางที่ใช้เวลาเร็วขนาดนี้วิเคราะห์ได้ว่ามาจากปัจจัย 2 อย่าง คือ เป็นจังหวัดที่ลมดีประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือเรือเปอร์เซียที่ใช้เป็นพาหนะในการเดินทางคงจะเป็นเรือที่ทันสมัยที่สุดในยุคนั้นจึงสามารถเดินทางได้เร็วกว่าเรือทั่วไป

ส่วนหลักฐานอีกชิ้นที่ม.จ.จันทรจิรายุ ทรงวิเคราะห์ คือ เรื่องของทิศทางลม โดยกล่าวไว้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่เรือจะเดินทางไปปาเล็มบังได้ภายใน 20 วัน โดยไม่แวะที่ใดที่หนึ่งบนคาบสมุทรมาลายู ก่อนในการศึกษาท่านเปรียบเทียบการเดินทางของมาร์โคโปลโลเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ว่ามาร์โคโปลโลแวะอ่าวบ้านดอนโดยเดินเรือผ่านช่องน้ำตื้นระหว่างเกาะสองเกาะ จากการเดินเรือโดยอาศัยลมมรสุมทำให้ท่านตรัสถึงเขตโดลดรัม(Doldrum) บริเวณใกล้เส้นศูนย์สูตรว่า เป็นเขตลมแปรปรวนมีอันตรายสำหรับนักเดินเรือ

จากหลักฐานทั้งสองชิ้นทำให้ท่านสรุปว่าหลวงจีนอี่จิงได้เดินทางมาไซยาซึ่งก็คือ ซิ-ลิ-โฟ-ซิ และหลวงจีนอี่จิงได้พำนักอยู่ที่นั่นเป็นเวลา 6 เดือน ก่อนที่จะเดินทางไปโมโลยู ซึ่งท่านสันนิษฐานว่าอยู่ที่เมาราทากุส ในสูมาตรากลางตั้งอยู่เกือบเส้นศูนย์สูตร เพราะที่เมาราทากุสได้พบจารึกชื่อโมโลยูที่รับบาฮัน ปรากฏบนฐานพระอโมฆปาสาทที่ส่งไปจากชาวตะวันออก ในพ.ศ.1829

นอกจากนั้นม.จ.จันทรจิรายุ ได้วิเคราะห์หลักฐานเรื่องนาฬิกาแดดกับการตีความสถานที่ต่างๆ² และเปรียบเทียบกับบันทึกจากหลวงจีนอี่จิง ที่บันทึกว่าที่โฟซิกกลางเดือนแปดและกลางฤดูใบไม้ผลิ นาฬิกาแดดไม่ทอดเงา และในเงาเที่ยงวันคนยืนจะไม่มีเงาดวงอาทิตย์โคจรผ่านศีรษะพอดีปีละสองครั้ง ดังนั้นจากการวัดเงานาฬิกาแดดของหลวงจีนอี่จิง ทำให้ม.จ.จันทรจิรายุตีความสถานที่ต่างๆที่หลวงจีนอี่จิงบันทึกไว้ ซึ่งท่านตีความว่าโฟซิ คือเมืองไซยา มีรายละเอียดดังนี้ "...ที่โมโลยู เงานาฬิกาแดดไม่สั้นไม่ยาวในกลางเดือนแปด ในเวลาเที่ยงวันจะไม่มีเงาคน กลางฤดูใบไม้ผลิก็เป็น

¹ ธรรมทาส พานิช แปลจากบันทึกการปฏิบัติธรรมในอินเดียและหมู่เกาะมลายู ฉบับของตาทากุส

ช่องน้ำตื้นระหว่างเกาะสองเกาะ คือ เกาะสมุยและเกาะพะงัน

² หม่อมเจ้าจันทรจิรายุ รัชนี้. (2525). อาณาจักรศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ 7. วารสารศิลปวัฒนธรรม.

อย่างเดียวกันดวงอาทิตย์จะโคจรข้ามศีรษะเช่นนี้ปีละ 2 ครั้ง...” หมายความว่าโมโลยูจะต้องอยู่ที่บริเวณเส้นศูนย์สูตร ซึ่งม.จ.จันทร์จิรายุ ตีความว่า คือ ที่เมาราทากุส ในเกาะสุมาตรากลาง “...ที่โฮลิง ในฤดูร้อนตอนที่ยังวัน นาฬิกาแดดสูง 8 เซียะจะทอดเงาไปทางทิศใต้ 2 เซียะ 4 หุน...” ม.จ.จันทร์จิรายุ ว่าโฮลิงจะต้องอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตร โฮลิงหรือโปลิงของอั้งคือชื่อเดียวกันกับต้นมาลิงตามที่จีนเรียกในเวลาต่อมา เมืองนี้คือตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช “...ที่โพชิ ในฤดูร้อนตอนที่ยังวัน นาฬิกาแดด 8 เซียะ จะทอดเงาไปทางใต้ 2 เซียะ 5 หุน...” ดังนั้นม.จ.จันทร์จิรายุ เชื่อว่าโพชิจะต้องตั้งอยู่เหนือเส้นศูนย์และอยู่เหนือโฮลิงเล็กน้อย ซึ่ง โพชิ ก็คือชื่อย่อของซิลิโพชิ หรือไชยาซึ่งเป็นชื่อย่อของอาณาจักรศรีวิชัยนั่นเอง

2. ศรีวิชัย องค์ความรู้นอกกรอบประวัติศาสตร์ชาติ

การเปลี่ยนแปลงของคำอธิบายเรื่องอาณาจักรและศิลปะสมัยศรีวิชัยที่นอกเหนือจากกรอบของประวัติศาสตร์ชาติไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา หากน่าจะเกิดขึ้นภายหลังจากการค้นพบข้อมูลและหลักฐานทางโบราณคดีจากแหล่งขุดค้นในเขตภาคใต้ อย่างที่ศรีศักร วัลลิโภดม ได้อธิบายถึงการขุดค้นแหล่งโบราณคดีในภาคใต้ว่า

- ในระยะ 5-7 ปี ที่ผ่านมามีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเกี่ยวกับสถานการณ์ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทย อันเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการด้วยกัน คือ
1. ความตื่นตัวในเรื่องการค้นคว้าทางโบราณคดี จากสถาบันต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 2. การขุดทำลายแหล่งโบราณคดี โดยขบวนการขุดค้นสมบัติแผ่นดินของชาวบ้านและนักค้าของเก่า...
...ทั้งสองสาเหตุนี้ ไม่ว่าจะเป็ทั้งทางบวกหรือทางลบล้วนทำให้ได้พบเห็นข้อมูลและหลักฐานใหม่อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน¹

ศรีศักร วัลลิโภดมจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพ.ศ.2503 และเข้ารับราชการเป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาอังกฤษและประวัติศาสตร์ที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ก่อนจะไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขา Social Anthropology ที่มหาวิทยาลัย Western Australia และจบการศึกษาเมื่อ พ.ศ.2514 หลังจากนั้นมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้เชิญไปช่วยราชการ ศรีศักรกลับมาประจำที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรในพ.ศ.2517 เพื่อการก่อตั้งภาควิชามานุษยวิทยาตามการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ของคณะโบราณคดี

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม. (2531, กรกฎาคม-กันยายน). ความก้าวหน้าทางโบราณคดีในภาคใต้: การประเมินเพื่อเสนอภาพรวม.วารสารเมืองโบราณ. หน้า 39-50.

ข้อเสนอที่สำคัญของศรีศักรในเรื่องการกระจายตัวของชุมชนโบราณทางภาคใต้คือ

...การกระจายตัวของชุมชนโบราณสมัยต้นประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นอย่างมาก เพราะลักษณะของภูมิประเทศเป็นพื้นแผ่นดินแคบ เป็นคาบสมุทรทอดยาวลงไปทางใต้จนสุดประเทศมาเลเซีย มีที่ราบทะเลทางด้านตะวันออกหันหน้าสู่อ่าวไทย...

...การกระทำของคลื่นลมทางทะเลตะวันออก ทำให้เกิดการทับถมงอกออกมาเป็นสันทราย บริเวณที่เป็นสันทรายและน้ำท่วมไม่ถึงเหมาะกับการตั้งแหล่งที่อยู่อาศัย ส่วนบริเวณด้านข้างระหว่างสันทรายมักเป็นที่ลุ่มต่ำเหมาะเป็นที่ทำการเพาะปลูก... ตามปากแม่น้ำบางแห่งยังมีส่วนทำให้เกิดอ่าวจอดเรือได้เป็นอย่างดี เช่น อ่าวบ้านดอน อ่าวชุมพรและอ่าวสงขลา¹

จากคำอธิบายเหล่านี้ได้สร้างภาพอาณาจักรศรีวิชัยขึ้นมาในอีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ การรวมกลุ่มทางการเมืองที่อยู่ทางชายทะเล การรวมกลุ่มทางการเมืองเช่นนี้ ต่อมาขยายตัวกว้างใหญ่มีเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองในบรรดาบ้านเมืองที่อยู่ชายทะเลทั้งบนคาบสมุทรมลายูและหมู่เกาะ กลุ่มทางการเมืองที่เกิดขึ้นคือ สหพันธ์รัฐศรีวิชัย²

จากข้างต้นพอจะสะท้อนให้เห็นกระแสความเปลี่ยนแปลงของกรอบความคิดอีกแนวหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรเมื่อพ.ศ.2517 ทำให้วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะแยกตัวออกจากวิชาโบราณคดีอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นผลให้การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยในระยะเวลาต่อมามีการพัฒนาแนวทางการศึกษาลุ่มลึกลงไปตามความถนัดของแต่ละสาขาวิชา เช่น งานของอนุวิทย์ เจริญศุกกุล เรื่องประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในเอเชียอาคเนย์: การพัฒนาการในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-18

จะเห็นได้ว่ากระแสความรู้เรื่องศรีวิชัยภายใต้คำอธิบายในแนวมานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมจะเข้ามาแทรกกรอบคำอธิบายประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมของม.จ.สุภัทรดิศ แต่ความเป็นจริงแล้วกรอบคำอธิบายมานุษยวิทยาทางวัฒนธรรมได้ถูกดูดกลืนเข้าไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งของเค้าโครงของคำอธิบายประวัติศาสตร์ชาติเพราะ ในที่สุดแล้วแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมศรีวิชัยนั้นยังคงอยู่ภายใต้คำอธิบายประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์กระแสหลักในการอธิบายเรื่องศรีวิชัยในปัจจุบัน

¹ ศรีศักร วัลลิโถม. (2521). ชุมชนโบราณในภาคใต้. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 1 .หน้า 134-142.

² แหล่งเดิม. หน้า 134-142.

2.1 หลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่พ.ศ.2520-2530

การสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีสมัยศรีวิชัยที่สำคัญเกิดขึ้นในช่วงพ.ศ.2520-2527 ซึ่งภายหลังจากการสำรวจและขุดค้น ทำให้พบถึงหลักฐานที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย

ภายหลังจากที่กรมศิลปากรได้สำรวจบริเวณเมืองไชยาในพ.ศ.2519 พบว่าเมืองไชยาเป็นเมืองที่มีลักษณะกว้างขวางตั้งอยู่บนแนวสันทราย โดยมีลำคลองไชยาไหลผ่านเพื่อออกสู่อ่าวไทย บริเวณสันทรายได้พบแหล่งโบราณคดีวัดแก้ว ซึ่งตั้งอยู่บนสันทรายด้านทิศเหนือโดยมีคลองไชยาไหลผ่านและในบริเวณแนวสันทรายเดียวกัน ยังปรากฏซากโบราณสถานที่สำคัญอีก คือ โบราณสถานวัดหลง บริเวณเมืองเก่าวัดเวียง และพระเจดีย์ที่วัดพระบรมธาตุไชยา จากจุดนี้เองจึงเชื่อว่าเมืองไชยาอาจจะเคยเป็นเมืองใหญ่ได้¹ ดังนั้นกรมศิลปากรจึงเริ่มขุดค้นแหล่งโบราณคดีสมัยศรีวิชัยระหว่างพ.ศ.2520-2525 แหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ๆ เริ่มดำเนินการสำรวจขุดค้นวัดแก้วตั้งแต่พ.ศ.2519แล้วเสร็จในพ.ศ.2522 โดยมีนายเชมชาติ เทพไชยเป็นหัวหน้า

วัดแก้วได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2479 จากการขุดค้นพบว่า วัดแก้วเป็นศาสนสถาน que สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา จากการพบพระพุทธรูปในमुखประธานด้านทิศตะวันออก นอกจากนี้วัดแก้วยังเป็นโบราณสถานที่มีอายุเก่าแก่กว่าเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยาแต่มีอายุรุ่นเดียวกับเจดีย์วัดหลง มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14² กล่าวคือ

ลักษณะการก่อสร้างด้วยอิฐโดยใช้ช่างไม้ในฐานชั้นที่ 1 มีความใกล้เคียงกับปราสาทจามแบบอวลายในประเทศเวียดนามปัจจุบันและปราสาทสมัยกู่เลนมีอายุในพุทธศตวรรษที่ 14 การก่ออิฐด้วยการสอดดินในฐานชั้นที่ 2 เป็นลักษณะของการก่ออิฐสลับกับการเว้นช่องว่างแสดงให้เห็นถึงศิลปะแบบทวารวดี รวมถึงการสร้างห้องทั้ง 4 ห้องภายในเจดีย์มีลักษณะคล้ายกับจันทิกาละสานและจันทิเชวู ซึ่งเป็นศิลปะอินโดนีเซีย ในเกาะชวา ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่มุ่มต่างๆของเจดีย์ไปจนถึงยอดมีลักษณะคล้ายกับเจดีย์พระบรมธาตุไชยา³

¹ เชมชาติ เทพไชย. (2523,กรกฎาคม). การสำรวจขุดค้นวัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นิตยสารศิลปากร. 24(3):13-23.

โบราณสถานวัดแก้วได้รับการสำรวจในพ.ศ.2472 โดยดร.ควอริช เวลล์ แต่ไม่พบหลักฐานใดๆที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาทางโบราณคดีต่อมาวัดพระแก้ว จนถึงพ.ศ.2519 กรมศิลปากรจึงอนุมัติงบประมาณเพื่อทำการขุดแต่งบูรณะองค์เจดีย์ทางด้านทิศตะวันออก ต่อมาในพ.ศ.2521กรมศิลปากรได้อนุมัติงบประมาณเพื่อบูรณะเจดีย์ทั้งหลัง

² แหล่งเดิม. 24(3):13-23.

³ แหล่งเดิม. 24(3):13-23.

การขุดค้นยังพบเครื่องมือหินขัดยุคสมัยหินใหม่แบบต่างๆ เศษภาชนะดินเผาซึ่งเป็นของจีน สมัยราชวงศ์ซ้อง เหม็งและเซ็ง และเครื่องถ้วยไทยสมัยสมัยสุโขทัย(เครื่องสังคโลก) สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์รวมไปถึงเครื่องถ้วยญวนและเครื่องถ้วยพื้นเมืองอีกด้วย ซึ่งเครื่องถ้วยเหล่านี้ใช้บรรจุอัฐิของผู้ตายแล้วนำไปฝังไว้รอบๆเจดีย์วัดแก้ว และยังมีการค้นพบพระพุทธรูปกลุ่มประติมากรรมหินทรายสีชมพู ซึ่งถือเป็นศิลปะศรีวิชัยสกุลช่างไชยาที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15¹

เขมชาติยังได้แบ่งการรับอิทธิพลของโบราณสถานวัดแก้วออกเป็น 2 ยุค คือ

1. ยุคอิทธิพลดั้งเดิมโดยสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 14
2. ยุคอิทธิพลอยุธยาซึ่งสังเกตได้จากบริเวณภายในมุขด้านต่างๆขององค์เจดีย์วัดแก้วจะพบพระพุทธรูปหินทรายแดงหลายองค์ที่เป็นศิลปะแบบอยุธยา²

ต่อมาในพ.ศ.2524 กรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจขุดค้นโบราณสถานวัดเวียง ซึ่งเป็นแหล่งที่เคยพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ คือ หลักศิลาจารึกหลักที่ 23 และพระพุทธรูปนาคปรกที่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่18 ซึ่งที่ได้ฐานปรากฏจารึกอักษรขอมภาษาเขมร ระบุถึงพระมหากษัตริย์ที่ทรงโปรดฯให้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปศิลาทรายแดงซึ่งเป็นศิลปะอยุธยาสกุลช่างไชยา จากการขุดค้นได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาปะปนกันหลายสมัยภายในบริเวณโบราณสถานตั้งแต่เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ้องจนถึงเครื่องถ้วยสมัยอยุธยา

วัดเวียงขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2479 จากการค้นพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญๆหลายชิ้นในบริเวณโบราณสถานวัดเวียง บรรจง วงศ์วิเชียร หัวหน้างานการขุด จึงเสนอเรื่องนี้ไว้ในบทความเรื่องการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง เพื่อทำหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย เพื่อเสนอในงานสัมมนาทางประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัย ใน พ.ศ.2525 ว่า “วัดเวียงอาจเป็นที่เก็บรักษาสิ่งสำคัญต่างๆตลอดจนของมีค่า เพราะวัดเวียงเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง”³

ในปีเดียวกันกรมศิลปากรได้สำรวจขุดค้นโบราณสถานวัดหลงโดยดำเนินการทั้งหมด 3 ครั้ง (พ.ศ.2524-2527) สิ่งที่พบส่วนใหญ่เป็นโบราณวัตถุ เช่น พระพิมพ์ดินดิบ พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูป กระปุก สลุปดินดิบและแจกัน

วัดหลงขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2479 โบราณสถานวัดหลงตั้งอยู่ระหว่างโบราณสถานวัดเวียงกับโบราณสถานวัดแก้ว สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 14-15 มีนายบรรจง วงศ์วิเชียรเป็นหัวหน้างานในการขุดค้น

¹ เขมชาติ เทพไชย. (2523,กรกฎาคม). การสำรวจขุดค้นวัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เล่ม เดิม. 24(3):13-23.

² แหล่งเดิม. 24(3):13-23.

³ บรรจง วงศ์วิเชียร. (2525). การสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง เพื่อทำหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัย. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัย. หน้า 193-198.

จากการสำรวจขุดค้นบริเวณโบราณสถานวัดหลง โดยเฉพาะทางด้านทิศใต้ซึ่งห่างจากคลองไชยาประมาณ 30 เมตร ได้ค้นพบโบราณวัตถุที่สำคัญหลายชิ้น โดยชิ้นที่สำคัญ คือ เทวรูปสำริดนางตาราแปดกรประทับนั่งชันเข่าบนฐานบัว ด้านหลังเป็นรูปคล้ายใบเสมา มีลักษณะทางประติมากรรมเป็นศิลปะแบบปาละในอินเดีย กำหนดอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 15-16 และพระพิมพ์ดินดิบ หรือดินเหนียวสุกแต่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยแบบยว่ (Yue ware) ซึ่งเป็นเครื่องถ้วยจีนในสมัยราชวงศ์ซ้องและราชวงศ์หยวนมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 15-19 ลักษณะของเครื่องถ้วยตกแต่งด้วยลายดอกบัวและลายไก่อไฟหรือหงษ์จีนและเครื่องถ้วยอันหมัของประเทศเวียดนาม

ต่อมาในพ.ศ.2527 นายปรีชา วงศ์วีเชียร ได้เสนอบทความเรื่องเจดีย์วัดหลง ตีพิมพ์ในวารสารศรีวิชัย ซึ่งกล่าวถึงขั้นตอนและสรุปผลของรายงานการขุดค้นโบราณสถานวัดหลงที่เริ่มขุดค้นตั้งแต่พ.ศ.2524-2527 ปรีชาได้เสนอว่า

เจดีย์วัดหลงภายหลังจากการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากร ได้เผยให้เห็นฐานเจดีย์ที่มีแบบสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับเจดีย์วัดแก้ว ส่วนเทคนิคของการก่อสร้างตลอดจนแบบของบัวผนัง ก็แสดงให้เห็นว่าเจดีย์วัดหลงได้สร้างหลังเจดีย์วัดแก้ว แต่มีการพัฒนาที่สืบต่อเนื่องกัน เจดีย์นี้ถูกสร้างทับเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18-19 ในขณะที่พุทธหินยานได้เริ่มเข้าสู่ไชยาแล้ว...

...ตามหลักฐานตั้งได้ประมวลมานี้ จะเห็นได้ว่าเจดีย์ทรงทนต์ปในกลุ่มแรก(พุทธศตวรรษที่ 13-15)มีแผนผังและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กันอย่างเห็นได้ชัด...เจดีย์ทั้งวัดแก้วและวัดหลงจึงควรเป็นแบบของท้องถิ่นไชยา

ภายหลังจากการสำรวจขุดค้นแหล่งโบราณสถานในกลุ่มพุทธศาสนาในแหล่งโบราณคดีไชยาทำให้นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะที่ศึกษาเรื่องศรีวิชัย ได้นำข้อมูลไปศึกษาตีความและแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องของหลักฐานด้านโบราณสถานกับหลักฐานประเภทศิลาจารึก(หลักที่ 23)

นางตาราเป็นประติมากรรมรูปเคารพในพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน

พระพิมพ์ดินดิบ คือ พระที่ใช้อิฐธาตุของพระสงฆ์เถระที่มรณภาพแล้วนำเอาอิฐธาตุไปโหลกให้ละเอียดและผสมกับดินก่อนนำไปพิมพ์เป็นพระพุทธรูปหรือรูปพระโพธิสัตว์ โดยด้านหลังประทับคาถา "เย ธมมา" เป็นภาษาสันสกฤต เขียนด้วยตัวอักษรปัลลวะที่ใช้อยู่ในอินเดียฝ่ายใต้ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้มรณภาพ พระพิมพ์ดินดิบจะไม่เผาซ้ำหลังจากพิมพ์เป็นพระพุทธรูป เนื่องจากอิฐธาตุที่นำมาผสมนั้นเผาไปครั้งหนึ่งแล้ว วิธีดังกล่าวถือเป็นประเพณีทางลัทธิมหายาน

จากศิลาจารึกหลักที่ 23 ที่เรียกว่า จารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจารึกภาษาสันสกฤตทั้งสองด้าน ด้านแรกมีข้อความสมบูรณ์ ส่วนอีกด้านมีข้อความเพียง 4 บรรทัด ซึ่งข้อความที่ปรากฏในจารึกได้กล่าวสรรเสริญพระราชอาแห่งกรุงศรีวิชัย หรืออาจจะหมายถึงพระราชอาที่มีพระนามว่า ศรีวิชัยนทรราชา ทรงโปรดให้สร้างสร้างปราสาทอิฐ 3 หลัง เพื่อถวายแด่พระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว ได้แก่ พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี พระผู้ผจญพระยามาร ได้แก่ พระพุทธเจ้ามหาไวโรจนะ พระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวัชระ ได้แก่ พระโพธิสัตว์วัชรปาณี ดังนี้ “...พระเจ้ากรุงศรีวิชัยผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชาทรงหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้างปราสาทอิฐทั้งสาม เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (คือ ปัทมปาณี) พระเจ้าผู้ผจญพระยามารและพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวัชระ (คือ วัชรปาณี)...¹ จากข้อความบางตอนที่คัดมาจากศิลาจารึก อาจตีความได้ว่าจารึกนี้เขียนขึ้นในราวพ.ศ. 1318²

ดังนั้นปราสาทอิฐทั้ง 3 หลัง จึงควรจะสร้างก่อน พ.ศ.1318 ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของเมืองไชยาที่ว่า เจดีย์ทั้ง 3 หลังที่เรียงกันเป็นเส้นตรงตามการแปลความจากศิลาจารึกอาจหมายถึง เจดีย์วัดเวียง เจดีย์วัดแก้ว และเจดีย์วัดหลงนั่นเอง นอกจากนี้การค้นพบโบราณวัตถุภายในเขตโบราณสถาน เช่น พบเศษเครื่องปั้นดินเผาปะปนกันหลายสมัยตั้งแต่เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งจนถึงเครื่องถ้วยสมัยอยุธยา แสดงให้เห็นว่าโบราณสถานเมืองไชยาเคยเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนมาโดยตลอด และยังมีความสัมพันธ์กับเมืองอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ขุดค้นโบราณสถานในพ.ศ.2525 กรมศิลปากรยังได้มีโครงการโบราณคดีประเทศไทย(ภาคใต้) โดยการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีแหลมโพธิ์ในพ.ศ.2525-2526 และได้พบหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า แหลมโพธิ์มีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีอื่นๆ นอกประเทศเช่น ศรีลังกา จีน อินเดีย สุมาตรา ชวา และบริเวณตะวันออกเฉียง

จุดเริ่มต้นของการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์เกิดขึ้นในพ.ศ.2522 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการโบราณคดีใต้น้ำ กรมศิลปากรและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา โดยมีอาจารย์ภิญญา ภิญโญสกุลเป็นหัวหน้างานในการสำรวจ

ที่มาของศิลาจารึกหลักที่ 23 เดิมเข้าใจว่ามาจากเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นศิลาจารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งในปัจจุบันนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าได้มาจากวัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสลับกับศิลาจารึกหลักที่ 24

คติการสร้างรูปเคารพทั้ง 3 ชนิดนี้ ปรากฏที่จันทิเมนตุตในชวาภาคกลางเมื่อประมาณ พ.ศ.1334

¹ ยอร์ช เซเดส์. (2472). ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ 2 จารึกกรุงทวารวดี เมืองละโว้ แลเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย. หน้า 40.

² กรมศิลปากร. (2545). ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี. หน้า 41.

³ กรมศิลปากร. (2526). รายงานการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดี บริเวณแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. หน้า คำนำ.

โครงการโบราณคดีใต้น้ำได้รับการจัดตั้งให้สังกัดกรมศิลปากรอย่างเป็นทางการในพ.ศ.2520

จากการสำรวจพบซากเรือยาว 3.58 เมตร และหางเสือเรือซึ่งมีความยาว 7.70 เมตร มีสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ต่อมาในพ.ศ.2524 ได้มีการสำรวจแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์อีกครั้ง พบซากไม้ที่มีร่องรอยของการเชื่อมต่อกัน มีลักษณะเป็นขอบของบ่อน้ำโบราณ โดยมีการค้นพบทั้งหมด 17 บ่อ

จากหลักฐานเหล่านี้จึงเชื่อกันว่าแหลมโพธิ์อาจเป็นที่จอดเรือของชาติต่างๆในสมัยก่อน โดยอาจเป็นที่พำนักชั่วคราวเพื่อทำการค้ากับการแลกเปลี่ยนสินค้ากับเมืองโบราณไชยา อีกทั้งหาเสบียงอาหารและน้ำจืดเพื่อการเดินเรือค้าขายกับชาติอื่นที่ไกลออกไป¹

จากการตั้งสมมติฐานดังกล่าวประกอบกับเมื่อมีข่าวเรื่องของการขุดค้นแพร่กระจายออกไป ทำให้ผู้คนพากันมาลักลอบขุดหาโบราณวัตถุกันมากมาย ส่งผลให้ในพ.ศ.2525-2526 ได้มีการดำเนินการขุดค้นพิเศษที่แหลมโพธิ์โดยโครงการโบราณคดีประเทศไทย(ภาคใต้) ผลจากการขุดค้นบริเวณแหลมโพธิ์ครั้งนี้ พบเครื่องถ้วยพื้นเมือง เครื่องถ้วยจีน ลูกปัด และเศษแก้วอาหรับเป็นจำนวนมาก โดยเครื่องถ้วยจีนที่พบบริเวณแหลมโพธิ์โดยศาสตราจารย์เฟิง เซียนหมิงประจำที่พิพิธภัณฑ์พระจักรพรรดิประเทศจีน เป็นผู้ที่ศึกษาตัวอย่างของเครื่องถ้วยจีน เป็นผู้บ่งบอกที่มาและอายุ แหลมโพธิ์คงจะได้รับการพัฒนาให้เป็นสถานีการค้าหรือท่าเรือขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับแผ่นดินใหญ่ บริเวณพุมเรียงและบริเวณสันทรายเมืองไชยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของโบราณสถานวัดแก้ว โบราณสถานวัดหลงและโบราณสถานวัดเวียง นอกจากนี้ยังค้นพบเครื่องมือหินขัดในสมัยต่างๆ ในบริเวณตำบลปากหมากใกล้ต้นน้ำเมืองไชยา อีกทั้งยังพบกลองมโหระทึกและประติมากรรมที่มีอิทธิพลของศิลปะอินเดียผสมผสานกับศิลปะพื้นเมือง ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่า บริเวณเมืองไชยามีพัฒนาการทางด้านการตั้งชุมชนและการขยายการติดต่อกับภายนอก จนกลายสภาพมาเป็นเมืองท่าหรือเมืองสำคัญของบริเวณคาบสมุทรไทย

จะเห็นได้ว่าการศึกษาแหล่งโบราณคดีอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยเฉพาะการสำรวจและขุดค้นบริเวณแหลมโพธิ์ในพ.ศ.2524 ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนโบราณเมืองไชยาได้เป็นอย่างดีที่สามารถแสดงให้เห็นว่าบริเวณเมืองไชยามีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีลักษณะเป็นชุมชนโบราณที่มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างชาติและรับวัฒนธรรมจากภายนอก สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่มีลักษณะเป็นขั้นตอน

ภายหลังจากการสำรวจขุดค้น นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขยายตัวและก้าวหน้ามาก กล่าวคือในช่วงพ.ศ.2521-2534 ได้มีการจัดการสัมมนาท้องถิ่นทั่วประเทศอย่างน้อย 46 ครั้ง ซึ่งการจัดสัมมนาประวัติศาสตร์ศรีวิชัยก็เกิดขึ้นในยุคนี้เช่นกัน

ในพ.ศ.2525 กรมศิลปากรได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์-โบราณคดีศรีวิชัยขึ้นระหว่างวันที่ 25-30 มิถุนายน พ.ศ.2525 ที่โรงแรมวังใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สาเหตุของการ

¹ เขมชาติ เทพไชย. (พฤษภาคม, 2525). หลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัยที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นิตยสารศิลปากร. 26(2):29-38.

² ยงยุทธ ชูแ้วน. (2551). ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษา และบทบาทในสังคมปัจจุบัน. หน้า 99.

จัดการประชุมในครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการประชุมเรื่องศรีวิชัยระหว่างชาติ ที่จัดขึ้นในนามของโครงการโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ หรือ SPAFA ที่เมืองจาร์กาต้า ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2522 ที่ประชุมมีมติให้จัดตั้งโครงการศึกษาวิจัยด้านโบราณคดีและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับศรีวิชัยโดยใช้เวลา 5 ปี และทำการตกลงให้ประเทศสมาชิกทำการศึกษาค้นคว้า สืบรวจุดค้นทางวิชาการในประเทศของตนเอง กรมศิลปากรในฐานะผู้แทนของประเทศไทยจึงมอบหมายโครงการโบราณคดีแห่งประเทศไทย(ภาคใต้) เป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนตั้งแต่ พ.ศ.2523 เพื่อที่จะรวบรวมข้อมูลและหลักฐานต่างๆแล้วนำมาหาข้อสรุปที่แท้จริง ก่อนที่จะนำข้อมูลใหม่ที่ได้ไปเสนอต่อที่ประชุมระหว่างชาติ จึงเห็นสมควรให้นักวิชาการของประเทศที่ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องศรีวิชัยมาอภิปรายกันในเมืองต้น กรมศิลปากรจึงได้จัดให้มีการสัมมนาในครั้งนี้

ภายหลังจากการจัดงานสัมมนาครั้งนี้ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือเรื่องรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีศรีวิชัย จากผลงานชิ้นนี้ได้เสนอประเด็นในการศึกษาเรื่องศรีวิชัยออกเป็น 2 ประเด็นคือ

รูปแบบทางการเมือง กล่าวคือ เมืองต่างๆไม่ว่าจะอยู่บนคาบสมุทรหรือหมู่เกาะ ต่างมีความสัมพันธ์กันในทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในลักษณะที่เป็นสมาพันธรัฐที่มีศูนย์กลางของอำนาจเปลี่ยนแปลงไปตามความผันแปรทางการเมืองและเศรษฐกิจ

รูปแบบศิลปวัฒนธรรม กล่าวคือ เมืองต่างๆเหล่านี้มีวัฒนธรรมร่วมกันบางประการ ได้แก่ การนับถือพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งแสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรม ที่เรียกว่า ศิลปกรรมแบบศรีวิชัย¹

ผลสรุปจากการสัมมนา ได้เสนอให้ศึกษาเรื่องศรีวิชัยในประเด็นของการเป็นสมาพันธรัฐ ซึ่งเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากการศึกษาเรื่องจุดศูนย์กลางและที่ตั้งของอาณาจักร ทั้งนี้เพราะการศึกษาเรื่อง ศรีวิชัย มีข้อจำกัดในเรื่องหลักฐาน อีกทั้งหลักฐานที่มีอยู่ก็ไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะสามารถหาข้อสรุปของศรีวิชัยได้ จึงทำให้การที่จะชี้ชัดลงไปว่าศรีวิชัยคืออะไร อยู่ที่ไหนมีขอบเขตกว้างไกลเพียงใด อะไรคือสัญลักษณ์ที่ใช้กำหนดความเป็นศรีวิชัยเป็นเรื่องที่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ จนทำให้มีนักวิชาการบางกลุ่ม เช่น ศรีศักร วัลลิโภดม หันมาให้ความสนใจเรื่อง ศรีวิชัย ในประเด็นการคลี่คลายของชุมชน โดยจะอธิบายถึงพัฒนาการเกิดของศรีวิชัยจากการใช้หลักฐานทางโบราณคดีแนววัฒนธรรม ซึ่งจะเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชุมชนต่างๆที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่เดียวกันรวมถึงการอธิบายว่าชุมชนดังกล่าวสัมพันธ์กับชุมชนในภูมิภาคอื่น ๆอย่างไร เช่น การนับถือพระพุทธศาสนาในลัทธิมหายานที่แสดงออกทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมรูปเคารพเหมือนกัน

ดังนั้นจึงได้ข้อสรุปว่า ศรีวิชัย เป็นชื่อของ สมาพันธรัฐ ไม่ใช่ชื่อของอาณาจักรที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เมืองใดเมืองหนึ่ง แต่เป็นการรวมกลุ่มของบ้านเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่เกาะหรือบนคาบสมุทรมลายูที่มีลักษณะของศิลปวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน เช่น การนับถือพระพุทธศาสนาในลัทธิมหายานที่แสดงออกทางสถาปัตยกรรม และประติมากรรมรูปเคารพ อีกทั้งยังเป็นการ

¹ กรมศิลปากร. (2525). รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย. หน้า ข.

รวมกลุ่มของบ้านเมืองเพื่อหวังผลประโยชน์ในเรื่องของการค้าทางทะเลร่วมกัน ส่วนอำนาจของศูนย์กลางก็มักจะไม่มีอำนาจที่แท้จริง แต่ศูนย์กลางจะเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละยุค เป็นผลให้บ้านเมืองอื่นๆจึงมีอิสระในการปกครองตนเองค่อนข้างสมบูรณ์ จากเหตุผลเหล่านี้จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าชื่อ ศรีวิชัย ที่ปรากฏให้เห็นบนจารึกต่างๆไม่ใช่ชื่อของอาณาจักรหากแต่รวมเรียกว่า สมาพันธรัฐศรีวิชัย นั่นเอง

นอกจากนี้ การสัมมนาประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย ยังได้เสนอเรื่องศรีวิชัยในประเด็นของรูปแบบทางศิลปกรรม โดยเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของศิลปวัตถุและโบราณสถาน ในฐานะที่เป็นหลักฐานยืนยันเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนาบนคาบสมุทรมลายู โดยใช้เส้นทางสายตะกั่วป่าและคลองท่อมไปออกบริเวณอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการค้นพบพระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบคุปตะที่บริเวณเมืองไชยา ดังนั้นการเผยแผ่พุทธศาสนาที่มหายาน จึงเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของสังคมชาวศรีวิชัยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ดังปรากฏหลักฐานที่สำคัญคือโบราณสถานและโบราณวัตถุบนคาบสมุทรมลายูที่เรียกว่า ศิลปะแบบศรีวิชัย

ส่วนเรื่องของการกำหนดรูปแบบของศิลปกรรม เพื่อจัดลำดับเวลาของยุคสมัยรวมไปถึงการวิเคราะห์จุดกำเนิดและการสืบทอดพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการเกิดรูปแบบของศิลปกรรม เช่น การวิเคราะห์ให้เห็นว่าดินแดนศรีวิชัยมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบริเวณภูมิภาคอื่นๆ และการให้ความสำคัญในเรื่องของการค้าในฐานะของพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม

ต่อมาในพ.ศ.2531 กรมศิลปากรได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่องแหลมโพธิ์ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย จากหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องศรีวิชัยที่ยังถกเถียงกันอยู่ในกลุ่มนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีทั้งชาวไทยและต่างชาติโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นคือ

...กลุ่มที่เชื่อว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยอยู่ที่เมืองปาเล็มบัง หรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งบนเกาะสุมาตรากลุ่มที่เชื่อว่าศูนย์กลางของศรีวิชัยน่าจะอยู่บนคาบสมุทรมลายู บริเวณอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี หรือบริเวณอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กลุ่มที่เชื่อว่าศรีวิชัยไม่ได้มีศูนย์กลางที่แน่นอนและถาวร หากแต่เปลี่ยนไปตามความเข้มแข็งของผู้นำของแต่ละท้องถิ่น ที่สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองหรือการค้าเป็นครั้งคราว...¹

หนังสือเล่มนี้เสนอว่า บริเวณเมืองไชยามีการตั้งถิ่นฐานมาก่อนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงการตั้งชุมชนเมืองยุคติดต่อทางวัฒนธรรมกับภายนอก ยุคติดต่อสัมพันธ์ทางด้านการค้ากับต่างชาติซึ่งล้วนแต่เป็นการพัฒนาเป็นขั้นต่อน เพราะหลักฐานต่างๆที่พบโดยเฉพาะเครื่องถ้วยจีน เครื่องแก้วและลูกปัดเป็นส่วนใหญ่ทั้งหมดมีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 14-15 อีกทั้งโบราณวัตถุเหล่านี้เป็นช่วงสมัยเดียวกับราชวงศ์ถังของประเทศจีน ซึ่งเป็นยุคเดียวกับการจัดบันทึกการเดินทางแสวงบุญของหลวงจีนอี้จิง ซึ่งได้บันทึกชื่อของศรีวิชัยในฐานะที่เป็นสถานที่พักผ่อนเพื่อศึกษาภาษา

¹ กรมศิลปากร. (2531). แหลมโพธิ์แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย. หน้า คำนำ.

สันสกฤตเป็นเวลา 6 เดือน จากหลักฐานชั้นนี้ทำให้มีการตั้งข้อสันนิษฐานว่าเมืองไชยา น่าจะเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของศรีวิชัย ที่มีการนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานอย่างกว้างขวาง และเป็นรัฐที่มีการค้าทางทะเลทั้งทางด้านตะวันตกและด้านตะวันออก ได้แก่ จีน ชาว อาหรับ เปอร์เซีย อินเดีย ตลอดจนจนถึงโรมัน ผลจากการศึกษาทางโบราณคดีในช่วงแรกจะเห็นได้ว่าหลักฐานทางโบราณคดีสอดคล้องกับการตั้งข้อสันนิษฐานเช่นนี้

2.2 หลักฐานทางโบราณคดีหลังพ.ศ.2540ถึง2550

การสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีสมัยศรีวิชัยที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งเกิดขึ้นในทศวรรษ 2540 ภายหลังจากที่สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร ได้รับแจ้งจากสำนักงานศึกษาธิการอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่ามีชาวบ้านแถบวัดเขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน ได้ทำการขุดหาลูกปัดและโบราณวัตถุประเภทต่างๆบริเวณริมคลองบางร้อนทอง ซึ่งอยู่ห่างจากวัดเขาศรีวิชัยไปทางทิศตะวันออกประมาณ 300 เมตร หลังจากนั้นนักโบราณคดีของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร ได้ทำการกำหนดพื้นที่ขุดค้น โดยกำหนดพื้นที่ให้ห่างจากคลองบางร้อนทองมาทางทิศใต้ประมาณ 300 เมตร และเรียกแหล่งโบราณคดีจุดนี้ว่า โบราณสถานเขาศรีวิชัย

หลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบบริเวณเขาศรีวิชัยหรือชื่อเดิมคือ เขาพระนารายณ์และพื้นที่รอบโดยรอบ ได้แก่ เนินโบราณสถานบนยอดเขา ฐานรูปเคารพ เทวรูปพระวิษณุ ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เช่น ธรณีประตู กรอบประตู ฐานเสา อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับจำพวกเศษเครื่องถ้วยจีน เศษภาชนะดินเผาเครื่องปั้นเมือง และลูกปัดจำนวนมาก

จากหลักฐานดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนขนาดใหญ่ มีลักษณะของชุมชนตั้งเรียงรายอยู่ตามริมแม่น้ำ มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 เป็นต้นมา ชุมชนแห่งนี้มีการติดต่อกับชุมชนภายนอกโดยใช้เส้นทางจากแม่น้ำพุมดวง และแม่น้ำตาปี โบราณสถานเขาศรีวิชัยเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนในขณะนั้น ที่นับถือศาสนาฮินดูทั้งไวษณพิกายและไศวนิกาย ซึ่งสังเกตได้จากการสร้างศาสนสถานบนยอดเขาเพื่อเป็นเทวาลัยของพระวิษณุ ซึ่ง

การดำเนินงานในพ.ศ.2541 ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากความไม่เข้าใจของประชาชนในท้องถิ่นจึงมีการเปลี่ยนแปลงโครงการเป็นการสำรวจพื้นที่บนเขาศรีวิชัย และพื้นที่บริเวณโดยรอบ จนกระทั่งในพ.ศ.2543 การขุดค้นจึงดำเนินไปได้

แม่น้ำพุมดวง หรือแม่น้ำศรีรัฐ มีความยาว 80 กิโลเมตร โดยตั้งต้นจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีสายน้ำสายเล็กๆไหลมาบรรจบกันเป็นแม่น้ำ แม่น้ำพุมดวงไหลผ่านอำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน ก่อนที่จะไหลมาบรรจบกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน ก่อนที่จะไหลลงสู่อ่าวบ้านดอน ที่อำเภอเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ศาสนาฮินดูไวษณพิกาย คือ การนับถือพระวิษณุ

ศาสนาฮินดูไศวนิกาย คือ การนับถือพระศิวะ

เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างศูนย์กลางจักรวาลบนภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของแคว้นหรือรัฐ

แต่จุดที่น่าสนใจภายหลังจากการขุดค้นโบราณสถานเขาศรีวิชัย คือ โบราณวัตถุที่ค้นพบส่วนใหญ่สร้างขึ้นในศาสนาฮินดูและไม่มีการค้นพบโบราณวัตถุที่เป็นศิลปะสมัยศรีวิชัยหรือโบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนาในลัทธิมหายาน¹ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าโบราณสถานเขาศรีวิชัยที่เกิดขึ้นในระยะเวลาร่วมสมัยหรือในเวลาใกล้เคียงกับชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นโบราณสถานเขาศรีวิชัยจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญแห่งหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์รัฐโบราณที่เคยเกิดขึ้นบริเวณรอบอ่าวบ้านดอน

การขุดค้นทางโบราณคดีหลังพ.ศ.2540-2550จึงเป็นประเด็นใหม่ของพัฒนาการของรัฐในคาบสมุทรมลายูใต้ที่ดูเหมือนจะไม่มี ความเกี่ยวข้องกับเรื่องศรีวิชัยเลยซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้า ขุดค้น ขุดแต่ง และใช้วิธีการทางโบราณคดีในขอบเขตที่กว้างขวางต่อไปว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำให้จึงมีการนับถือที่แตกต่างกับชุมชนอื่น ๆ ที่นับถือพุทธศาสนาอันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของกลุ่มเมืองแบบศรีวิชัย

สำหรับชื่อวัดเขาศรีวิชัยปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในหนังสือสัญญา การรับเหมาส่างกุฎี 3 หลังที่อารามวัด โดยลงวันที่ 24 กันยายน ร.ศ.121 โดยเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดเขาศรีวิชัย² ดังนั้นชื่อเขาศรีวิชัยจึงเป็นชื่อที่มีมาแล้วตั้งแต่พ.ศ.2445

สำหรับชื่อเขาพระนารายณ์ เป็นอีกชื่อหนึ่งที่ใช้เรียกเขาศรีวิชัย ปรากฏหลักฐานอยู่ในประกาศการขึ้นทะเบียนวัดศรีวิชัยก็ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเขาพระนารายณ์ด้วย³ เนื่องจากการค้นพบเทวรูปพระนารายณ์อยู่บนซากโบราณสถานบนยอดเขา ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพโปรดฯ ให้นำไปเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร ต่อมาชาวบ้านได้ขุดพบเทวรูปพระนารายณ์ศิลาอีกรูปบริเวณเชิงเขาด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นเทวรูปรุ่นเดียวกับองค์แรก ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

¹ พงศ์ธันว์ สำเภาเงิน นักวิชาการโบราณคดี 6 สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร. (2552, 12 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดยฤทัยชนก ห่วงจริง, ที่สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช กรมศิลปากร. จังหวัด นครศรีธรรมราช

หนังสือสัญญาฉบับนี้อยู่ในความครอบครองของพระครูวิจิตร คณาธุการ อดีตเจ้าอาวาสวัดเขาศรีวิชัย

² ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. (2529). ชุมชนแรกเริ่มประวัติศาสตร์ภาคใต้ ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 หน้า 2524.

³ กรมศิลปากร. (2533). ทะเบียนโบราณสถานทั่วพระราชอาณาจักร เล่ม 1 (พ.ศ. 2478-2523). หน้า 59.

2.3 บทบาทของวารสารเมืองโบราณและวารสารศิลปวัฒนธรรมในการเผยแพร่เรื่อง ศรัวิชัย: องค์ความรู้นอกรอบประวัติศาสตร์ชาติ

ในช่วงทศวรรษ 2510 และ 2520 ได้มีวารสาร/นิตยสารที่มีเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเอกชนออกมา 2 ฉบับ ได้แก่ วารสารเมืองโบราณ ออกในเดือนกันยายน พ.ศ.2517 โดยศรีศักร วัลลิโภดม รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการในนาม ส่วน น.ณปากน้ำ และสุพร วิริยะพันธุ์ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ(ตัวจริง)¹ วารสารเมืองโบราณฉบับปฐมฤกษ์ มีที่ปรึกษาและผู้เขียนหลายท่าน ได้แก่ เสนอ นิลเดชะ มานิต วัลลิโภดม ศรีศักร วัลลิโภดม น.ณปากน้ำ(พลูหลวง หรือ ประยูร อุลุชาฎะ) พิชัย วาสนาส่ง ส.ตุลยานนท์ และปิยะพร อภิชาตินนท์² ซึ่งหลายท่านเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรและอดีตข้าราชการกองโบราณคดี กรมศิลปากร

วารสารเล่มนี้มีจุดประสงค์เพื่อสนับสนุนการค้นคว้าเรื่องราวในอดีตมาเผยแพร่ให้ผู้สนใจทุกวัยทุกระดับให้ได้รับความรู้³ นอกจากนั้นยังมีนโยบายที่จะส่งเสริมการค้นคว้าและเผยแพร่เรื่องราวใหม่ๆที่ยังไม่เคยมีผู้ใดค้นไว้หรือเคยพิมพ์เผยแพร่มาก่อนเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องข้อเขียนนั้นกองบรรณาธิการได้พยายามเสาะแสวงหา และขอเรื่องจากบรรดานักวิชาการอื่น ๆ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริงมาลง⁴ ดังนั้นเนื้อหาในวารสารจึงเป็นการเผยแพร่ประเด็นใหม่ๆของนักวิชาการโดยเฉพาะทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี และได้กลายเป็นข้อจำกัดของวารสารที่ส่วนใหญ่อยู่ในแวดวงวิชาการหรือปัญญาชนเท่านั้น วารสารเมืองโบราณมีส่วนสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดของประวัติศาสตร์นอกรอบประวัติศาสตร์ชาติ ได้แก่ งานของ มานิต วัลลิโภดม และศรีศักร วัลลิโภดม รวมทั้งเมืองโบราณยังมีบทบาทในการเผยแพร่ผลงานเรื่องศรัวิชัยของศรีศักร วัลลิโภดม ออกสู่สาธารณชนในรูปแบบของหนังสือ เช่น *อุ่ออารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย* อีกทั้งได้รวบรวมบทความของศรีศักรที่เขียนในช่วงทศวรรษ 2500-2530 เพื่อตีพิมพ์เป็นหนังสือสำคัญของผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา 2 เล่ม คือ *เรื่องข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย (พ.ศ.2524)* และ *เรื่องโบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2532)*

ในขณะที่วารสารอีกหนึ่งเล่มคือ วารสารศิลปวัฒนธรรม ที่ออกวารตลาดฉบับแรกในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2522 โดยมีสุจิตต์ วงศ์เทศ เป็นบรรณาธิการ วารสารเล่มนี้มีจุดประสงค์ที่จะพยายามอธิบายอย่างง่าย ๆ ต่อเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต นอกจากนั้นหนังสือเล่มนี้ยังมีจุดประสงค์เพื่อทำความเข้าใจอดีตอย่างรอบด้าน และเปิดโอกาสให้ผู้อ่านมาช่วยกันทำความเข้าใจและเสนอข้อมูลใหม่ต่อดีตก่อนนอกรอบคำอธิบายประวัติศาสตร์ชาติตามความรับรู้ของคนทั่วไปด้วย

ข้อเสนอทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ปรากฏในนิตยสารศิลปวัฒนธรรมส่วนใหญ่เป็นข้อถกเถียงของนักวิชาการในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในราวทศวรรษ 2520 วารสาร

¹ นวัตกรรม กองเพียร บรรณาธิการ. (2538). *ชีวิตและผลงานของประยูร อุลุชาฎะ*. หน้า 13.

² คณะที่ปรึกษาของวารสาร. (2517,กันยายน). *วารสารเมืองโบราณ*. 1(1):5.

³ บทนำ. ((2517,กันยายน). *แหล่งเดิม* 1(1):2.

⁴ แหล่งเดิม 1(1):2.

ศิลปวัฒนธรรมจะมีข้อเขียนของนักประวัติศาสตร์กระแสหลักและกระแสรอง หากพิจารณาจากประเด็นหลักที่เสนอในแต่ละเล่มในช่วงปีแรกของวารสารจะพบว่า บทความที่สุจิตต์เขียนจะเสนอประเด็นที่ขัดแย้งประวัติศาสตร์กระแสหลัก เช่น คนไทยมาจากไหน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสนใจของสุจิตต์ที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทยสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นอย่างดี สุจิตต์ปฏิเสธแนวคิดเรื่องคนไทยอพยพมาจากจีน แต่มองไปถึงเรื่องการตั้งถิ่นฐานการเติบโตของชุมชนจนกลายเป็นแคว้นและพัฒนาจนเป็นรัฐ โดยดูศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งสุจิตต์ได้รับอิทธิพลทางความคิดในการมองพัฒนาการของรัฐในเชิงมานุษยวิทยาโบราณคดีของศรีศักร วัลลิโภดม ผู้เป็นอาจารย์

สำหรับภูมิหลังของสุจิตต์ วงศ์เทศ ได้เข้าศึกษาในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ.2507 และใช้สถานภาพนักศึกษา 8 ปีเต็ม ถึงแม้ว่าสุจิตต์จะใกล้ชิดกับม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล และศรีศักร วัลลิโภดม อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี โดยเฉพาะศรีศักร ซึ่งสุจิตต์ได้ติดตามเพื่อออกภาคสนามด้วยกัน ถึงแม้ว่าอาจารย์ทั้งสองท่านจะมีแนวทางในการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมาก แต่ผลงานของทั้งคู่ได้มีอิทธิพลให้สุจิตต์เป็นอย่างมาก สุจิตต์ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับนักศึกษาไทยหลายคนขณะไปดูงานหนังสือพิมพ์ที่สหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลในพ.ศ.2513 ซึ่งในขณะนั้นมหาวิทยาลัยคอร์เนลเต็มไปด้วยนักศึกษาไทย ต่อมานักศึกษาไทยที่สุจิตต์รู้จักได้กลายเป็นนักวิชาการชั้นนำของไทยและเป็นเครือข่ายทางวิชาการของสุจิตต์ในเวลาต่อมา อาทิ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ประวัติศาสตร์) และอานันท์ กาญจนพันธุ์(มานุษยวิทยา)

สุจิตต์ ทำให้วารสารศิลปวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในวงการประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เห็นได้จากรายนามของคณะที่ปรึกษาในวารสาร และเครือข่ายทางวิชาการ ซึ่งแต่ละคนล้วนมีบทบาทสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น เดโช สวานานนท์(อดีตอธิบดีกรมศิลปากร) ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ม.จ.จันทร์จิรายุ รัชนี้ มานิต วัลลิโภดม ชิน อยู่ดี สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ศรีศักร วัลลิโภดม ชาญวิทย์ เกษตรศิริ พิสิฐ เจริญวงศ์ สืบแสง พรหมบุญและปราณี วงศ์เทศ รวมถึงนักวิชาการตลอดจนผู้สนใจโดยทั่วไปก็ได้เขียนบทความที่น่าสนใจมากมาย นอกจากนี้สุจิตต์และวารสารศิลปวัฒนธรรมยังเป็นสื่อสำคัญอีกทางหนึ่งในการเผยแพร่แนวคิดของศรีศักร ออกไปสู่สังคมภายนอกอย่างกว้างขวางและยังได้รวบรวมบทความที่ดีพิมพ์ในวารสารออกเป็นหนังสือ เช่น อารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรไทย อารยธรรมฝั่งทะเลตะวันออก เป็นต้น

ด้วยจุดประสงค์ของนิตยสารศิลปวัฒนธรรมที่มีการใช้ภาษาอย่างง่ายในการอภิปรายประเด็นทางประวัติศาสตร์ ทำให้นิตยสารเล่มนี้สามารถเข้าถึงครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปที่สนใจประวัติศาสตร์และโบราณคดี อีกทั้งยังเป็นเวทีที่เปิดให้ผู้อ่านเขียนจดหมายหรือบทความเข้ามาแสดงความคิดเห็นต่อบทความต่างๆที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้วหรือสามารถโต้ตอบกับผู้เขียนในคอลัมน์จดหมายถึงบรรณาธิการ ซึ่งนิตยสารศิลปวัฒนธรรมได้กลายเป็นเวทีที่ส่งเสริมการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในกับคนที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์โดยทั่วไป เช่น มนัส โอภากุลเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์คนสุพรรณ ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์จังหวัดสุพรรณบุรีได้เขียนบทความไปลงในนิตยสารศิลปวัฒนธรรมมากกว่า 20 ปี จนตีพิมพ์รวมเล่มใช้ชื่อว่า ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณ เป็นต้น

ส่วนผลงานที่เด่นชัดของสุจิตต์ วงศ์เทศ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศรีวิชัยคือ การตีพิมพ์ผลงานเรื่องศรีวิชัยในสยาม(พ.ศ.2543) เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้ คือ เพื่อเล่าเรื่องหรืออธิบายความหมายเกี่ยวกับความเป็นมาของบ้านเมืองที่เป็นประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับดินแดนบนคาบสมุทรภาคใต้เท่านั้น โดยจะเลือกอธิบายความหมายในขอบเขตของศิลปวัฒนธรรมศรีวิชัยบนคาบสมุทรภาคใต้¹

โดยประเด็นที่เสนอเรื่องศรีวิชัยในเล่มนี้คือ ศรีวิชัยไม่ใช่ชื่ออาณาจักรที่มีศูนย์กลางของอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจและการเมืองใดเมืองหนึ่งแต่เพียงเมืองเดียว แต่ศรีวิชัยเป็นชื่อกว้างๆทางศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มบ้านเมืองหรือแคว้นหรือรัฐน้อยใหญ่ ที่มีวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน เช่น การนับถือพระพุทธศาสนาในลัทธิมหายานที่แสดงออกด้วยรูปแบบทางศิลปกรรมที่เรียกกันว่า ศิลปกรรมแบบศรีวิชัย ถ้าหากกลุ่มบ้านเมืองหรือแคว้นหรือรัฐน้อยใหญ่ที่มีรูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกันในชื่อ ศรีวิชัย นี้ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมแล้ว กลุ่มบ้านเมืองหรือแคว้นหรือรัฐน้อยใหญ่เหล่านี้ ไม่ว่าจะตั้งอยู่บนคาบสมุทรหรือบนหมู่เกาะแห่งใดแห่งหนึ่งก็ตาม ต่างจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในลักษณะที่เรียกกันในสมัยหลัง ๆว่าสมาพันธรัฐ หรือสหพันธรัฐ ซึ่งมีศูนย์กลางของอำนาจเปลี่ยนแปลงไปตามความผันแปรทางเศรษฐกิจ การเมืองแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่อำนาจที่ศูนย์กลาง(ถ้าจะมี)แห่งใดแห่งหนึ่ง ก็มักไม่มีอำนาจที่แท้จริงเพื่อควบคุมและ/หรือบัญชาบ้านเมืองอื่นๆที่อยู่ห่างออกไป ดังนั้นบ้านเมืองอื่นๆจึงมีอิสระในการปกครองตนเองอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ การยอมรับเพื่อเข้าร่วมอยู่ในสมาพันธรัฐหรือสหพันธรัฐ ก็ด้วยเหตุที่มีความเลื่อมใส/หรือศรัทธาในระบบความเชื่ออย่างเดียวกัน และหวังผลประโยชน์ทางการค้าทางทะเลร่วมกันเท่านั้น

2.4 พิริยะ ไกรฤกษ์และแนวความคิดเรื่องศิลปทัศน

แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กระแส กระแสแรกคือ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และกระแสรองคือ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีพิริยะ ไกรฤกษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์เป็นผู้สอน

แนวทางการศึกษาของประวัติศาสตร์ศิลปะของม.จ.สุภัทรดิศ ทรงสืบทอดการเรียกชื่อยุคสมัยและอายุเวลาตามที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีและยอร์ช เซเดส์ได้วางไว้ ซึ่งคำอธิบายที่เกี่ยวกับศรีวิชัยทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และรูปแบบศิลปกรรมในภาพรวมก็ยังคงอยู่ในแนวทางเดิม นั่นคือการศึกษาศาสตร์ศิลปะที่เป็นการศึกษาวิวัฒนาการทางรูปแบบและการแสดงออกทางศิลปะตามยุคสมัย ซึ่งรูปแบบต่างๆจะเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมของศิลปินผู้ผลิตงานศิลปะภายใต้บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาในแนวทางนี้คือการศึกษาวิวัฒนาการศิลปะในความหมายแบบตะวันตกนั่นเอง

¹ สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2543). ศรีวิชัยในสยาม. หน้า 4.

ในขณะที่แนวทางการศึกษาของพริยะ จะให้ความสำคัญกับความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบศิลปะ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดในการศึกษาในแนวทางนี้คือ ต้องหาข้อสรุปให้ได้ก่อนว่า โบราณวัตถุสถานที่ศึกษาสร้างขึ้นในศาสนาใด

พริยะ ไกรฤกษ์ศึกษาเรื่องศิลปกรรมโดยเชื่อว่า ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในทางพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น สร้างขึ้นในลักษณะที่เรียกว่า การทำปฏิมา คือเป็นการจำลองรูปเคารพจากต้นแบบที่ประชาชนให้ความเคารพศรัทธาและเลื่อมใสมากที่สุด โดยจะต้องจำลองมา “ให้เหมือนกับต้นแบบให้มากที่สุดเพื่อคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์” ดังนั้นการทำปฏิมาในทางพระพุทธศาสนาก็คือการจำลองพระพุทธรูปจากต้นแบบของพระพุทธรูปองค์นั้น และที่สำคัญคือการทำปฏิมานั้นมีการทำสืบต่อกันมาเป็นร้อย ๆ ปี โดยรูปแบบจะเปลี่ยนแปลงไปก็ต่อเมื่อความเชื่อในศาสนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม”¹ เช่นปางของพระพุทธรูปจะเปลี่ยนก็ต่อเมื่อประชาชนเปลี่ยนความเชื่อทางพุทธศาสนาเท่านั้น ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้ พริยะ ไม่เห็นด้วยต่อระเบียบวิธีวิจัยแบบเดิมที่มุ่งเน้นศึกษาพัฒนาการของรูปแบบศิลปะโดยไม่ให้ความสำคัญกับประติมานวิทยาและโลกทัศน์ของพุทธศาสนิกชนในวัฒนธรรมไทย ดังที่กล่าวไว้ว่า

การศึกษาศิลปะในประเทศไทยให้สอดคล้องกับโลกทัศน์ในอดีตของไทยจึงควรศึกษาว่าพระพุทธรูปองค์นั้นเป็นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ใด ก่อนที่จะนำจำแนกเป็นหมวดหมู่ จากนั้นจึงศึกษาถึงลัทธิและความเชื่อทางศาสนาที่จะเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างพระพุทธรูปองค์นั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้การศึกษาศิลปะในประเทศไทยจึงควรดำเนินอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของลัทธิความเชื่อทางศาสนาซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับพัฒนาการของรูปแบบทางศิลปะ²

จะพบว่าการศึกษาศิลปะในแนวทางนี้อยู่ภายใต้บริบททางความคิดว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวทางของ ม.จ.สุภัทรดิศซึ่งให้ความสำคัญกับวิวัฒนาการของรูปแบบของศิลปะ นั้น เป็นแนวทางที่ไม่อาจหาคำตอบได้อย่างที่ควรจะเป็นไปในการศึกษาศิลปกรรมไทย เพราะศิลปกรรมไทยเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นตามความเชื่อทางศาสนาซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของศิลปกรรมให้มีความแตกต่าง

ภายใต้กรอบความคิดและระเบียบวิธีวิจัยในการปรับเปลี่ยนการกำหนดอายุและการเรียกชื่อยุคสมัยทางศิลปะในประเทศไทยของพริยะ มีผลให้ยุคสมัยทางศิลปะที่เรียกว่า ศรีวิชัย นั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่ของการกำหนดอายุ การเรียกชื่อยุคสมัยและความเชื่อทางศาสนาที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณวัตถุ โบราณสถานต่างๆ อยู่ตลอดเวลา การค้นพบหลักฐานใหม่มีผลต่อการตีความและทฤษฎีเดิมที่ได้เสนอไว้ ทำให้ต้องมีการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงทฤษฎีใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาในตัวเอง

¹พริยะ ไกรฤกษ์. (2544). อารยธรรม พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่มที่ 1 ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. หน้า 43.

²แหล่งเดิม. 43-44.

การศึกษาารูปแบบศิลปะสมัยศรีวิชัยตามแนวคิดของพิริยะนั้น จำเป็นที่จะต้องใช้อายุเวลาของศิลปะเป็นหลักเกณฑ์เนื่องจากแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเดิมได้กำหนดอายุเวลาของศิลปะสมัยศรีวิชัยอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 13-18 ดังนั้นในการศึกษาศิลปะที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-18 นั้นพิริยะ ได้เสนอทฤษฎีต่อโบราณวัตถุโบราณสถานที่ถูกกำหนดว่าอยู่ในสมัยศรีวิชัยไว้ดังนี้

พิริยะ ได้วิพากษ์วิจารณ์และเสนอให้วงการวิชาการทางประวัติศาสตร์ให้บทบาทการกำหนดอายุเวลาและยุคสมัยตามแบบที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและยอร์ช เซเดส์ได้กำหนดไว้ดังปรากฏในบทความเรื่องแบบศิลปะในประเทศไทยที่คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ส่วนภูมิภาค ซึ่งตีพิมพ์ในพ.ศ.2520 พิริยะได้อภิปรายถึงปัญหาของการใช้ชื่ออาณาจักรทางประวัติศาสตร์เป็นชื่อยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะแล้วทำให้เกิดการตีความว่าขอบเขตของอาณาจักรได้แผ่ออกไปตามการค้นพบโบราณวัตถุในสมัยนั้น กล่าวคือ

สมัยศรีวิชัยซึ่งไม่มีหลักฐานที่แน่นอนว่า อาณาจักรนั้นได้มีอิทธิพลทางการเมืองเหนือนครต่างๆในคาบสมุทรมหาไต้ของประเทศไทย เช่น ไชยา หรือ สทิงพระในช่วงระยะเวลา นั้น จากกลางพุทธศตวรรษที่ 16-กลางพุทธศตวรรษที่ 18 ว่าเป็นศิลปะศรีวิชัยเสียทั้งหมดโดยไม่พิจารณาแบบของศิลปะเหล่านั้นอย่างละเอียดละอ โดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อมีประติมากรรมที่เป็นศิลปะเขมรรวมอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น ชื่อเสียงของสกุลช่างศิลปอันโด่งดังของไชยา กลับไปเรียกว่าเป็นศรีวิชัยโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอสนับสนุน¹

ในบทความชิ้นนี้ พิริยะจึงเสนอให้เรียกรูปแบบศิลปะแบบศรีวิชัยว่า ศิลปะแบบกลุ่มชนภาคไต้² ต่อมาในพ.ศ.2523พิริยะเขียนหนังสือเรื่องศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เพื่อตีพิมพ์เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2523 ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดให้มีการแสดงนิทรรศการเรื่อง ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 โดยจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร³

พิริยะได้แบ่งศิลปะทักษิณออกเป็น 5 สมัย คือ วัตตุรุ่นเก่าที่ค้นพบในประเทศไทยแบบทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11 หรือ 12ถึง16) เทวรูปรุ่นเก่า(พุทธศตวรรษที่ 12-14) แบบศรีวิชัย(พุทธศตวรรษที่ 13-18) และแบบลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 12-19)⁴ โดยขยายความศิลปะสมัยอิทธิพลอินเดียและชวา(ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 14-กลางพุทธศตวรรษที่ 16) ตามยุคสมัยที่ปรากฏในหนังสือว่า "...ระยะเวลาเริ่มต้นของสมัยอิทธิพลนี้ถือหลักจากจารึกที่มีอายุอยู่ในพ.ศ.1318 แต่เดิมเข้าใจกัน

¹พิริยะ ไกรฤกษ์. (2520). แบบศิลปะในประเทศไทยคัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติส่วนภูมิภาค. หน้า 17.

²แหล่งเดิม. หน้า 17-18.

³พิริยะ ไกรฤกษ์. (2523). ศิลปะทักษิณก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. หน้า คำนำ.

⁴แหล่งเดิม. หน้า คำนำของผู้เขียน

ว่าจารึกหลักนี้ได้มาจากวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ปัจจุบันเชื่อว่าพบที่วัดเวียง อำเภอไชยา...”¹

พิริยะ เชื่อว่า “ในสมัยอิทธิพลอินเดียและชวา นี้ ปรากฏว่าเมืองศรีวิชัย (ไชยา) เป็นเมืองที่สำคัญที่สุดในดินแดนแถบคาบสมุทรมนี้ ไชยาเป็นแหล่งเดียวเท่านั้นที่สร้างงานศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะ และมีจำนวนมากพอที่จะตั้งเป็นสกุลช่างได้”² ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มของศิลปะที่เกิดขึ้นในพื้นที่บริเวณนี้ได้เป็น 2 แบบ คือ

...ศิลปะไชยารุ่นที่ 3 เป็นงานศิลปะที่เกิดจากลักษณะของศิลปะแบบไชยารุ่นที่ 2 รวมกับลักษณะศิลปะแบบปาละและจากนาลันทาและอิทธิพลของศิลปะชวาภาคกลาง
ศิลปะแบบไชยารุ่นที่ 4 เป็นลักษณะงานศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากจาม
ศิลปะไชยาทั้ง 2 รุ่นนี้เท่านั้นที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ส่วนที่อื่น ๆ นั้นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากชวาและจากอินเดียภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าที่จะแสดงเอกลักษณ์ของตนเอง...”³

โดยสรุปแล้ว การศึกษาและระเบียบทางประวัติศาสตร์ของพิริยะ ไกรฤกษ์ ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับสมัยศรีวิชัยใน 2 ประเด็น คือ

1.อาณาจักรศรีวิชัยน่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 13-16 เนื่องจากการปรากฏจารึกที่มีอายุอยู่ในระหว่างพ.ศ.1318 และเรียกอาณาจักรนี้ว่า สมัยของอิทธิพลอินเดียและชวา

2. กรอบความคิดที่ใช้ในการแบ่งยุคสมัยทางศิลปกรรมคือ รูปแบบทางศิลปกรรมที่เปลี่ยนแปลงตามความเชื่อในการนับถือศาสนา เนื่องจากศิลปกรรมไทยเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นภายใต้ความเชื่อในพุทธศาสนา ซึ่งนิยมจำลองพระพุทธรูปจากต้นแบบที่ประชาชนนิยม ซึ่งต้นกำเนิดของประติมาณวิทียากลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนานิกายวัชรยานจากนาลันทา ซึ่งเป็นแหล่งที่ให้อิทธิพลแก่รูปแบบของศิลปะที่สร้างขึ้นในคาบสมุทรมช่วงเวลานี้

พิริยะ ไกรฤกษ์ จบการศึกษาปริญญาตรีสาขาประวัติศาสตร์ศิลปะจาก Indiana University, Bloomington และจบปริญญาเอกสาขาประวัติศาสตร์ศิลปะจาก Harvard University เคยทำงานเป็นภัณฑารักษ์ที่ National Gallery ประเทศออสเตรเลีย และเคยเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระหว่างพ.ศ.2523-2545

จากการจบการศึกษามาจากสหรัฐอเมริกา ทำให้แนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ของพิริยะ ให้ความสำคัญกับเนื้อหาของศิลปะมากกว่ารูปแบบ ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากนักประวัติศาสตร์ศิลปะที่ชื่อว่า Edwin Panofsky ซึ่งได้จำแนกการศึกษาเนื้อหาของศิลปะออกเป็น 2

¹ แหล่งเดิม. หน้า 55.

² พิริยะ ไกรฤกษ์. (2520). เล่มเดิม. หน้า 58.

³ พิริยะ ไกรฤกษ์. (2523). เล่มเดิม. หน้า 59.

ระดับ คือ “เนื้อหาที่เป็นรูปธรรมและเนื้อหาที่เป็นรูปสัญลักษณ์ ซึ่งการศึกษาในระดับแรกนี้เรียกว่า การอธิบายภาพ (Iconography) ส่วนการศึกษาระดับที่สอง คือ การศึกษาเหตุผลในการสร้างภาพ (Iconology)¹

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ศิลปะในแนวทางการศึกษาของฟิริเย หมายถึง “การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจจิตตของมนุษย์จากงานศิลปะ อันได้แก่ ผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยมีเจตนาที่ก่อให้เกิดความประทับใจ”² การศึกษาด้วยวิธีทางประวัติศาสตร์ศิลปะของฟิริเย คือ “การศึกษาเพื่อหาวิวัฒนาการทางรูปแบบและลวดลายของตัวศิลปะที่จะศึกษา เช่น โครงสร้างโดยรวมของสถาปัตยกรรม รูปแบบของงานปูนปั้นและลักษณะของการประดับตกแต่งส่วนต่างๆ ของสถาปัตยกรรม วิวัฒนาการของประติมากรรม ลักษณะของงานจิตรกรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อหาข้อสรุปของอายุ เวลา (Dating) และรูปแบบศิลปะ (Style) ของศิลปะที่นำมาศึกษา”³

ขั้นตอนของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ศิลปะของฟิริเย คือ

1. ค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบทางศิลปะของโบราณวัตถุสถานที่ที่จะศึกษาและประวัติความเป็นมาของโบราณวัตถุสถานที่ที่จะศึกษา

2. อธิบายเนื้อหาโดยรวมของโบราณวัตถุสถานที่ที่จะทำการศึกษาโดยละเอียดหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประติมาวิทยา หรือการอธิบายภาพ (Iconography) การอธิบายภาพจะเป็นการบรรยายรายละเอียดของโบราณวัตถุสถานที่นั้นว่า มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ทำจากวัสดุอะไร มีลวดลายแบบไหน หรือถ้าเป็นพระพุทธรูปก็ต้องพิจารณาท่าประทับและพระหัตถ์ หลังจากนั้นจะต้องระบุว่า โบราณวัตถุสถานที่กำลังศึกษาอยู่คืออะไร สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ต่อจากนั้นต้องศึกษาถึงเหตุผลของการสร้างภาพ (Iconology) ว่าสร้างขึ้นในศาสนาใด

3. เปรียบเทียบลักษณะร่วมกันของโบราณวัตถุสถานที่นำมาศึกษาโดยเปรียบเทียบกับรูปแบบของศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในศาสนาเดียวกันและมีหลักฐานที่ระบุอายุเวลาที่ชัดเจนเชื่อถือได้ โดยมีวิธีการเปรียบเทียบได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การเปรียบเทียบโดยตรง (Direct Comparison) เปรียบเทียบสิ่งของที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเนื่องจากสร้างขึ้นในศาสนาเดียวกันและอายุเวลาใกล้เคียงกันกับการเปรียบเทียบโดยทางอ้อม ซึ่งจะทำเมื่อไม่สามารถหาตัวอย่างโบราณวัตถุสถานที่สร้างขึ้นในศาสนาเดียวกันมาเปรียบเทียบได้ จึงต้องใช้โบราณสถานอื่นๆ ที่มีลักษณะบางอย่างใกล้เคียง หรือมีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรมาช่วยยืนยันในสมมติฐาน

4. การกำหนดอายุเวลา

¹ ฟิริเย ไกรฤกษ์. (2544). อารยธรรม พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่มที่ 1 ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. หน้า 19.

² ฟิริเย ไกรฤกษ์. (2544, มกราคม-มิถุนายน). การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของคณะศิลปศาสตร.วารสารศิลปศาสตร์. 1(1):216

³ ฟิริเย ไกรฤกษ์. (2544). เล่มเดิม. หน้า 13.

พัฒนาการของระเบียบวิธีวิจัยและการเรียกชื่อยุคสมัยทางศิลปะของพริยะ

ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะของพริยะ จะแตกต่างไปจากแนวทางของการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะของม.จ.สุภัทรดิศ โดยที่กรอบแนวคิดหลักของพริยะไม่เคยเปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ การกำหนดอายุเวลาและการเรียกชื่อยุคสมัยของศิลปะที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่หลายครั้งนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้นภายใต้กรอบความคิดนี้ พริยะ จึงได้เสนอให้มีการทบทวนหรือเปลี่ยนแปลงเรื่องกำหนดอายุและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะไทยแบบใหม่ เนื่องจากคำอธิบายตามแบบยุคสมัยที่ยอร์ช เซเดส์กำหนดไว้ไม่สามารถนำมาใช้ภายใต้กรอบแนวคิดนี้ได้

พัฒนาการของระเบียบวิธีวิจัยทางศิลปะของพริยะ แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

1.ระยะแรก ใช้การเรียกชื่อยุคสมัยและการกำหนดอายุเวลาของโบราณวัตถุสถานตามแบบที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและยอร์ช เซเดส์ กำหนด อันได้แก่ สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย และสมัยอุททอง เป็นต้น

2.ระยะที่สอง พริยะมีความเห็นว่า การกำหนดอายุ เวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะตามแบบที่เป็นอยู่เริ่มมีปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย เพราะชื่อของยุคสมัยและอายุเวลาของแบบศิลปะไปผูกติดอยู่กับชื่อของอาณาจักรทางประวัติศาสตร์ ที่ในบางยุคแทบจะไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่จะระบุว่าอาณาจักรนั้นๆไปมีอิทธิพลครอบครองในดินแดนที่นักโบราณคดีรุ่นก่อนหน้านี้ได้ระบุไว้ เช่นสมัยศรีวิชัย เป็นต้น แม้ว่า พริยะจะเปลี่ยนการกำหนดอายุเวลาและการเรียกชื่อยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตามคงต้องยอมรับว่าข้อเสนอในเรื่องการใช้กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมในการแบ่งยุคสมัยยังคงได้รับอิทธิพลจากยอร์ช เซเดส์นั่นเอง โดยเสนอให้แบ่งแบบศิลปะออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน โดยถือเอาศิลปะของกลุ่มชน 4 กลุ่ม คือ มอญ เขมร ไทย ศิลปะของกลุ่มชนในภาคใต้ของประเทศไทยเป็นหลัก¹ โดยต้องการ ที่จะแยกแบบศิลปะออกจากสมัยทางประวัติศาสตร์² ซึ่งพริยะมีความเห็นว่า

หลักของวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะนั้นขึ้นอยู่กับ การสืบต่อและการเปลี่ยนแปลงและการให้อิทธิพลซึ่งกันและกันของแบบอย่างศิลปะ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับ การขึ้นลงของอาณาจักร โดยที่วิชาประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นวิชาศึกษาแบบของศิลปะ การจำแนกจัดแบ่งด้วยวิธีใดที่ถูกต้องได้นั้นจะต้องเป็นวิธีจำแนกบนพื้นฐานของศิลปะเอง

...แบบของศิลปะก็คือผลสะท้อนของบุคคลลักษณะของศิลปินผู้ซึ่งถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม และสังคมที่เขาดำรงอยู่ ดังนั้น แบบของศิลปะในกลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียม ศาสนา และประเพณี ตลอดจนจนประสพการณ์ในชีวิตที่คล้ายคลึงกันนั้น มักจะมีรูปแบบและชีวิตจิตใจที่เหมือนกัน

¹พริยะ ไกรฤกษ์. (2520). แบบศิลปะในประเทศไทยคัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติส่วนภูมิภาค. หน้า 18.

²แหล่งเดิม. หน้า 19.

เพราะเป็นแบบศิลปะที่ได้รวมเอาความรู้สึกนึกคิดของมวลชนที่อยู่ในสังคมหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่ง และในสถานที่หนึ่ง¹

ถึงแม้ว่าการแบ่งยุคสมัยทางศิลปะของพิริยะ จะอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดของการการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยของประวัติศาสตร์ศิลปะล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของศิลปะของสังคมอื่นๆ อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การแบ่งยุคสมัยในช่วงนี้ได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของกรอบความคิดในการพยายามจำแนกยุคสมัยทางศิลปะออกเป็น 2 ช่วงย่อยด้วยกัน คือ

1. ชื่อยุคสมัยทางศิลปะใช้ตามชื่อกลุ่มคน และยังคงให้นำหนักกับคำอธิบายในทางประวัติศาสตร์มากกว่าประวัติศาสตร์ศิลปะ ดังปรากฏในบทความเรื่อง **ประติมากรรมในประเทศไทย (พ.ศ.2526)** โดยเสนอให้แบ่งยุคสมัยของประติมากรรมออกเป็น 8 ยุคด้วยกัน โดยถือเอาตามกลุ่มวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในขณะนั้นและมีอิทธิพลเหนือกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ เป็นหลัก²

2. ชื่อยุคสมัยทางศิลปะที่ใช้ตามอิทธิพลของกลุ่มศาสนาและภูมิภาค โดยให้ความสำคัญกับการอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นหลัก ซึ่งจะให้ความสำคัญต่อการอธิบายในเชิงประติมานวิทยาของศิลปกรรมชิ้นนั้นๆ ส่วนคำอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์จะมีหน้าที่เป็นเพียงบริบทที่จะให้ภาพของกลุ่มคนที่เป็นผู้สร้างงานศิลปะชิ้นๆ ซึ่งคำอธิบายในลักษณะนี้ได้สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของพิริยะ ที่ได้ออกนอกกรอบแนวคิดของการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยแบบเดิมอย่างแท้จริง เช่น หนังสือ **เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยฉบับคู่มือนักศึกษา** ตีพิมพ์ในพ.ศ.2528 หนังสือเล่มนี้แบ่งยุคสมัยทางศิลปกรรมออกเป็น 9 สมัย โดยที่ในแต่ละสมัยจะเริ่มต้นอธิบายข้อมูลทางประวัติศาสตร์สั้นๆ ว่า สมัยนี้มีชนชาติใดอาศัยอยู่ในดินแดนแต่ละภาคของประเทศไทย และศาสนาไหนมีอิทธิพลต่อการสร้างศิลปกรรมในสมัยนี้บ้าง ซึ่งในแต่ละภูมิภาคก็อาจมีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันออกไปอีกหลากหลาย เช่น ศาสนาฮินดูลัทธิไวศณพหรือลัทธิไศวะ และศาสนาพุทธลัทธิหินยานนิกายมุลสรวาสตีวาส เป็นต้น จากนั้นจะแบ่งกลุ่มศิลปกรรมที่ปรากฏในช่วงเวลานั้นๆ ในแต่ละภูมิภาคมาเรียงลำดับอธิบายตามอายุเวลาของศิลปกรรมตามที่ได้สรุปไว้ ตัวอย่างเช่น ศิลปกรรมในคาบสมุทรมหาใต้ ระหว่างพ.ศ.1100-1150(ค.ศ.557-607) ศิลปกรรมมอญในบริเวณภาคกลางระหว่างพ.ศ.1100-1150(ค.ศ.557-607) และศิลปะเขมร ระหว่างพ.ศ.1100-1150(ค.ศ.557-607) เป็นต้น แม้ว่าในอีก 5 ปีต่อมาพิริยะ ได้เปลี่ยนการเรียกชื่อยุคสมัยทางศิลปกรรมใหม่โดยใช้อายุเวลาเป็นเกณฑ์ แต่ยังคงใช้วิธีประติมานวิทยาในการกำหนดอายุเวลาทางศิลปะอยู่เช่นเดิม รวมทั้งยังคงแบ่งกลุ่มของศิลปะออกเป็นภูมิภาคเหมือนอย่างเดิม ดังปรากฏในหนังสือ **เรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย(พ.ศ.2533)**

¹ แหล่งเดิม. หน้า 12-13.

² พิริยะ ไกรฤกษ์. (2526, สิงหาคม-พฤศจิกายน). ประติมากรรมในประเทศไทย. วารสารเมืองโบราณ. 9(3):12.

3. ระยะที่สามหรือระยะปัจจุบัน เป็นการจำแนกรูปแบบศิลปะตามลัทธิและนิกายทางศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่า ศิลปกรรมต่างๆในประเทศไทยถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของความเชื่อทางศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแถบนี้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ การกำหนดอายุให้กับศิลปกรรมชิ้นนั้นๆได้จะต้องใช้วิธีประติมานวิทยาหรือการอธิบายภาพ(Iconography) เพื่อจะได้ทราบว่าศิลปกรรมนั้นคืออะไร สร้างขึ้นในศาสนาใด และจะสามารถกำหนดอายุเวลาให้กับศิลปกรรมนั้นได้โดยนำไปเปรียบเทียบกับศิลปกรรมที่สร้างขึ้นมาในช่วงเวลาเดียวกัน

พิริยะได้เสนอความคิดนี้ในบทความเรื่อง **การปรับเปลี่ยนยุคสมัยของพุทธศิลป์ในประเทศไทย** เมื่อพ.ศ.2542 โดยเสนอให้แบ่งอายุเวลาของพุทธศิลป์ออกเป็น 9 สมัย จากบทความชิ้นนี้ สมัยศรีวิชัยถูกบรรจุอยู่ในสมัยที่สอง คือ สมัยลัทธิมหายานประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 11-ต้นพุทธศตวรรษที่ 16 (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 6-กลางคริสต์ศตวรรษที่ 10) และจากข้อเสนอในผลงานชิ้นนี้พิริยะ ได้ปรับเปลี่ยนการกำหนดอายุเวลาในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการกำหนดอายุทางศิลปกรรมอีกเล็กน้อยเนื่องจากการทบทวนการกำหนดอายุเวลาของศิลปกรรมใหม่บางชิ้น แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนกรอบโครงของแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย ดังที่ปรากฏในผลงานชิ้นต่อมา คือ หนังสือ **เรื่องอารยธรรมพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะเล่ม 1 ศิลปก่อนพุทธศตวรรษที่ 19** ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2544

แนวความคิดในการศึกษาศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของไทยตามแบบของพิริยะ ดังที่กล่าวมาแล้ว มีพัฒนาการตั้งแต่การเรียกชื่อยุคสมัยและการกำหนดอายุเวลาตามแบบอย่างของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพตามแนวกระแสหลักไปสู่กระแสรอง การจำแนกรูปแบบศิลปกรรมตามลัทธิและนิกายทางศาสนา โดยสมัยศรีวิชัยถูกบรรจุอยู่ในศิลปสมัยที่สองคือ สมัยลัทธิมหายานมีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 อันเป็นแนวความคิดล่าสุด แต่ดูเหมือนว่าการแบ่งยุคสมัยของศิลปะตามกระแสรองยังไม่กว้างขวางและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายมากนัก ด้วยความรู้ทางศิลปะกระแสหลักที่ได้รับการปลูกฝังจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรถูกถ่ายทอดออกไปให้กับข้าราชการกรมศิลปากร หรือ คณาจารย์ส่วนใหญ่ที่เป็นศิษย์เก่าและมีบทบาทในการเผยแพร่แนวความคิดที่เป็นกระแสหลักมากกว่า

บทที่ 5

บทสรุป

องค์ความรู้เรื่อง “ศรีวิชัย” ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณนั้น เกิดขึ้นภายใต้บริบทการเขียนประวัติศาสตร์ชาติในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นเกิดความพยายามในการสร้างชาติให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ การให้ความสำคัญกับการเขียนประวัติศาสตร์ชาติ จึงทวีความสำคัญต่อความเจริญทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ความเป็นชาติไทยจึงกลายเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การภาคภูมิใจอันเนื่องมาจากมีประวัติศาสตร์ชาติอันเกรียงไกร ซึ่งศรีวิชัย จัดเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของการปรับเปลี่ยนโครงเรื่องประวัติศาสตร์ชาติในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นการเขียนประวัติศาสตร์ชาติเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความเป็นอารยะของสยามประเทศ

จากการศึกษางานเขียนเรื่องศรีวิชัยในช่วงเวลาตั้งแต่พ.ศ.2469-2550 ได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางเวลาและสังคมที่แตกต่างกันซึ่งมีอิทธิพลกับองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกผลิตขึ้นในสยาม โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นในแต่ละช่วงเวลาดังนี้

1. องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในกระแสประวัติศาสตร์ชาติในช่วงประมาณ พ.ศ.2469-2550

จากการศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยในช่วงพ.ศ.2469-2492 พบว่า ความรู้เรื่องศรีวิชัย ซึ่งเป็นรัฐโบราณนั้นเกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสยามให้เป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีอาณาเขตที่แน่นอน ซึ่งมีกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองสูงสุด อีกทั้งการรวมกลุ่มคนต่างเชื้อชาติในดินแดนต่างๆที่เรียกว่า สยามประเทศ ให้มาอยู่ภายใต้อำนาจศูนย์กลางเดียวกันคือ กรุงเทพฯ ทำให้ชนชั้นนารู้สึกถึงข้อจำกัดของการเขียนพระราชพงศาวดารแบบจารีตที่มุ่งอยู่กับการเขียนเรื่องราวของพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ ว่าไม่เพียงพอต่อการสร้างเอกภาพให้กับรัฐสยามแบบใหม่ ดังนั้นการค้นคว้าและการเขียนประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานี้จึงต้องการหาต้นกำเนิดและอารยธรรมความเจริญรุ่งเรืองของชนชาติไทยย้อนถอยหลังไปให้ไกลกว่าการมีสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของสยาม ดังนั้นองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยจึงเกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมดังกล่าว จึงหมายถึง อาณาจักรที่มีอาณาภาพมาก มีศูนย์กลางตั้งอยู่ที่เมืองปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา และสามารถแผ่อาณาเขตขึ้นมาถึงแหลมมลายูมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-18 อีกทั้งศรีวิชัยยังหมายถึงรูปแบบของศิลปะที่พบในสยามประเทศ ซึ่งแบ่งเป็นสมัยของพุทธเจดีย์และโบราณวัตถุ โดยองค์ความรู้ช่วงนี้มีสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นแกนนำในการศึกษา สืบค้นเมืองโบราณ รวบรวมหลักฐานประเภทโบราณวัตถุ โดยมีศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ เป็นผู้ช่วยคนสำคัญในการอ่านและแปลความจากหลักฐานประเภทศิลาจารึก รวมถึงการจำแนกอายุ เวลาและรูปแบบศิลปกรรมของโบราณวัตถุที่ทรงค้นพบ

2. องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในกระแสประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงประมาณ พ.ศ.2493-2550

จากการศึกษางานเขียนทางประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยในกระแสประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงประมาณ พ.ศ.2493-2550 พบว่า ความรู้เรื่องศรีวิชัย สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลา ช่วงแรก การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงประมาณทศวรรษ2490 เกิดขึ้นโดยการพยายามค้นหาร่องรอยประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนหรือของท้องถิ่น จนถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆทั้งที่ปรากฏในสังคมไทยและดินแดนรอบข้าง ความเคลื่อนไหวดังกล่าวที่น่าสนใจในแง่ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพยายามค้นหาประวัติและที่มาของตนเอง การสืบค้นดังกล่าวได้นำไปสู่คำถามถึงเรื่ององค์ความรู้เรื่องรัฐโบราณที่ถูกเขียนขึ้นตามกรอบของประวัติศาสตร์ชาติ แม้ว่างานเขียนเหล่านี้อาจไม่สามารถเรียกว่าเป็นการรื้อถอนประวัติศาสตร์ชาติได้ทั้งหมด แต่งานเขียนชุดนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างความรู้เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐไทย อีกทั้งแง่มุมจากสิ่งที่ได้รับการค้นคว้าหรือจากงานเขียนได้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนท้องถิ่นมีจินตนาการถึงความเป็นมาของชุมชนที่อยู่อาศัยของตนเองแตกต่างกันอย่างไรจากรัฐ เช่น การเสนอเรื่อง ศรีวิชัย ของท่านพุทธทาสภิกขุหรือ พระครูอินทปัญญญาจารย์ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เสนอว่า ศรีวิชัยหมายถึงอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้าง แต่มีจุดศูนย์กลางอยู่บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพราะบริเวณอ่าวบ้านดอนมีความเหมาะสมที่จะเป็นเมืองท่าค้าขายในสมัยโบราณ

แต่ภาพสะท้อนที่เห็นได้จากท่านพุทธทาสภิกขุอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ศรีวิชัยแบบใหม่ที่มีโครงเรื่องเน้นความสำคัญให้กับท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง ยังคงเห็นได้ว่าศรีวิชัยก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของอดีตอันเก่าแก่ของสยามที่อยู่ภายในบริเวณประเทศไทยภายใต้กรอบประวัติศาสตร์ชาติแต่คงความแตกต่างกันตรงที่ว่า อาณาจักรศรีวิชัยของท่านพุทธทาสมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ช่วงที่สองการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงประมาณหลังพ.ศ.2516 ส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวของการศึกษา อีกทั้งการลุกฮือของประชาชนซึ่งนำโดยกระบวนการนักศึกษา เพื่อต่อต้านระบบเผด็จการทหารในพ.ศ.2516 ซึ่งเป็นการปฏิวัติทางการเมืองและการปฏิวัติทางด้านความคิด การศึกษาทางประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นศูนย์กลางของความสนใจทางภูมิปัญญาของทุกสาขาวิชาภายใต้บริบทเช่นนี้ได้เกิดกระแสของการศึกษาประวัติศาสตร์ศรีวิชัยขึ้นมาใหม่ โดยศึกษาภายใต้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมที่มองผ่านมุมมองทางความคิด วิถีชีวิต และศิลปะที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ในท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งความรู้เรื่องศรีวิชัยในช่วงนี้ “ศรีวิชัย”จะไม่ใช่อาณาจักรในทางการเมืองที่แผ่ขยายขอบเขตครอบคลุมไปทั่วทุกระแ่งในประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-18 หากแต่ ศรีวิชัยเป็นเรื่องของผู้คนและชุมชนหนึ่งที่มีวัฒนธรรมในลักษณะที่เรียกว่า ศิลปะแบบศรีวิชัยร่วมกัน และรูปแบบของศิลปะแบบศรีวิชัยก็มีการปรับเปลี่ยนไปแต่ละท้องถิ่น ซึ่งบางท้องถิ่นก็มีความเจริญที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ยุคเหล็กและพัฒนาสืบต่อเนื่องไปจนหลังสมัยศรีวิชัย มีการติดต่อกับภายนอกทั้งในแง่เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

3. องค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยในกระแสประวัติศาสตร์ศิลปะกับการขุดค้นทางโบราณคดีในช่วงประมาณ พ.ศ.2520-2550

สิ่งสำคัญสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องศรีวิชัยในช่วงประมาณทศวรรษ 2520 คือ การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบริเวณแหลมโพธิ์ จากการสำรวจขุดค้นในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนโบราณเมืองไชยาได้อีกระดับหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณเมืองไชยามีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างชาติและรับวัฒนธรรมจากภายนอก ดังนั้นในช่วงเวลานี้ ศรีวิชัย จึงเป็นชื่อของ สมพันธรัฐ ไม่ใช่ชื่อของอาณาจักรที่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เมืองใดเมืองหนึ่ง แต่เป็นการรวมกลุ่มของบ้านเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่เกาะหรือบนคาบสมุทรมลายูที่มีลักษณะของศิลปวัฒนธรรมบางประการร่วมกัน เช่น การนับถือพระพุทธศาสนาในลัทธิมหายานที่แสดงออกทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมรูปเคารพ อีกทั้งยังเป็นการรวมกลุ่มของบ้านเมืองเพื่อหวังผลประโยชน์ในเรื่องของการค้าทางทะเลร่วมกัน ส่วนอำนาจของศูนย์กลางก็มักจะไม่มียุทธศาสตร์ที่แท้จริง แต่ศูนย์กลางจะเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละยุค เป็นผลให้บ้านเมืองอื่น ๆ จึงมีอิสระในการปกครองตนเองค่อนข้างสมบูรณ์ จากเหตุผลเหล่านี้จึงนำไปสู่ข้อเสนอก็คือ ศรีวิชัย ที่ปรากฏให้เห็นบนจารึกต่างๆ ไม่ใช่ชื่อของอาณาจักร หากแต่รวมเรียกว่า สมพันธรัฐศรีวิชัย นั่นเอง นอกจากนี้ศรีวิชัยยังหมายถึงรูปแบบทางศิลปกรรม โดยเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของศิลปวัตถุและโบราณสถาน ในฐานะที่เป็นหลักฐานยืนยันเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนาบนคาบสมุทรมลายู โดยใช้เส้นทางสายตะกั่วป่าและคลองท่อมไปออกบริเวณอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการค้นพบพระพุทธรูปอิทธิพลศิลปะอินเดียแบบคุปตะที่บริเวณเมืองไชยา ดังนั้นการเผยแผ่พุทธศาสนาในลัทธิมหายาน จึงเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของสังคมชาวศรีวิชัยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา ดังปรากฏหลักฐานที่สำคัญคือโบราณสถานและโบราณวัตถุบนคาบสมุทรมลายูที่เรียกว่า ศิลปะแบบศรีวิชัย

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2540 ได้เกิดการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีสมัยศรีวิชัยขึ้นที่โบราณสถานเขาศรีวิชัย ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบบริเวณเขาศรีวิชัย ได้แก่ เนินโบราณสถานบนยอดเขา ฐานรูปเคารพ เทวรูปพระวิษณุ ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เช่น ธรณีประตู กรอบประตู ฐานเสา อีกทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับจำพวกเศษเครื่องถ้วยจีน เศษภาชนะดินเผาเครื่องปั้นเมือง และลูกปัดจำนวนมาก อาจจะสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนขนาดใหญ่ มีลักษณะของชุมชนตั้งเรียงรายอยู่ตามริมแม่น้ำ มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

แต่จุดที่น่าสนใจภายหลังจากการขุดค้นโบราณสถานเขาศรีวิชัย คือ โบราณวัตถุที่ค้นพบส่วนใหญ่สร้างขึ้นในศาสนาฮินดูและไม่มีการค้นพบโบราณวัตถุที่เป็นศิลปะสมัยศรีวิชัยหรือโบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในพุทธศาสนาในลัทธิมหายาน จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าโบราณสถานเขาศรีวิชัยที่เกิดขึ้นในระยะเวลาร่วมสมัยหรือในเวลาใกล้เคียงกับชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งเป็นชุมชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นการขุดค้นทางโบราณคดีหลังพ.ศ.2540-2550จึงเป็นประเด็นใหม่ของการศึกษาพัฒนาการของรัฐในคาบสมุทรมลายูที่อาจจะเข้ามากระทบองค์ความรู้เรื่องศรีวิชัยที่ถูกสร้างขึ้นมาตลอดตั้งแต่พ.ศ.2469-2550

ส่วนความรู้เรื่องศรีวิชัยในทางประวัติศาสตร์ศิลปะภายใต้กรอบการเรียกชื่อยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะกระแสหลักที่อ้างอิงไปกับอาณาจักรในทางประวัติศาสตร์ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและยอร์ช เซเดส์ทรงวางไว้ ได้ถูกกระทบจากการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะของพิริยะ ไกรฤกษ์ ซึ่งได้พัฒนาระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ศิลปะโดยศึกษาโบราณวัตถุโบราณสถานในประเทศไทยขึ้นมาใหม่ ให้อยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่า ความเชื่อทางศาสนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของศิลปกรรมในประเทศไทย จากเดิมที่เคยจัดกลุ่มยุคสมัยทางศิลปะโดยเรียกชื่อตามกลุ่มชนที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมเหนือวัฒนธรรมอื่นจนพัฒนามาเรียกตามนิยาย/ลัทธิทางศาสนาในที่สุด ซึ่งจะไม่มีสมัยศรีวิชัยในประวัติศาสตร์ศิลปะสกุลนี้

แท้จริงแล้วความสำคัญของการคงอยู่ของสมัยศรีวิชัยในทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะนั้นได้ผูกติดอยู่กับการเขียนประวัติศาสตร์ชาติมาตั้งแต่เริ่มแรก แม้ว่าการเขียนประวัติศาสตร์ศรีวิชัยในช่วงหลังจะพัฒนาไปในทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้วก็ตาม แต่ศรีวิชัยยังคงมีสถานะเป็นรอยต่อระหว่างสมัยก่อนประวัติศาสตร์กับอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยาในประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งสามารถเข้าชมได้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ การจัดแสดงโบราณวัตถุอันเป็นเอกลักษณ์ของ สมัยศรีวิชัย สะท้อนถึงการอนุรักษ์กรอบที่วางไว้บนพื้นฐานของการจำแนกทางศิลปะนับตั้งแต่การจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้เป็นครั้งแรก จนถึงการแบ่งโบราณวัตถุเป็นห้อง ๆ ตามแต่ละยุคสมัย เพื่อให้โบราณวัตถุเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงความมีอยู่ของศรีวิชัยเคียงคู่ไปกับประวัติศาสตร์ชาติ ในขณะที่ห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยในพระที่นั่งศิวโมกข์พิมานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเดียวกัน กลับเลือกที่จะนำข้อเสนอใหม่ทางวิชาการ ซึ่งเปลี่ยนคำเรียกขานศรีวิชัยจากอาณาจักรมาเป็นวัฒนธรรม โดยแสดงตัวตนของศรีวิชัยด้วยคำบรรยายเพียงสั้น ๆ เท่านั้น ในขณะที่การจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้เปลี่ยนโฉมหน้าของการจัดแสดงที่เคยมีจุดเน้นอยู่ที่ตัวโบราณวัตถุเพียงอย่างเดียว กลับมาสู่คำอธิบายที่มองศรีวิชัยในมุมมองกว้างขึ้นทั้งทางสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยใช้ศิลปะเป็นเสมือนภาพประกอบที่ทำให้คำอธิบายเหล่านั้นชัดเจนขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามการจัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ก็มีลักษณะเป็นท้องถิ่นนิยมเช่นเดียวกันกับการจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในส่วนภูมิภาคอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่กับกรมศิลปากร นั่นคือการถ่ายเทน้ำหนักให้กับเขตเมืองโบราณไชยาซึ่งเชื่อกันว่าเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย โดยอาศัยหลักฐานจากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ค้นพบภายในบริเวณเขตเมืองโบราณไชยาถึงแม้ว่าความตั้งใจจะแสดงถึงความเป็นตนเองในท้องถิ่น แต่เนื้อหาหลักก็ยังคงวิ่งกลับเข้าสู่กรอบของประวัติศาสตร์ชาตินั่นเอง

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

ยอร์ช เซเดส์. (2542). **ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ 2 : จารึกกรุงเทพมหานคร เมืองละโว้ แล เมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย**. พระนคร: ไสภณพิพรรฒนาการ.

ศิลปากร, กรม. (2529ก). **จารึกในประเทศไทย เล่ม 1**. หอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร.

_____. (2529ข). **จารึกในประเทศไทย เล่ม 2**. หอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร.

_____. (2529ค). **จารึกในประเทศไทย เล่ม 4**. หอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร.

_____. (2533). **ทะเบียนโบราณสถานทั่วพระราชอาณาจักร(พ.ศ. 2478-2523)**. เอกสารวิชาการกองโบราณคดี หมายเลข 13/2532.กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

_____. (2534). **แหล่งโบราณคดีในประเทศไทย เล่ม 5 (ภาคใต้)**. เอกสารวิชาการกองโบราณคดี หมายเลข 5/2534.กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

หจข.สร. ร.7-ร.8.1 **เรื่อง ประกาศวัฒนธรรมแห่งชาติ(สถานวัฒนธรรมแห่งชาติ)**. 27 เมษายน 2487-23 กรกฎาคม 2487.

หนังสือ

Jean Baffie เขียน สุมิตรา บัฟฟี แพล. (2546). **ชีวิตและผลงานของยอร์ช เซเดส์ ใน ยอร์ช เซเดส์กับไทยศึกษา**.

กอบเกื้อ สุวรรณทัต. (2519). **การศึกษาประวัติศาสตร์ของสกุลดำรงราชานุภาพใน ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย**. รวบรวมโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริและสุชาติ สวัสดิ์ศรี.

กัญญา ลีลาลัย. (2544). **ประวัติศาสตร์ชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ: วิถีทัศน์.

กาญจณี ละอองศรีและชเนศ อาภรณ์สุวรรณ(บรรณาธิการ). (2544). **ลิมโคตรเหง้าก็เผา แผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: มติชน.

กิตติมา จันทร์ตรี. (2541). **ช่องแคบมะละกา-มาเลเซีย-อินโดนีเซีย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ขุนวิจิตรมาตรา. (2471). **หลักไทย**. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.

คงเดช ประพัฒน์ทอง. (2529). **โบราณคดีประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

จารึกไว้ในความทรงจำ. (2528). กรุงเทพฯ: พิมพ์เศศ

จันทร์จิรายุ รัชนี, ม.จ. (2542). **อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2517). **โฉมหน้าศักดินาไทย**. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือแสงตะวัน.

_____. (2519). **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ขอมและลักษณะทางสังคมของ**

- ชื่อชนชาติไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- _____. (2505). ประวัติความเป็นมาของโครงห้า .
- _____. (2547). เรื่องโองการแข่งหน้าและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2523). การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจใน สถานะของวิชาประวัติศาสตร์
ในปัจจุบันเอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย
ไทย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. และสุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2524).ระบบเศรษฐกิจไทย 1851-1910 ใน เศรษฐศาสตร์กับ
ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์
- _____. (2527). เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2536).รายงานประกอบการประชุม แลใต้ทศวรรษ: การ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และพัฒนาทางการเมือง(ในช่วงเวลา 2490-2536).
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม. (2546). การเมืองในประวัติศาสตร์ธงชาติไทย.กรุงเทพฯ:
พิมพ์เนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวานิช และสุชาติ เจริญวงศ์(บรรณาธิการ). การเมือง-การปกครองไทย
สมัยใหม่: รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์.กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี(บรรณาธิการ). (2519). ประวัติศาสตร์และนักประวัติ
ศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
- _____. (2527). ปรัชญาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ชาคริต ชุ่มวัฒนะและอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์(บรรณาธิการ). (2532). สายธารแห่งความคิด.
กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- ชูลีพร วิรุณหะ. (2551). บุหงารายา ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- ดิเรก ชัยนาม. (2520). ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2.กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล
ไทยวัฒนาพานิช.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระนครินทราธิราช. (2467). แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม.
_____. (2569). ตำนานพุทธเจดีย์สยาม.พระนคร: มปท.(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมมารดาชุ่ม).
- _____. (2548). พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม 1. กรุงเทพฯ:กรม
ศิลปากร.
- เดชา รัตตโยธิน. (2522). วิวัฒนาการของสังคม.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประวัติศาสตร์.

- แถมสุข นุ่มนนท์และคณะ. (2544). **สถานภาพงานวิจัยสาขาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2503 – 2535**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- _____. (2548). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2510). **เรื่องนำรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร**.
- ธิดา สาระยา. (2525). **ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ
- _____. (2529). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: พลชัย.
- _____. (2529). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์**. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2547). **ประวัติศาสตร์ ประชาชน ในจิตตสันนียาจารย์.วินัย พงศ์ศรีเพียร (บรรณาธิการ)**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยกระทรวงวัฒนธรรม.
- ธรรมทาส พานิช. (2515). **พนม ทวารวดี ศรีวิชัย สามอาณาจักรไทยโบราณ(ไศลเลนทร์)**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- _____. (2534). **ไชยา ที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา.
- _____. (2541). **ไทยศรีวิชัย แพร่พุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์.
- _____. (2541). **ประวัติศาสตร์ ไชยา นครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์.
- _____. (2542). **พนม ไศลเลนทร์ประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา.
- _____. (2542). **พระบรมธาตุในแดนไทย**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา.
- _____. (2543). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ: เม็ดทรายพริ้นติ้ง.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2510). **เรื่องนำรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร**. พระนคร: กรมศิลปากร.
- นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. (2521). **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 1**. นครศรีธรรมราช วิทยาลัยครู: นครศรีธรรมราช
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงคราญ ศรีชาย. (2544). **ตามรอยศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ: พิกเนศ พริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). **วัฒนธรรมกระฎุมพีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- _____. (2527). ปากไก่และใบเรือ.
- _____. (2538). กรุงแตกพระเจ้าตากและประวัติศาสตร์ไทย ว่าด้วยประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2545). ว่าด้วย การเมืองของประวัติศาสตร์และความทรงจำ. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ.พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2545). ก่อนยุคพระศรีอารีย์ ว่าด้วย ศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2545). คำมีคม ว่าด้วย ภาษา วัฒนธรรมและอำนาจ. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2545). โยเทคคาถาปาฏิหาริย์ ว่าด้วย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2547). ชาตินิยม, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- บ.บุญคำ. (2498). เที้ยวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน. พิษณุโลก: โรงพิมพ์รัตนสุพรรณ.
- บรรจบ พันธุเมธา. (2499). กาลเอหม่านไต. พระนคร: สังคมภาษาและหนังสือ.
- บริบาลบุรีภัณฑ์, หลวง. (2476). โบราณสถานในสยามภาค 1. พระนคร: พระจันทร์.
- _____. (2515). พระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 25 เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายทอง ขวัญจันทร์. พระนคร: กรมศิลปากร.
- _____. (2531). เรื่องโบราณคดี. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินท์ติ้ง.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2519). ไชยา-สุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ปรีชา นุ่นสุข. (2525). หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- _____. (2532). ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น. นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- ผาสุข พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์. (2546). ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 1:2539). เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พรินท์ติ้งเฮาส์.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2520). แบบศิลปในประเทศไทยคัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์
- _____. (2544). อารยธรรม พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ศิลปะ เล่มที่ 1 ศิลปะก่อนพุทธศตวรรษที่ 19. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยม การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ:

ไทเกอร์พรีนติ้ง

พรรณี บัวเล็ก. (2545). ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457-2482: บทเรียน

จากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพรีนติ้ง.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว. พิมพ์ในงานฉลองครบ 84 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ 1-5 ตุลาคม พ.ศ.2521

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2526). เทียบเมืองพระร่วง. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน

งานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกตรี พระยาบำเรอภักดิ์(สนิท จารุจินดา) ณ.เมรุหน้า

พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 7 เมษายน พ.ศ.2526.กรุงเทพฯ:

คุรุสภา.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. สุราษฎร์ธานี: วัด

พระบรมธาตุไชยา.

พร้อม สุกัสน์ ณ. อยุธยา. (2512). ประวัติศาสตร์โบราณคดี-โบราณสถาน และพระพิมพ์.

พระนคร: เจริญธรรม.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2548). มหาวิทยาลัยไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรณีการ

ปรับเปลี่ยนสู่สังคมใหม่. กรุงเทพฯ: บริษัทแอดทีฟ พรีนทร์.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2529). สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับครบรอบ 30 ปี. กรุงเทพฯ:

สมาคมสังคมศาสตร์ปริทัศน์.

มานิต วัลลิโภดม. (2499). นำเที่ยวเมืองพิมายและโบราณสถานในจังหวัดนครราชสีมา.

พระนคร: กรมศิลปากร.

_____. (2521). สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน. กรุงเทพฯ: การเวก.

_____. (2531). ทักษิณรัฐ. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

ยอร์ช เซเดส์. (2467). ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. พระนคร: หอพระสมุดวชิรญาณ.

_____. (2469). ตำนานพระพิมพ์. พระนคร: โสภณพิพรรฒนาการ.

_____. (2471). โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร. พระนคร: โสภณพิ

พรรฒนาการ.

_____. (2472). ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ 2. พระนคร: โสภณพิพรรฒนาการ.

_____ และ บาสเซอลีเย. (2508). เอกสารของสมาคมเพื่อการศึกษาสมบัติวัฒนธรรม

ฉบับที่ 1 ประวัติศิลป์ในประเทศไทย. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยงยุทธ ชูแวน. (2541). สี่ทศวรรษของท้องถิ่นศึกษาในมิติประวัติศาสตร์: จากภายใต้กรอบ

ประวัติศาสตร์ชาติไทยสู่การปลดปล่อยและพัฒนาพลังประชาชน ใน เอกสาร

ประกอบการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์ไทยบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง: การ

ประมวลความรู้เพื่อพัฒนาการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์

มนุษยวิทยาสรีนทร.

ยุพา ชุมจันทร์. (2524). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ: ลินี่การพิมพ์.

รณสิทธิพิชัย, พันเอก, หลวง. (2498). หนังสือสมุดภาพพิพิธภัณฑสถาน เล่ม 1. พระนคร:
รุ่งเรืองธรรม.

รวมบทความทางวิชาการ 72 พรรษา ท่านอาจารย์ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล.
(2538). กรุงเทพฯ: พิมพ์ศรีนิต.

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2539). ทักษิณฝั่งตะวันออก. กรุงเทพฯ: กอง
วิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

วิจิตรวาทการ, หลวง. (2476). สยามกับสุวรรณภูมิ ภาคที่ 1 อดีต. พระนคร: ไทยใหม่

วิจิตรมาตรา, ขุน. (2486). ประวัติการค้าของไทย. กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2528). ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

ศิลปากร, กรม. (2491). ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช.

_____. (2520). ประวัติวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหารและบทความเกี่ยวกับ
อาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

_____. (2525). รายงานการปฏิบัติงานโครงการขุดแต่งและบูรณะวัดหลง อำเภอยะ
ยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่มที่ 1. เอกสารอัดสำเนา.

_____. (2525). นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา. กรุงเทพฯ: ยูไนเต็โปรดักชั่น.

(กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาส สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จ
พระราชดำเนินทรงเปิดอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไชยา. อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์
ธานี วันที่ 4 กันยายน 2525).

_____. (2525). พระบรมธาตุไชยา. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ยูไนเต็โปรดัก
ชั่น จำกัด.

_____. (2525ก). รายงานการสัมมนา เรื่องประวัติศาสตร์โบราณคดี-ศรีวิชัย.
กรุงเทพฯ: พิมพ์.

_____. (2525ข). พระบรมธาตุไชยา. กรุงเทพฯ: ยูไนเต็โปรดักชั่น.

_____. (2526). รายงานการปฏิบัติงานโครงการขุดแต่งและบูรณะวัดหลง อำเภอยะ
ยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่มที่ 2. เอกสารอัดสำเนา.

_____. (2526). รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดี บริเวณแหลมโพธิ์
ตำบลพุมเรียง อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เอกสารอัดสำเนา.

_____. (2527). รายงานการปฏิบัติงานโครงการขุดแต่งและบูรณะวัดหลง อำเภอยะ
ยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่มที่ 3. เอกสารอัดสำเนา.

_____. (2529). นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: อมรินทร์

การพิมพ์.

- _____. (2531). **ศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- _____. (2531). **โบราณคดีศรีนคร**. โครงการโบราณคดีใต้น้ำ งานโบราณคดีใต้น้ำ ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร เอกสารกองโบราณคดีหมายเลข 13/2531.
- _____. (2531). **แหลมโพธิ์: แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2533). **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานีครั้งที่ 1.สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี**.
- _____. (2534). **80ปี แห่งการอนุรักษ์มรดกไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. (2536). **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการพิพิธภัณฑน์ไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระเกียรติ 100 ปีพระบรมราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว).
- _____. (2543). **โบราณคดี ศรีวิชัย : มุมมองใหม่การศึกษาวิเคราะห์แหล่งโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน**. นครศรีธรรมราช: เม็ดทรายพริ้นติ้ง.
- _____. (2545). **ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพฯ: อาทิตย์ คอมมูนิเคชั่น.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2524). **ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- _____. (2525). **โบราณคดีไทยในศตวรรษที่ผ่านมา**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- _____. (2532). **รอยต่อทางโบราณคดีจากความทรงจำ**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- _____. (2546). **อุ่ออารยธรรมแหลมทอง คาบสมุทรไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิฆเนศ พริ้นท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี. (2529). **เชิดชูเกียรติ นายธรรมทาส พาณิช**. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- สันติ เล็กสุขุม. (2544). **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย(ฉบับย่อ)**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สงบ ส่งเมือง. (2525). **ท้องถิ่นนิยมกับปัญหาการรวมชาติสมัยรัชกาลที่ 5 และผลกระทบที่มีต่อปัญหาการเมืองการปกครองปัจจุบัน: ศึกษาเฉพาะกรณีภาคใต้**.สำนักงานกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (อัดสำเนา).
- _____. (2532). **วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ภาคใต้: รายงานวิจัย**. สงขลา: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา)
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). **ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลา รำลึก.
- สารนาถ. (2497). **เยี่ยมไทยอาหมสายเลือดเรา**. พระนคร: เสถียรภาพ.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทย**

- โดยหลวงวิจิตรวาทการ. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2546). สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชน” ของชาวสยาม. กรุงเทพฯ: พิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับ กองทัพภาคที่ 4. (2536).
อาณาจักรศรีวิชัย. อนุสรณ์สัมมนาศิลปนิพนธ์ภาคใต้: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี
- สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 11 นครศรีธรรมราช. โบราณสถานที่ขึ้น
ทะเบียนพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2549). เครื่องประดับที่ทำด้วยแก้วก่อนพุทธศตวรรษที่ 18.
กรุงเทพฯ: ไทภูมิ พับลิชชิ่งจำกัด.
- สำนักพิมพ์บรรณกิจ. (2534). ชุมนุชพระนิพนธ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างอัตลักษณ์.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2543). ศรีวิชัยในสยาม. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2543). รายงานเบื้องต้นการสำรวจขุดแต่ง ขุดค้น แหล่งโบราณคดีเขาศรี
วิชัยอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เอกสารอัดสำเนา.
- _____. (2547). รัฐปัตตานีในศรีวิชัยเก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ: พิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- _____. (2547). รัฐปัตตานีในศรีวิชัยเก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์.
กรุงเทพฯ: พิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- สุภัทรรติ ดิศกุล, ม.จ. (2506). ศิลปะในประเทศไทย. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2522). ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ.2000. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
ชำระประวัติศาสตร์ไทย
- โสภณ ชนะมูล. (2550). ประเทศไทยในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า. กรุงเทพฯ: พิมพ์มณฑล พรินท์ติ้ง
เซ็นเตอร์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2543). วิธีการเขียนประวัติศาสตร์ของจิตร ภูมิศักดิ์ ใน ความคิดทาง
ประวัติศาสตร์และศาสตร์ของวิถีคิด. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2483). เรื่องแหลมอินโดจีนสมัยโบราณ. พระนคร: โสภณพิ
พรรฒนาการ.
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. (2524). แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐสถาปัตยกรรมสกุล
ช่างเขมรและศรีวิชัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึง
พุทธศักราช 2475. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.
- แอ็บบ็อด โลว์ มอฟเฟ็ท. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. (2520). แผ่นดินพระจอมเกล้า.

กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

อุษณีย์ ชงไชย.พระราชพงศาวดารและพงศาวดาร: หลักฐานที่สร้างขึ้นเพื่อสถาบัน

กษัตริย์.เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2540.

_____ .จารึกและตำนาน: หลักฐานที่สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์.

เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2540.

วิทยานิพนธ์

จริยววรรณ อภรณ์รัตน์.(2524).ปัญหาของรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับคนเอเชียในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส.วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดรุณี บุญภิบาล.(2520).บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2. ปริญญาโทการศึกษา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

นภวรรณ มีลักษณะ.(2548). ทวารวดีในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. ปริญญาโท ศศ.ม.

(ประวัติศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.อัดสำเนา.

นาฏวิภา ชลิตานนท์.(2522). วิวัฒนาการของการเขียนประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัย

โบราณจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .อัดสำเนา.

ยุพา ชุมจันทร์.(2530).ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย พ.ศ. 2475-พ.ศ.2516.วิทยานิพนธ์ปริญญา

อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

ราม วัชรประดิษฐ์.(2539).พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ. 2411-

2487.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ

อักษรศาสตร์.กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

วีระศักดิ์ กิตติวรินทร์.(2530).การศึกษาการพรรณนาการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์

จากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ พ.ศ.2367-2411.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะอักษร

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . (อัดสำเนา)

สายชล วรรณรัตน์.(2525).พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ.2323-2352.วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุวดี เจริญพงศ์. (2519).ปฏิกริยาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการ

เคลื่อนไหวตามแนวคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง พ.ศ.2475.วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต

วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสภา ชานะมูล.(2546).วรรณกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่าง พ.ศ.

- 2490-2505.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์.(2530).**ความเปลี่ยนแปลงของสำนักทางประวัติศาสตร์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย.**วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .อัสสาเนา.
- อัจฉราพร กมฺพพิสมัย(2523). **กบฏ ร.ศ.130 : ศึกษารณการปฏิรูปทางการปกครองและกลุ่มทหารใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . อัสสาเนา
- อารยะหญิง ศรีณพฤต.(2533). **ประวัติศาสตร์นิพนธ์เรื่อง เมืองนครปฐม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.อัสสาเนา.

วารสาร

- Coedès George. (1918). LE ROYAUME DE ÇRĪVIJAYA. **Bulletin de l'École Française d'Extrême Orient.** ParisVol. XVIII No.6 pp.1-36.
- Patrick Jory เขียน ประจักษ์ ก้องกีรติ แปล. (2547, กรกฎาคม). สืบสาวกำเนิดหอสมุดแห่งชาติ: หนังสือกับความเป็นชาติ. **วารสารศิลปวัฒนธรรม.** 25(9): 112-123.
- R.J Wilkinson C.M.G. (2509, มกราคม). อิทธิพลอินเดียเริ่มแรกในมาเลเซีย. **นิตยสารศิลปกร.** 9(5): 32-52.
- กาญจน์ ละอองศรี. (2524, มิถุนายน-กันยายน). ถิ่นกำเนิดของคนไทย: พรหมแดนแห่งความรู้. **วารสารธรรมศาสตร์.** 10(2): 4-26.
- กลีน คงเหมือนเพชร. (2531,กรกฎาคม-กันยายน). จากตะวันตกสู่ตะวันออก ตามเส้นทางชาวบ้าน ผังทะเลกระบี่. **วารสารเมืองโบราณ.** 14(3): 51-57.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ อ่านและเรียบเรียง. จำปา เยื้องเจริญ แปล. (2527,พฤษภาคม). จารึกวัดมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ นศ.3 (หลักที่ 28). **นิตยสารศิลปกร.** 28(2): 85-88.
- กอบแก้ว สุวรรณทัต เขียน. (2519,มิถุนายน-2520,มิถุนายน). การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม: พิจารณาหลวงวิจิตรวาทการ. **วารสารธรรมศาสตร์.** 6(1-4): 149-180.
- ขจร สุขพานิช. (2500,กรกฎาคม). สุวรรณภูมิและทวารวดีอยู่ที่ไหน. **นิตยสารศิลปกร.** 1(2): 61-68.
- เขมชาติ เทพไชย. (2523,กรกฎาคม). การสำรวจจุดค้นวัดแก้ว อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **นิตยสารศิลปกร.** 24(3): 13-25.
- _____. (2525,พฤษภาคม). หลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัยที่แหลมโพธิ์ อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **นิตยสารศิลปกร.** 26(2): 29-38.

- _____. (2525, มีนาคม). ตรวจสอบหลักฐานด้านเอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอาณาจักรศรีวิชัย
นิตยสารศิลปกร. 26(1): 116-124.
- _____. (2527, เมษายน-มิถุนายน). แหลมโพธิ: การศึกษาเครื่องถ้วยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง
ด้านการค้าที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ. วารสารเมืองโบราณ. 15-26.
- _____. (2527, พฤศจิกายน). ข้อสังเกตด้านปริมาณวิทยาของพระโพธิสัตว์ ซึ่งพบที่อำเภอไช
ยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นิตยสารศิลปกร. 28(5): 49-55.
- ไข่มุก อุทยาวลี. (2547, มกราคม-เมษายน). การบันทึกประวัติศาสตร์ภาคใต้ในเอกสารประเภท
พงศาวดารเมืองภาคใต้สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: ประวัติศาสตร์ภายใต้กรอบอำนาจรัฐ.
วารสารภูมิแล. 25(1): 1-12.
- _____. (2549, พฤษภาคม-สิงหาคม). อิทธิพลจารีตประเพณีท้องถิ่นที่มีต่อการบันทึก
ประวัติศาสตร์ นิพนธ์กลุ่มตำนานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. วารสารภูมิแล. 27(2):
15-27.
- _____. (2550, พฤษภาคม-สิงหาคม). บทบาทมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อสังคมท้องถิ่น
ภาคใต้ ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมรอบสี่ทศวรรษ.(พ.ศ.2510-พ.ศ.2550). วารสารภูมิ
แล. 28(2): 1-24.
- จันทร์จิรายุ รัชนี้, หม่อมเจ้า. (2518, กรกฎาคม-กันยายน). การทำความเข้าใจทางภูมิศาสตร์ครั้ง
ใหม่ในเรื่องศรีวิชัย. วารสารเมืองโบราณ. 1(4): 99-104.
- _____. (2525, กรกฎาคม). อาณาจักรศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ 7. วารสารศิลปวัฒนธรรม.
3(9): 7-11.
- _____. (2527, สิงหาคม). เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยที่นครไชยา. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 5(10):
62-75.
- _____. (2529, พฤศจิกายน). ศรีวิชัยที่ไชยา. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 8(1): 86-95.
- จิรา จงกล. (2519, กันยายน). คลังพิพิธภัณฑ. นิตยสารศิลปกร. 20(3): 45-50.
- ฉลอง สุนทรวาณิชย์. (2515, พฤศจิกายน). วิวัฒนาการการเขียนประวัติศาสตร์ไทยจาก
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศึกษา
เปรียบเทียบพระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. นิตยสารศิลปกร. 16(4):
68-82.
- _____. (2529, เมษายน-กันยายน). สถานะของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. วารสาร
เศรษฐศาสตร์การเมือง. 5(3-4): 138-174.
- ฉวีงาม มาเจริญ. (2517, กันยายน). การส่งเสริมความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และ
โบราณคดี ในรัชกาลที่ 4-7. นิตยสารศิลปกร. 18(3): 64-75.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2546). เมื่อวานนี้ วันนี้และพรุ่งนี้ของการศึกษาประวัติศาสตร์. รวมบทความ
ประวัติศาสตร์ . 25: 201-210.

- ฉัตรสุมาลย์. (2551,กรกฎาคม-กันยายน). พระนางตารา. วารสารเมืองโบราณ. 34(3): 21-23.
- ชวน เพชรแก้ว. (2529,กันยายน). นายธรรมทาส พานิชและผลงาน. วารสารศรีวิชัย. 10(2): 48-56.
- ชาติชาย พณานานนท์. (2541). การวิจัยประวัติศาสตร์. วารสารประวัติศาสตร์. 2-12.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2548,มีนาคม-เมษายน). จากคลองท่อมถึงอ่าวบ้านดอน ย้อนรอยเส้นทางสายอารยธรรมแห่งคาบสมุทรมาลายู. **อาศรมทักษิณ**. 1(2): 21-23.
- ชำนาญ สัจจะโชติ. (2533,สิงหาคม). เจดีย์เมืองซีอานร่วมสมัยศรีวิชัย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 11(10): 42-45.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2527,พฤศจิกายน). สกulptประวัติศาสตร์:แสงสว่างในความมืด. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 6(1): 36-44.
- _____.และวรรณี่ สำราญเวทย์. (2536). ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างชาติ เลือดทหารไทย-พระเจ้าช้างเผือก-บ้านไร่ของเรา. วารสารธรรมศาสตร์. 19(2): 89-112.
- _____. (2544,กันยายน). การค้าและพาณิชย์ภาครัฐของไทยสมัยโบราณ. วารสารศิลปวัฒนธรรม 2(11): 62-76.
- _____. (2544,ตุลาคม). ประวัติการค้า-พาณิชย์ภาครัฐของไทยสมัยโบราณ (จบ) วารสารศิลปวัฒนธรรม 22(12): 90-96.
- _____,และสุชาติ สวัสดิ์ศรี.(บรรณาธิการ). (2518). ปรัชญาประวัติศาสตร์. วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์:ชุดประวัติศาสตร์. 1: 105-109.
- दनัย ไชโยธา. (2525,กันยายน-ธันวาคม). ปรัชญาประวัติศาสตร์. วารสารประวัติศาสตร์. 7(3): 38-93.
- _____. (2523,พฤษภาคม-สิงหาคม). พัฒนาการประวัติศาสตร์นิพนธ์ในตะวันตก. วารสารประวัติศาสตร์. 5(2): 100-136.
- เดวิด เค วัยอาจ. (2519,มิถุนายน-2520,มิถุนายน). การเขียนประวัติศาสตร์ไทยแบบตำนานและพงศาวดาร. วารสารธรรมศาสตร์. 6(1-4): 2-8.
- เด่นดาว ศิลปานนท์. (2547,มกราคม-กุมภาพันธ์). ข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองหนึ่งกวางของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร อำเภอลำไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **นิตยสารศิลปากร**. 47(1): 63-73.
- ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์. (2524,พฤษภาคม). จินตามณี ตำราเล่มแรกจริงหรือ. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 2(19): 66-79.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2536,พฤษภาคม-มิถุนายน). จารึก เย ธมฺมา บนพระซุ้มศรีวิชัย. วารสารศิลปกร. 36(3): 85-100.
- ทรงสรรค์ นิลคำแหง. (2517,กันยายน). เสน่ห์ อาลบาสเตอร์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานและสวนสาธารณะเมื่อพ.ศ.2417. **นิตยสารศิลปากร**. 18(3): 30-50.

- เทอดพงศ์ คงจันทร์. (2544,มิถุนายน). สมบูรณาญาสิทธิราชย์ความเป็นสมัยใหม่กับการปกครองระบบ กลุ่มเจ้า สมัยกรุงรัตนโกสินทร์(2435-2475). *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. 22(8): 27-39
- ทองแถม นาถจำนง. (2541,เมษายน-มิถุนายน). ข้อมูลเรื่องศรีวิชัย. *วารสารเมืองโบราณ*. 2(4): 129-133.
- ธาวิต สุขพานิช. (2525,กันยายน). ทะลวงกรอบทะเลลายกรง: การพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างอนาคต เวลา ศาสนา และความก้าวหน้าของไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*. 11(3): 109-133.
- _____. (2525, ธันวาคม). กำเนิดในจุดอับการพิจารณาเชิงประวัติศาสตร์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวลาศาสนาและความก้าวหน้าของไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*. 11(4): 86-122.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2519,ตุลาคม-ธันวาคม). ปรัชญาประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซ์. *วารสารธรรมศาสตร์*. 6(2): 83-100.
- ธวัช ปุณโณทก. (2534). การใช้เอกสารท้องถิ่นอีสานและล้านช้าง: วิจารณ์ทางด้าน ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม. *วารสารมหาวิทยาลัยรามคำแหง*. 14(1): 37-57.
- ธวัช รัตนากิชาติ. (2508,พฤษภาคม). บัณฑิตกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย. *นิตยสารศิลปกร*. 9(4): 36-45.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2544,พฤศจิกายน). ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. 23(1): 46.
- _____. (2544,ตุลาคม). สุริโยไท ประวัติศาสตร์แห่งชาติฉบับนางแก้ว. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. 22(12): 55-60.
- _____. (2546). ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่า ศิวีไลซ์ เมื่อชนชั้นนำของสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑท์ทั้งในและนอกประเทศ. *วารสารรัฐศาสตร์สาร*. 24(2): 1-66.
- _____. (2547,ตุลาคม). ขณะของการเปลี่ยนแปลงและรอยต่อแห่งยุคสมัย. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. 25(12): 152-160.
- ธรรมนุญ อุตถากร. (2500,กันยายน). ไปจัดพิพิธภัณฑท์ที่ไชยา. *นิตยสารศิลปกร*. 1(3): 60-69.
- ธรรมทาส พานิช. (2469, ธันวาคม). ศรีวิชัย. *นิตยสารศิลปกร*. 7(7): 93-100.
- _____. (2520, ตุลาคม). ประวัติพระพุทธรูปศาสนาสมัยศรีวิชัย บทที่ 1 ไชยา ลังกา นครตามพรลิงค์. *วารสารศรีวิชัย*. 2(2): 39-54.
- _____. (2520,มกราคม). ประวัติพระพุทธรูปศาสนาสมัยศรีวิชัย. *วารสารศรีวิชัย*. 1(ฉบับปฐมฤกษ์): 1-25.
- _____. (2523, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). ประวัติศาสตร์เมืองไชยาโบราณสมัยรุ่งเรืองสูงสุด. *วารสารพุทธศาสนา*. 48(1-2): 7.
- ธิดา สาระยา. (2523,ธันวาคม-2524,มีนาคม). กลับหน้ากับการขยายตัวของชุมชน. *วารสารเมือง*

- โบราณ. 7(1): 86-96.
- _____. (2527, ธันวาคม). ไตรภูมิกับการจัดระเบียบความคิดในประวัติศาสตร์สังคมไทย. **ศิลปวัฒนธรรม**. 6(2): 94-102.
- _____. (2528, สิงหาคม). พัฒนาการของรัฐในกลุ่มแม่น้ำมูล. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 6(10): 102-103.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2538, ตุลาคม-ธันวาคม). ปรัชญา ประวัติศาสตร์ แนวจิตนิยม. **วารสารโลกประวัติศาสตร์**. 1(4): 3-6.
- _____. (2539, ตุลาคม-2540, มกราคม). ความรู้อำนาจอุดมการณ์การในวาทกรรมทางประวัติศาสตร์. **วารสารร่มพญักษ์**. 15(2): 6-27.
- _____. (2540). ประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์นิพนธ์หมายเหตุร่วมสมัย. **รวมบทความประวัติศาสตร์**. ฉบับที่ 19: 53-67.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2510, พฤษภาคม). ตักโกละเมืองท่าค้าขายแหล่งใหญ่ในสมัยโบราณ. **นิตยสารศิลปกร**. 11(4): 36-43.
- ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. (2533, มกราคม-กุมภาพันธ์). ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย. **นิตยสารศิลปกร**. 33(6): 13-34.
- น.ณ ปากน้ำ. (2527, มกราคม-มีนาคม). ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี **วารสารเมืองโบราณ**. 10(1): 53-111.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2525, มิถุนายน). การปฏิวัติสยาม:พรมแดนแห่งความรู้. **วารสารธรรมศาสตร์**. 11(2): 7-39.
- _____. (2549, มิถุนายน). แนวความคิดชาติบ้านเมือง กำเนิด พัฒนาการและอำนาจการเมือง. **วารสารธรรมศาสตร์**. 27(2): 3-41.
- _____. (2538, มกราคม-ธันวาคม). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ จอมพล ป.พิบูลสงคราม:ข้อสังเกตเบื้องต้น. **วารสารเอเชียปริทัศน์**. 16(1-3): 52-71.
- _____. (2525, มิถุนายน). การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ของสยาม:พรมแดนแห่งความรู้. **วารสารธรรมศาสตร์**. 11(2): 7-39.
- _____. (2549, มิถุนายน). แนวความคิดชาติบ้านเมือง:กำเนิด พัฒนาการและอำนาจการเมือง. **วารสารธรรมศาสตร์**. 27(2): 2-41.
- นันทนา ชุตินวงศ์. (2543, พฤศจิกายน). โต้ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ปรับเปลี่ยนยุคสมัยของพุทธศิลป์ในประเทศไทย. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 22(1): 50-55.
- นัยนา แยมสาขา. (2525, พฤศจิกายน). พิธีกัณฑ์พระบรมธาตุไชยาและเปิดอาคาร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา 4 กันยายน 2525. **นิตยสารศิลปกร**. 26(5): 69-103.
- เนาวรินทร์ ชนะทัฬ. (2523, พฤศจิกายน). สวดมาลัย. **วารสารศรีวิชัย**. 5(5): 169-171.
- นิยม ประชาธรรม. (2545, กันยายน). โยนบก จิตร ภูมิศักดิ์ปัญญาชนนักปฏิวัติแนวมาร์กซิสต์

- วารสารศิลปวัฒนธรรม. 23(11): 73-131.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2523,กรกฎาคม). อันเนื่องมาจากฉบับกรมพระยาดำรงฯ การศึกษาประวัติศาสตร์:อดีตและอนาคต. โลกหนังสือ. 3(10): 32-46.
- _____. (2522,กรกฎาคม-กันยายน). โลกของนางนพมาศ. วารสารธรรมศาสตร์. 9(1): 2-31.
- _____. (2524, พฤศจิกายน). สกุดำรงราชานุภาพอีกที:ปฏิภิกิริยา. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 3(1): 49-53.
- _____. (2525,ธันวาคม). การศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดของไทย. วารสารธรรมศาสตร์. 11(4):
- _____. (2525,มกราคม). หลักฐานทางประวัติศาสตร์. รวมบทความประวัติศาสตร์. 4:73-97.
- _____. (2526,กันยายน). คติที่เกี่ยวกับรัฐของประชาชนไทยจากวรรณกรรมปากเปล่า. วารสารธรรมศาสตร์. 12(3): 142-161.
- _____. (พฤษภาคม,2528). จากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 6(7): 90-103.
- _____. (2528,พฤศจิกายน-2529,เมษายน). 200ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและทางข้างหน้า. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 7(1-6):
- _____. (2530,มกราคม). ผู้ประวัติศาสตร์ประชาชนไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 9(3): 43-60.
- _____. (2534,สิงหาคม). ชาติไทยและเมืองไทยในแบบเรียนประถมศึกษา. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 12(10): 142-164.
- บริบาลบุรีภัณฑ์. หลวง. (2480,มิถุนายน). ศิลปะวัตถุ ลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศสยาม. นิตยสารศิลปกร. 1(1): 51-70.
- บรรจบ เทียมทัด. (2526,กรกฎาคม). ไชยาเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัย. นิตยสารศิลปกร. 27(3): 59-69.
- บิณฑก บุนนาค. (2520,ตุลาคม). การวิจัยประวัติศาสตร์. วารสารรามคำแหง. 4(3): 63-70.
- บุญชนะ อัดถาวร. (2522,พฤษภาคม). อาจารย์หลวงวิจิตรวาทการ. นิตยสารศิลปกร. 23(4): 65-75.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2514). สาเหตุที่ทำให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์-โบราณคดีในภาคใต้สูญสลาย. วารสารโบราณคดี. 3(3): 18-31.
- _____. (2517,พฤศจิกายน). วัฒนธรรมศรีวิชัยที่ไชยา. นิตยสารศิลปกร. 18(4): 32-49.
- _____. (2524,กรกฎาคม). เมืองท่าสำคัญบนแหลมมลายู. นิตยสารศิลปกร. 25(3): 61-108.
- _____. (2522,มีนาคม-พฤษภาคม). เส้นทางเดินบกข้ามเขาสกแต่โบราณ. นิตยสารศิลปกร.

23(1-2): 110-117.

- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2547,สิงหาคม). สุราษฎร์ธานี. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 68-73.
- ปรีเชต สุขปรากฏ. (2544,เมษายน-มิถุนายน). เส้นทางข้ามคาบสมุทรไทรบุรี-ปัตตานี ตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19. วารสารเมืองโบราณ. 27(2): 62-70.
- ปรีชา วงศ์วิเชียร. (2522,มกราคม). สุราษฎร์ธานีในอดีต. วารสารศรีวิชัย. 3(3): 77-80.
- ปิยชาติ สิงคี. (2551,กรกฎาคม-กันยายน). จากรัฐเครือญาติสู่ขอบขัณฑสีมา: นครศรีธรรมราชภายใต้การเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์กับกรุงศรีอยุธยาในพุทธศตวรรษที่ 22. วารสารเมืองโบราณ. 34(3): 162-170.
- ปิยนถ บุนนาค. (ตุลาคม 2520). การวิจัยประวัติศาสตร์. วารสารรามคำแหง. 4(3):
- เปรม บัวขวัญ. (2523,พฤศจิกายน). แนวความคิดเรื่องเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย. วารสารศรีวิชัย. 5(5): 131-139.
- เปอรรี่ แอนเดอร์สัน.(เขียน). จามะรี พิทักษ์วงศ์.(แปล). (2528,กรกฎาคม). วิพากษ์วิถีการผลิตแบบเอเชีย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง. 4(4): 1-33.
- ผาสุข อินทรารุช. (2527,มกราคม-มีนาคม). หม้อกุงที่อยู่ในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย. วารสารเมืองโบราณ. 10(1): 103-110.
- พงศ์ธิดา เกษมสิน. (2528,มกราคม). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย: ศึกษาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วารสารอักษรศาสตร์. 17(1): 101-118.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2511,กรกฎาคม). สมาคมสืบสวนของบุราณในประเทศไทยสยาม. นิตยสารศิลปกร. 12(2): 42-46.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. (2537,กรกฎาคม-ธันวาคม). ทิศทางและความเป็นไปได้ในการวิจัยศิลปะไทย. ศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2(2): 38-57.
- _____. (2544, มกราคม-มิถุนายน). การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของคณะศิลปศาสตร์. วารสารศิลปศาสตร์. 1(1): 216
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (2550,). ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราชภาพสะท้อนชีวิตและสังคมพราหมณ์ในสมัยอยุธยา. อักษรศาสตร์. 36(1): 1-35.
- เพียงใจ พร้อมมูลและคณะ. (2523,พฤศจิกายน). ประเพณีการชักพระ. วารสารศรีวิชัย. 5(5): 161-168.
- พุทธทาส อินทปญโญ. (2523,พฤศจิกายน). โบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน. วารสารศรีวิชัย. 5(5): 1-130.
- ภมรี สุรเกียรติ. (2543,พฤษภาคม-สิงหาคม). เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร:ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยที่ไม่ควรมองข้าม. วารสารธรรมศาสตร์. 26(2):45-72.
- มานิต วัลลิโกดม. (2522,กรกฎาคม). เส้นทางคมนาคมทางบกในประเทศไทยสมัยโบราณที่มีความสัมพันธ์กับการคมนาคมทางทะเล. นิตยสารศิลปกร. 23(3): 1-5.

- ไมเคิล ไรท์. (2531,กรกฎาคม-กันยายน). ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างสยามกับอินเดีย. **วารสารเมืองโบราณ**. 14(3): 82-87.
- _____. (2531,ธันวาคม). ศรีวิชัยก็คือ ทวารวดี มีชื่อเต็มว่าทวารวดีศรีวิชัยอยู่ในภาคกลางของสยาม. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 10(2): 110-112.
- _____. (2533,สิงหาคม). ทวารวดีกับศรีวิชัยหลักฐานใหม่จากอินเดียใต้. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 11(10): 58-62.
- _____. (2544,กันยายน). ตามพุทธลึงค์. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 22(12): 102-105.
- มีทนา เกษกมล. (2538,พฤษภาคม-สิงหาคม). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. **วารสารสุโขทัยธรรมธิราช**. 8(2): 98-103.
- มนต์ชัย ราบริน ทวีสุข. (2550,กรกฎาคม). การเตรียมการของฝ่ายสยามในวิกฤตการณ์ ร.ศ.112. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 28(9): 44-114.
- ยงยุทธ ชูแฉ่น. (2545,มิถุนายน-พฤศจิกายน). ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน. **อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. 25(1): 102-114.
- _____. (2538,). ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลาในสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์. **รวมบทความประวัติศาสตร์**. ฉบับที่ 17: 89-112.
- ยุภา ชุมจันทร์. (2530,เมษายน-มิถุนายน). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. **วารสารร่วมพฤษ**. 6(21): 1-33.
- ยอร์ช เซเดส์. (2527,พฤษภาคม). นครวัดเทวสถานหรือสุสาน. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 6(1): 135-140.
- รัศมี ชูทรงเดช. (2538,มกราคม-ธันวาคม). โบราณคดียุคโลกาภิวัตน์: ตัวอย่างจากสำนักคิดอเมริกัน. **วารสารเมืองโบราณ**. ปีที่ 21: 73-84.
- ล้อม เฟิงแก้ว. (2543,ตุลาคม-ธันวาคม). วิเคราะห์ วัน เดือน ปี ในจารึกฐานพระพุทธรูปจากวัดหัวเวียงไชยา. **วารสารเมืองโบราณ**. 26(4): 119-122.
- วฤทธิ์ เผ่าอารยะ. (2524,มิถุนายน-กรกฎาคม). อะไรคือการปฏิบัติประชาธิปไตยในทัศนะของมาร์ช:วิเคราะห์กรณีการปฏิบัติ2475และการปฏิบัติ1-3เมษายน 2524. **วารสารปาจารย์สาร**. 8(3): 64-73.
- วิมล พงศ์พัฒน์. (2528,กุมภาพันธ์). สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระสติปัญญาเพื่อนจริงหรือไม่? เหตุใดจึงต้องสำเร็จโทษพระองค์ท่าน? พระราชพงศาวดารเชื่อถือได้หรือไม่?. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 6(4): 89-97.
- วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. (2528,มกราคม). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. **อักษรศาสตร์**. 17(1): 1-14.
- วิลัย อัครวิชยา. (ไม่มี พ.ศ.). ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (การบอกเล่า). **วารสารรามคำแหง**. 9(8): 84-101. มนุษยศาสตร์ เล่ม 2

- วารุณี โอสการมย์. แบบเรียนไทยกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้“เพื่อนบ้านของเรา”ภาพสะท้อนเจตนาคติอุดมการณ์ชาตินิยมไทย. *รัฐศาสตร์สาร*. 22(3): 1-83.
- วิทย์ พงศ์พินิตานนท์. (2528,มกราคม). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระทิพากรวงศ์:ประวัติศาสตร์ไทยยุคใหม่. *อักษรศาสตร์*. 17(1): 119-138.
- วัชระ สินธุประมา. (2545,กุมภาพันธ์-เมษายน). ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณในบริบทการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย. *จูลสารไทยคดีศึกษา*. 18(3): 3-13.
- วิสา คัญทัพ. (2540,ตุลาคม). เพลงเพื่อชีวิตเริ่มต้นที่ตรงไหน. *วารสารศิลปวัฒนธรรม* 18(12): 98-101.
- วันวิสาข์ ธรรมานนท์. (2549,มกราคม-ธันวาคม). ศาสนาพุทธที่ปรากฏในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19:การศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดี. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 2(2): 5-31.
- วินัย วงศ์ศรีเพียร. (กันยายน,2527). รายงานการวิจัยฉบับสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่. *วารสารธรรมศาสตร์*. 13(3): 152-171.
- _____. (2538,เมษายน-มิถุนายน). จากประวัติศาสตร์ถึงปรัชญาประวัติศาสตร์. *นิตยสารศิลปกร*. 1(2): 3-7.
- _____. (2527, มกราคม). จารีตการเขียนประวัติศาสตร์แบบไทย. *จดหมายข่าวสังคมศาสตร์*. 6(2): 11-29.
- _____. (2539,มกราคม-มีนาคม). ประวัติศาสตร์นิพนธ์. *โลกประวัติศาสตร์*. 2(1): 3-8.
- วีรศักดิ์ กิตติวรนนท์. การพรรณนาการเปลี่ยนแปลงจากสยามยุคเก่าเป็นสยามยุคใหม่ ในงานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ช่วงทศวรรษ 2490 ถึง 2520. *วารสารรัฐศาสตร์สาร*. 22(2): 142-223.
- ศิลปากร, กรม. (2481,สิงหาคม). พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสำนักงานและกรมไม่กระทรวงธรรมการ (ฉบับที่ 3). *นิตสารศิลปากร*. 2(2): 126-128.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2523,กรกฎาคม). ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า(1)
- ศุภการ สิริไพศาล. (2547,ตุลาคม-2548,มีนาคม). ความสำคัญของหัวเมืองปักษ์ใต้ต่อราชอาณาจักรสยามสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์. *วารสารปาริชาติ*. 17(2): 25-36.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2518,ตุลาคม-ธันวาคม). นารายสมหมวกแขก. *วารสารเมืองโบราณ*. 2(1): 40-46.
- _____. (2531,กรกฎาคม-กันยายน). ความก้าวหน้าของโบราณคดีในภาคใต้:การประเมินเพื่อเสนอภาพรวม. *วารสารเมืองโบราณ*. 14(3): 39-47.
- _____. ความสำคัญแห่งของเมืองโบราณที่มีต่อเรื่องราวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไทย. *วารสารโบราณคดี*. 41-59.
- _____. ขอด้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมระหว่างชาติเรื่อง ศรีวิชัย. *วารสารศิลปวัฒนธรรม*. 44-86.

- _____. (2519,มกราคม-มีนาคม). จากท่าชนะถึงสงขลา. วารสารเมืองโบราณ. (2): 65-77.
- _____. (2521,มีนาคม-พฤษภาคม และ 2521,มิถุนายน-สิงหาคม 2521). นครศรีธรรมราชกับเส้นทางคาบสมุทร. 3(3): 3-10.
- _____. (2521,ธันวาคม-2522,มกราคม). ชุมชนโบราณในสี่จังหวัดภาคใต้. วารสารเมืองโบราณ. 5(2): 42-56.
- _____. (2524,มีนาคม). ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณ. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 2(17): 23-30.
- _____. (2527,มีนาคม-เมษายน-2527, พฤศจิกายน-ธันวาคม). คำว่า "รัฐ" ในแง่มานุษยวิทยาและการเกิดของรัฐในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ฉบับพิเศษครบรอบ 10 ปีของการสถาปนา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 14(1-2): 64-83.
- _____. (2527,เมษายน-มิถุนายน). การค้ากับการเกิดของรัฐในประเทศไทย. วารสารเมืองโบราณ. 10(2): 7-28.
- _____. (2528,พฤษภาคม). ข้างกับการพัฒนาของรัฐในประเทศไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 6(8): 115-128.
- _____. (2542,ธันวาคม). คำถามใหม่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 21(2): 83-94.
- _____. (2550,ตุลาคม-ธันวาคม). ทวารวดี-ศรีวิชัย: การทบทวนในเรื่องความหมาย. วารสารเมืองโบราณ. 3(4): 7-10.
- ศิวรักษ์ ศิวารมย์. (2540). ประวัติศาสตร์กับความทรงจำทางสังคม. รวมบทความประวัติศาสตร์. ฉบับที่ 19
- _____. (2542, ธันวาคม). คำถามใหม่ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีไทย. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 21(2): 83-94.
- _____. (2550,ตุลาคม-ธันวาคม). ทวารวดี-ศรีวิชัย: การทบทวนในเรื่องความหมาย. วารสารเมืองโบราณ. 3(4): 7-10.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2535,พฤษภาคม-สิงหาคม). ข้อคิดบางประการจากการวิจัย ด้วยวิธีประวัติศาสตร์บอกเล่า. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช. 5(2): 77-86.
- สนั่น เมืองวงษ์. (2547). ประวัติศาสตร์และการเขียนประวัติศาสตร์. วารสารประวัติศาสตร์. : 23-37.
- สจิวรัตน์ ร็อบสัน. (2541,มกราคม-ธันวาคม). อาณาจักรศรีวิชัยกับประวัติศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย. วารสารสงขลานครินทร์. 4(1-3): 225-237.
- สารัท ชลอสันตีสกุล. (2549,พฤศจิกายน-ธันวาคม). ประติมากรรมนูนสูงบุคคลจากโบราณสถาน

- หมายเลข 17 เขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. นิตยสารศิลปากร. 49(6): 53-61.
- สารูป ฤทธิ์ชู. (2545,มิถุนายน-พฤษภาคม). ราชธานีพยายามเปลี่ยนเจ้าเมืองจากตกุล ณ พัทลุง ถึงตกุล ณ นคร แล้วกลายเป็นตกุล จันทโรจวงศ์. วารสารอักษรศาสตร์. 25(1): 95-108.
- สายชล สัตยานุรักษ์(วรรณรัตน์). (2522,กรกฎาคม-กันยายน). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในประเทศไทย. ธรรมศาสตร์. 9(1): 150-166.
- สายชล วรรณรัตน์. (2522,กรกฎาคม-2523,มิถุนายน). การศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ในประเทศไทย. วารสารธรรมศาสตร์. 9(1-4): 150-166.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2526,พฤษภาคม). กรมศิลปากร“นครพันปี”ที่นักโบราณคดีลี้มขุดค้น:ศึกษาจากในกรณีการประชุมทางวิชาการเรื่อง“ศรีวิชัย”. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 4(7): 50-59.
- _____. (2528,เมษายน). ศูนย์กลางของ“ศรีวิชัย”มีกี่แห่ง?อยู่ที่ไหน?แน่. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 6(6): 31-35.
- สุนทร พูนเอียด. (2523,พฤศจิกายน). พระบรมธาตุไชยา. วารสารศรีวิชัย. 5(5): 152-160.
- สุนทร ชุตินะทรานนท์. (2534,พฤษภาคม). พัฒนาการของรัฐ(ศรี)ทวารวดี: ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ บทวิจารณ์งานวิจัยของ ดร.ธิดา สาระยา. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 12(7): 128-139.
- _____. (2525,กันยายน). สภาพสังคมและการเมืองของอาณาจักรศรีวิชัย. วารสารศรีวิชัย. 6(2): 3-12.
- สุวรรณ จงวงศ์. (2517,พฤศจิกายน). ไชยา. อนุสาร อ.ส.ท.. 15(4): 34-227.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสตราจารย์หม่อมเจ้า. (2509,พฤษภาคม). หลักการค้นคว้าวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์. วารสารโบราณคดี. 1 (ฉบับปฐมฤกษ์): 3.
- _____. (2510,พฤษภาคม). พระธยานิพุทธที่บุโรพุทโธในเกาะชวา. นิตยสารศิลปากร. 11(1): 35-47.
- _____. (2514). การยกทัพของอาณาจักรศรีวิชัย. วารสารโบราณคดี. 3(4): 78-141.
- _____. (2519,เมษายน-มิถุนายน). พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยศรีวิชัยหรือหริภุญชัยในพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณ. วารสารเมืองโบราณ. 2(3): 7-12.
- _____. (2521,เมษายน-มิถุนายน). วิจัยรูปแบบศิลปในประเทศไทยของ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์. วารสารเมืองโบราณ. 4(3): 23-30.
- _____. (2524,มิถุนายน). เจดีย์ที่วัดแก้ว ไชยา. อนุสาร อ.ส.ท.. 21(11): 47-54.
- _____. (2524,กรกฎาคม). ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์สมัยโบราณ. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 2(9): 66-79.
- สุรัตน์ วรารัตน์. (2523,มกราคม-เมษายน). การวิจัยประวัติศาสตร์(Historical Research). วารสารประวัติศาสตร์. 5(1): 100-113.

- สุมิตรา จันท์เงา. (2540,ตุลาคม). จากอาณาจักรศรีวิชัยสู่ห้องไทยในพิพิธภัณฑ์เมดาน.
วารสารศิลปวัฒนธรรม. 18(12): 116-121.
- สุริย์ ทวีอุดมทรัพย์. (2534,มิถุนายน). โลกทัศน์และความคิดของหลวงวิจิตรวาทการหลังพ้นข้อ
หาอาชญากรสงคราม. วารสารศิลปวัฒนธรรม. 12(8): 74-80.
- สุด จอนเจตสิน. (2530,เมษายน-มิถุนายน). กาลและเทศะกับการรื้อฟื้นอดีตของจิตร ภูมิศักดิ์.
วารสารร่มพญักษ์. 6(11): 34-57.
- สมเกียรติ ต้นสกุล. (2529,กันยายน). แลไปในงานศึกษาค้นคว้าและวิจัยทางวัฒนธรรม.
วารสารศรีวิชัย. 10(3): 4-34.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (กันยายน,2527). สองศตวรรษของรัฐและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย.
วารสารธรรมศาสตร์. 13(3): 152-171.
- _____. (2523, พฤษภาคม-มิถุนายน). วิธีศึกษาสังคมไทยของจิตร ภูมิศักดิ์. 10(7): 1-13.
- _____. (2531,กันยายน-2532,เมษายน). รัฐไทย:นามธรรมและรูปธรรม. รัฐศาสตร์สาร.
14(3)-15(1): 186-274.
- สมใจ ไพโรจน์ธีระรัชต์. (2528). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-4: เปรียบเทียบ
ฉบับตัวเขียนและฉบับพิมพ์. อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 8(1): 71-87.
- สมบุญ ชมตันติและคณะ. (2523,พฤศจิกายน). ประวัติสุราษฎร์ธานี. วารสารศรีวิชัย. 5(5):140-
151.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (เมษายน 2525). ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยกับการศึกษาประวัติศาสตร์
นิพนธ์ไทย. โลกหนังสือ. 5(7): 74-87.
- _____. (2525,มิถุนายน). สังคมไทยจากศักดิ์นาสู่ทุนนิยม. วารสารธรรมศาสตร์. 11(2):
128-164.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2527,กันยายน). สองศตวรรษของรัฐและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย. วารสาร
ธรรมศาสตร์. 13(3): 152-171.
- สมชัย สายสุขสวัสดิ์. (2543,มกราคม). หลักฐานประวัติศาสตร์ไทย:การจำแนกประเภท
จดหมายเหตุในประชุมพงศาวดาร. กระแสวัฒนธรรม. 1(1): 33-52.
- _____. (2543,สิงหาคม-ธันวาคม). หลักฐานประวัติศาสตร์ไทยจำแนกพงศาวดารในประชุม
พงศาวดาร. วารสารกระแสวัฒนธรรม. 2(2): 4-19.
- สมาคมสืบสวนของบูรณานในสยาม. (2531,กรกฎาคม). นิตยสารศิลปากร. 12(2): 42-46.
- สงบ สุริยรินทร์. (2544,พฤศจิกายน). อาณาจักรศรีวิชัยตกเป็นของเมืองไทยเมื่อใด. วารสาร
ศิลปวัฒนธรรม. 23(1): 107-108.
- สุมาลี วีระวงศ์. (2525). ข้อคิดเนื่องจากบทความเรื่องวัฒนธรรมภูมิพิภพวรรณกรรมต้น
รัตนโกสินทร์ ของนิธิ เอียวศรีวงศ์. อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 5(2): 113-
125.

- สุมาลี บำรุงสุข. และ สุกัญญา บำรุงสุข (2536, มีนาคม-เมษายน) ประวัติศาสตร์บอกเล่ากับการ
เรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์. **สุขุทัยธรรมมาธิราช**. 6(1)
- สุภัทรดิศ ดิศกุล, มจ. (2523, กรกฎาคม-ธันวาคม). อาณาจักรศรีวิชัย. **แถลงงาน
ประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี**. 14(2): 60-76.
- _____. (2524, มิถุนายน). เจดีย์ที่วัดแก้ว ไชยา. **อนุสาร อ.ส.ท.**. 21(11): 47-54.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2534, พฤษภาคม). พัฒนาการของรัฐ(ศรี)ทวารวดี:ประวัติศาสตร์ยุคต้น
ของสยามประเทศ บทวิจารณ์งานวิจัยของ ดร.ธิดา สาระยา. **วารสารศิลปวัฒนธรรม**.
12(7): 128-139.
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. (2519, กันยายน). พระราชดำรัสรัชกาลที่ 5 ทรงในที่ประชุมเสนาบดีเรื่อง
ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับอังกฤษ ร.ศ.128. **นิตยสารศิลปากร**. 20(3): 67-
70.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2531, ตุลาคม). ความเปลี่ยนแปลงความคิดทางเวลาในสังคมไทย.
เศรษฐศาสตร์การเมือง. 6(3-4): 100-115.
- _____. (2539, กรกฎาคม). วิชาประวัติศาสตร์กับสังคมไทยในยุคโลกาวัตรวารสารสยามจา
ระยะ. 3(41): 51-59.
- _____. (2544, สิงหาคม). จุดเปลี่ยนประวัติศาสตร์ อย่าย่ำบาดแผลกลายเป็นบาดหมาง.
ศิลปวัฒนธรรม. 22(10): 72-77.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2524, พฤศจิกายน). วิธีการเขียนประวัติศาสตร์ของ จิตร ภูมิศักดิ์. **รวม
บทความประวัติศาสตร์**. ปีที่ 3: 54-88.
- _____. (2543, มกราคม-มิถุนายน). แนวความคิดและวิธีศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทาง
วัฒนธรรม. **วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม**. 1(1): 17-32.
- อภิชาติ สุวรรณกุล. (2536, เมษายน). ประตู่เพชรกรุงศรีวิชัยจดหมายถึงบรรณานุกรม. (6): 13-14.
- อดิสร ศักดิ์สูง. (2549, เมษายน-กันยายน). สังคมพหุลักษณะในประวัติศาสตร์นิพนธ์ภาคใต้: การ
สำรวจเบื้องต้น. **มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 1(1): 62-78.
- _____. (2546, พฤษภาคม-สิงหาคม). การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Post Modernism:
ประวัติศาสตร์ ความจริงหรือวาทกรรม. **วารสารรัฐสมิแล**. 24(2): 21-28.
- _____. (2547, กรกฎาคม-ธันวาคม). สำนวจงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์เกี่ยวกับภาคการใต้ของ
ประเทศไทยในศวรรษ(พ.ศ. 2534- 2544): กรณีศึกษาสาขาประวัติศาสตร์และสาขา
พัฒนาชุมชน. **มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 7(2): 27-34.
- อมรา ศรีสุชาติและคณะ. (2532). เครื่องถ้วยเงินรุ่นแรกๆในภาคใต้ของไทย. **นิตยสารศิลปากร**.
33(4): 27-29.
- _____. (2532, พฤศจิกายน-ธันวาคม). วิเคราะห์และแปลความหมายผลการกำหนดอายุทาง
วิทยาศาสตร์ของโบราณวัตถุจากแหล่งขุดค้นโบราณคดีในประเทศไทย. **นิตยสารศิลปากร**.

33(5): 48-66.

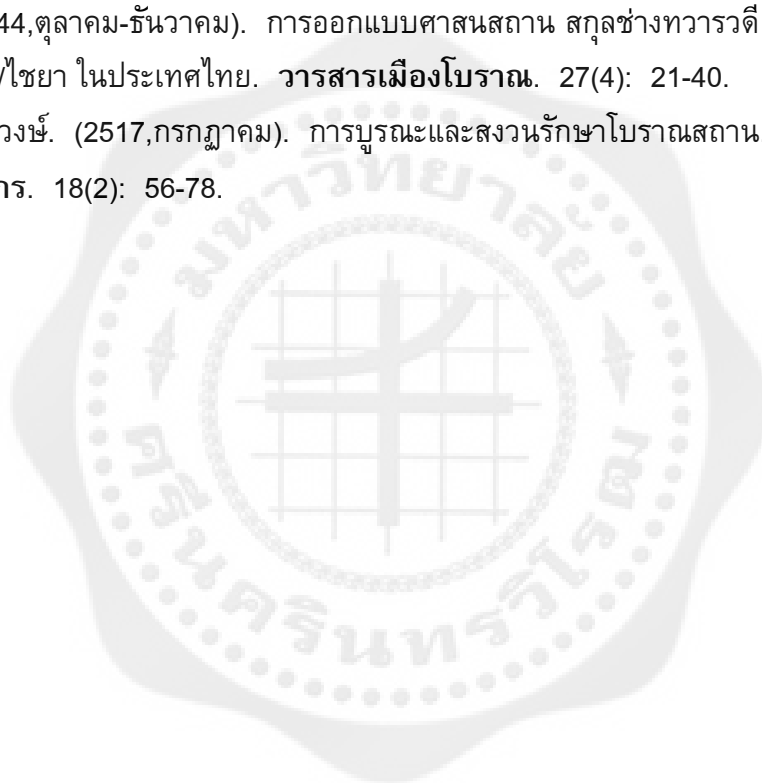
อานันท์ กาญจนพันธ์. (2543,มกราคม-มิถุนายน). แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม. **สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 1(2(2))**: 17-32.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. (2527,กันยายน). บทบาทของสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยกลุ่มไชยากับประวัติศาสตร์อารยธรรมเอเชียอาคเนย์: แนวความคิดเบื้องต้น. **นิตยสารศิลปกร. 28(4)**: 65-80.

_____. (2526,กรกฎาคม). สถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยในคาบสมุทรมภาคใต้ประเทศไทย. **นิตยสารศิลปกร. 2(3)**: 17-25.

_____. (2544,ตุลาคม-ธันวาคม). การออกแบบศาสนสถาน สกูลช่างทวารวดี เขมร และชุมชนภาคใต้/ไชยา ในประเทศไทย. **วารสารเมืองโบราณ. 27(4)**: 21-40.

อุไรวรรณ ตันติวงษ์. (2517,กรกฎาคม). การบูรณะและสงวนรักษาโบราณสถาน. **นิตยสารศิลปกร. 18(2)**: 56-78.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
บทความที่เกี่ยวกับเรื่องศรีวิชัยระหว่างพ.ศ. 2469-2550

บทความระหว่างพ.ศ.2469-2510

2496

ธรรมทาส พานิช

ศรีวิชัย

นิตยสารศิลปากร ปีที่7 ฉบับที่7 ธันวาคม

2480

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

ศิลปวัตถุลักษณะพระพุทธรูปสมัยต่างๆในประเทศไทย
สยาม

นิตยสารศิลปากร ปีที่1 เล่มที่1 มิถุนายน

2500

ธรรมบุญ อุตถากร

ไปจัดพิพิธภัณฑสถานไชยา

นิตยสารศิลปากร ปีที่1 เล่มที่ 3 กันยายน

2509

ขจร สุขพานิช

สุวรรณภูมิและทวารวดีอยู่ที่ไหน

นิตยสารศิลปากร ปีที่1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แต่ง

(ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุลและ

นาย ให้นำ ทองคำวรรณ แปล)

จารึกใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแหลมอินโดจีน
ภาคกลาง

นิตยสารศิลปากร ปีที่3 ฉบับที่ 4 พฤศจิกายน

นันทา วรเนติวงศ์

อิทธิพลอินเดียเริ่มแรกในมาเลเซีย

นิตยสารศิลปากร ปีที่9 เล่มที่ 5 มกราคม

สุจิตต์ วงษ์เทศ

โบราณคดีพเนจร

นิตยสารชาวกรุง ปีที่6 ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน

บทความระหว่าง พ.ศ.2511-2520

2511

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้า

สมาคมสืบสวนของโบราณในสยาม

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่

นิตยสารศิลปากร ปีที่12ฉบับที่ 2กรกฎาคม

สายสุนีย์ สุนทร

อาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา

อนุสาร อ.ส.ท

2513

นิคม สุทธิรักษ์

อาณาจักรโบราณในภาคใต้ก่อนสมัยสุโขทัย

นิตยสารกรมศิลปากร ปีที่ 13 ฉบับที่ 5 มกราคม

2514

ศ.มจ.สุภัทรรติศ ดิศสกุล

การยกทัพของอาณาจักรศรีวิชัย

วารสารโบราณคดี ปีที่30 ฉบับที่ 4

พระพุทธรูปปั้นเก่าในประเทศไทย

วารสารโบราณคดี

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

สาเหตุที่ทำให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์-

โบราณคดีในภาคใต้สูญสลาย

วารสารโบราณคดี ปีที่ 3 ฉบับที่ 3

2515

สตาร์การ์ด แจนนิซ

เครื่องถ้วยสมัยศรีวิชัยในภาคใต้ของประเทศไทย

วารสารโบราณคดี

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

ของดีเมืองนครศรีธรรมราช

วารสารเมืองโบราณ

ศิลปกรรมสมัยทวารวดีในภาคใต้ของประเทศไทย

วารสารโบราณคดี

2517

สุวรรณ จวงศ์

ไชยา

อนุสาร อ.ส.ท ปีที่15 ฉบับที่ 4 พฤศจิกายน

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมศรีวิชัย

นิตยสารศิลปากร ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 พฤศจิกายน 2517

และ ปีที่ 18 ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2518

- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์
ภูมิหลังของประวัติศาสตร์ศรีวิชัย
วารสารสยามสมาคม เล่มที่ 2
- ศรีศักร วัลลิโภดม
นารายณ์สวมหมวกแขก
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ตุลาคม – ธันวาคม
- ม.จ.จันทร์จिरาย รัชนี้
การทำความเข้าใจทางภูมิศาสตร์ครั้งใหม่ในเรื่องศรีวิชัย
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – กันยายน
- 2519**
ศ.มจ.สุภัทรรติศ ดิศกุล
พระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยศรีวิชัยหรือหริภุญชัยในพิพิธภัณฑ์เมืองโบราณ
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 เมษายน – มิถุนายน
- ศรีศักร วัลลิโภดม
จากท่าชนะถึงสงขลา
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 มกราคม-มีนาคม
- น.ณ ปากน้ำ
ศิลปในอาณาจักรภาคใต้ของประเทศไทย
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 มกราคม-มีนาคม
ความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวปักษ์ใต้
วารสาร วิชา
- ขจร สุขพานิช
ราชวงศ์ศรีธรรมโศกราช
วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2521

ศ.มจ สุภัทรดิศ ดิศสกุล

วิจารณ์แบบศิลปะในประเทศไทยของ ดร. พิริยะ
ไกรฤกษ์วารสารเมืองโบราณ เมษายน- มิถุนายน ปีที่ 4
ฉบับที่ 3

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

กลองมโหระทึก เกาะสมุย

วารสารกรมศิลปากร ปีที่ 22 เล่มที่ 1 พฤษภาคม

มานิต วัลลิโกดม

ศรีธรรมมาโศกมหาราช แดงงานประวัติศาสตร์
โบราณคดีปีที่ 12

อนุสาร อ.ส.ท ปีที่ 18 ฉบับที่ 9 (16-18) เมษายน

ศรีศักร วัลลิโกดม

นครศรีธรรมราชกับเส้นทางเดินคาบสมุทร

วารสารวิชา ฉบับพิเศษ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 และ3
มีนาคม-พฤษภาคม และ มิถุนายน-สิงหาคม

2522

ธรรมทาส พานิช

ไชยา นครศรีธรรมราช ยุคศรีโพธิ

วารสารพุทธศาสนา ปีที่ 43 ฉบับที่ 1-2

กุมภาพันธ์-พฤษภาคม

มานิต วัลลิโดม

เส้นทางคมนาคมทางบกในประเทศไทยสมัย

โบราณที่มีความสัมพันธ์กับการคมนาคมทางทะเล
นิตยสารศิลปากร ปีที่ 23 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม

ศรีศักร วัลลิโกดม

ชุมชนโบราณในสี่จังหวัดภาคใต้

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ธันวาคม
2521-มกราคม

วิเชียร ณ นคร

อิทธิพลรามเกียรติ์ต่อการดำเนินชีวิตของชาว
ภาคใต้

วารสารศรีวิชัย

น.ณ ปากน้ำ	ศิลปะแบบทวารวดีที่ปัตตานี วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2521-มกราคม
2523	
เขมชาติ เทพไชย	การสำรวจขุดค้นวัดแก้ว อำเภอไชยา จังหวัดสุ ราษฎร์ธานี วารสารศิลปากร ปีที่ 24 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม
เปรม บัวขวัญ	แนวความคิดเรื่องเมืองหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย วารสารศรีวิชัย ปีที่ 5 ฉบับ 5 พฤศจิกายน
ปรีชา นุ่นสุข	จารึกหุบเขาช่องคอย หน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ ภาคใต้ วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 1 ฉบับที่ 7 พฤษภาคม
ธรรมทาส พานิช	ประวัติศาสตร์เมืองไชยาโบราณสมัยรุ่งเรืองสูงสุด วารสารพุทธศาสนา ปีที่ 48 ฉบับ1-2 กุมภาพันธ์- พฤษภาคม
ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และชะเอม แก้วคล้าย	ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย วารสารศิลปากร ปีที่ 24 ฉบับ 4 กันยายน
พระครูอินทปัญญาจารย์(พระพุทธรทาส)	แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน วารสารศรีวิชัย ปีที่ 5 ฉบับ 5 พฤศจิกายน
2524	
ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์	เมืองท่าสำคัญบนแหลมมลายู วารสารศิลปากร ปีที่ 25 เล่มที่ 3 กรกฎาคม
ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล	ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชีย

	<p>อาคารเนย์สมัยโบราณ วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 2 ฉบับที่ 9 กรกฎาคม</p> <p>เจดีย์วัดแก้วที่ไชยา อนุสาร อ.ส.ท ปีที่ 21ฉบับ 11 มิถุนายน</p>
ศรีศักร วัลลิโภดม	<p>ความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้สมัยโบราณ วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 2ฉบับที่ 7 มีนาคม</p>
ปรีชา กาญจนาคม และปรีชา นุ่นสุข	<p>มนต์ขลังที่ความลึกลับ อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ 21 ฉบับที่ 10 พ.ค.</p>
2525	
สุนทร ชุตินทรานนท์	<p>สภาพสังคมและการเมืองของอาณาจักรศรีวิชัย วารสารศรีวิชัย ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กันยายน</p>
มจ.จันทร์จิรายุ รัชนี้	<p>อาณาจักรศรีวิชัยในคริสต์ศตวรรษที่ 7 วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 กรกฎาคม</p>
นัยนา แยมสาขา	<p>พิธีลงฉัตรพระบรมธาตุไชยาและเปิดอาคาร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา วันที่ 4 กันยายน 2525 วารสารศิลปากร ปีที่ 26 ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน</p>
เขมชาติ เทพไชย แปล	<p>ตรวจสอบหลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรี วิชัยที่แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วารสารศิลปากร ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 มกราคม</p>
เขมชาติ เทพไชยและภูขงค์ จันทวิช	<p>หลักฐานใหม่เกี่ยวกับการเดินเรือสมัยศรีวิชัยที่ แหลมโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี</p>

วารสารศิลปากร ปีที่ 26 ฉบับที่ 2

2526

สุภาภรณ์ ตันตลารักษ์

ประวัติศาสตร์ภาคใต้ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์
วารสารโบราณคดี เอกสารวิชาการของคณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ: ศรี
บุญพับลิเคชั่น.

สุจิตต์ วงษ์เทศ

ศึกษาจากกรณีการประชุมทางวิชาการเรื่อง ศรีวิชัย
วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4 ฉบับที่ 7
พฤษภาคม

ศรีศักร วัลลิโภดม

สทิงพระและลังกาสุกะ
วารสารเมืองโบราณ

ปรีชา นุ่นสุข

ลีขล: ชุมชนโบราณของพราหมณ์บนคาบสมุทร
มลายู
วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 4 ฉบับที่ 4
กุมภาพันธ์

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล

สถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยในคาบสมุทรภาคใต้
ประเทศไทย
วารสารศิลปากร ปีที่ 27 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม

บรรจบ เทียมทัต

ไชยาเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรศรีวิชัย
วารสารศิลปากร ปีที่ 27 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม

2527

ณัฐภัทร จันทวิช

ลูกบัตโบราณ
วารสารศิลปากร ปีที่ 28 ฉบับที่ 4 กันยายน

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล

บทบาทของสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยกลุ่มไชยา
กับประวัติศาสตร์อารยธรรมเอเชียอาคเนย์ :
แนวความคิดเบื้องต้น

- มจ.จันทร์จิรายุ รัชนี้
- วารสารศิลปากร ปีที่ 28 ฉบับที่ 4 กันยายน
- มาจู้เรื่องกันเสียที่เรื่องอาณาจักรศรีวิชัยที่นครไชยา
- วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 5 ฉบับที่ 10
- สิงหาคม
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ อ่าน
- จารึกวัดมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเลขที่ นศ.3
- จำปา เยื้องเจริญ แผล
- นิตยสารศิลปากร ปีที่ 28ฉบับที่ 2พฤษภาคม
- เขมชาติ เทพไชย
- ข้อสังเกตด้านประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์ ซึ่ง
- พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- นิตยสารศิลปากร ปีที่ 28 ฉบับที่ 5 พฤศจิกายน
- น. ณ ปากน้ำ
- แหลมโพธิ์ : การศึกษาเครื่องถ้วยต่างประเทศที่
- เกี่ยวกับด้านการค้าที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ
- วารสารเมืองโบราณ เมษายน – มิถุนายน
- ศิลปะโบราณที่สุราษฎร์ธานี
- วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ม.ค.-มี.ค.
- ศิลปกรรมเก่าแก่ที่สุราษฎร์ธานี
- วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 10 ฉบับ 1 มกราคม –
- มีนาคม
- ผาสุข อินทรารุช
- หม้อกุดสีในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย
- วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 10 ฉบับ 1 มกราคม –
- มีนาคม
- 2528**
- สุจิตต์ วงษ์เทศ
- ศูนย์กลางของศรีวิชัยมีกี่แห่งอยู่ที่ไหนแน่
- วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 เมษายน
- 2529**
- มจ.จันทร์จิรายุ รัชนี้
- ศรีวิชัยที่ไชยา
- วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 8 ฉบับที่ 1

2530

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์
ปรีชา นุ่นสุข

พฤศจิกายน

การเดินทางเรือและการค้าในอาณาจักรศรีวิชัย
มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุ
ราษฎร์ธานี
วารสารศรีวิชัย ปีที่11 ฉบับที่ 1 (ธ.ค.)

บทความระหว่าง พ.ศ. 2531-2540

2531

กลินคง เหมือนเพชร

จากตะวันตกสู่ตะวันออกตามเส้นทางชาวบ้านฝั่ง
ทะเลกระบี่

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3
กรกฎาคม-กันยายน

ศรีศักร วัลลิโภดม

ความก้าวหน้าของโบราณคดีในภาคใต้: การ
ประเมินเพื่อเสนอภาพรวม

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3
กรกฎาคม-กันยายน

ไมเคิล ไรท์

ศรีวิชัยก็คือทวารวดีที่มีชื่อเต็มว่า ทวารวดีศรีวิชัย
อยู่ในภาคกลางของสยาม

วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 10 ฉบับที่ 2
ธันวาคม

2532

ธราพงษ์ ศรีสุชาติ

ลูกบัตต่างชาติในแหล่งโบราณคดีไทย

วารสารศิลปากร ปีที่ 33ฉบับที่ 1 มีนาคม-
เมษายน 2532

2533

ธราพงษ์ ศรีสุชาติ

ประเทศไทยกับเส้นทางสายแพรไหมทางทะเล
บทบาทของเมืองท่าโบราณในประเทศไทย

วารสารศิลปากร ปีที่ 33 ฉบับที่ 6 ม.ค.-ก.พ.

ชำนาญ สัจจะโชติ	เจดีย์เมืองซีอานร่วมสมัยศรีวิชัย วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่11 ฉบับที่ 10 สิงหาคม
ไมเคิล ไรท์	ทวารวดีกับศรีวิชัย หลักฐานใหม่จากอินเดีย วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่11 ฉบับที่ 10 สิงหาคม
2534	
อภิชาติ สุวรรณกุล	ประตูปะชกร กรุงศรีวิชัย วารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับ 6 เมษายน
สุนทร ชุตินทรานนท์	พัฒนาการของรัฐ(ศรี)ทวารวดีประวัติศาสตร์ยุคต้น ของสยามประเทศ บทวิจารณ์งานของ ดร. ธิดา สาระยา วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 12 ฉบับที่ 7 พฤษภาคม
2535	
มณีรัตน์ ท้วมเจริญ และสุรจิต จามรมาน	โบราณคดี อนุสาร อ.ส.ท ฉบับที่ 15 พฤษภาคม
อีกุตะ ชิกะรุ เขียน ยงยุทธ ชูแฉ่น แปล	การเกิดเมืองในบริเวณชายฝั่งทะเลของเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 2 ก่อน คริสตกาลจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร ปีที่ 15 ฉบับที่ 1
พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล	การสัมมนาทางวิชาการเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ : คาบสมุทรและกลุ่มเกาะ วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากรปีที่ 15 ฉบับที่ 2

2536

ศรีศักร วัลลิโภดม

ปัตตานีในภาพประวัติศาสตร์ศรีวิชัย

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 มกราคม – มีนาคม

หิมนันทุ ประภาเร เขียน

การติดต่อทางทะเลระยะแรกระหว่างอินเดียดีกับ

ยงยุทธ ชูแว่น แปล

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากรปีที่ 15 ฉบับที่ 2

อภิชาติ สุวรรณกุล

ประตูปะชกร กรุงศรีวิชัย

วารสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 6 เมษายน

ทรงวิทย์ แก้วศรี

จารึก เย ธมมา บนพระซุ้มศรีวิชัย

นิตยสารศิลปากร ปีที่ 36 ฉบับ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

2538

ยงยุทธ ชูแว่น

ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

ชานาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลาในสมัยอยุธยา ถึงรัตนโกสินทร์

รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 17

รัศมี ชูทรงเดช

โบราณคดียุคโลกาวัตตร: ตัวอย่างจากสำนักคิดอเมริกัน

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 21 มกราคม-ธันวาคม

2540

ทวีศักดิ์ เผือกสม

วรรณกรรมกับประวัติศาสตร์

วารสารร่มพฤษ์ มิถุนายน ปีที่ 16 ฉบับที่ 1

บทความระหว่าง พ.ศ. 2541-2550

2541

ทองแถม นาถจำนงค์

ข้อมูลเรื่องศรีวิชัยจากเอกสารจีน

วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 24 ฉบับ 2 เมษายน –

	มิถุนายน
สจ๊วต รอบสัน	อาณาจักรศรีวิชัยกับประวัติศาสตร์ภาคใต้ของประเทศไทย วารสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 4 ฉบับ 1-3 มกราคม-ธันวาคม
ยงยุทธ ชูแว่น	สี่ทศวรรษของท้องถิ่นศึกษาในมิติประวัติศาสตร์: จากภายใต้กรอบประวัติศาสตร์ชาติไทย สู่อการปลดปล่อยและพัฒนาพลังประชาชน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทย บนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง: การประมวลความรู้เพื่อพัฒนาการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย กรุงเทพฯ: ศูนย์มนุษยวิทยาสรินทร
2542 ศรัศกร วัลลิโกดม	คำถามใหม่ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีไทย วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 21 ฉบับ 2 ธันวาคม ภูเขาศักดิ์สิทธิ์กับความเป็นสากล วารสารเมืองโบราณ
2543 นันทนา ชุตินวงศ์	ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่นใต้ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ปรับเปลี่ยนยุคสมัยของพุทธศิลป์ในประเทศไทย วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน
สงบ สุริยรินทร์	อาณาจักรศรีวิชัยตกเป็นของประเทศไทยเมื่อใด วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน
ชัยวุฒิ	ศรีวิชัยหรือศรีโพธิ์ ที่อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี

- วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 1
พฤศจิกายน
- ไมเคิล ไรท์
ตามรอยศรีวิชัยกับ นครกาญจน์ ปัญหาใหม่ที่ต้องขบ
คิด
วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 23 ฉบับที่ 1
พฤศจิกายน
- ล้อม เฟิงแก้ว
วิเคราะห์วัน เดือน ปี ในจารึกฐานพระพุทธรูปจาก
วัดหัวเวียง อำเภอไชยา
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 26 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-
ธันวาคม
- 2544**
ปริเชต สุขปรากร
เส้นทางข้ามคาบสมุทร ไทรบุรี – ปัตตานี ตั้งแต่
สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ถึงพุทธศตวรรษที่ 19
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 เมษายน-
มิถุนายน
- 2545**
สารูป ฤทธิ์ชู
ราชธานีเปลี่ยนเจ้าเมืองจากตระกูล ณ พัทลุง ถึง
ตระกูล ณ นคร แล้วกลายเป็นตระกูล จันทโรจวงศ์
ในสภาพการเมืองพัทลุง พ.ศ. 2315 - 2439
วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
(มิถุนายน-พฤศจิกายน) ปีที่ 25 ฉบับที่ 1
- 2547**
ประพนธ์ เรืองณรงค์
สุราษฎร์ธานี
วารสารศิลปวัฒนธรรม สิงหาคม
- เด่นดาว ศิลปานนท์
ข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการครองหนังกวางของ
พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร อำเภอไชยา จังหวัดสุ
ราษฎร์ธานี

- วารสารศิลปากร ปีที่ 47 ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
- 2548**
ชัยวุฒิ พิชะกุล
จากคลองท่อมถึงอ่าวบ้านดอน ย้อนรอยเส้นทางสายอารยธรรมแห่งคาบสมุทรลพบุรี
วารสารอาศรมทักษิณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน
- 2549**
สารัทธ ชลอสันติสกุล
ประติมากรรมหุ่นสูงรูปบุคคลจากโบราณสถานหมายเลข 17 เขาศรีวิชัย อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
วารสารศิลปากร ปีที่ 49 ฉบับที่ 6
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์
ปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธทาสภิกขุ
ปรัชญาในสังคมไทย กรุงเทพฯ: นำทองการพิมพ์
- วันวิสาข์ ธรรมานนท์
ศาสนาพุทธที่ปรากฏในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 การศึกษาจากหลักฐานทางโบราณคดี
วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม
- 2550**
พิพัฒน์ กระแจะจันทร์
ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช: ภาพสะท้อนชีวิตและสังคมพราหมณ์ในสมัยอยุธยา
วารสารอักษรศาสตร์ ฉบับชาวไทยแขกเทศข้ามเขตความรู้ ปีที่ 36 ฉบับที่ 1
- ไข่มุก อุทยานาลี
บทบาทมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อสังคมท้องถิ่นภาคใต้ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมรอบสี่ทศวรรษ(พ.ศ. 2510-พ.ศ. 2550)

วารสารภูมิแล ปีที่ 28 ฉบับที่ 2

ศรีศักร วัลลิโภดม

ทวารวดี-ศรีวิชัย การทบทวนเรื่องความหมาย
วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ธันวาคม
2550

ภาคผนวก ข

รายชื่องานเขียนเชิงวิชาการที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศรีวิชัยพ.ศ. 2469-2550

รายชื่อหนังสือระหว่าง พ.ศ. 2469 – 2510

2469

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ตำนานพุทธเจดีย์สยาม

พระนคร: มปท. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าจอมมารดาชุ่ม)

ยอร์ช เซเดส์ และหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

ตำนานพระพิมพ์

พระนคร: กรมศิลปากร (2515) เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายทอง ขวัญจันทร์

2472

ยอร์ช เซเดส์

ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ 2 จารึก
กรุงทวารวดี เมืองละโว้ และเมือง
ประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย
พระนคร: ไสภณพิพรรฒนาการ.

2476

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

โบราณวัตถุสถานในสยาม ภาค 1

พระนคร : พระจันทร์

2479

ขุนศิริวิฒอาณาทร (ผล ศิริวิฒนกุล)

สุวรรณภูมิ

พระนคร : โรงพิมพ์ทรงธรรม

2483

พระยาอนุমানราชชน

แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ

พระนคร : โรงพิมพ์ไสภณพิพรรฒนาการ

2486

ขุนวิจิตรมาตรา

ประวัติการค้าของไทย

กรุงเทพฯ: บัณฑิตการพิมพ์

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

พระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ในประเทศไทย

พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์

2493

พระครูอินทปัญญาจารย์(พุทธทาสอินทปัญญา)

แนวสังเขปของโบราณคดีรอบอ่าวบ้าน

ดอน

พระนคร: คณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์

ธานี และคณะกรรมการอำเภอไชยา

2495

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ และ เอ.บี.กริสไวต์

ศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

กรุงเทพฯ: ศิลปากร

สวัสดิ์ นาคะศิริ (ร.อ. หลวงบรรยทุทธานานู)

พระพิมพ์เครื่องราง กับพระพุทธรูปบูชา

2498

สมุดภาพพิพิธภัณฑ์ เล่ม 1

กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม

2500

คณะกรรมการพิพิธภัณฑ์พุทธศาสนา

ที่ระลึกในงานฉลอง 25 ศตวรรษแห่ง

พระพุทธศาสนา

ม.ป.ท.: ศิวพร

ชิน อยู่ดี

พระนคร : กรมศิลปากร, 2500

เขียน ยิ้มศิริ

โบราณสถานทั่วพระราชอาณาจักร

พุทธานุสรณ์

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดนิติบุคคล

บุญส่งการพิมพ์

2502

ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

จารึกนครศรีธรรมราช

2503

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
และ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์

เรื่องโบราณคดี

พระนคร : ศิลปบรรณาการ

ธรรมทาส พานิช

สมุดภาพศึกษาประวัติศาสตร์สมัยศรี
วิชัยเกี่ยวกับไชยาและดินแดนรอบอ่าว
บ้านดอน

สุราษฎร์ธานี: คณะธรรมทาน

2504

ธรรมทาส พานิช

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยศรีวิชัย

สุราษฎร์ธานี : คณะธรรมทาน

ยอร์ช เซเดส์

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึก ทวารวดี
ศรีวิชัย ละโว้

พระนคร: ไสภณพิพรรฒนาการ.

กรมศิลปากร

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 2 จารึกกรุงเทพมหานคร
เมืองละโว้ และเมืองขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย

ม.ป.ท. : โรงพิมพ์ไสภณพิพรรฒนาการ

2505

พร้อม สุทัศน์

ประวัติศาสตร์สมัยศรีวิชัย(พ.ศ.1200-1700)และ
สมัยก่อนขอม และสมัยขอม สมัยลพบุรี(พ.ศ.
1200-1400) และ (พ.ศ.1600-1800)

พระนคร : แพร่พิทยา

2506

มนัส โอภากุล

พระกรูเมืองสุพรรณ

กรมศิลปากร

ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่
1 ภาคที่ 1 และภาคที่ 2

- กระทรวงศึกษาธิการ
 ตำนานพระอารามหลวง
 พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
- พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น
 พิทยลาภพฤฒิยากร(แปล)
 ราชอาณาจักรทะเลใต้
 พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร
- รัชมี รัชนิวัต
 พระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ ในประเทศ
- ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล
 ศิลปะในประเทศไทย
 พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- 2508**
 ม.ร.ว. ทันทพงษ์ กฤดากร
 ประมวลภาพประติมา
- 2509**
 กรมศิลปากร
 รายงานการสำรวจและศึกษานอกสถานที่
- 2510**
 ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล (แปล)
 แฉ่งงานประวัติศาสตร์ เอกสาร
 โบราณคดี (สภาพการณ์ภาคเอเชียอาคเนย์
 ก่อน พ.ศ. 1800)
- รายชื่อหนังสือระหว่าง พ.ศ. 2511-2520
- 2511**
 ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศกุล
 นิทรรศการศิลปะโบราณวัตถุชิ้นเอกจาก
 พิพิธภัณฑสถานส่วนบุคคล
- อรุณ เวชสุวรรณ
 สนวนมอค์เมืองไชยาและพุทธทาสภิกขุ
 ธนบุรี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สื่อการค้า
- B.R.เบียร์น เขียน มรว.จิรวัดณ์ จักรพันธ์ แปล
 ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์
 กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย

ภิญโญ ทศนะพยัคฆ์

พระโพธิสัตว์

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

2512

1 พร้อมสุทัศน์ ณ อยุธยา
และ

ประวัติศาสตร์โบราณคดี โบราณสถาน

2 พระพิมพ์

2513

3 กรมศิลปากร

เครื่องถ้วยในประเทศไทย

พระนคร : กรมศิลปากร

2515

4 ธรรมทาส พานิช

พนม ทวารวดี ศรีวิชัย

กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

ไพโรจน์ โพธิ์ไทร

ภูมิหลังของเอเชียอาคเนย์

กรุงเทพฯ: เฟื่องนคร

5 นิคม มุสิกคามะ

แผ่นดินไทยในอดีต

นครหลวงฯ : แพร่พิทยา

2516

กรมศิลปากร

ทะเบียนโบราณวัตถุสถานที่พระราชอาณาจักร

พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

กรมศิลปากร

ทะเบียนโบราณสถานพระราชอาณาจักร เล่ม 1(
พ.ศ. 2478 -2523)

พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา

2517

นริศรานุวัตติวงศ์
สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยา

จดหมายเหตุระยะทางไปตรวจราชการแหลม
มลายู ร.ศ. 121

กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนัก
เลขานุการกรม กรมศิลปากร

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

โบราณวัตถุสถานในภาคใต้ตอนเหนือ รวม 7
จังหวัด

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
นครศรีธรรมราช

กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์

2518

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย เล่ม 2

สนอง วัฒนวรางกูร

พระพุทธรูป และเทวรูปชั้นเยี่ยมของเอกชนใน
ประเทศไทย

ศ.มจ.สุภัทรดิศ ดิศสกุล

ศิลปะอินโดนีเซียสมัยโบราณ

2519

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

ไชยา- สุราษฎร์ธานี

กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

6 เสฐียร พันธรังสี

ศาสนาเปรียบเทียบ

กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา

2520

พิริยะ ไกรฤกษ์

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบศิลปะในประเทศไทย
คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สาขา
ส่วนภูมิภาค

- กรมศิลปากร
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
- กรมศิลปากร
ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัด
สุราษฎร์ธานีและบทความเรื่องอาณาจักรศรี
วิชัย
กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์
- พิทักษ์ สายันท์
ศิลปวัตถุในประเทศไทย
กรุงเทพฯ: ห.จ.ก. บรรณกิจ
- ชวน เพชรแก้วและปรีชา นุ่นสุข
กำแพงเมืองนคร: มรดกทางวัฒนธรรมของชาวนคร
สงขลา: มงคลการพิมพ์
- รายชื่อหนังสือระหว่าง พ.ศ. 2521-2530
- 2521
อรุณ เวชสุวรรณ
มรดกสยาม(สารคดีชุดอนุรักษมรดกไทย)
กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา
- วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์
นครศรีธรรมราชครั้งที่1
นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
- วิเชียร ณ นครและคณะ
นครศรีธรรมราช
กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์
โลกทรรศน์ไทยภาคใต้
สงขลา : ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้
- 2522
สิริวัฒน์ คำวันสา
อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์
(เห็นประเทศไทย)
กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์
- 2523

พิริยะ ไกรฤกษ์

ศิลปะทัศนศิลป์ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร

2524

ผาสุข อินทรารุช

การขุดค้นที่อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี 1975-1979

กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล

แบบโครงสร้างและระเบียบการก่ออิฐ

สถาปัตยกรรมสกุลช่างเขมรและศรีวิชัย

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

น. ณ ปากน้ำ

ศิลปกรรมโบราณในสยามประเทศ

กรุงเทพฯ: ดวงดีการพิมพ์

2525

กรมศิลปากร

รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ - โบราณคดี ศรีวิชัย

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

สุชาติ ภูมิบริรักษ์

สืบประวัติศาสตร์ไทย นานเจ้าอาณาจักรของใคร

กรุงเทพฯ : วรรณกรรมเพื่อชีวิต

กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา

กรุงเทพฯ: ยูไนเต็ดโปรดักชั่น

พระบรมธาตุไชยา

กรุงเทพฯ: ยูไนเต็ดโปรดักชั่น

ประวัติศาสตร์ โบราณคดีนครศรีธรรมราช

กรุงเทพฯ: เอ.พี กราฟิคดีไซน์ และการพิมพ์

ปรีชา นุ่นสุข

หลักฐานทางโบราณคดีในภาคใต้ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรศรีวิชัย

นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัย
ครุนครศรีธรรมราช

วิลาศวงศ์ พงศะบุตร

บุษกร กาญจนจारी

สุวดี ธนประสิทธิ์

บรรณาธิการ

รวมบทความทางประวัติศาสตร์ไทย

กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ : สมาคมนิสิตเก่า

พัฒนาอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2526

พิริยะ ไกรฤกษ์

ร่างลำดับเหตุการณ์ของประติมากรรมที่พบที่
สทิงพระ

สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรี
นครินทร์วิโรฒ สงขลา (เอกสารประกอบการ
สัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ วันที่ 8-11
สิงหาคม 2526.อัดสำเนา)

วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช

รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์

นครศรีธรรมราชครั้งที่2

นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัย
ครุนครศรีธรรมราช

ฮอลล์ ดี.จี.อี

ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่มที่ 1

กรุงเทพฯ : มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย : มุลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

น. ณ ปากน้ำ

คันธาระแหล่งปฐมกำเนิดพระพุทธรูป พระเจ้ามิ
ลันท์ และพระเจ้านาคเสน

2527

ประกอบ ไช้ประการ

สารคดีประวัติศาสตร์บรรพบุรุษไทยในอดีต

- กรุงเทพฯ: รวมการพิมพ์
- พิธีะ ไกรฤกษ์
- หลักฐานทางโบราณคดีรอบอ่าวบ้านดอน
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 10-18
สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี (เอกสาร
ประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี
ครั้งที่ 1 วันที่ 20-23 มกราคม 2527 ณ โรงแรมวัง
ใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
- จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- สุราษฎร์ธานี
- กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์
- กฤษณา เกษมศิลป์
- 2400 ปี ในแหลมทอง**
กรุงเทพฯ: วงศ์สว่าง
- 2528**
- พิธีะ ไกรฤกษ์
- ประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยฉบับคู่มือ
นักศึกษา
กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์
- วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
- รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์
นครศรีธรรมราชครั้งที่ 3
นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัย
ครุนครศรีธรรมราช
- ปรีชา นุ่นสุข
- ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีไทย
นครศรีธรรมราช: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัย
ครุนครศรีธรรมราช
- 2529**
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา
และสถาบันทักษิณคดีศึกษา
คงเดช ประพัฒน์ทอง
- สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 1-10
กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์
โบราณคดีประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร

น. ณ ปากน้ำ	ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมเจดีย์ในสยามประเทศ กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ
กรมศิลปากร	จารึกในประเทศไทย เล่มที่ 1 และเล่มที่ 4 กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
อมรา ชันติสิทธิ์	แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ภาคใต้ เล่ม ที่ 10
ณัฐภูภัทร จันทวิช	เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีใน ประเทศไทย กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
กรมศิลปากร	นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์
รายชื่อหนังสือระหว่าง พ.ศ. 2531-2540 2531 จิริสสา คชาชีวะ	พระพิมพ์เนศวรร: คติความเชื่อและรูปแบบของ พระพิมพ์เนศวรรที่พบในประเทศไทย กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
กรมศิลปากร	แหลมโพธิ แหล่งเศรษฐกิจของศรีวิชัย กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
	โบราณคดี 4 ภาค กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
มานิต วัลลิโภดม	ทักษิณรัฐ กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์
สุจิตต์ วงษ์เทศ	ศรีวิชัย

- กรุงเทพฯ: มติชน
- 2532**
- สโมสรกองทัพบก
โปรแกรมพัฒนธรรมศึกษา
และศูนย์พัฒนธรรมภาคใต้
วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
- ไชยาสังสรรค์**
กรุงเทพฯ: ปลาทอง
- 2533**
- พิธียะ ไกรฤกษ์
- ประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีในประเทศไทย
กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป
- ปรีชา นุ่นสุข
- ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานในท้องถิ่น
นครศรีธรรมราช : โปรแกรมพัฒนธรรมศึกษา และ
ศูนย์พัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
- พิสิฐ เจริญวงศ์และคณะ
- การพาณิชย์นาวีสสมัยพุทธศตวรรษที่ 14-15:
หลักฐานทางโบราณคดีภาคใต้
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและสมาคม
ประวัติศาสตร์(เอกสารประกอบการสัมมนาทาง
วิชาการเรื่องภาษากับประวัติศาสตร์และความ
เคลื่อนไหวในวิชาประวัติศาสตร์ไทย อัดสำเนา)
- กรมศิลปากร
- รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี
ครั้งที่ 1
สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.
- 2534**
- ธรรมทาส พานิช
- ไชยา ที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรศรีวิชัย
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
กองวิชาประวัติศาสตร์

ทักษิณฝั่งตะวันออก

นครนายก : กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า : กองวรรณคดี
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร : กองโบราณคดี
กรมศิลปากร

ศรีศักร วัลลิโภดม

**ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยาม
ประเทศ**

กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ

อมรา ศรีสุชาติ

ศิลปะถ้ำสมัยประวัติศาสตร์ ภาคกลาง ภาคใต้

กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

แหล่งโบราณคดีประเทศไทย เล่ม 5(ภาคใต้)

(เจอแต่เล่ม3กับ4ไม่เจอเล่ม5)

2535

ศ.มจ.สุภัททดิศ ดิศกุล

ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึงพ.ศ.2000

กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามมกุฎราชกุมารี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

**เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : คาบสมุทรและหมู่เกาะ**

2536

ชัยชนะ วิชัยดิษฐ์

**สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จประพาสเกาะพัง ร.ศ.
107-108**

ประทีป สายเสนและรัตนา ภูศิลป์

ท้องถิ่นของเรา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี

อาณาจักรศรีวิชัย การสัมมนาศิลปินภาคใต้

2537

สุจิตต์ วงษ์เทศ

คนไทยอยู่ที่นี้ที่อุษาคเนย์

กรุงเทพฯ : มติชน

โชติมา จันท์สุคนธ์

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

นครศรีธรรมราช พ.ศ.2521-2531

วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.)—มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2538

สรรรถเพชญ์ ธรรมาทิกุล

ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย อาณาจักรที่ถูกกลืน

กรุงเทพฯ : มติชน

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
มหาวิทยาลัยศิลปากรเอกสารการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
สถานภาพของความรู้ด้านโบราณคดี ใน
ประเทศไทยใน 15 ปีที่ผ่านมา

กรมศิลปากร

พระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.
2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535

2539

ปวีร์วรรต ธรรมาปริชากร

ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย

กรุงเทพฯ : บริษัทไอสดสกา

เฉลิม รัตนทัศนีย์

วิวัฒนาการศิลปะสถาปัตยกรรมไทยพุทธ
ศาสนา

กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยาม, 2539

2540

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์

ทะเบียนแหล่งศิลปกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี

แหล่งศิลปกรรมอำเภอพุนพิน จังหวัด
สุราษฎร์ธานี

สภามหาวิทยาลัยหัวเฉียว
เฉลิมพระเกียรติ

รายงานการวิจัยสนองพระราชประสงค์ เรื่อง
นครศรีธรรมราช

รายชื่อหนังสือระหว่าง พ.ศ. 2541-2547

2541

นงคราญ ศรีชาย

รายงานการเดินทางไปราชการประเทศ
อินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 7-13 ธันวาคม พ.ศ.
2541

ดร.เอเดรียน สนอดกราส

สัญลักษณ์แห่งพระศูป
กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ

สจวร์ต รอบสัน

อาณาจักรศรีวิชัยกับประวัติศาสตร์ภาคใต้ของ
ประเทศไทย

ครองชัย หัตถา

ปัตตานี: การค้าและการเมืองการปกครองใน
อดีต

โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ธรรมทาส พาณิช

ประวัติศาสตร์ ไชยา นครศรีธรรมราช
กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟฟิคดีไซน์และการพิมพ์.

2542

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย
และธนาคารไทยพานิชย์

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย เล่ม 5

กรรณิการ์ จรรย์แสง (แปล)

เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
ยอร์ช เซเดส์ กับไทยศึกษาในปัจจุบัน (ศรีวิชัยใน
งานของ ยอร์ช เซเดส์)

2543

กรมศิลปากร

สุจิตต์ วงษ์เทศ

2544

ปรีชา นุ่นสุข

ช.ธีรทาส

อมรา ศรีสุชาติ

นงคราญ ศรีชาย

2545

กรมศิลปากร

เสนีย์อนุชิต ถาวรเศรษฐ์

ประทุม ชุ่มเฟิงพันธ์

โบราณคดีศรีวิชัย

นครศรีธรรมราช: เม็ดทราย

ศรีวิชัยในสยาม

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช : พัฒนาการ
ของรัฐบนคาบสมุทรไทยในพุทธศตวรรษที่ 11-
19

ปริญญา นิพนธ์ อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต
(ประวัติศาสตร์).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.อัสสำเนา.

ค้นพบเมืองเก่ากรุงศรีวิชัยจมอยู่ภายใต้กรุง
สยาม(เสียมหลอก๊ก)

กรุงเทพฯ: สุภาพใจ

สถานภาพการศึกษาและหลักฐานใหม่ด้าน
โบราณคดีในภาคใต้ปัจจุบัน

ตามรอยศรีวิชัย

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีสุราษฎร์ธานี

กรุงเทพฯ: อาทิตย์คอมมูนิเคชั่น

อาณาจักรศรีโพธิ์

ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้ : แหล่ง
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญใน
ประเทศไทย

กรุงเทพฯ: สุริยสาส์น

ปรีชา นุ่นสุข

ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช

ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี

2546

วิไลรัตน์ ยั่งรอดและศิริศักดิ์ คู่มรักษา

หนังสือชุด แผนที่ความรู้เมืองไทย :
พุทธศิลป์ในดินแดนภาคใต้

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แปลน รีตเตอร์ส

ศรีศักร วัลลิโภดม

คู่มืออารยธรรมแหลมทองคาบสมุทรมไทย

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

อาทร จันทวิมล

ประวัติของแผ่นดินไทย

กรุงเทพฯ: อักษรไทย

2547

พลาดิศจัย สิทธิธัญกิจ

ประวัติศาสตร์ไทย เสริมการเรียนรู้

กรุงเทพฯ: บริษัทสถาตา ฟับลิเคชั่น

ศรีศักร วัลลิโภดม

สยามประเทศ : ภูมิหลังของประเทศ
ไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงสมัย

กรุงศรีอยุธยาราชอาณาจักรสยาม

กรุงเทพฯ : มติชน

เสนีย์ อนุชิต ถาวรเศรษฐ

สยามประเทศไม่ได้เริ่มต้นที่สุโขทัย

กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน

สุจิตต์ วงษ์เทศ

รัฐปัตตานีในศรีวิชัย

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

ชานาญ สัจจะโชติ

ศรีวิชัย เจ้าแห่งทะเลและศิลปะ

สุราษฎร์ธานี: อุดมลาก

2548

ชำนาญ สัจจะโชติ

ศรีวิชัย กับพระแก้วมรกต

กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์

2549

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ุ์

แลได้: คูประวัติศาตร์ในสุวรรณภูมิ

กรุงเทพฯ: หลักพิมพ์

ดี.จี.อี ฮอลล์

ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิศดาร

กรุงเทพฯ: มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

ประวัติย่อผู้วิจัย

